

GEORGE LĂZĂRESCU

DICȚIONAR DE MITOLOGIE

CASA EDITORIALA ODEON BUCUREȘTI, 1992

Coperta de: S/A SANDU Redactare și coordonare lexicografică:

PAIVDBZ.S.

GUVINT ÎNAINTE

ISBN 973-9008-28-3

Universul cunoștințelor despre existența, apariția și finalitatea noastră pe acest pământ este înfnit. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât fantezia noastră, a tuturor, nu are, în timp și spațiu, nici o limită.

Tot astfel, tezaurul creațiilor geniului uman este extrem de bogat; el cuprinde opere de o reală valoare, ori-cînd și oriunde ar fi apărut și ar fi fost folosite. Poezia sau proza, ca și artele, au dat primele semne de existență a unei rniți mîi mult sau mai puțin inventive, mai mult sau mai puțin consistente; producțiile tuturor popoarelor sînt nenumărate și de o rară bogăție spirituală, începînd chiar cu acelea ale celor mai primitive. Folclorul, această sursă inepuizabilă de probe concrete ale prezenței noastre variate, interesante și frumoase în lume, este o mină de aur.

Miturile, în special, formează o parte din ceea ce fantezia pură a oamenilor a conceput și cuprind sîmburii unor adevăruri istorice de care trebuie să ținem neapărat seama. Ele constituie istoria poetizată, idealizată, redarea acesteia sub forma unor povestiri care încîntă curiozitatea noastră, mereu însetată, chiar atunci cînd sînt crude sau grotești. Sublimul altora iese deci cu atât mai ușor în evidență și este gustat și apreciat ca atar-e.

Eroii tuturor aparțin unei lumi imaginare, dar sînt creații verosimile, legate de viața de toate zilele, de faptele și de aspirațiile, ca și de eroismul sau de injustețea unor acțiuni ale noastre. Cele mai multe, dacă nu chiar toate, conțin în sine o morală, a cărei durabilitate ne este confirmată mereu,

5

Culegerea miturilor cuprinse în acest volum este limitată la numărul de pagini destinat ei; au fost alese aici, în consecință, cele mai reprezentative, care, pe măsură ce sînt mai „lumești”, sînt mai aproape de existența unui popor sau a altuia. Selecția a ținut seama numai de criteriul umanității în mituri, de acela al învățămintelor ce pot fi trase și de acela al unei echitabile prezențe a ficăreia din sferele de imaginație sau de civilizație în parte: greco-romană, slavă, nordică, latino-americană, extrem orientală sau asiatică. Desigur că sînt predominante miturile create de popoarele din aria mediteraneană și întf-o măsură de cele din aria slavă, care ne sînt, prin condițiile geografice, mai apropiate nouă.

Nu au fost incluse în această culegere personajele ce aparțin unui alt domeniu de imaginație. Am socotit mai indicate deci pe cele alese aici; ele compun un panteon indispensabil pregătirii umaniste a oricărui dintre noi; indicarea operelor în care acestea sînt protagoniste și care île-au făcut cunoscute opiniei publice de-a lungul secolelor constituie o completare care poate fi în jpiod egal binevenită.

Totalitatea miturilor din acest volum ne oferă, în jfîrșit, un patrimoniu poetic, artistic și moral, de o neprețuită valoare, fără de care umanismul nu se poate concepe, chiar dacă ele constituie numai unul din aspectele acestuia. Personajele mitologiei românești sînt reprezentate în bună parte și ne fac cinste, datorită sensului lor profund omenesc; ele conțin

pildele cele mai variate de virtute aleasă, de abnegație, de spirit ascuțit și multă sete de frumos și bunătate, așa cum bine ne sînt cunoscute din multitudinea de producții populare, basme, povestiri, zicale etc. cu care ne-am nutrit de cînd ne aflăm pe aceste meleaguri.

Menționăm că, pentru o rmai directă luare de contact cu personajele mitologice prezentate, am folosit transcrierea fonetică a limbii române.

A

W

ABAN (1) Fiul lui Hippotoon*. A fost prefăcut în șopîrlă, pentru că a surprins-o pe Cibeles* potolindu-și setea cu prea multă lăcomie. (2) Tovarăș al lui Enea*, după fuga acestuia din Troia*, spre Italia. (3) Fiul lui Linceu* (1) și al Hipermnestrei*, tatăl lui Pretos și Acrisiu*, bunicul lui Perseu*; întemeietor al orașului Aba, în Focida (Grecia). (4) Rege al Argeșului* (5), posesor al unui scut renumit pe care și 1-a.însușit Enea*. Virgiliu, *Kncida*, I, 121

ABANTI Locuitori mitici ai insulei muntoase Eubeea, din Marea Egee. Au luat parte la războiul împotriva Troici*, sub comanda lui Elpenor*.

&BARIS Poet scit, care a cîntat în versuri călătoria lui Apollo* la hiperboreeni*. Drept răsplată, zeul 1-a făcut preotul său, i-a insuflat darul profeției și i-a dăruit o săgeată, cu care putea zbura în cer.

ABATEE Serbări organizate în Grecia în cinstea lui Dio-nysos*; se manifestau în tăcere.

ABDERA Sora lui Diomede* (2), întemeietoarea orașului cu același nume, din Tracia. (După alții, orașul a fost întemeiat de Heracles*, în memoria tînărului său prieten, Abeder.) Din cauza unei invazii de șoareci și broaște, locuitorii 1-au părăsit, refugiindu-se în Macedonia.

7

ABE Oraș în Focida (Grecia), unde se află un oracol* al lui Apollo*. Zeul a primi astfel și epitetul de Abeul.

ABEONA Divinitate romană, protectoare a celor ce porneau la drum.

ABIA (1) Doica lui Ilo*, fiul lui Troos*, venerată în-tr-un templu din Messenia. (2) După Homer, în *Iliada*, este unul din cele șapte orașe oferite de Agamemhon" lui Ahile*- în schimbul sclavei Briseis*, pentru a-i potoli furia pricinuită de răpirea acesteia.

ABIANI sau *ABIENI* Popoi Jendar din Sciția, care locuia de-a lungul rîului Abios. își împărțeau viața cu ga-lactofagii, care se hrăneau exclusiv cu lapte de iapă, spre deosebire de vecinii lor, antropofagii, care preferau carne de om. După Homer, abianii iubeau dreptatea și erau pătrunși de un profund spirit justițiar.

ABIDA Divinitate calmucă. Prin respirația ei, purifica spiritul morților și îl transporta într-un loc de odihnă veșnică.

ABIDO (1) Oraș în Asia Mică, în apropierea strîmtorii Dardanele, patrie a lui Leandru (-> HeiVr). (2) Oraș în Egiptul de Sus, centru a¹ cultului lui Osiris*.

ABIENI ~> *ABIANI*

ABILA Munte în Africa, situat în fața muntelui Calpe*, din Spania; împreună formează strîmtoarea Gibraltarului; în antichitate, aici erau localizate vestitele. Coloane ale lui Hercule*.

ABILLIOS Piul lui Romulus* și al Ersiliei* în mitologia romană.

ABORIGENI (1) (lat. primii locuitori ai unei regiuni, autohtoni) în mitologia romană, locuitorii vechii provincii Latitim*, care, mai tîr/du, contopindu-se cu troianii lui Enea*, s-au numit latini, după regele Latinus*. (2) In mitologia romană,

popoare pe care Saturn* le-ar fi adus din Africa, în Italia.

ABSIRT Fiul lui Eete*. Omorât și tăiat în bucăți de Medeea*, sora lui mai mare, membrele i-au fost aruncate în calea tatălui lor, spre a-l împiedeca să o mai urmărească, după ce, împreună cu Iason*, îi furase lîna de aur*. Acesta s-a oprit, într-adevăr, să adune resturile propriului fiu și le-a îngropat, după legendă, la Tbmis (Constanța de azi). t

ABUNDENȚA Divinitate alegorică în mitologia romană, personificată de o femeie tînără și frumoasă. Purta cu sine cornul abundenței*, plin cu toate bunătățile. A fost identificată cu zeița romană Fortuna* și cu Amaltea* (1), din mitologia greacă.

ABUTTO Divinitate în mitologia japoneză, care vindeca bolile și îi ajuta pe marinari în expedițiile lor.

AC AC Fiul lui Licaon* (2) și soțul doicei lui Mercur*.

IACA CALIS (1) Plică lui Minos*, primul rege al Cretei. (2) Una din soțiile lui Minos*, care i-a dat un fiu, pe Oaș.

,»

3. *CADEMOS* Erou atenian, care le-a arătat Dioscurilor* locul unde Elena*, sora lor, a fost ascunsă de Teseu*. Nu-

mele lui a fost dat gimnaziului care a căpătat, pe vremea lui Platon, denumirea de Academie.

ACADINA Izvor legendar lîngă Catania (Sicilia), consacrat fiilor gemeni ai lui Iupiter*, Palicii*. Avea însușirea de a da pe față, făcînd să plutească la suprafața apei sau să se afunde, tablele pe care era înscris adevărul sau, falsitatea umii jurămînt.

AC ALE Nepotul lui Dedal*. A inventat compasul și fierăstrăul. Invidios, Dedal l-a aruncat din vîrfurile unui turn, dar zeița Atena*, protectoare a artelor, l-a salvat din cădere, trînsformîndu-l, în timp ce era în aer, într-o potîrnice.

AC AMANT (1) Fiul lui Teseu* și al Fedrei*. A luat parte la asediul Troiei* și a fost trimis, împreună cu Diomedea* (1), să o ceară troienilor pe Elena*, răpită de la greci, de către Paris*. A fost unul dintre grecii care s-au introdus în calul de lemn și a contribuit astfel la cucerirea Troiei. În timpul incendiului care a avut loc în cetate, el a reușit să salveze de la moarte pe soția sa, Laodice* (2), fiica lui Priam* și pe fiul său. (2) Erou troian, fiul lui Ante-nor*, ucis de un oarecare Merion. Virgiliu, *Eneida*, II, 262

AC ANTA Nimfă* din mitologia romană, care l-a adorat pe zeul Apollo* și a fost transformată de acesta în planta numită acant.

ACARNANIA (1) Regiune în Epir (Grecia) fondată, după legendă, de Acarnan, unul dintre epigoni*. (2) Regiune din Egiptul antic, unde exista un templu consacrat lui Iupiter*.

10

ĂCAST Rege al orașului Iolco, în Tesalia (Grecia), primul fiu al lui Pelia*, rege al acestei regiuni și participant la expediția argonauților*.

• *AC AȚE* Erou grec, prietenul cel mai credincios al lui Enea*, pe care l-a însoțit în rătăcirile sale pe mare, după căderea Troiei*. Se spune că, inspirat de o profeție, ar fi fost cel care a pronunțat cuvîntul Italia cînd au ancorat la țărmașul acesteia.

Virgiliu, *Eneida*, I, 188, 312; VI 34, 158

ACCA LARENTIA sau *LAVRENTIA* Veche divinitate -romană a pămîntului, protectoare a semințelor și rămășițelor strămoșilor. A fost soția păstorului Faustulus* și doica lui Romulus* și Remus*. Serbările dedicate ei de către romani erau organizate în fiecare an în ziua de 23 decembrie.

ACCA LAURENTIA '-+ *ACCA hARENTIA*

ACE Fiica lui Mănos* regele Cretei, și mama lui Milet*, regele Cariei.

ACESIOS Unul din zeii protectori ai medicinei în mitologia greacă. Avea un templu în Olimpia*. Se presupune că ar fi fost și un epitet al lui Apollo*, el însuși având puteri tămăduitoare.

ACESO Fiică a lui Esculap* în mitologia romană, la rîndul ei o cunoscătoare r leacurilor și tratamentelor medicale.

ACESTE Regele Siciliei, fiul zeului-fluviu Crimisos și al Egeste* în mitologia greacă. 1-a oferit ospitalitate și daruri lui Enea* și 1-a ajutat să-1 înnormînteze pe Anchise*, tatăl său, pe muntele Erix. În amintirea mamei sale, a întemeiat orașul Egesta. Virgiliu, *Eneida*, I, 550; V, 36, 61, 73

ACONTEU Vînător în mitologia greacă, preschimbat în piatră de privirea Medusei*, în timp ce asista la nunta lui Perseu*.

ACETE Marinar din Tir care, a salvat un copil de la sălbăticiile unor alți marinari. Copilul, fiind în realitate Dionysos*, i-a prefăcut, mai târziu, pe netrebniți în fini, iar pe Acete 1-a făcut preot al său, în insula Na din Marea Egee. Ovidiu, *Metamorfoze*, III, G9G del-Naxos*.

ACONȚIU Tînăr sărac din insula Ceos, din Marea Egee, de o rară frumusețe, îndrăgostit de Cedippe, fiica unui atenian bogat, neputînd să o ia de soție, din cauza diferenței sociale dintre ei, s-a folosit de viclenia unui jură-mînt pe care Cedippe, după ce 1-a rostit, nu 1-a mai putut respinge în nici un fel.

ACIDALIA Unul din numele Afroditei* în mitologia greacă, provenit de la izvorul cu același nume, din Beoția, în care aceasta se scaldă împreună cu grațiile*, fiindcă avea darul de a tămădui durerile. Virgiliu, *Eneida*, I, 720

ACINAX Spadă pe care sciții o înfingeau în pămînt, adăruind-o ca pe un simbol al zeului Marte*.

ACIS Tînăr păstor sicilian în mitologia greacă, fiul lui Faun* și al unei nimfe*. Iubit de Galatea*, a fost strivit de o stîncă prăbușită asupra lui, din gelozie, de Polifem*. Dar Galatea 1-a transformat în rîu cu același nume, care curge la poalele Etnei* (2).

Cl. aude Lorrain, *Acis și Galatea*; François Perrier, *Acis și Galatea*, pictură; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 750 și urm.

ACLIDE (1) Zeița întunericului în mitologia greacă. (2) Divinitate greacă arhaică, anterioară, după unele versiuni, pînă și haosului*. Din ea ar. fi apărut apoi toți zeii.

ACONIT Plantă otrăvitoare, apărută din balele Cerberului*, cînd Heracles* 1-a scos din Infern. ,

12

ACRATOFOR Nume al zeului Dionysos*, provenit de la vasul în care grecii puneau vinul la masă. Cu acest nume, el era venerat mai ales în Figalia, din regiunea Arcadii*.

ACRISIU Rege al Argeșului* (5) în mitologia greacă, căruia oracolul* i-a prezis că va fi ucis de un nepot. Pentru a evita împlinirea profeției, Acrisiu a închis-o pe fiica sa, Danae*, într-un turn de bronz, dar Zeus*, îndrăgostit de frumusețea ei, a sedus-o, strecurîndu-se la ea sub forma unei ploii de aur, și dîndu-i astfel un fiu, pe Perseu*. Mînios, tatăl a părăsit-o pradă apelor mării, cu copilul. Un rege al insulelor Ciclade*, Polidect*, i-a salvat însă pe amîndoi. Mai târziu, după numeroase aventuri, Perseu 1-a omorît totuși, din eroare și fără să știe cine e, în timpul unor întreceri sportive. Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 613

ACROPOLA În genere, partea cea mai înaltă și fortificată a vechilor orașe grecești. Mai întîi loc de adăpost al populației în caz de război și sediu al autorității supreme, M centru monumental și spiritual al orașului. Cea mai.

•uimită prin măreția ei artistică este Acropola orașului Atena, produs al geniului grec prin excelență. Prima construcție somptuoasă, Partenonul*, a fost ridicată în timpul

13

lui Pericle (între 447 și 432 î.Chr.). Tot atunci au apărut și Propileele, care formau intrarea pe Acropole, cu un templu dedicat Atenei Victorioase (Nike*), Erehteionul*, cu 'loja cariatidelor* etc. Pe vremea lui Licurg (secolul IV î.Chr.), activitatea constructivă a fost dedicată teatrului. Invaziile și războaiele (inclusiv al doilea război mondial) au distrus în mare parte aceste comori ale artei universale. -

ACTEON Fiul lui Aristeu* și al Autonoei* în mitologia greacă, crescut și educat de centaurul* Chiron, care a făcut din el un vânător dibaci. Surprinzându-l pe Artemis* goală, pe când se scălda împreună cu nimfele* ei, aceasta l-a prescrynbat, drept pedeapsă, într-un cerb,, iar cîinii săi, nerecunoscîndu-l, l-au sfîșiat. După altă versiune, el a fost pedepsit astfel, fiindcă a îndrăznit să se întrecă cu zeița în meșteșugul vînatului.

Ovidiu, *Metamorfoze*, III, 193 și urm.; Domenico Veneziano, Andreea Schiavone, Pleter Brijeghel. Tiziano, G. B. Tiepojo, pictură

ADAD Zeu al fenomenelor atmosferice, al vîntului, ploii și fulgerului în mitologia babiloneană. Era reprezentat cu o spadă de foc, simbol al fulgerului. A fost socotit, pe de altă parte, și un zeu binefăcător, fiindcă ploile făceau pă-mîntul roditor. Asirienii l-au venerat mai mult ca zeu al dezlănțuirii uraganelor și a altor calamități asupra pă-mînturilor și caselor dușmanilor lor.

ADEONA Divinitate "romană, protectoare a călătorilor ce se întorceau la casele lor.

ADISESHA în « mitologia' vedică șarpele primordial care simbolizează timpul, și pe care se odihnește Vișnu*.

14

ADITYA Numele colectiv al celor șapte zei care conduc ordinea universului în mitologia vedică. Cei mai importanți sînt Varuna și Mitra*

ADMET Fiul lui Fe'es în mitologia greacă, regele Tesaliei. A participat la războiul împotriva Troiei* și la expediția argonauților*. Cînd Apollo* a fost izgonit din Olimp* (1) de Zetis*, Admet i-a încredințat paza turmelor sale și i-a dat adăpost, drept pentru care zeul, mai tîrziu, l-a ajutat în nenumărate situații. A convins, printre altele, pe moire* să-l scape de moarte, dacă cineva se va oferi să-i ia locul. Soția lui, Alcesta*, a acceptat acest sacrificiu, dar Persefona*, mișcată de gestul ei; l-a lăsat în viață. După alte versiune, Heracles* este cel care l-a readus din Infern, redîndu-l Alcestei. *Admet și Alcesta*, frescă pompeiană la Muzeul din Napoli

ADMETA (1) Fiica lui Euristeu, rege al Micenei. Pentru a-i satisface o dorință, Euristeu i-a poruncit lui Heracles* să lupte pu aiTizioc-Le* și să-i smulgă reginei lor, Hippo-lita*, centura. Aceasta a fost una din cele douăsprezece munci ale lui Heracles. (2) Nimfă* oceanică.

ADON Divinitate feniciană, împrumutată de mitologia greacă, cii numele Adonis* (2), personificare a morții și renașterii ciclice a vegetației, •

ADONII Serbări rituale funebre, celebrate în onoarea lui Adonis* (1). În timpul lor, femeile se îmbrăcau în doliu, mimau disperarea plîngînd și gemînd, își tăiau părul.

ADONIS (1) Tînar de o rară frumusețe în mitologia greacă, născut din iubirea-incestuoasă între Cinir*, regele (fratelui, și fiica sa, Mirra*. Adorat de Afrodita*, aceasta i-a avut durerea de a-i vedea ucis de un mistreț, așîțat

15

împotriva lui ele gelozia lui Ares*; Zeița 1-a preschimbat atunci pe Adonis într-o anemonă, dar Persei'ona* s-a înduioșat de disperarea Afroditei și i l-a redat, cu condiția de a-l păstra la ea o jumătate de an. Afrodita se învoui, dar o dată împlinită [jumătatea anului, nu și-a respectat ifăgăduiala. Atunci, Zeus* a hotărât ca Adonis să stea o treime din an cu Afrodita, o a doua treime cu Persefona și 6 a treia să fie liber. Adonis dedică si această a treia parte Afroditei. După o altă versiune, Zeus a hotărât ca Adonis să trăiască șase luni ale anului în lumea umbrelor, iar celelalte șase, printre cei vii. (2) Zeul soarelui la asirieni și fenicieni.

Ovidiu, *Metamorfoze*, X, 519; G. B. Marino, *Ado.-i.s.*, poem; Jeatl de la Fontaine, *Amor-și Psiclie*, poem; Claudi Monteverdi, *Adonis*, operă lirică; Ireșcă la Pompei și în Doi; Aurea; Ti-zian, *Plecarea lui Adonis la vânătoare*; Paolo Veronese, *Venu.K și Adonis*; Paris Bordone, *Venus și Adonis*, Luca Giordano, Ru-beris ele. pictură; De Rossi, De Vries, Canova, Thorvaldsen, sculptură
A.DRAM Zeu venerat în Jicilia, în orașul cu același nume, din apropierea vulcanului Et'na* (2). Animalul consacrat lui era câinele, de aceea templul său era plin de câini.

ADRAMMELECH Divinitate rsiriană, căreia i se jertfeau copii, aruncându-i în foc. Era reprezentată sub forma unui păun.

ADRAS (1) Rege al Argeșului* (5), -conducătorul epigonilor* în războiul «contra Tebei* (2). Și-a căsătorit fiicele, pe Argia* și Deipile*, cu Polinice* și Tideu*, care s-au înfățișat la curtea lui ascunși sub o piele de leu și, respectiv, de mistreț, așa cum îi prezisese un oracol* că va avea ca ginere aceste animale. Pentru a-l ajuta pe Polinice să recapete tronul tatălui său, Edip*, uzurpat de Eteocle*, Adrast porni împreună cu acesta, Tideu, Ca-paneu*, Hippomedon*, Partenipeu* și Amfiaraif", războiul

16

împotriva Tebei, din care a -scăpat numai el. (2) Un alt Adrast a fost ucis de Telemac*, din cauza perfidiei lui.

Eschil, *Cei șapte împotriva Tebei*

ADRASTEIA (1) Numele zeiței romane Nemesis*, • în mitologia greacă. (2) Numele sub care era adorată Cibeles* în templul care îi fusese consacrat în Grecia, de Adrast* (1). (3). Nimfă* în mitologia greacă ce, împreună cu sora (Melissa*) și tatăl ei (Melisseu*), l-a îngrijit pe Zeus* copil, după ce Rhea* l-a ascuns, să nu-l înghită Cronos*.

ADYTUM Cameră tainică în templul gec, în care aveau acces numai preoții oficianți. Cu ajutorul unor anumite substanțe excitante, ei intrau într-o stare de delir, care îi făcea să capete virtuți profetice, dictate de un preot superior sau o preoteasă, ascuns în adytum, aflat în spatele absidei (altarului) sau sub statuia divinității respective.

AEA Insulă din regiunea Colhidei*, reședința regelui Kctē*. Aici se afla pădurea în care se păstra lina de aur*.

AEDONA Soția lui Zeto*, regele Tebei* (2), care a avut un fiu unic, pe Atis*. Geloasă pe numărul mare de copii ai Niobei*, cumnata sa, Aedona a încercat să ucidă un copil al acesteia, dar a ucis, din greșeală, pe propriul ei copil. Zeus*, cuprins de milă, a preschimbat-o în privi-jhetoare.

Ilomor, *Odiseea*, XIX, 51»

IK/./1 (1) Una dintre amazoane*. (2) Una dintre cele mai itinoscute harpii*.

'II uliu, *Metamorfoze*, XIII, 710

I i-1:()PE Soția lui Atreu*, rege al cetății Micene*, și mama lui Mi-nelau* și a lui Agamemnon*. A fost aruncată în

'k j'i"Mir de mitologiș

17

mare de soțul ei, fiindcă a nutrit o dragoste neîngăduită .față de cumnatul-ei, Tieste*.

AETLIO Fiul lui Eol*, soțu] tinerei Calice* si- tatăl lui Endimion*.

AEX Una dintre doicile lui Zeus* în mitologia greacă, originară- din Creta. Mai târziu, numele ei a fost dat unei constelații.

AFAREU Regele Messenei, tatăl lui Idas* și al lui Lin-ceu* (2), tineri care au îndrăznit să se împotrivescă Dioseurilor*, Afareu este amintit printre eroii vechiului Peloponez.

AFEA Zeița în mitologia greacă, adorată în insula Egina, unde îi era dedicat un templu vestit.. Era originară din Creta.

AFI Numele zeului Heimdr-ill* din mitologia scandinavă, când acesta s-a întrupat în om, pen'țru a doua oară, devenind părinte al oamenilor liberi.

o mare putere asupra sentimentelor și simțurilor muritorilor și nemuritorilor: a făcut ca Elena* să se îndrăgosească de Paris*, a trezit patimi în Fedra* și în Medeea*. A iubit, printre alții, pe Anchise*, cu care a avut un fiu, pe Enea*. Cultul său a fost răspândit mai ales în Cipru, Citera, Corint și în Argos* (5), considera sacri porumbeii și mirtul. La romani, a fost cunoscută cu numele de Ve-

IUS*.

Ipmer, *Iliada*, XX, 40, 312 și'urm.; Pierre Louis, *Af rodită, obiceiuri vechi*, roman; George Moore, *Af rodită în Aulis*, român; Praxiteles, *Af rodită din Cnidos*, sculptură; alte sculpturi ale lui ^idias și .Scopas. Sînt vestite: *Venus Capitolina*, din Roma, *Venus Un Milo*, de la Luvru. San.dro Botticelli, Rafael, Correggio, Ru-Dens.etc., pictură

IGADIST -> *AGDISTI*

IAMEDE Arhitect grec vestit, împreună cu fratele lui, Trofoniu*, a construit templul din Delfos* dedicat lui Apollo* si o clădire în care să se păstreze tezaurul regelui Beoției. Tot ei au jefuit însă treptat aceste comori, utilizînd un coridor secret de acces în incintă. Când Aga-medea a fost surprins de rege, Trofoniu i-a tăiat capul,. de frică să nu-1 denunțe și pe el. Pămîntul însă 1-a pedepsit pentru crima sa, înghițindu-1 de viu.

AFRODISII Serbări celebrate în insula Cipru și la Pufos* (2), în cinstea zeiței Af rodită*.

AF RODITA Zeița frumuseții, a iubirii, a voluptății și a fecundității în mitologia greacă. După Homer, este fiica lui Zeus* și a Diane*, dar, conform etimologiei numelui, s-a născut din spuma mării (gr. a/ros, spuma mării). Tot ea mai este și zeița mării, cu numele de Anadiomene* („ieșită din mare”) și protectoare a marinarilor și a porturilor. Adorată mai întîi în Siria și Caldeea, cu numele de Astharte* și Militta*, și-a ales în Grecia, ca loc de preferință, insula Citera*, situată în Marea Egee. Ea a avut

AGAMEMNON Fiul lui Atreu*, rege al cetății Micene*. Când Atreu a fost ucis'de Tieste*, Agamemnon a fugit în Sparta, cu fratele lui, Menelau*. Aici el a luat-o în-căsătorie pe Clitemnestra*, iar Menelau, pe Elena*, fiicele regelui Spartei, Tindar*. Când s-a iscat războiul împotriva Troiei*, din cauza răpirii Elenei de către Paris*, fiul regelui acestei cetăți, Agamemnon a devenit șeful suprem al armatelor grecești, în timpul asediului Troiei, el a intrat în conflict cu Ahile*, un alt erou grec, pentru sclava Briseis*. După cucerirea Troiei, Cassandrâ*, preoteasă a lui Apollo*, i-a prezis că va îi omorî, ceea ce' s-a și împlinit de îndată ce a ajuns la Micene, ucigașii. Iții

fiind Egist* și Clitemnestra. Mai târziu, Oreste*, pentru a-si răzbuna părintele, i-a ucis pe amîndoi.

Agamemnon, Oe/oreZe, *Eumenidele*, tragedii; Sofocle, *Electra*, tragedia; Euripide, *Oreste* și *Ijigenia în Taurida*, tragedie; Homar, *Iliada*; Eschil, tragedie; Seneca, *Agamemnon*, tragedie; Voltaire, *Oreste*, tragedie; Vittorio Alfieri, *Agamemnon*, tragedie; James Thomson, De Vicente Garcia la Huerta, Nepomucene Leniercier,

Agamemnon, tragedie; Darius Milhaud, melodramă, *Oreste recucerit de Ifigenia*, frescă pompeiană; *Sacrificiul Ifigeniei*, frescă pompeiană

AGANICE Vrăjitoare din mitologia greacă, renumită în Tesalia.

AGANIPPEE (1) Serbări organizate în cinstea muzelor*. (2) Epitet atribuit muzelor*. Inspiratoare ale harului poetic.

AGANIPPE Nimfă*, fiica râului Permes, din Beotia, care izvora din muntele Helicon*. Era protectoarea unei fîn-tîni consacrate lui Apollo* și muzelor*, a cărei apă avea darul de a-i inspira pe poezi-

AGAPENOR Rege al Arcadii*. A luat parte la războiul împotriva Troiei*, în funcția de comandant al grecilor din Arcadia; la revenirea în patrie, a întemeiat, în insula Cipru, orașul Pafos* (2), unde a ridicat un templu zeiței Afrodita*.

AGATODEMON (1) Epitet dat de greci unui zeu egiptean, socotindu-l un fel de „înger păzitor”. (2) Unul din numele lui Pionysos*, ca vatăp al situațiilor critice,

AGAVE (1) Fiica lui Cadmos* și a Harmoniei*. Și-a ucis propriul fiu, pe Penteu*, în timpul unei serbări dionisiace, cuprinsă de o criză de nebunie inspirată de Zeus*, drept pedeapsă că acesta s-a împotrivit introducerii cultului său în Beotia. (2) Una dintre nereide*. (3) Una dintre amazoane*.

AGDISTI sau **AGADISI** ' (1) Nume al zeiței Cibelei*, provenit de la muntele Agdos, în vârful căruia se înălța templul ei cel mai vechi. (2) Hermafrodit* de origine, divină.

AGELAOS Unul din pretendenții Penelopei* (proci*), soția lui Ulise*.

Homer, *Odissea*, XX, 321—339; XXII, 131, 136, 212, 241, 247, 327 **AGELAST** (lat. care nu râde) Poreclă dată lui Pluto*.

AGENOR Fiul lui Poseidon* și al Libiei* și rege al fenicienilor în mitologia greacă, părinte al lui Cadmos* și al Europei*. Cartagina* a fost numită -și Cetatea lui Agenor, fiindcă Didona* descindea din acest rege. Când Europa a fost răpită de Zeus* prefăcut în taur, Agenor l-a trimis pe Cadmos și pe ceilalți fii, Fenix* și Cilice*, pe urmele surorii lor, interzicându-le să revină acasă fără ea.

Virgiliu, *Eneida*, I, 338

AGENOREA Zeița muncii și a industriei la greci, la romani, a fost zeița curajului și a avîntului nelimitat.

AGESILAOS Un alt nume al lui Hades*, deoarece împreună cu Hermes* conducea pe oameni și popoarele din împărăția umbrelor infernale.

Fierre Corneille, *Ageailas*, tragedie

21

'AGIEU Epitet al zeului Apollo*. provenit de la atributul, său de protector al drumurilor și drumeților.

AGLAIA Una dintre cele trei grații* în mitologia romană. Numele ei înseamnă „strălucire”. A fost soția lui Hefaistos*.

AGONALII Serbări romane instituite în cinstea zeului Ianus*, de regele Numa Pompiliu*, în ziua de 9 ianuarie; după alții, la 11 ianuarie sau 21 mai și 31 decembrie.

AGONI Zei romani, invocați de cei ce doreau să întreprindă o acțiune de mare importanță.

AGLAURA Fiica lui Cecrop* și preoteasa zeiței Atena*. A avut două surori: pe Erse și Pandrosos. În timpul unui război interminabil, Aglaura, pentru a salva orașul, s-a aruncat din înălțimea Acropolei*, pentru că un oracol* a prezis că numai printr-un astfel de sacrificiu orașul va fi salvat, în templul care i s-a înălțat, tinerii atenieni rosteau, un jurământ de credință patriei, ori de câte ori plecau în luptă. După o altă versiune, zeița Atena le-a încredințat fiicelor lui Cecrop o cutie, interzicându-le să o deschidă. Când, curioase, Aglaura și Erse au deschis cutia, și-au pierdut mințile și s-au aruncat de pe Acropole. Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 739 și urm.

AGNIS Divinitatea arhaică a focului în mitologia vedică, sub toate formele lui.

Prezența lui este oriunde, chiar și în corpul omenesc; purificator, anulează păcatele și este invocat mult pentru aceasta; ocrotește casa și înlătură toate efectele magici dușmănoase. Soarele este marele foc al cerului,, ca și fulgerul și trăsnetul, după credința respectivă. Este numit și Pavaca, „purificatorul”.

AGNOS (I) Una din nimfele* care l-au hrănit pe lupi-ter*.. (2) Izvor sacru de pe muntele Liceu, în- care, în perioade secetoase, un preot al lui Iupiter* arunca o ramură de stejar, invocând ploaia.

22.

AGO RAI A Numele zeiței Atena*, ca inspiratoare a oratorilor în timpul adunărilor populare și dătătoare de înțelepciune, tuturor celor ce aveau de luat o hotărâre.

AGRA Colină din preajma râului Issos, pe care se celebrau micile serbări Elcinsine, în cinstea revenirii primăverii, o dată cu întoarcerea Persefonci* din Infern, pe pământ.

AGRAULA Soția lui Cecrop* și mamă a Agkiurc-i*. La Atena, i s-a consacrat o pădure. De la zeul M^l^rte*, a avut o fiică, numită Alcippe.

AGRIA Fiică a lui Edip*, ucisă la porunca uzurpatorului tronului acestuia, Creon*. Sofocle, *Edip rege. și Edip la Colonos*

[*GRIOPE* Un alt nume al Eurîdicei*.

\GROSTINE Epitet folosit pentru nimfe*, ca ființe iigreste, legate de pământ.

23

AÏAÏA Denumire cil dâre era eurioscută Grecia în vremurile, lui Homer (secolele XI—X î.Chr.). De aici, locuitorii s-au numit ahei.

AH AR Divinitate cu 'înfățișare omenească în mitologia vedică. După legendă, a dat viață, din propria-i substanță, tuturor creaturilor însuflețite.

AJELAU Fiu al eroului troian Antenor*.

AHELOU Zeul râului cu același nume -din Helada, în mitologia greacă, fiul lui Oceanus* și al zeiței Thetis* (1). Și-a disputat-o cu Heracles* pe Deianira*, dar semizeul l-a învins, chiar dacă el a luat mai multe înfățișări, printre care, pe aceea de taur, apoi i-a smuls un corn și l-a constrâns să se ascundă în râul Toante, numit de atunci Ahelou. Cornul a fost luat de naiade* și, umplut ou fructe și flori, și a rămas în mitologie cu numele de cornul abundenței*. După alte versiuni, Ahelou însuși i-a dat lui Heracles cornul Amalteei*, pentru a și-l recăpăta pe al său. Cornul abundenței se referă la fertilitatea felului din preajma râului Ahelou. Ahelou este reprezentat sub forma unui bătrîn cu coarne, a unui șarpe cu cap de om sau a unui taur cu cap de om și barbă lungă. Qvidiu, *Metamorfoze*, VIII, 547 și urm., IX, I și urm.

AHEMENIDE Tovarăș de luptă al lui Ulise*.; a fost părăsit în insula lui Polifem* și salvat de Enea*, care l-a luat cu sine pînă în Italia. Virgiliu, *Eneida*, III, 61.4; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIV, 158 și urm.

AHEMOM sau *AHMON* Divinitate feniciană, strămoș al lui U r anus* și Ti'deu*.

ÂHEROE Copac — pîop - - consacrat zeilor din înfehf, care creștea de-a lungul Aheronului* (1).

ÏERON (1) Fiul Soarelui și al Terrei în mitologia Seacă, preschimbat în rîu și rostogolit în Infern, pcn-i că a potolit setea titanilor* cînd aceștia s-au răzvră-împotriva lui Zeus*. (2) Un alt Aheron a fost tatăl eriniilor*.

Virgiliu, *Eneida*, VI, 107

AHERUSA Peșteră pe țărmul Mării Negre, prin care se credea că 'se pătrunde în Infern..

AHERUSHI Nume generic dat mlaștinilor, peșterilor și lacurilor din Italia, Grecia și Egipt, prin care se credea că se ajunge în regiunile infernale.

AHEU Strămoșul cel mai îndepărtat al aheilor, fiul lui-Xuto: și al Creusei, fiica

lui Erehteu.

AHILE Rege al Tesaliei (Grecia), fiul lui Peleu* și al zeiței Thetis* (2). Aceasta, pentru a-și face fiul invulnerabil, l-a scufundat în râul Styx*, dar, ținându-l de călcâi, a făcut ca această parte a piciorului să rămână • neudată. De copil, a fost încredințat centaurului* Chiron*, care i-a dat o educație demnă de un semizeu. Ulise* l-a luat cu sine la luptele împotriva Troiei, unde s-a dovedit a fi unul din principalii eroi: avea o armură de nepătruns, Făurită de Hefaistos*, și patrii cai nemuritori. A refuzat însă să mai lupte, când sclava Briseis* i-a fost răpită de Agamemnon*. Omorârea prietenului cel mai apropiat, Iktroclu*, de către unul din apărătorii Troiei, Hector*, l-a înfrânt în luptă și l-a ucis pe acesta, târându-l în urma carului său de luptă, iar trei ori în jurul cetății. S-a îndrăgostit apoi de Poli-

25

xeris*, fiica lui Priam* și a Hecubei* și, când a vrut să o ia de soție, Paris*, un alt fiu al lui Priam, pentru a-și răzbuna, fratele — pe Hector —, l-a ucis cu o săgeată, care l-a atins tocmai în călcâi. Pe monștii pe care grecii i l-au ridicat pe promontoriul Sigeu*, la cererea zeilor, fiul său, Pirrus*, a sacrificat-o pe Polixenia și a ridicat un templu. Simbolizează eroismul total.

Homer, *Iliada*, I, 121 și urm., XVIII, 22 și urm., 231 și urm., 318 și urm.; Publius Papinius, *Ahileide*, tragedie; Arctin' din Milet, *Etiopida*, *Distrușterea Troiei*; Pindar, poeme: Euripide, *Hecuba și Ifigenia în Aulida*, tragedii; Statius, *Ahileide*, poem epic; Goe-țhe, *Ahileide*, poem; H. von Kleist, *Pentesilea*, tragedie. Legrenzi, *Ahile în Scir*, operă; Jean Galbert de Campistron, *Ahile și Poli-xehia*, libret de operă, pe muzică de Lully și Collasse; Pietro Metastasio, *Ahile în Scir*, melodramă; Giovanni Paisiello, melodramă; Luigi Cherubini, balet pantomimă; Domenico Cimarosa, *Ahile la asaltul Troiei*, opera; *Despărțirea lui Ahile de Briseis*, frescă pompeiană; *Ahile și Ajax*, frescă în Muzeul etrusc al Vaticanului; • *Ahile la Scyros*, bronz, relief la Luvru; Giulio Romano, Eugene Delacroix, Rubens, Dominique Ingres, Francois Gerard J, B. Regnault, France&ca Pritnaticcip etc., pictură. François Rude etc., sculptură

AHILEA Insulă legendară din Marea Neagră, în care Ahile* a fost adorat ca zeu.

AHMEON (1) Erou grec; ~e_f pentru că și-a ucis fiul, a fost torturat de eonii*, ca și Oreste*, care a comis aceeași faptă. (2) Unul dintre cei mai vechi zei ai fenicienilor, părinte al cerului și al pământului.

AHMON -> **APIEMON**

AHRIMAN sau **ANGRA-MAINYU** Divinitate supremă în mitologia persană, simbol al răului, în veșnic contrast cu Ahura Mazda*, zeul binelui, ambii introduși de Zaratrustra* în mitologia orientală. Războiul dintre cei doi zei s-a încheiat, după trei mii de ani, cu victoria lui Ahura Mazda. Personificare simbolică a luptei veșnice, între geniul luminii și cel al întunericului.

26

MURA MAZDA -> **ORMUZD**.

[IA. -> **EEA**

UAX Unul dintre principalii eroi greci din războiul împotriva Troiei*, fiul lui Oileu*. Când Troia a căzut în mâinile grecilor, Ajax a răpit-o pe Cassandra* chiar din sanctuarul Atenei*, unde își căutase adăpost; a fost pedepsit de zei și a pierit într-un naufragiu, în drum spre patrie. După o altă versiune, la moartea lui Ahile*, Ajax a pretins-o pe soția acestuia, dar i-a fost luată, prin luptă, de Ulise*. De indignare, s-a sinucis cu propria-i spadă.

Virgiliu, *Knc.ida*, I, 41'; Homer, *Iliada*, XV, 415 și urm.; Canova, *Ajax*, sculptură; Sofocle, *Ajax*, tragedie; Ugo Foscolo, *Ajax*, tragedie; Andre Gide, *Ajax*, poem dramatic

AIDONE (1) Rege al molosilor, popor din Epir, care l-a întemnițat pe Teșea* pentru, că a încercat să o răpească din împărăția lui Pluto* pe Persefona*. (2) Fiică a lui Pandareu* și soție a lui Zeto*. Și-a sufocat copilul fără să-și dea seama, în

timpul somnului; suferința a pre-schimbato într-un sticlete.

AITA Divinitate etruscă a Infernului, identificată cu Hades* din mitologia greacă.

AIUS LOCUTIUS Profet misterios, despre care se spune că într-o noapte i-ar fi avertizat pe locuitorii Romei de apropiata invazie a galilor. A avut un templu la Roma.

M.ALCOMENA Oraș în Beoțla, renumit pentru- cultul /c/iței Atena*.

ASTOR (i) Unul-din cei patru c-ai ai lui Hades*. (2) i icniu* răzbuțăor în mitologia greacă.

27

ALBA LONGA Oraș din Latium*, întemeiat pe locul unde Ascaniu*, fiul lui Enea*, a găsit o scoafă albă. Este orașul-mamă al Romei de mai târziu. Tullus Ostilius, al treilea rege al Romei, 1-a distrus către anul 650 î.Chr. Virgiliu, *Eneida*, I, 271; Titus-Livius, *Ab urbe condita*, I, 22

30

ALBLON Fiul lui Neptun*, în mitologia greacă, uriaș care împreună cu Bergion a vrut. să-1 împiedice pe Heracles* să ,, traverseze Rinul (după alții Ronul). Zeus* i-a pedepsit pe amândoi, făcându-i.să piară sub o ploaie ,de pietre.

ALBUNEEA Sibila* căreia îi era consacrat un templu în pădurea Tiburului, de lângă Tivoli. Era numită și sibila tiburtină.

ALCESTA Fiica lui Pelia* și a Anaxibiei*, soția regelui Adine t*. Acesta, cu ocazia căsătoriei, a omis să aducă o jertfă zeiței Artemis* care, mimată, 1-a obligat să-și ia zilele. Apollo* a convins-o pe zeiță să accepte în locul lui Admet pe mama, pe tatăl sau pe soția acestuia. S-a sacrificat atunci Alcesta,, din mare iubire față de soțul ei. Heracles*, înduioșat de sacrificiul ei, a coborât în Infern și, deși Hades* s-a arătat potrivnic, a luat-o totuși de acolo și a redat-o soțului ei.

Euripide, *Alcesta*, tragedie; Vittorio Alfieri, *Alcesta*, tragedie; Benito Perez Galdos, *Alcexm*, tragedie; Hugo von Hofmannsthal, *Alcesta*, tragedie, J. B. Lully, *Alcesta*, melodramă; C. W. Gluck, *Alcesta*, operă lirică

ALCEU Fiul lui Perseu* și al Andromedei*, soțul Ippo-menei, tatăl lui Amfitrion* și, deci, bunic lui Heracles*.

ALCIDE Nume al lui Heracles*, provenit de la Alceu*, strămoșul din partea mamei, iar după alții, de la cuvîn-tul grec *alke*: forță, vigoare, curaj.

28

ALCIMEDON (1) Marinar care a încercat să-1 răpească pe Bachus*, dar a fost preschimbato x3e acesta • într-un delfin. (2) Erou grec care și-a dat propria fiică de soție zeului Heracles*.

ALCIMENE (1) Unul din fiii lui Iason* și al Medeei*, omorât de mama lui, drept răzbuțare că a fost abandonată în favoarea Creusei* (1), fiica regelui Corintului. (2) • Fiul lui Glaucos* (3) și al Eurimediei. A fost omorât dintr-o eroare de fratele său', Bellerofon*.

ALCINOE (1) Fiica lui Polib* (1) și soția lui Amfiloh*. A fost constrânsă de Artemis* să-și părăsească soțul împreună cu copiii, și să-1 urmeze pe Xantos, drept pedeapsă că lăsase fără simbrie pe una din. sclave. (2) Una din doicile lui Zeus*.

ALCINOU Rege al feacilor, popor care locuia în insula Corfu, si părinte al Nausicăi* și al lui Laodamant* (2), vestit pentru bunăstarea supușilor săi. L-a primit cu mare prietenie pe Ulise* și, la plecare, i-a dat o corabie '•are să-1 ducă pînă în patrie, în Itaca. Același rege i-a /(azduit pe argonauți* în'drumul lor spre casă. Iloiner, *Odiseea*, VI, VII; VIII, IX, XI, XIII

AÍCIONE (1) Plică lui Eol*, zeul vînturilor. Soția lui Ce i ce*, cu care forma o pereche ideală. Când Ceice a murit, în timpul unei furtuni pe mare, Alcione și-a luat •!e de durere, neputînd suprtiviețxu soțului. Au fost transformați apoi amîndoi în păsări de mare, cu numele «lc alcioni. (2) Una din pleiade*.

iividu, *Metamorfoze*, XI, 41-0 și urm,; Gabriele D'Annunzio, . Ui'i/'we, poeme

*
Al, (*IONEU* Unul din titanii* răzvrătiți împotriva lui i îs*, învins de acesta, și-a căutat, după o versiune,
29

adăpost pe Lună, unde a fost surprins de zeița Minerva* și azvîrlit pe Pământ. Aici însă a fost ucis de Heracles*, deși se bucura de atributul de a fi nemuritor.

Frescă în Muzeul etrusc al Valicanului

i

ALCIOPE -> *ALCIPPE*

ALCIPPE sau *ALCIOPE* Fiica lui Ares*, și a Aglaurei*, iubită de zeul Poseidon*. *ALCITOE* (1) Fiica lui Mineu, rege al cetății Orcho-menos; pentru că a contestat originea divină a lui Dio-nysos* și a refuzat să participe, împreună cu fiicele ei, la serbările date în cinstea zeului, acesta a preschimbato în liliac de noapte. | (2) Una dintre nereide*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV

ALCM.ENA Fiica lui Electrion*, soția lui Amfitrion*, regele Tirintului, și mama lui Euristeu. Din unirea 'cu Zeus*, care, îndrăgostit de ea i s-a înfățișat sub. trăsăturile soțului, 1-a născut pe Heracles*. A fost și. soția lui Radamant*.

' *
*

Sofocle, *Amphitruo*, tragedie; Eschil, *AmphiTRUO*, tragedie; Eurj-pide, *Eraclizii*, tragedie; Plaut, *Amphitruo*, comedie; Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 281 și urm.

ALCMEON Fiul lui Amfiarau* și al Erifilei*. Aceasta, dorind să obțină de la Polinice* un colier în schimbul dezvăluirii locului unde era ascuns soțul ei, Amfiarau, pentru a nu participa la războiul împotriva Tebei* (2), 1-a trădat și și-a însușit colierul. Soțul ei a murit în război, iar «Alcmeon a ucis-o pentru această faptă nesăbuită, după care a înnebunit, în rătăcirea lui, a ajuns pînă la Tegeu, care i-a' dat de soție pe fiica lui, Alfe-sibea*. Acesteia, Alcmeon i-a oferit colieru} smuls ma-

mei lui. Mai tîrziu, el a ajuns la regele Ahelou* și a luat-o de,soție pe,fiica acestuia, Caliroe* (1), căreia i-a dat în aer același colier și peplu, luat de la Alfesibea*, sub pretextul că le va oferi templului lui Apollo*, din Delfos*. Aflîndu-se adevărul, frații primei soții]-au ucis. Caliroe a obținut de la Zeus* permisiunea ca fiii ei, aflați la o vîrstă fragedă, să devină maturi și să-si răzbune părintele. Astfel a fost ucisă întreaga familie a lui Tegeu.

ALESO (1) Unul din fiii lui Agamemnon* și ai sclavei Briseis*. A fost preschimbato în munte, fiindcă a complotat împotriva Clitemnestrei*, soția legitimă a lui Agamemnon; muntele este acela la poalele căruia Per-sefona* culegea flori, cînd' a fost răpită de Pluto*. (2) Vizitiul lui Agamemnon*. După căderea Troiei*, a fugit în Italia, unde a întemeiat orașul Faleria" (azi Civitâ •Castellana).

Virgiliu, *Bncida*, X, 411

ALETE (1) Fiul lui Egist*. A fost ucis de Oreste*, fiul lui Agamemnon*, fiindcă a vrut să-i uzurpe acestuia tronul din Micene*. (2) Unul din însoțitorii lui Enea* în drumul spre Italia, după părăsirea Troiei* cucerite de greci.

ALETRION Confident și favorit al lui Ares*. Pus de pază în timpul întîlnirilor zeului cu Afrodita*, într-o dimineață nu s-a trezit la timp și cei doi au fost surprinși de Ilefaiostos*, soțul Afroditei. Ares, înfuriat, 1-a preschimbato pe neglijentul paznic într-un cocoș (*Gallo*) osîndin-dii-1 să vestească pe veci răsăritul soarelui.

ALEXIAR Fiul lui Heracles* și al zeiței tinereții și frumuseții, Ebe*,

3 J

ALFESIBEA Prima soție a lui Alcmeon*, părăsita acesta pentru Caliroe* (1).

de

t,

ALIRROȚIU Fiu al lui Poseidon*. A fost ucis de Ares*, fiindcă a încercat să o răpească pe Alcippe*, fiica lui Ares și a Aglaurei*.

ALFEU Fiu al lui Oceanus* și al zeiței Thetis* (1), vânător care a îndrăgit-o pe nimfa* Aretusa* și a fost respins de Aceasta. Artemis* l-a preschimbă într-un râu, iar pe Aretusa într-un izvor. Alfeu, pentru a se apropia de Aretusa, și-a găsit totuși loc de scurgere pe sub pământ, pentru a-și uni propriile ape cu acelea ale Aretusei, care se aflau în Sicilia, lângă Siracusa.

ALFHEIM (1) Oraș în cer în mitologia nordică, în care locuiau geniile* luminoase, adică cele bune, care-i așteaptă acolo pe cei drepti. (2) Palatul unuia din cei mai importanți zei nordici, Freyr*.

ALIA Una dintre nereide*.

ALICE Nimfă* marină (oceanidă*), fiica lui Nereu* și a nimfei oceanice Doris*.

ALII Serbări celebrate în insula Rhodos și apoi la Atena, în cinstea lui Apollo*.

ALILLAT Divinitate din mitologia arabă, simbolizând soarele, venerată totodată ca zeiță a frumuseții și mamă a zeilor.

ALIMEDE Una dintre nereide*.

ALIPES Epitet al lui Mercur*, însemnând „cu aripi la picioare”.

33

ALISSÎTOE Nimfă* iubită de Priam*, regele cetății Troia*, de la care a avut un fiu, pe Esac.

" **ALITERX** Profet din Itaca, patria lui Ulise*. I-a ajutat pe Ulise și pe Telemac* în lupta împotriva pretendenților Penelopei* (proci*).

Homer, *Odiseea*, II, 253; XVII, 68; XXIV, 451

ALITES Nume dat de romani păsărilor din zborul, cărora preoții puteau face o profeție (porumbei, rîndu-nele etc.).

ALLIROE Una din concubinele lui Neptun* zeul roman al mării.

ALLODOLA Pasăre — ciocîrlie — în care a fost preschimbă Scilla* (2), fiica lui Nixus, rege al Megarei. Dintr-o iubire nesăbuită pentru Slinos*, dușmanul propriului ei tată, și-a trădat totodată și patria, lăsînd-o să fie ocupată de dușman. Zeii l-au transformat și pe Nixus într-un vultur.

" **ALMA MATER** Epitet dat de romani Terrei și zeiței

l Ceres*, avînd semnificația „mamă care ne hrănește”.

ț

1

ALMOPE Unul din uriașii care s-au răzvrătit împotriva lui Zeus*.

VA)E Serbări date în cinstea lui Dionysos* și Pemetra*. Erau celebrate la Atena și Eleusis*.

Dicționar de mitologie

zeiței

33

ALOIZI Nume generic pentru Otp* și Efialte*, fiii lui Poseidon* (sau, după alte versiuni, ai lui Alpu*), -uriași care voiau să cucerească Olimpul* (1). Apollo*. i-a ucis cu săgețile lui. În Infern, ei stau legați cu șerpi de o coadă, spate în spate, și sînt torturați să audă neconținut țipătul unei bufnițe. După Homer, ei au avut meritul de a consacra muzelor* muntele Helicon*.

Homer, *Iliada*, V, 385; *Odiseea*, XI, 308

ALOPE Fiica lui Cercione*. A avut de la Poseidon* un fiu, pe Hippotoon*, motiv pentru care Cercione a pe-depsit-o, îngropînd-o de vie. Zeii au schimbă-o într-un izvor, lângă Eleusis*.

ALORVNI (1) Genii* sau spirite în mitologia germană,

și manilor* romani. (2)

corespimzînd 'Iarilor*, penaiilor*
denumite în mitologia germana
femeile

Alorune erau ..

care exercitau arta profeției.

ALOU Uriaș, fiul Geei* și tatăl aloizilor*.

ALSEIDE Nimfe* ale pădurilor, care-i speriau uneori pe călători.

ALTEA Soția lui Eneu*, regele Calidoniei* (Grecia), sora Ledei* și 'mama lui Meleagru*, La nașterea fiului -ei, moirele* i-au prezis că acesta va muri o dată cu stingerea focului din vatră, de aceea Altea întreținea cu grijă focul aprins. Mai târziu, cînd Meleagru și-a ucis unchiul în urma unei neînțelegeri, Altea, cuprinsă de furie, a aruncat apă în jar și în aceeași clipă Meleagru și-a dat ultima suflare. De disperare, Altea s-a sinucis și ea.

34

ALTEJE Tatăl frumoasei Laotoe*, una din soțiile lui Priam*.

Homer, *Iliada*, XXI, 86; XXII, 51

ALTIS Pădure care împrejmuia templul lui Zeus* din Olimpia*, de unde se culegeau ramurile de măsline ce încununau frunțile învingătorilor la jocurile olimpice.

ALUZZA Idol venerat de vechii arabi, înaintea lui Ma-ho-med.

AL-ZOHARAH Nume dat de arabi stelei Venus, adorată ca divinitate de seamă.

AMADOCO Erou hiperborean*, a cărui umbră a pus pe fugă pe galii care au îndrăznit să atace sanctuarul de la Delfos* al lui Apollo*.

AMADRIADE Nimfe* ale pădurilor, fiice ale lui Ne-reu* și Doris*. Trăiau și mureau o dată cu copacii în care se nașteau și care erau, de obicei, stejari (gr. *drys*, stejar). Simbol al vieții vegetale.

AMALTEEA (1) Capră care l-a alăptat în Creta pe Zeus* copil și al cărei corn, rupt din joacă, a fost umplut cu toate bunătățile dorite de nimfele* care l-au crescut pe Zeus; din pielea ei, mai târziu, Zeus și-a făurit scutul. (2) Numele sibilei* cumane care a oferit spre vânzare lui Tarquinius Superbus cărțile sibiline. (3) Oraș în insula Cipru, în care Venus* avea unul din templele Sale.

Poussin, *Capra Amaltea alăptînd pe Zeus*, pictură

AMAN sau *OMAN* Divinitate venerată de vechii perși și identificată cu soarele.

35

•*AMARILLIS* Nimfă* sau păstorița pe Care Virgiliu, în *Bucolice*, a celebrat-o în așa măsură, încît numele ei a fost dat și Romei.

AMARINTIA Epitet al zeiței Diana*, de la numele satului din insula Eubeea, în care era venerată.

AMATA Soția lui Latihus*, regele Latiumului*, și mama Laviniei*. Ea l-a susținut pe Turnus*, logodnicul fiicei ei, în lupta împotriva lui Enea*.

Văzînd că Turnus a pierdut această luptă, s-a sinucis. Virgiliu, *Kneida*, VII, 343; XII, 56, 593 și urm.

AMATERASU Zeița soarelui în mitologia japoneză, personificată într-o pasăre. Mitul acesteia și acela al zeului Susanovo*, personificare a ploii, sînt nucleul central al mitologiei japoneze, pe care se bazează originea lumii; Amaterasu i-a învățat pe oameni cultivarea, orezului, meșteșugul țesutului etc. Templul dedicat acestei zeițe este cel mai vechi din Japonia, împărații acestei țări se numesc și astăzi „nepoți ai soarelui», deci descendenți ai acestei divinități.

AMATUNTA Oraș în Cipru, cunoscut pentru cultul dedicat Afroditei*. Indignată că aici i se jertfeau și oameni, zeița i-a preschimbatoți locuitorii în tauri.

AMAZOANE Femei războinice în mitologia greacă, fiice ale lui Ares* și ale Afroditei*. Au apărut în Capadochia (Asia Mică) și s-au stabilit pe țărmurile,

rîului Terno-dont. Au ajuns, de asemenea, pînă în Sicilia și au luat parte la războiul Troiei* împotriva grecilor, > pentru a o răzbuna pe regina lor, Pentesilea*, ucisă de Ahile*. Nu admiteau printre ele prezența unui bărbat. Fiicelor lor, avute din unirea cu gargarii*, și care rămîneau la ele,

86

îi se ardea sînuî drept, pentru ca sa poată foțgisi mai bine lancea și arcul (gr. *mazos*, sîti). In cele din urmă au fost învinse de Heracles*, care a pus stăpînire pe centura reginei lor, Hippolita*. împotriva lor a luptat si

• Teseu*. Homer mai vorbește și de invadarea Licieî de către amazoane și înfrîngerea lor de către Bellerofon*.

Homer, *Iliada*, VI, 186. și urm.; Fidins, *Puliclet și Cresilas*, sculp- tură; *Heracle.n în lupta cu amazoanele.*, pictură pe un vas antic, în Muzeul din Bruxelles; *Ahile împotriva pentexileei*, pe o amforă din British Museum; 'Rubens, Giulio Romano, Jacob Jer-daens, pictură

AMBARVALII Serbări cîmpenești ale vegetației la ro-• mani, care aveau loc la sfîrșitul l u n S mai, întîi în cinstea lui Marte*, apoi în cinstea zeiței Ceres*. Preoții se numeau arvali*. Ei organizau procesiunea de-a lungul cîmpurilor si implorau zeii să le dea recolte bogate.

AMBROZIE Hrana zeilor în mitologia greacă, după cum nectarul era băutura lor, care le dădea nemurirea și tinerețe veșnică. Tot astfel se l numea și un unguent cu care își parfumau capul. Cu ambrozie se hrăneau si caii zeilor. Se credea că este luată dirt grădinile hesperide-lor*.

AMENTI Regatul morților în mitologia egipteană. Amenti înseamnă apus, adică acolo unde soarele dispăre. Morții l-ar însoți într-o barcă pînă în lumea «mbrelor, unde acesta, o dată ajuns, nu mai are nici o putere.

AMESHASPENTA în mitologia persană, grupul celor șase genii* sau sfinți nemuritori, care stăteau în jurul tronului lui Ahura Mazda*: Asha (justiția desăvirșită), Vohu Mana (gîndul cel bun), Kshathra (puterea zeului asupra oamenilor), A'rmaini* (umilința, mamă a înțelepciunii si a inspirației), Halirvatat (sănătatea obținută din satisfacerea tuturor dorințelor), Ameretat (nemurirea).

'**AMFIARAU** "Fiul lui Apollo*-și al Hîpermnestrei*, ghicitor renumit în antichitate. A participat la vînătoarea mistrețului în Calidonia* . și la expediția argonauților*. ! Și-a prevăzut sfîrșitul, ca participant la expediția împo-, triva Tebei* .(2), și a murit înghițit de pămînt, împreună cu caii săi. După moarte, a fost trecut în rîndul zeilor, iar unul din popoarele Aticei i-a dedicat un oracol*, ascultat tot atît cît cel din Delfos*.

Eschil, *Cei șapte împotriva Tebei*, \ragedie; Statium, *Tebaida*, poem epic

AMFIDAMANT Fiul lui Busiris* aare obișnuia să-i sacrifice zeilor pe străinii ce-i cădeau în mînă. A fost ucis de Heracles* și oferit jertfă zeilor.

AMFÎDEMONȚ A oferit ospitalitate atrizilor* cînd s-au dus în Itaca pentru a încerca să-1 convingă pe Ulise* să participe la expediția împotriva Troiei*. A fost unul din proci*; în ultima zi a încercării acestora de a o cuceri pe soția lui Ulise* a fost ucis de Telemac*.

AMFIDROMIE Ceremonie rituală la greci, care consta, in bptezarea nou-născutului după cinci zile de la naș-cere și prezentarea lui înaintea altarului și a focului aprins cu această ocazie.

AMFILOJJ Fiul lui Amfiarau* și al Erifilei*. în înțelegere cu fratele său, Alcmeon*, si-a ucis propria mamă, pentru vina de a-și fi trădat soțul, în schimbul unui colier si al unui peplu. A luat parte la expediția împotriva Tebei* (2) și l războiul Troiei* și a fost ucis de Mops*, în timpul unei neînțelegeri.

38,

AMFINOMEA Mama lui Iason*, comandantul suprem al argonauților*, îndurerată și disperată de soarta fiului ei, nemaiputând suporta despărțirea de el, s-a sinucis, împlîntîndu-și un pumnal în piept.

AMFION Fiul lui Zeus* și al Antiopei* (2), rege al Tebei* (2), frate geamăn al lui Zeto*. Avea o liră măiastră, primită în dar de la Hermes* sau — după altă versiune — de la Apo.Ho*, cu sunetele căreia împlînzea fiarele pădurii, mișca din loc obiectele și ar fi ridicat chiar zidurile Troiei*.

AMFITRION Fiul lui Alceu* și nepot al lui Perseu*, căsătorit cu Alcmena*. În absența acestuia, în timpul unuia din multele războaie în care a luptat, Zeus* s-a servit de înfățișarea lui pentru a-l seduce pe Alcmena, care, după această conviețuire, a dat naștere lui Heracles*. Plaut, *Amphitruon*, comedie; Luis de Camoes, *Amfitruon*, comedie; Fernand Perez de Olivia și Juan de Timoneda, comedii; Moliere, *Amfitruon*, comedie; Hugo von Kleist, dramă; Jean Giraudoux, *Amfitruon 38*, comedie; Henry Purcell și Gasparini, melodrame; Andre Erriest Gretry, *Amfitruon*, operă

AMFITRITE Nereidă*, fiica lui Nereu*, și a lui Dpris*, simbolul forței naturale a mării, cu care este identificată: ta. A fost soția lui Poseidon*, cu care a avut un fiu, pe Triton*, și multe fiice, nimfele* marine. Este reprezentată în multe imagini, șezînd într-o trasuri că sub formă de scoică, purtată pe malurile mării de Delfini și însoțită de tritoni și nereide.

AMFRISIO Rîu în Tesalia pe malurile dăruia Apello*, cînd a fost izgonit din Olimp* (1), a păscut turmele lui Admet*. Tot aici, spune o legendă, l-a jupuit de viu, le-gîndu-l de un pin, pe satirul* Marsyas*, care l-a învins jintr-o întrecere poetico-muzicală.

39

AMHARIA -Zeița a dreptății și a răzbunării în mitologia etruscă.

AMICLA Una din cele șapte fiice ale Niobei*, căsătorită cu Diomedea* (i), de la care a avut un fiu, pe Iacint*.

AMICLE Oraș în Campania (Italia), al cărui locuitori nu pronunțau numele dorilor fiindcă le-a fost prezis că aceștia îi vor nimici într-o zi. Cînd dorii au venit, într-adevăr, nimeni nu a vestit debarcarea lor, de teamă de a le rosti numele; și astfel orașul a fost cucerit cu ușurință.

AMICOS (1) Rege al Bitiniei (Asia Mică), fiu al zeului Poseidon* și al unei nimfe*, Melia*. A fost un boxer neîntrecut, dar Pollux* l-a ucis cu un singur pumn, atunci cînd i-a călcat pămîntul. (2) Unul din centauri*, ucis de Iapeti*. (3) Tovarăș al lui Enea*.

AMIMONA Una dintre danaide*. Din iubirea cu Poseidon* l-a născut pe Naupliu* (1).

AMINTA. Păstor din preajma lui Narcis*. Torquato Tasso, dramă pastorală

AMINTORE (1) Rege al dolopilor, popor din Epir. A fost ucis de Heracles*, fiindcă i-a interzis să calce pe pămînturile sale. (2) Fiu al lui Egist*, ucis de propria-i soție, o danaidă*, în noaptea nunții.

AMON Divinitatea supremă în mitologia egipteană, adorată mai întîi în Teba* (2); a fost asimilată cu zeii solar Amon Ra. Mai tîrziu, în Grecia, a fost identificată cu Zeus* și personificată cu cap de berbec și corp ome-

40

nesc. Oracolul* ei se afla în oaza Sivuah din desertul Libiei. Acolo, Alexandru cel Mare a fost primit de preoți și adorat ca fiu al lui Amon.

AMOR sau *CUPIDON* Zeul iubirii în mitologia romană, fiul zeiței Venus* și al lui Iupiter*. Purta un arc și o tolbă cu săgeți, cu care îi rănea pe cei ce voia să-i facă să se îndrăgostească.

AMPEL (1) Fiul unui satir* și preot al lui Dionysos*.

(2) Promontoriu vestit în insula Samos, legat de multe, egende ale Greciei antice.

AMULIU Frate al lui Numitor*, rege al orașului Alba Longa*. L-a detronat pe Numitor și i-a omorît fiii, iar pe Rea Silvia* a constrîns-o să se facă vestală*; eîncl ea a devenit totuși mamă, n'ascîndu-i pe Romulus* și Remus*, Amuliu i-a aruncat în apele,

Tibrului. Mai târziu, cei doi frați, salvați de la moarte, l-au ucis.

UŢACEE Serbări în Grecia antică, în onoarea Dioscuri-*, cărora li se jertfeau miei albi.

INADIOMENE Epitet al Afroditei*, care se referă lașterea ei din spuma mării. ^pelle, *Afrodita Anadiomene*, pictură la

INAHITA Divinitate persană simbolizând fertilitatea și vegetația; patrona apei, pământul roditor și agricultura.

ANAP Zeul rîului cu același nume din Sicilia, care s-a un. it din dragoste „cu nimfa* Ciane*, preschimbata în, fevor de către Pluto*.

ANAPANOMENA Izvor Ungă sanctuarul din pădurea Dodona*. I se atribuia capacitatea de a reaprinde focurile stinse și invers.

ANASABIA Nimfă* în mitologia .greacă. Urmărită de Apollo*, s-a refugiat într~un templu al zeiței Artemis* pentru a scăpa de dragostea lui și aici zeița a făcut-o in- vizibilă.

ANASCI Fiu pe care Castor* l-a avut din iubirea cu Febe* (4), fiica lui Leuci p*. Acesta a fost motivul pentru confruntarea între Dioscuri* și fiii lui Afareu*.

ANAXARETE Nimfă* din Cipru sau — după altă versiune — din Salamina. Drept pedeapsă pentru că l-a respins pe păstorul Ofi care s-a sinucis din dragoste pentru ea, Afrodita* a transformat-o în piatră. Ovidiu, *Metamorfoze*, XIV, 698 și urm.

ANAXIBIA Soția lui Strofiu*, regele Focidei, .sora lui Agamemnon* 'și mamă a lui Pilade*, prietenul lui Oreste*.

ANAXITEA Danaidă* iubită de Zeus* și mama lui Olen*.

ANAXOS Soția lui Electrion*, regele Micenei*, mama Alemenei*.

ANCHIRROE Fiica Nilului, soția lui Belo*, mama lui Egipt și a lui Danaos*.

ANCEU (1) Fiu, după o versiune, al lui Poseidon*. Un prezicător i-a spus că nu va apuca să. bea vinul produs

de propria-i viță de vie. Când vinul a fost gata și el se pregătea să-1 încerce, i s-a spus că im porc mistreț îi devastează, via. A plecat să ucidă animalul, dar a fost ucis el de acesta. (2) Un alt Anceu a fost unul din argonauți*. A participat la vînătoarea mistrețului din Cali'donia*.

ANCHISE Membru al familiei lui Priam*, regele Troici*. A fost iubit de Afrodita*, de la care a avut un fiu, pe Unea*. Acesta, când Troia a fost incendiată, l-a salvat, ducîndu-1 pe umeri pînă la corăbii. Bătrînul a murit apoi ~n Sicilia, lîngă Trapani. Enea și Aceste* i-au înălțat pe . muntele Erix im mormînt măreț. ,

Virgiliu, *Eneida*, II, 635, 087, 721 .și urm.; l'reșă la Pompei; Mi-chelangelo, Rafael etc., pictură.

ANDATE Zeița victoriei* la vechii locuitori ai Galici și Britaniei. Locuitorii din comitatul Eșsex i-au dedicat o 3ădure, în care erau jertfiți prizonierii de război.

ANDHRIMUR Bucătar în mitologia germană, care pregătea pentru zeii din Walhalla* porcul mistreț Sahrilmuir.

ANDROCLE Unul din fiii lui Eol*, regele vînturilor. A domnit în Sicilia Orientală.

ANDROCLEA Una din fiicele regelui teban Antipen, care .s-a jertfit pentru s'alvarea orașului de sub amenințarea lui Heracles*, așa cum îi ceruse un oracol*.

ANDROGEU Fiul lui Minos*, regele Cretei, și al reginei l 'asifae*. Victorios în. toate jocurile, mai ales în Pana-Icitee*, a fost ucis de un grup de rivali invidioși, care ar fi .fost împinși la acest aci; de regele Atenei, Egeu*. Tatăl '.ni, pentru a-1 răzbuna, a pornit, un război împotriva ilriiienilor pe care i-a învins și le-a pretins, în fiecare ui, șapte tineri și șapte tinere, drept hrană pentru Mino-Iliur*. Teseu* a reușit să-i scape pe atenieni de acest în-ilor tribut.

n u, *Kneidct*, VI, 20

ANDROMACA Soția lui Hector*, unul din apărătorii Troiei*, și mama lui Astianax*. După căderea Troiei, a fost luată sclavă de Neoptolem*, iar după moartea acestuia, a devenit soția lui Elenos*, un alt fiu al lui Priam*. Este simbolul soției fidele, înțelepte și atașate total familiei. I-a ridicat, în Epir, un mausoleu magnific primului ei soț, Hector.

Homer, *Iliada*, VIII, 187; VI, 371 și urm.; XII, 437 și urm.; Eu-ripide, *Andromaca și Troienele*, tragedii; Ennius, *Andromaca captivă*, tragedie; Virgiliu, *Eneida*, II, 456, III, 297 și urm.; Jean • Racine, *Andromaca*, tragedie; Di Feo, Sacchini, Andre Ernest Gretry, Giovanni Paisiello, melodrame; Saint Saëns, *Andromaca*, operă pe textul lui Jean Racine •

ANDROMEDA Fiică a lui Cefeu* (2), regele Etiopiei, și a Casiopeei*. Deoarece a avut îndrăzneala să declare că întrece în frumusețe nereidele*, Poseidon* a făcut ca un monstru marin să pustiască regatul tatălui ei. Locuitorii ar fi putut să scape de acest monstru, numai dacă ar fi expus-o pe Andromeda furiilor lui. În timp ce își aștepta sfârșitul, legată de o stâncă, a fost salvată de Perseu*, care l-a ucis pe monstru și a luat-o cu sine, devenindu-i, după aceea soț.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 670 și urm., V, 1 și urm.; frescă în Casa Dioscurilor din Pompei; Rubens, *Eliberarea Andromedei*; Ubaldo Gandolfi, *Andromeda — Perseu*, Benvenuto Cellini, *Perseu*, sculptură (relief în soclu); G. Giacobbi, Claudio Monteverdi, melodrame

ANDROS Divinitate marină în mitologia slavă, corespun-zând zeului roman Neptun*.

ANGERBODA Divinitate feminină uriașă în mitologia nordică, prevestitoare de nenorociri. Soția lui Loke* și mamă a trei monștri, dintre care cel mai important a fost lupul Fenrir*; ceilalți doi au fost șarpele Midgard* și Hei*, stăpîna regatului morții, Itelhe'im,

ANGERONA Zeiță a tăcerii în mitologia romană, reprezentată cu un deget pe buze. Conducea adunările în care trebuia să se respecte o absolută discreție.

ANGITIA Zeiță venerată de marsi, vechi locuitori din jurul lacului Fucino. (Italia). I se atribuia darul de a îm-blînzi șerpii și cunoașterea ierburilor medicinale.

Virgiliu, *Eneida*, VII, 759

ANGRA MAINYU -> **AHRIMAN**

ANGUS Zeiță a iubirii în mitologia celtică.

ANHUR Zeu egiptean, simbol al forței cosmogonice a / , soarelui. Numele său înseamnă „călăuza soarelui”.

ANIGRO Rîu în Tesalia (Grecia), în care centaurii* răniți de Heracles* la nunta cu Plippodamia* și-au spălat rănilor, înroșind și tulburindu-i apele, pînă atunci renumite pentru limpezimea lor.

ANIKETOS Fiul lui Heracles* și al zeiței tineret n i ce, Ebe*.

:u yes-

ANIOS Rege al Dclosului*, care l-a primit cu bunăvoință •>o Enea* în drumul său spre Italia. A fost fiul și preotul Ini Apollo*. Fiicele sale aveau darul de a prefăce tot ce atingeau,, una, în vin, alta, în ulei și a treia, în griu. Aga-memnon* a încercat să le ia cu el 3a Troia*, dar Dionysos*, l-a care ele primiseră acost dar, le-a transformat în porumbei!

Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 622; Virgiliu, *Eneida*, III, 80

44

45

ANIRAN Geniul* tutelar al nunțiilor în mitologia sană. '

per-

ANKA Un fel de pasăre fenix* (1) în mitologia persană. Avea cap de om.

AN'fEA Soția .lui Procul, rege al Argeșului* (5), la care s-a refugiat Bellerofon*, după ce și-a ucis, într-o vânătoare, din greșeală, propriul frate. Antea, 'urzind o seamă de intrigi împotriva lui, l-a denunțat soțului ei, pentru purtare necuviincioasă. față de e'a, după care și-a pus capăt zilelor.

AN M A P E R E N N A Divinitate în mitologia romană, căreia îi erau dedicate serbările din martie ținute pentru a întâmpina primăvara curn se cuvine. Unele versiuni o identifică cu sora Didonei*, pe care, după ce a murit, a urmat-o în Italia. Bine primită de Enea*, a stîrnit gelozia soției acestuia, Lavinia*, care a plănuit să o omoare. Avertizată în somn de Didona, a fugit noaptea din palat, înecîndu-se în râul Numicius* și fiind transformată în nimfă*.

AN N A P I J R N A Zeița vedică a bogăției și a libertății. Este reprezentată stînd pe o frunză de lotus, cu o lingură mare în mîină. Era invocată de săraci în fiecare dimineață, pentru hrana lor zilnică.

ANNIO Regele insulei Delos*, cel mai important preot al lui Apollo*. Cele patru fiice ale sale au fost răpite de Agamemnon*.

AN NONA. Zeița romană a abundenței, personificare a recoltei anuale. •

AN S H A R Zeul primordial în mitologia asiro-caldeeană, care împreună cu Kishar a'dat naștere lui Anu*_r. Anshar reprezintă cerul, iar Kishar, pămîntul.

ANTAMTAPPES Infernul într-o legendă orientală, reprezentat printr-o pădure întunecoasă, cu plante spinoase și cîini sălbatici, viespi și muște.

46

ANTENOR Rege trac, unul din sfătuitoarii cei mai înțelepți ai lui Priarn*, regele Troiei*. A pledat pentru trimiterea Elenei* înapoi grecilor, dar nu i s-a dat ascultare, în timpul incendiului Troiei, a fost salvat de Enea* și a ajuns cu acesta în Italia. Aici, a întemeiat Padova, numită o'dinioară Antenorea.

Homer, *Iliada*, III, 148, 203, 2G2; VII, 347; Sofocle, *Antenorizii*, tragedie; Virgiliy, *Eneida*, î, 242

I'ANTEROS Fiul lui Marte* și al zeiței Venus*, frate al lui Eros*. Spre deosebire de acesta, personifica un sentiment opus iubirii pure. Anteros și Eros sînt reprezentați ca doi copii cu aripi, disputîndu-și o ramură de palmier.

ANTESFORII Serbări ale florilor, celebrate la începutul xrimăverii, în Sicilia, în onoarea zeiței Ceres* și a fiicei acesteia, Persefona*. Asemenea ceremonii se țineau și în Argos* (5), în cinstea Horei*.

⁴*ANTESTERII* Serbări celebrate la Atena, în luna februarie, timp de trei zile, în cinstea lui Dionysos*, în timpul cărora entuziasmul mulțimii dezlănțuite nu avea limite și se bea vin .nou.

AN T E U Uriaș faimos, fiul lui Poseidon* și al Ge.ei*. Era de neînvins în orice luptă, atîta timp cît atingea pămîntul, vigoarea primind-o de la mama sa. A fost ucis însă de Heraeles* care, știind acest lucru, l-a sufocat, ridîndu-l în -brale, deasupra pămîntului. Pînă la uciderea

47

sa cî e către Heracies, oniorîșe la rîridul lui pe toți călătorii care trecuseră prin deșertul Libiei, fidel unui jură-mînt făcut tatăllui lui, de a-i ridica un templu construit numai din capete omenești. Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 183; Antonio d el Pollaiolo, pictură

ANTICLEA Mama lui Ullse*, de la care eroul grec, în-tîmpinînd-Q în Infern, a aflat că murise de, durere, din cauza lipsei lui îndelungate. Homer, *Odiseea*, IX, 85

ANTIFATE, Rege al le.strigonilor, popor sălbatic, antropofag, care a ucis mulți dintre tovarășii de drum ai lui. Ulise*, după cum povestește el însuși regelui

Alcinou*.

Homer, *Odiseea*, X, 106, 114, 199

ANTIGONA Fiica lui Edip* și a locastei*, soră a Isme-nei*, a lui Eteocle* și a lui Polinice*. După orbirea tatălui ei, Antigona îl însoțește în exil, în Atica, pînă cînd acesta cade pradă furiilor*. Reîntoarșă la Teba* (2), a asistat la uzurparea tronului tatălui ei de cîtore propriul unchi, Creon*, și la uciderea celor doi frați, apoi a fost condamnată a fi îngropată de vie de uzurpator, pentru că se îngrijise de cenușa fraților ei. Dar, demnă, își ia singură viața. A fost un exemplu de dragoste filială și fraternă. Cu ea a murit și Emon*, fiul lui Creon, care o iubea.

Eschil, *Cei șapte împotriva Tebei*, tragedie; Euripi.de, *Antigona*; Sofocle, *Edip la CcloiiOK* și *Antic/oua*; Luiffi. Almanni, *Antigona*, tragedie; Jean Rotrou, *Antiyona mm despre milă*, tragedie; Ra-cine, *Thebaida*, tragedie; Vitlorio Alfieri, *Antigona*, tragedie; Jean Cocleau, Jean Anouilh, *Antigonn*, tragedii. Ildebrando Pizzi'tti, Mendelsohn Bartoldi, Saint-Sacns, Arlhur Honneger etc., Stravinsky, *Kdip rege*, muzică

ANTILOH Fiul lui Nestor*, erou' în războiul împotriva TroieP, cel mai buh prieten al lui Ahile*, după Patroclu*.

48

El a fost cel care i-a comunicat lui Ahile moartea lui Patroclu. A fost ucis de Memnon*, fratele lui Priam*, regele Troiei, în timp ce lupta pentru a-și salva părintele.

Horner, *Iliada*, XXIII, 423, 541, 556; Homer, *Odiseea*, IV, 187; Pindar, *Pitica*, VI

ĂNTIN'OU (1) Unul dintre pretendenții Penelopei* (proci*), ucis de Ƴlise*, la reîntoarcerea sa în Itaca. (2) Tînăr din Bitinia, favorit al împăratului Hadrian. După moarte, împăratul i-a construit un templu și mai multe orașe

(Antinopolis, întemeiat în 130—131, în Egipt). A fost adorat în tot cuprinsul Imperiului Roman. Homer, *Odiseea*, IV, 660, 773; XVII, 409; XXII, 8

ANTIOPE (1) Regina amazoanelor*. A fost făcută prizonieră de Heracies*, care i-a cedat-o lui Teseu*, care o iubea. (2) Fiica regelui teban Nicteu, ademenită de Zeus* transformat în satir*, de la care a avut doi fii, pe Amfion* și pe Zeto*. Tatăl său a vrut s-o ucidă, dar a fost salvată de soțul ei, Lico*. Repudiată mai tîrziu, a rămas la curte unde, a doua soție a acestuia, Dirce*, a maltratată-o. Cei doi fii ai ei au eliberat-o și au răzbu-nat-o.

Oorreggio, *Antiope adormită*; Jean Antoine Watteau, *Antiope /surprinsă de Iupiter*, pictură

INU Stăpînul cerului, rege și părinte al tuturor zeilor

Îi mitologia asiro-caldeeană* I s-a ridicat un templu în „ssur, identic celui

dedicat zeului Adad*. \NUBI Fiul lui Osiris*, una din cele mai, de seamă di-'Inități în mitologia egipteană. Era reprezentat cu cap <• cîine sau de șacal, el fiind cel care intra în libertate En morminte, și cel care însoțea sufletele morților la Ju-Secata de Apoi, înaintea lui Osiris. Pentru

condamnarea

»• Dicționar de mitologi»

.40

sau iertarea păcatelor, greutatea inimii celui defunct

avea un mare rol. Grecii și romanii l-au asimilat lui

Cerber*.

Virgiliu, *Eneida*, VIII, 698

ANUKET Zeița apei în mitologia egipteană.. Adorată în Nubia și în Tebaida Meridională, sub înfățișarea unei 'femei purtând pe cap o cunună împletită din pene roșii de papagal.

AONJS Fiul lui Poseidon*, adorat în Beoția, care se numea, și Aonia.

APOB,QMIÎ Serbări pe care grec,ii le celebrău făeînd sacrificiile nu pe altar, ci pe podeaua templului sau direct pe pămînt.

»

APOLLINARH Jocuri în cinstea lui Apollo* celebrate la R0ma, timp de cinci zile, în t prima parte a lunii iulie, în Circo Massimo. Au fost instituite în perioada celui de al

doilea război punic (219—201 î.Clar.), iar Apollo era aclamat ca zeu al victoriei. *AONIDE* Epitet dat muzelor*, după numele izvorului și al muntelui Aonio (Helicon*), din Beoția, consacrat lor.

AORN Lac renumit în Epir (Grecia), din care emanau gaze atât de mirositoare, încât se credea a fi una din intrările în Infern.

APAM NAPAT Divinitate arhaică din mitologia iraniană, zeul apei. Numele său înseamnă chiar „fiul apei”.

APATURII Serbări dedicate de greci lui Zeus* și Atenei*. Aveau loc în octombrie și corespundeau cu intrarea și înscrierea copiilor între membrii societății. Părul lor, tăiat cu această ocazie, era dferit zeilor.

API.S Una din cele mai vechi divinități ale mitologiei egiptene, închipuit sub înfățișarea unui taur. Inițial simbol'al fecundității, atribxitele lui s-au înmulțit cu timpul, prin asocierea cu alți zei, dobîndind totodată și noi centre cui tu ale.

APOLLO Fiul lui Zeus* și al Latonei*, născut la Delos*, la poalele muntelui Cint. Zeu al luminii și al soarelui - (Febos*), al cîntecului, al muzicii și al poaziei; maestru al muzelor*, ideal al frumuseții 'masculine. La greci era considerat zeul binelui și al frumuseții, cel ce-i face pe oameni să respecte legea, aducător de fericire, zeu al medicinei și părinte al lui Esculap*. În Italia, a fost adorat după bătălia de la Acțiuni, în care împăratul August se spune că a fost victorios, deoarece fusese sub protecția lui- Apollo. I s-a ridicat un sanctuar pe colina Palatinului*, la Roma.

Homer, *Iliada*, I; Virgiliu, *Eneida*, VIII, 704; Fidias și Praxite-'

Ies, *Apollo dei Belvedere* în Muzeul Vaticanului; G. L. Bernini

etc. sculptură; Andrea Mantegna, Perugino, Rafael, Paolo Ve-ronese, Diego Rodriguez Velasquez, Durer, pictură

APOPI Zeu din împărăția întunericului, încarnarea răutății în mitologia egipteană. Simbol al patimilor potrivnice omului, al catastrofelor din natură și al desertului amenințător al Egiptului, cu furtunile lui de nisip.

APORRETA Nume generic al misterelor religioase, care trebuia să fie tănuite cu rigurozitate.

50

51

APOTEOZĂ Ceremonie prin care erau divinizați toți cei ce aduceau servicii însemnate patriei sau omenirii. Printre aceștia, figurează o bună parte din împărații romani, poeți, compozitori.

Aurelius Prudentius Clemente, *Apotheosis*, poem didactic; Goethe, *Apoteoza artistului*; Francois Couperin, *Apoteoza lui Corelli*, sonată; Francois Couperin, *Apoteoza lui Lully*

APOTROPENI Nume dat zeilor care îndepărtau "de oameni bolile și nenorocirile, adorați mai ales de egipteni.

APPIA Nimfă* romană.

ARALLU împărăția morților la : asiro-caldeeni, aflată undeva la apusul soarelui.. Acolo trăiau divinitățile infernale Ereskigal* și Nergal.

ARCADIA Provincie în Peloponez (Grecia), pămînt a cărui rară frumusețe naturală a inspirat numeroase legende. Sînt cunoscute cuvintele asociate picturii *Păstorii din Arcadia* de Nicolas Poussin, „Et în Arcadia ego" (Și eu am fost în Arcadia) —• simbol al nostalgiei după o fericire pierdută.

Jacopo Sannazzaro, *Arcadia*, roman pastoral; Șir Philip Sidney, *Arcadia*, roman pastoral; Lope de Vega, *Arcadia*, roman pastoral

APJ'S'ARAS,; ' Nimfe* ale apelor în mitologia vedică; baiadere, dansatoare cerești, oferite ^drept răsplată războinicilor morți în lupte, în mitologia brahmanică.

AQUILON Vînt rece și furtunos din nord-est, în mitologia romană, fiu al zeului

Eol* și al Aurorei*. Era închipuit ca un om bătrîn cu părul alb și cu coadă de balaur, ținînd în mînă o tavă cu măslin.

ARADBA Zeu al războiului în mitologia mongolilor.

ARAHNE Tînră țesătoare din Colofon (Lidia, Asia Mică), în mitologia greacă, de o rară îndemnare. Luîndu-se la întrecere cu Atena*, care o învățase această artă, și înfruntînd-o cu un orgoliu nestăpînit, aceasta, indignată, i-a sfîșiat pînza și a lovit-o cu propria ei suveică. Arahne, umilită, s-a spînzurat, dar zeița a transformat-o într-un păianjen, condamnat, să-și vadă veșnic pînza sfîșiată.

Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, 1 și urm.; Paolo Veronese, Velasquez, pictură; Stefano della Bella, acvforte

ARCAȘ Fiul lui Zeus* și al nimfei* Calisto*. Pieră* a transformat-o într-o ursoaică. Fiul ei, neștiind de această metamorfoză, într-o zi, la vînătoare, era pregătit să o ucidă, dar a fost oprit de Zeus, care l-a schimbat și pe el într-un urs, punîndu-i pe amîndoi printre ceilalți aștri: Ursa Mare și Ursa Mică. După altă versiune, acest zeu i-a învățat pe oameni să semene griul, să facă pîine și să toarcă lina.

Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 466

ARCESIU Părinte al lui, Laerte*, rege al Itacăi*. Homer, *Odiseea*, XIV, 182

ARCHELAU Unul din cei cincizeci de fii ai lui F^rnt căsătorit cu danaida* Anaxibia.

8 P 1

Descendentul lui Herades* și întemeietor al Si-

52

ARCIGAL Preot al misterelor lui Atis* și Cibeles*, al căror cult a fost importat în Italia din Asia Mică în sec. III.

ARDAh Fiu al lui Vulcan* în mitologia romană.

ARDEA (1) Fiu al lui Ulise* și al'Circei*, întemeietor al orașului cu același nume din Latium*. (2) Vechi oraș al rutulilor*, asupra căroră domnea Turnus*.

ARDUINA (1) Divinitate personificînd pădurea ardeni-l'or, la-oelți. (2) Nume atribuit, de sabini și de gali, Dia-nei*, protectoare a vînătorilor.

' *ARES* Zeul războiului în mitologia greacă. Fiul lui Zeus* și al Herei*. Prietene nedespărțite îi erau Discordia*, Spaima, Groaza și Uciderea și iubea războiul cu voluptate. A fost îndrăgît de Afrodita*, de la care a avut un fiu, pe Eros*. Deși nemuritor, era totuși' vulnerabil. Dio-mede*, protejat de Minerva*, l-a lovit grav, iar giganții* l-au înlănțuit pe un munte, de unde a fost liberat de Hera'cles*. Mitologia romană îi atribuie paternitatea lui Romulus* și Remus*, pe care i-ar fi avut de la vestala* Rea Silvia*. La început, în Italia, era zeul agriculturii și astfel romanii i-au dedicat prima lună a primăverii, martie.

Iubirea dintre Marte și V emis, frescă la Pompei; *Ares Ludovisi* în Muzeul Termidor din Roma, *Ares Borghese*, la Luvru, sculpturi, *Canava*, Thorvaldsen, sculptură

A RET E Soția regelui feacilor*, Alcinou*, și mama Nausicăi*. Simboliza virtutea.

Homer, *Odiseea*, VII, 54, 66 și urm., 141 și urm., 233 și urm.

ARETO Unul din fiii lui Nestor*. Homer, *Odiseea*, III, 414

54

ARETUSA Fiica lui Nereu* și a nimfei* Doris* în mitologia greacă. Era nedespărțită de Diana*, care, pentru a o îndepărta de zeul fluvial Alfeu*, a preschimbat-o într-un izvor. Acesta a ajuns-o însă pe căi subterane și și-a unit apele cu ale ei. Legenda spune că Aretusa, care se afla în Sicilia, i-ar fi povestit zeiței Ceres* cum i-a fost răpită fiica de către Pluto*. Este reprezentată des pe monedele vechi ale Siraeusei, însoțită de delfini, ca și pe drahmele din anul 510 î.Chr.

ARGE (1) Unul din '-ciclopi*. (2) Una din multele fiice ale lui Zeus*. După altă versiune,

fiică și a Herei* și, ca atare, soră a lui Vulcan*.

ARGEA Serbare dată la Roma, în fiecare an, la 15 mai.

Cu această ocazie, vestalele* aruncau în Tibru manechi-
r.ne din trestie, simboluri ale vechilor sacrificii omenești.

ARGESTE sau *EURO* Personificare a unui vînt vijelios în mitologia romană, bătînd
dinspre vest.

ARGIA Soția lui Polinice* în mitologia greacă. Cînd acesta a murit, împreună cu
sora lui, Antigona*, a vrut să-i înmormînteze, așa cum se cuvine, rămășițele
pă-mîntesti, înfruntînd hotărîrea regelui Creon*, dar au fost condamnate
amîndouă la moarte. Zeii, înduioșați, au preschimbato într-un izvor.

ARGIFON Epitet al lui Mercur*, după ce l-a ucis pe Ar-gos* (2), monstrul cu o sută
de ochi.

ARGIRA Nimfă* din Tesalia, care l-a iubit cu pasiune [pe păstorul Selen*.

Simțind că moartea ei este aproape, acesta s-a stins ca o umbră. Afrodita* a
preschimbato

55

pe ea într-un izvor și pe el într-un rîu. Selen, cu timpul, a uitat de Argirâ și a
devenit, un rîu în care cei ce se scăldau nu-si mai aminteau niciodată de
persoanele dragi.

Alcmeon* și al profetesei Mantos* (1).. (2) Unul din fiii lui Nestor*, care și-a
jertfit viața pentru a-și salva părintele. ,

ARGIVA Epitet al zeiței Hera*, ca protectoare a Argo-sului* (5).

ARGONAUT-I Cei cincizeci de eroi greci care, cu cincizeci de ani înainte de
războiul Troiei*, conduși de Iason*, au participat la expediția pentru cucerirea
lînii de aur*. Printre ei erau Heracles*, Castor*, Pollux*, Peleu*, Te-seu*.

Apo'llonios din Rodos, *Argonauticele*, poem epic; Caius Valerius Flaccus, *Argonauticele*, poem epic; la Orvieto, un
vas ,pe care argonauții sînt zugrăviți în timp ce se pregătesc să plece spre Colhida; Piero di
Oosimo, pictură

ARGOS (1) Zeu grec, care își are originea în zeul egiptean Argos, frate al lui
Osiris*; pus de acesta să o păzească pe Isis* în prezența a o sută de paznici,
care trebuia să-i spună tot ce face zeița. (2) în mitologia greacă, monstru cu o
sută de ochi pe care Hera* l-a însărcinat s-o vegheze pe nimfa* Io*, știind-o
iubită de Zeus*. Acesta însă se folosi de Hermes*, care l-a adormit pe Argos
și astfel a reușit să ajungă la Io. Hera l-a prefăcut atunci pe Argos într-un
păun, pe care l-a împodobit cu o sută de culori pentru a-i răsplăti credința.
(3) Corabia care i-a transportat pe argonauții* în expediția pentru cucerirea
lînii de aur*. (4) Cîiriile lui Ulise*. (5) Capitala regiunii cu același nume din
Grecia, renumită ca fiind locul de origine al atrizilor*.

Fresce cu Argos la Pompei și în Casa Liviei de pe Palatin, -la Roma; Rubens, *Argus păun*; Donato
Crețî, *Hc.rmas oțcră Herei capul lui Argos*, pictură

ARHILOH (i) Poet și războinic grec, care a folosit cel dintîi versul iambic și a fost,
după o versiune, fiul lui

56

ARIADNA Fiica regelui Minos* al Cretei, sora Fedrei*
și a Minotaurului*. Mama sa era Pasifae*. Cînd Teseu*
a fost condamnat să fie devorat de Minotaur, ea i-a dat
j un ghem cu ață care i-a servit să iasă din labirint*, după
|uciderea monstrului. A fugit apoi cu Teseu care, după
' un timp, a părăsit-o pe o stîncă din insula Naxos*. Aici
a găsit-o Bachus*, căruia i-a devenit soție. Din partea
lui a primit o cunună de aur, lucrată de Hefaistos*. A
intrat apoi în rîndul stelelor.

Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, 168 și urm.; Vasul Francois, 570 î.Chr., azi la Florența, care-l reprezintă

pe Teseu părăsind-o pe Ariadna. Frescă în Casa Poetului din Pompei. *Ariadna adormită*, sculptură, azi în Muzeul Vaticanului. Ottavio Rinuccini, *'Ariadna la Naxos*, operă, muzica de Claudio Monteverdi; Thormas Corneille, *Ariadna*, tragedie; Richard Strauss, *Ariadna la Naxos*, operă lirică

ARIETE Berbecul cu lîna de aur* din mitologia greacă, pe care 1-a luat în stăpînire Frixus* și a pus să fie păzit de un monstru în pădurea lui Ares*. Cînd lîna a fost cucerită de Iason*, comandantul argonauților*, Ariete a fost trecut printre aștri, ca cea dinții constelație din zodiac.

IRIMASPI Popor legendar din Siciția, căutător de aur în apele rîului Arimaspiro. Oamenii aveau un singur ni, precum ciclopul*.

ARION (I) Fiu al lui Poseidon*, renumit cîntăreț din eiteră și poet, cinstit de Periandru, rege al Corintului. "J2) Cal care, la o mișcare de trident a lui Poseidon*, a ieșit din pămînt și a fost oferit, în dar orașului Atena.

?.. iirt-, ... *f, l<~.ii
iute ca fulgerul.

.57

ARIPA SATANEI -> **AVEȘTIȚA**

ARISBEA Prima soție a lui Priam*, regele Troiei*, în mitologia greacă, și apoi a lui Teucru* (1).

ARISTENE Păstor de capre de pe muntele Tișid'n, lîngă Bpidaur*. Dispărîndu-i una din capre, el a găsit-o, nu departe, alăptînd un copil, într-un nimb de lumină. Copilul era Esculap*, fiul lui Apollo*, și al nimfei* Coro-nida*. năr în armata romană, întors în Germania însă, a avut cruzimea de a extermina în pădurile Teutoburg întreaga armată romană a lui Varus, drept pentru care compatrioții lui 1-au declarat zeu.

Angelika Kauffmann, *Arminiu*, pictură în Pinacoteca din Viena

ARMONIDE "Renumit meșter troian care a construit, printre altele, corabia cu care Paris* a răpit-o pe frumoasa Elena*. Meșteșugul 1-a învățat de la zeița Pal-las* (1).

ARISTEU Fiul lui Apollo* și al nimfei* Cirene* în mitologia greacă. 1-â învățat pe oameni păstoritul și albină-ritul. A fost discipolul centaurului* Chiron*. A sperat, înaintea lui Orfeu*, ca Euridice* să devină soția sa. Aceasta, însă, fugind din calea lui, a fost mușcată de un șarpe și a dispărut dintre cei vii, fapt ce a dezlănțuit furia zeilor. Cu timpul, după ce a adus jertfe manilor*, Aristett a fost iertat de zei și trecut în rîndul semizeilor.

ARISTOL Tatăl lui Argos* (2), monstrul cu o sută ochi ucis de Hermes*.

de

ARMAITI Unul din geniile* ameshaspenta* preajma lui Ahura Mazda*. Personificare a izvor de înțelepciune 'și inspirație.

află în umilinței,

ARMILUSTRII Ceremonii solemne de ispășire și purificare, care aveau loc în fiecare an la Roma, în ziua de 19 octombrie, pe Cîmpul lui Marte, pentru a se implora zeilor victoria în războaie și protecție în timp de pace. Cei ce participau erau înarmați.

ARMINIU Fiul lui Segimer, rege al unui popor de războinici, de origine germanică, cherusicii. A servit de tî-

ARNA Curtezană din insula Siton, care era atît de lacomă de bogății, încît zeii au preschimbat-o într-o buf-liță. Ea și-ar fi trădat patria, în favoarea regelui Mi-' al Cretei.

iPALIX (1) Fiica lui Arpalix, rege al Tracici, neîntreită la vînătoare. (2) Amazoană*. (3) Cea mai frumoasă iară din Argos* (5), de care propriul părinte, Climen, a îndrăgostit într-atît, încît i-a ucis soțul. ,

IPOCRATE Fiu al zeului Osiris* și ,al zeiței Isis* în itologia egipteană, venerat ca zeu al tăcerii. Era -înfă-ca un copil avînd într-o mină un corn al abunden-*, iar

degetul cel mare al celeilalte pe buze, implorînd :erea, Lîngă el era o cucuvea, simbol al nopții. Roma-au personificat tăcerea într-o zeiță pe care au nu-mit-o Muta sau Tacita.

ARREFORII Serbări care se celebrau în Grecia în cinstea zeiței Pallas* (1), protectoare a agriculturii și , a ogoarelor.

ARSINOE (1) Fiica lui Nicocreon, regele Ciprului. A în-drăgit-o Arceofan care, respins, s-a sinucis. Moartea lui

59;

nu a mișcat-o pe Arsinoe, oare a rămas pînă la urmă indiferentă. Zeița Afrodita*, indignată, a preschimbato într-o stîncă. (2) Numele doicii lui Oreste*, fiul lui Aga-memnon*.

ARTEMIS Zeița luminii lunare în mitologia greacă, așa cum Apollo* este zeul luminii solare. Fică a lui Zeus* și a lui Leto*, este și zeița castității și a fidelității conjugale. Trezind curiozitatea vînătorului 'Acteon* care a surprins-o în timp ce se scâldea împreună cu alte nimfe*, înfuriată, l-a preschimbato într-un cerb, pe care l-au devorat apoi proprii lui cîini. Ca divinitate terestră, Artemis este zeița vînătorii și a săgeților care nu greșesc ținta. ZQUS a înzestrat-o cu un arc și săgeți și a făcut-o regina pădurilor. Mîniată de orgoliul Niobei*, care se lăuda că avea cei mai frumoși copii +- șapte fete și șapte băieți, pe fete le-a ucis, după care Apollo, la rîndul lui, i-a ucis pe băieți. Templul din Efes, dedicat ei, era una dintre cele șapte Minuni ale lumii*.

Artemis, sculptură la Luvru; *Diana însoțită de Acteon*, frescă la Pompei; Correggio Rubens, François Boucher, Jean Baptiste Corot, pictură; Jean Goujon, J. A. Houdon, Cari -Milles, Alexandre Falguie're, sculptură

ARTEMISIA Soția lui Mausol, rele al Cariei (Asia Mică). La moartea acestuia, ea a ridicat, în memoria lui, un templu la Halicarnas, care, pentru monumentalitatea lui, s-a numărat printre cele șapte Minuni ale lumii*. A fost socotită soția model a antichității, ca și Alcesta*.

ARTEMISIU Promontoriu în insula Eubeea, unde.a fost , înălțat un templu zeiței Artemis*, pentru victoria repurtată aici împotriva lui Xerxes, regele persilor.

ARTENIA Numele sibilei* delfica, numită de unii chiar și Dafnis.

60

ARUNTE Războinic etrusc, care, cu o săgeată, a ucis-o pe tînăra Camilla*, o războinică volscă.

ARUNTIX Tînăr grec; disprețuindu-l pe Bachus*, a fost • pedepsit de acesta să bea o cantitate enormă de vin, ceea ce l-a făcut să profite de propria fiică, Medulina, care l-a ucis.

ARURU Divinitate feminină în mitologia caldeo-asiria-nă. L-a ajutat pe Marduk* în crearea neamului omenesc.

ARUSPICI Preoți și ghicitori etrusci, care pretindeau că au darul de a prevedea rezultatul, bun sau rău, al războaielor, examinînd cu atenție măruntaiele animalelor sacrificate zeilor.

ARVALI Colegiu format din 12 preoți romani, Frații Arvali, oare supravegheau cultul zeiței Ceres*. Ei recitau un cîntec religios de mare frumusețe, descoperit în anul 1773, imprimat pe o piatră. Aveau o pădure sacră, în apropierea Bornei.

ASBOL Unul din centaurii* care s-au luptat cu lapiții*, fiindcă au vrut să răpească .mireasa regelui acestora, Pi-ritou*.

ASCÁLAFOS (1) Fiul lui Aheron* (2) și al Noptii* în mitologia greacă. A denunțat-o pe Perșe'fona* lui' Zeus* ca ar fi gustat dintr-o rodie, în Infern, unde fusese dusa de Pluto*j și acest lucru a făcut ca șederea ei printre ființele infernale să se prelungească. Demetra*, mama Persefonei, l-a schimbat pe Ascalafos într-

o bufniță. (2) Fiul lui Ares*, unul dintre participanții la războiul împotriva Troiei*. Era îndrăgostit de frumoasa Elena* și, pentru a o cuceri, a luptat și a murit sub zidurile Troiei. Homer, *Iliada*, XIII, 518; Ovidiu, *Metamorfoze*, V, 534 și urm.

61

ASCALII Serbări celebrate în cinstea lui Bachus*, care constau dintr-un concurs de sărituri într-un picior, peste un burduf plin cu vin. La Roma și la Lațiu, concurenții se mînjeau cu drojdie de ,vin sau își acopereau chipul cu măști comice, grotești.

• *AJȘCANIU* sau *IULIU* Fiul lui Enea* și al Creusei* (2) în mitologia romană. A fast dus de părintele lui pînă în Italia, unde a întemeiat orașul Alba Longa*, pe care 1-a făcut capitala regatului moștenit. Virgiliu, *Eneida*, I, 267, 644, 649; II, 710

ASCLEPIOS Zeul sănătății și al mediciei în mitologia greacă, fiul lui Apollo* și al nimfei* Coronida*. A fost învățat de centaurul* Chiron* să folosească arta vindecării oamenilor, folosind plantele pădurii. A ajuns înde-mînat și în chirurgie. Legenda spune că ar fi vindecat bolnavii și prin muzică. A fost ucis de Zeus* cu un fulger, fiindcă acesta nu îngăduia unui muritor atîta har. În urma lui a rămas Igea*, zeița sănătății, și asclepiazii, înaintașii medicilor de azi. I s-au înălțat numeroase temple. Cel mai vestit a fost cel din Epidaur*.

ASCO Uriaș care 1-a aruncat într-un rîu pe Bachus*, dar Mercur* 1-a salvat de la moarte. Bachus, după ce 1-a jupuit ,pe Asco, a făcut din pielea lui un burduf pe care 1-a umplut cu vin și nu s-a mai despărțit de el niciodată.

ASCREU (1) Epitet al Ini Zeus*, provenit de la muntele Ascra, pe care s-a născut. (2)

Numele poetului antic grec Hesiod, născut în Ascrea (Beoția), căruia muzele* i-au dat cimpoiul cu care își însoțea cîntecele.

ASGARD Împărăția lui Odin* în mitologia germană, care comunica cu pămîntul prin puntea curcubeului. Acolo

62

f

erau trei palate: Gladsheim*, în care Odin conducea adunarea zeilor, "Walaskialf, unde ,se afla tronul și din care vedea tot ce se întîmplă în lume, și Walhalla*, unde oferea eroilor din război un banchet veșnic.

ASHERE Figuri simbolice la fenicieni și cananeeni, sculptate în lemn sfînt; o reprezentau, de obicei, pe zeița Astarte*. Sînt pomenite în *Biblie* cu recomandarea dată vechilor evrei de a le distruge, fiind socotite drept idoli.

ASHIPU Preoți prevestitori în mitologia caldeenilor. Luptau împotriva duhurilor rele, prin mijlocirea descîn-tecelor.

ASIIUR sau *ASSUR* Zeul suprem al asirienilor, numit și „Cel binevoitor". A fost socotit creator al universului, și al oamenilor.

• *ASIA* Fiica Oceanului* și a zeiței Thetis* (1), soția lui Ia-pet* și mama uriașilor Atlas*, Prometeu* și Epimeteu*.

ASOPO (1) Regină al cărei ținut a fost devastat de zeița Hera* printr-o ciumă, din răzbunare pentru dragostea pe care Zeus* a nutrit-o pentru fiica ei, Egina*. (2) Fiu al lui Oceanus* și al zeiței Thetis* (1), frate cu Asia*. A fost preschimbat într-un rîu de către Zeus*, pentru faptul că 1-a urmărit cîtid i-a răpit fiica, iubită și de el.

ASPALIDE Fiica lui Argos* (2). A preferat să moară decît să fie soția lui Tartar, regele Miletului.

ASPORENA Epitet al zeiței Gee*, după numele "templului dedicat ei la Aspuren (Asia Mică), lîngă Pergam.

..

63

ASSABIN Soarele la arabi, divinitate supremă.

ASSARAH Fiul lui Troos*, rege al Troiei*, bunic al lui Anchise*.

lui Abile*, sub ochii îngroziți ai mamei lui, de teamă că va reconstrui cetatea după incendiu.

Euripide, *Troianele*, tragedie; Seneca, *Troadele*, tragedie; Homer, *I Hâda*, VI, 404, 466 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, II, 457; Jean Ra-cine, *Andromaca*, tragedie.

AS SUR -> *ASHUR*

ASTREI Fiii lui Astreu* și ai Eribeei, în număr de douăzeci. Erau socotiți titani*.

ASSURIT Războinică, Ashur*.

în mitologia asiriană, soția lui

ASTARBEA Soția lui Pigmalion* (2), regele Tirului. După ce și-a ucis soțul, prin strangulare, a fost ucisă, la rîndul ei, de fiul vitreg, Balcazar, în momentul cînd acesta a pus stăpînire pe tronul tatălui său.

ASTERIU Rege al Cretei, căsătorit cu Europa?, fiica regelui fenicienilor; a crescut ca pe fiii săi pe copiii avuți de Europa de la Zeus*.

ASTERIA Sora Latonei*. Nedorind să se supună dorințelor lui Zeus*, s-a aruncat în mare în locul unde mai apoi a apărut insula Ortigia sau Asteria.

ASTHARTE Divinitate feniciană a fecundității. Era reprezentată cu o semilună deasupra capului sau, în arta siriană, cu două coarne de berbec. Era, de asemenea, zeița iubirii, a voluptății, a primăverii. Corespundea zeiței egiptene Isis*, zeiței babiloniene Istar, Afroditei* și Dianeii*.

ĂST I AN AX Fiul lui Hector* și al Andromacăi*, al cărui nume însemna „stăpîn al cetății”. După o veche tradiție, a fost aruncat de pe zidurile Troiei* de Neoptolem* fiul

64

ASTREU Titan*, soțul lui Eos*, lovit de trăsnetul lui Zeus*, împreună cu fiii lui, și apoi preschimbat în astru. A fost părintele celor patru vînturi: Boreas*, de nord, Zefirul*, de est, Euro*, de vest, și Noto, de sud.

ASURA în mitologia vedică, numele colectiv al tuturor divinităților. Cu timpul a indicat numai divinitățile răufăcătoare.

ASVINI Zei binefăcători în mitologia vedică, corespunzători Dioscurilor* la greci. Aveau darul de a vindeca toate bolile și de a-i ajuta, pe toți cei aflați în primejdie. Marinarii îi venerau ca pe protectorii lor.

ATALANTA (1) Fiica lui Iason*, regele Arcadieii*; a fost

părăsită, de părintele ei, de copilă, pe vîrfurile unui munte, entru că el și-a dorit un băiat; acolo a fost alăptată de

¹ ursoaică și a dobîndit o mare îndemînare pentru vînă-țarei A participat la vînarea porcului mistreț din Cali-onia* și a rănit animalul de mo'arte, primind în dar caii și pielea lui, din partea lui Meleagru*, care i-a devenit soț. (2) Fiica lui Scheneu, regele ținutului Scir; a fost învinsă de Hippomeneu* într-o alergare în care se edea neîntrecută, fiindcă în timpul competiției, nepu-tînd rezista tentației, a cules merele de aur semănate în idrum de Afrodite*, protectoarea lui Hippomeneu. Hippo-

5 — Dicționar de mitologie

65

meneu și Atalanta au fost apoi schimbați de zei într-un leu și o leoaică.

Ovidiu, *Metamorfoze*, X, 560 și 686; frescă la Pompei în Casa lui Meleagru; Guido Reni, Abraham Janssens, pictură

ATAMANT Rege al Tebei* (2). După ce și-a părăsit soția, pe Nefele*, de la care a avut doi copii, pe Frixus* și Elle*, s-a căsătorit cu Ino*. Aceasta ar fi vrut să-iucidă, dar ei au aflat și au fugit spre Colhida* pe berbecul cu lîna de aur*. În drum, Elle, cuprinsă de amețeală, s-a prăbușit în mare, care de atunci, s-a

numit Ellespont. Atamant, descoperind uneltirile lui Ino, a omorit-o împreună cu copiii ei, iar el s-a preschimbât într-un râu. După o legendă, în ultimul pătrar al lunii, în apele acestui râu s-ar aprinde o flăcărăuie.

ATAR Focul, adorat oa divinitate supremă în 'mitologia persană.

A'ARGATIS Numele grecesc al zeiței feniciene Astarte*.

AȚE Personificare a fatalității în mitologia greacă, zeiță a nenorocirilor și a răzbunării, care se complăcea să provoace un rău, tulburînd mințile oamenilor. Homar, *Iliada*, IX, 504 și urm.; XIX, 91 și urm.

ATENA Zeița înțelepciunii în mitologia greacă, ieșită, după legendă, din capul lui-Zeus*, gata îmbrăcată în armură. A fost războinică și, în același timp, protectoare a artelor și a păcii, ca și a tuturor meșteșugurilor. Ea i-a învățat pe oameni să înjuge boii, să cultive ogorul, să călătorească pe mări, să țeasă și să coase. A fost zeița fecioară (Partem'os), căreia i s-a ridicat un templu magnific, Partenonul*, în Atena. Ei îi erau dedicate serbările numite Panatenee*. Se numea și Pallas*, ca protectoare,

66

prin excelență, a Atenei. L-a îndrăgît pe Ulise* pentru iscusința lui.

Statuile *Atena Partenos*, *Atena Promachos* și *Atena Lemnia* de pe Acropole; *Atena și Marsyas*, sculptură de Miron; *Atena Al-bani*, *Atena Farnese*, *Atena Velletri*, sculpturi romane

ATENEU Loc consacrat zeiței Atena*, în orașul care îi purta numele, si în care erau instruiți tinerii.

ATIS Păstor de o rară frumusețe, iubit de zeița Cibelee*, care i-a încredințat jertfele dedicate ei de către muritori, cu condiția de a rămîne cast. El nu și-a ținut jură-mîntul si a fost transformat de zeiță într-un pin din care curgea sînge ce devenea apoi flori violete. Philip Gustav Creutz, *Atis si Camilla*, poem pastoral

ATLANTIDA Continent legendar ce se află, după unele ipoteze din antichitate, în oceanul cu același nume, la apus de Coloanele lui Hercule*, scufundat, după legendă, din cauza nesupunerii locuitorilor lui, zeilor. Civilizația continentului se presupunea a fi fost foarte avansată, prin ea s-au instruit popoarele din Africa septentrională și Italia, care și-au însușit spiritualitatea, tehnica și înțelepciunea ei. Existența si mai ales localizarea Atlantide! este o problemă care preocupă și astăzi cercetătorii din întreaga lume.

Hesiod, *Teogonia*; Homer, *Odiseea*, XI; Platon, *Clitia*; Olao Rudbeck, *Atlantida*, studiu de erudiție; Pierre Benoit, *Atlantida*, roman

'ATLAS (1) Titan*, fiul lui Zeus* și al nimfei* Climene* (1) sau — după alții — al lui lapet* si al Asiei*. A fost condamnat să susțină pe umeri Pămîntul, pentru că s-a răzvrătit împotriva lui Zeus*. A fost tatăl Maiei* (1), al pleiadelor* și al hesperidelor* (2). Vechi rege al Mauriteniei, posesor al grădinilor hesperidelor* si pietrificat de Per-prin vraja capului Medusei*, într-un munte, situat

67

în Africa de Nord, care prin înălțimea lui pare a susține bolta cerească. I se atribuia o bună cunoaștere a astrologiei. Se spune că Heracles*, interesat să între în tainele acesteia, a ținut pe umerii săi Pămîntul pe tot timpul inițierii.

Ovi.diu, *Metamorfoze*, IV, 632 și urm.; *Atlas cu globul pe umeri*, sculptură, Muzeul Național din Napoli.

ATREU Fiu al lui Pelope* și al Hippodamiei* (2), părinte al lui Agamemnon* si al lui Menelau*; Tieste*, fratele lui, i-a sedus isoția, pe Aerope*, iar el, din răzbunare, l-a făcut să mănînee, la un ospăț, din carnea fiilor lui. În fața acestui spectacol, pînă si solarele s-a oprit din mersul lui pe cer. Mai tîrziu, Tiese l-a îndemnat pe propriul lui fiu, Egist*, să-l ucidă pe Atreu și să-i ocupe tronul, în felul acesta au fost izgoniți si fiii lui, Agamemnon și Menelau. Zeii nu

au avut nici o cruțare față de neamul atrizilor* pentru cruzimea lor.

Eschil, *Agamemnon*, tragedie; Euripide, *Oreste*; Seneca, *Tieste*, *Agamemnon*, *Edip*, tragedii

ATRIZI Urmașii lui Atreu*, întemeietorul dinastiei cu același nume din Argos* (5).

ATROPOS Una din_ cele trei moire* în mitologia greacă, și anume cea care taie firul vieții.

AUDUMBLA în mitologia nordică, vacă născută din picăturile ghețarului primordial. Lingînd blocurile de gheață, a făcut să se nască Buri, tatăl lui Odin* și alți zei. Ou Laptele ei, izvor nesfârșit,, se hrănea uriașul zeu Ymer. și-a îndeplinit învoiala, schimbînd cursul nurilor Alfe'u* și Peneu pentru a spăla murdăria din grajduri, dar Au-, „gias i-a refuzat plata, moitivînd că munca lui a fost o datorie și nu un tîrg.

AUGURI Preoți în tradiția romană, care hotărau, din . cele mai vechi timpuri, — sau profetizau —, toate acțiunile muritorilor și ale căpeteniilor lor.

AULIS Port renumit în Belgia, în oare se adunau corăbiile grecilor în drum spre Troia*. Aici, Agamemnon*, regele Argeșului* (5), s-a gîndit să o sacrifice pe Ifige-nia*, pentru a fi sigur de reușita victoriei asupra Troiei.

Euripide, *IȘigenia în Aulida*; Eschil, *Agamemnon*; Alfieri, *Orc.s--tia*, tragedii

AURORA Zeița dimineții și a luminii de zi în mitologia romană, preluată după zeița greacă Eos*. - Carracci, *Aurora*, pictură

AUSONIU Fiu al lui Ulise* și al nimfei* Calipso* în mitologia greacă.

AUSTRU Vînt fierbinte, care incendia cetățile și vasele de pe mare. Era fiul lui Eol* și al Aurorei*.

AUTOLICOS Fiul lui Mercur* (sau al lui Hermes*) și al zeiței Chiona*; tâlhar renumit în mitologia greco-romana, demascat de Sisif*, care a trecut însă cu vederea nelegiuirile lui, fiindcă nutrea o dragoste deosebită pentru fiica lui, Anticlea*.

AUGIAS Rege al Elidei, posesor a numeroase turme de vite. S->a învoit cu, Heracles* ca acesta să-i curețe staulele în schimbul unei zecimi din această avere. Eroul 68

AUTOMEDONT Vizitiu al lui Ahile* și apoi al lui Pir-rus*, fiul lui Ahile.

Homer, *Iliada*, XVI, 145; XVII, 429 și urm.

69-

AUTONOE Fiica lui Cadmos* lui Acteon*, soția lui Aristeu*.

și a Harmoniei*, mama

B

AVATAR „Coborîre”, în limba sanscrită, în mitologia vedică, coborîrea pe pămînt și întruparea unui zeu, a lui Vișnu*, în ființă umană.

AVEMTIN (1) Fiu, după o legendă italică, al lui Her-eule* și al Rheeli*, care l-a susținut pe Enea* în războiul împotriva rutulli'lor* și a dat numele uneia din cele șapte coline ale Romei. (2) Una din cele șapte caline ale Romei, pe care Cacus* a fost ulcis de Hercule* și unde Re-mus*, în timpul întrecerii sale cu Romulus*, a văzut cele șapte păsări (lat. *avis*, pasăre), menționate în legenda întemeierii orașului etern.

BAAL Cea mai importantă divinitate orientală, la cal-deeni, babilonieni, fenicieni și sidonieni. A fost adorat și de vechii evrei idolatri.

BAAL-FEGOR Divinitate adorată < de moabiți și cunoscută de greci și romani, cu numele de Priap*.'.

AVERN (I) Împărăția lui Pluto* în mitologia romană; (2) Mlaștină lângă Guma, în Campania (Italia), înconjurată cu stînci abrupte; aici începea, după o veche legendă, Infernul sau lumea celor .de jos.

AVESTA Cartea sfântă a vechilor perși, conținând principalele elemente ale mitologiei și religiei persane, al cărui zeu suprem era Zoroastru*.

AVEȘTIȚA sau **ARIPA 'SATANEI** Personaj malefic în mitologia românească, amintit de Dimitrie Cantemir în *Descripția Moldaviei*.

AZRAELE Imaginea îngerului morții în mitologia turcă.

BAAL-SEMEN Epitet atribuit soarelui, de către fenicieni.

BAALTI Zeiță a fenicienilor, reținută ca soră a zeiței Astarte* și soție a zeului care avea toate însușirile zeului Saturn*. Este identificată cu Artemis* și cu Afrodita* din mitologia greacă.

BABA DOCHIA -> **DOCHIA**

BABA NOVAC Personaj din folclorul românesc, erou al baladelor populare, prezent și în istoria poporului român, pe vremea lui Mihai Viteazul. Este citat și de B. P. Hasdeu în *Magnum Etymologicum Romaniae*.

BABEL Turn din Babilonia (Asia Mică), ridicat încă din

perioada neolitică (turnul există încă din mileniul al

pl-lea î.Chr.), pentru a constitui un loc izolat, nesupus

supremației divine. După unele versiuni, limbile celor

ce-l construiau s-au amestecat în așa fel încât, neputincioși de a-și duce opera la

capăt, oamenii au fost siliți să se împrăștie în toate părțile. Este vorba

de un fapt în care există un simbol de adevăr: un grup de patrioți,

dorind să-și mențină unitatea și supremația politică în Babilon, a construit

în realitate un astfel de turn în timpuri imemorabile, în partea de jos a

râurilor Tigru și Eufrat. După mărturia unor tăblițe din secolul al III-lea

î.Chr., baza pătrată măsoară 95 m, iar înălțimea, cea 90 m.

A fost descris de Herodot (sec. V î.Chr.), părintele istoriei; de Diodor (80—20 î.Chr.), în *Istoria universală*, II, 9; de Strabon (sec. I), în *Geografia*, (XVI, I, 5). Joachim, Patenier, Brueghel cel Bătrân, pictură

BACH NEGO Divinitate babiloniană, cu atribute asemănătoare lui Bachus*.

BACHUS Zeul roman corespunzător lui Dionysos*, fiu al lui Zeus* și al zeiței Semele*, patron al culesului viilor, al vinului, al freneziei.

Euripide, *Bacantele*, tragedie; Dionisiacele lui Nonno din Pano-poli, Praxiteles, *Bachus purtat de Hermes*, sculptură;

Bachus în brațele lui Silenus, statuie elenistică, azi la Luvru; Michelangelo, Tiziano, Guido

Reni, Francesco Primaticcio, Rubens, Van Dyck, Jacob Jordaens, Nicolas Poussin, pictură

BACI (1) Ghicitor din Beoția. (2) Divinitate egipteană, întruchipată într-un taur consacrat soarelui, având un oul în la Armunt.

BABIA Zeiță a tinereții, adorată în Siria și mai ales la Damasc.

BADUHENNA Divinitate feminină în mitologia germană, lășionată de Tacit.

BACANALE Serbări nocturne, frenetice, în cinstea lui Bachus*, organizate de romani. Au fost interzise de senatul roman în 186 î.Chr. și reluate în epoca Imperiului.

Girolamo Bruffakli, *Bacantele*, culegere de ditirambi; Giovanni Pindemonte, *Bacantele*, tragedie. Tiziano, Annibale Carracci, Rubens, Nicolas Poussin etc., picturi. Luigi Cherubini, Richard Wagner, Maurice Ravel etc., muzică

BACANTE Femei care îl adorau pe zeul Bachus* și întrețineau bacantele*, fiind dedicate acestui zeu. Erau îmbrăcate sumar și trăiau într-o continuă euforie, însoțitorii lor în timpul serbărilor erau satirii*. Frenezia lor nu cunoștea limite.

Euripide, *Bacantele*, tragedie; Eriț Jolian Stagneulis, *Bacantele*, dramă; *Menade*, sculptură de Scopas; Rubens, Nicolas Poussin etc. pictură

BAGOE Nimfă* care i-a învățat pe etrusci prevestirea cu ajutorul fulgerului. Corespunde sibilei* din Eritreea.

BAIA Oraș vestit din Campania (Italia), pe care tradiția îl consideră a fi fost

întemeiat de Baios, unul din tovarășii de drum ai lui Ulise*.

BALARAMA în mitologia vedică, una din multiplele încarnări ale zeului Vișnu*.

BALAU Animal fantastic, de proporții uriașe, în mitologia românească, închipuit, sub formă de șarpe cu aripi, picioare și mai multe capete sau, tot sub formă de șarpe, dar cu solzi mari și cap de cal. Este o întruchipare

72

73

a răului, răzbunător și distrugător. De multe ori apare și ca personificare a cruzimii omenești. Prezent în majoritatea basmelor românești.

BATTE Zeiță a desfrînării în mitologia greacă, celebrată prin jocuri lascive, zi și noapte, la Atena. Preoții ei erau • numiți batti.

BALDER Al doilea fiu al zeului Odin* în mitologia germană, corespunzând lui Apollo*, zeu al luminii și al purității, personificare a soarelui, de care este legat Crepusculul zeilor* sau sfîrsitul lumii și al nelegiuirilor umane.

BALI Divinitate a întunericii în mitologia vedică, în opoziție cu Visnu*, zeu al luminii și al binelui.

BALIO Unul din cei doi cai ai lui Ahile*, născuți, după legendă, din Zefir* și Podarge*, și oferiți de Poseidon* lui Peleu*, tatăl lui Ahile*. -4 *XANTOS*

Homer, *Iliada*, XVI, 149; XIX/400

BARZI Preoți ai celților, poeți sacri și profani, povestitori de mituri și tradiții, îi însoțeau pe soldați în războaie, iar la sfîrsit se întorceau sub bătrînii stejari a căror scoarță se deschidea de la sine pentru a-i primi în interiorul lor. ->

DRUIZI

BASILEA Fiică a lui Uranus* și a Titeei, soră a titanilor*.

BASSARIDE Epitet atribuit prin analogie bacantelor*, de la *bassara*, veșmînt lung purtat de Bacchus* și de bacantele din Lidia (Asia Mică și Tracia).

BASTET Zeița cu cap de pisică în mitologia egipteană.

BAT ALA „Zeul creator”, epitet atribuit de către filipi-nezi divinității lor principale.

74

BATTO (1) Fiu al lui Polinestor*, întemeietor, după o versiune, al Cirenei*. (2)

'Păstor al lui Neleu*, martor la furtul de vite săvîrșit de Apollo*; fiindcă nu și-a ținut fă-găduiala de a păstra această taină, a fost transformat de Hermes* în piatră.

Catul, VII; Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 688 și urm.

BAUCIS Soția lui Filemon*, amîndoi, locuitori ai unui sat din Frigia (Asia Mică). Au găzduit pe ZeuB* și pe Hermes*, cu bunăvoință. Drept mulțumire, cei doi

le-au transformat casa într-un templu, iar pe ei, în preoții (sau paznicii) acestuia. La bătrînețe, Baucis a fost preschimbată într-un tei, iar Filemon, într-un stejar.

B AVANI Soția lui Siva* în mitologia vedică, similară zeiței italice Venus*.

BEBRICI Popor legendar din Bitinia (Asia Mică), care-i atrăgea pe străini și îi ucidea. Pollux* l-a ucis pe Amicos* (1), regele lor, și astfel i-a salvat și pe argonauți* de la o' moarte sigură.

BEL (1) în mitologia caldeo-asiriană, stăpînul întregului pămînt și al oamenilor, ca și al elementelor atmosferice. Identificat cu Baal*. (2) Rege al Feniciei, tatăl lui Pig-

-malion* (2) și al Elisei*.

BELATUCADRO Divinitate arhaică în Marea Britanie.

BELBUC Geniul binelui în mitologia vandalilor, supra-lumit și Zeul alb.

75

BELLEN Personificare a soarelui în mitologia celților din Gallia. Protejea plantele, vietățile și cunoștea arta tămăduirii.

BELIT în mitologia caldeo-asiriană, divinitatea care îl însoțea pe Bel*.

BELIZANA Divinitate galică, similară zeiței Minerva* din mitologia romană.

BELLEROFON Erou din Corint, fiu al lui Glaucos* (3), rege al Corintului, și alii Eurimedei. Se numește astfel, pentru că și-a ucis propriul frate, din imprudență (gr. *belleros*, fără voie). Pentru onestitatea lui, dovedită după aceea, a trecut prin mai multe peripeții din care a ieșit totdeauna învingător. Printre altele, a ucis Himera*, folosindu-se de calul Pegas*, dăruit de zeița Atena*. Iobat, regele Licie, i-a oferit, după toate aceste victorii, mâna fiicei sale, Fiilonoe* (2). Dorind însă mai mult, a trezit furia lui Zeus*: pe calul Pegas a vrut să ajungă pînă în cer, dar Zeus a făcut ca Pegas să fie înțepat de o insectă și. Bellerofon să fie aruncat în abis.

BELLEROS Fiul lui Glaucos* (3) și fratele lui Bellerofon*.

BELO (1) Fiul al lui Poseidon* și al Libiei*, fratele gemă al lui Agenor*. A avut de la Anchirroe* doi fii: pe Egipt și pe Danaos*. (2) Regele Sidonului și părinte al Didonei*. (3) Numele latin al zeului semit Baal*.

Virgiliu, *Eneida*, I, 621, 729

BELOMANȚIE Prevestire prin intermediul zborului săgeților, practică de popoarele orientale în antichitate.

76

BELZEBUT Una din principalele divinități siriene. Demonul suprem în scrierile sfinte.

BENDIS Zeița tracă a lunii, identificată cu Artemis* la Atena. Serbările în cinstea ei erau adevărate orgii.

BENSNITEA Zeița japoneză a bogăției și procreației.

BEREGHINIE Nimfe* ale apelor și munților în mitologia slavilor, în număr de trei sau de nouă.

BERENICE Soția lui Ptolemeu, regele Egiptului, în urma unui jurământ, ea și-a oferit părul, de o rară frumusețe, zeiței Venus*. Când acesta a dispărut din templul zeiței, astronomul Conon a spus că a fost transformat într-o constelație și împrăștiat în toate cele patru vânturi.

Callimăh, *Pletele Berenicei*, poem în versuri; Jean Racine, *Be-renice*, tragedie; Pierre Corneille, *Tit și*

Berenice, comedie erotică; Ugo Foscolo, *Berenice*, tragedie

BES Zeu egiptean monstruos și grotesc, răspândit sub formă de statuete și amulete, considerate purtătoare de noroc.

3ESTA În mitologia nordică, zeiță de proporții uriașe, care, împreună cu Bor*, a dat naștere primilor zei.

3HAIRAVI în mitologia vedică, unul din numele lui Devi sau Parvati, soția lui Siva*.

3IANOR Fiul lui Hercule* în mitologia romană, consilierat întemeietor al orașului Mantova.

77

BIBESIA și **EDESIA** Zeițe romane care protejau băncile; prima se îngrijea de Vinuri, a doua de selecția mâncărilor.

BIBLIS Fiică a lui Milet* și a nimfei* Cian*. Nereușind să înduplece inima propriului său frate, Caunus, pe care îl iubea foarte mult, a plîns atîta, încît s-a prefăcut într-un izvor. Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 450 și urm.

BIFRONS Epitet al lui Ianus*, datorat virtuții de a cunoaște, în egală măsură, trecutul și viitorul.

BIFR&ST În mitologia nordică, curcubeul, prin care, ca pe o punte, Asgard* comunica cu pămîntul.

BIGOIDIS Nimfă* etruscă, expertă în arta interpretării fenomenului trăsnetelor

și, prin aceasta, aflarea intențiilor zeilor.

C'•'!"'!"';

BILE Una din principalele divinități ale celților din Irlanda.

»»» ; ; ;

B/L/ Vrăjitori ai unui trib sălbatic din Africa: tribul Quvias.

BIRMA Nume dat de vechii indieni primului înger creat de zei.

BIRSA Oraș în vechea Cartagină, în care Didona*, ajunsă în Africa, a obținut de la regele Iarba o suprafață de pământ cât acoperea o ..piele de bou (gr. *byrsa*)..

78

Didona a reușit prin istețimea fenicienilor săi ,să taie pielea în atâtea bucăți, încât să poată cuprinde o porțiune de teren imensă, pe care au construit apoi Birsă.

BITON și *CLEOBE* Frați al căror nume a rămas vestit în .antichitatea greacă, ca exemplu de dragoste filială. Ei au tras carul cu care mama lor, Cidippe, preoteasă a Herei*, trebuia să ajungă la templul zeiței, când caii au refuzat să mai meargă. Locuitorii Argeșului* (5) au implorat zeii <să-i răsplătească, iar aceștia, adormindu-i, i-au făcut să se trezească în cer. în cinstea lor au fost ridicate două statui, în Delfos*.

Herodot, I, 31

BIVIA Divinitate romană, pusă de strajă la încrucișarea a două drumuri.

BOD Divinitate invocată de femeile indiene împotriva stsrilității.

BOG Zeu arhaic în mitologia slavă, avînd două ipostaze; Bielbog (Zeu alb) sau Bilbog (Zeu binefăcător), protector al omenirii, și Oernobog (Zeu negru) sau Zle-bog (Zeu blestemat), aducător de nenorociri și dureri.

BOLDROMII Serbări celebrate la Atena, în timpul cărora participanții alergau și strigau cât puteau, pentru a evoca victoria lui Teseu* asupra amazoanelor*.

~) *MBO* Vechi idol în mitologia populațiilor din Congo.

~) *NA DEA* Zeița fertilității și a castității la romani. La îrbărilor date în cinstea ei la începutul lunii decembrie, au admise numai femeile.

79.

BONDIS Zeița vînătorii la traci.

BOOPIDIS Epitet al zeiței Hera*, datorat ochilor săi albaștri și mari, ca ai bovinelor.

BOR sau *BURI* în mitologia scandinavă, divinitate născută de vaca Audumbla*. Din unirea cu Bor, zeița uriașă Besta* a dat naștere lui Odin*, Wi'le și We, primii zei nordici.

BOREAS Vîntul de miazănoapte în mitologia greacă. Poeții îl reprezentau ca pe un tînăr cu coturni, cu aripi și chipul ascuns de o mantie bogată. Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, 675 și urm.

BOEAZI Fiii înaripați ai viratului Boreas* și ai Oritiei*: Calai* și Zete*, care au participat la expediția argonauților*.

BORMO sau *BORVO* Divinitate protectoare a izvoarelor termale în mitologia celților.

BORVO -> *BORMO*

tea teogonică. indiană. Era reprezentat cu patru capete, plutind pe o frunză ' de lotus, adesea împreună cu soția lui, Saraswati, protectoare a științei și armoniei.

BRAHMANI Preoții zeului Brahma*, care au constituit prima din cele patru caste indiene.

BRAHMANISM .Doctrină religioasă indiană, după ..cu. c există trei divinități principale: Brahma*, Siva* și Vișnu*.

care

BRANCHOS întemeietor al templului lui Apollo* la Di-dimos (Asia Mică).

BRANHID Epitet al lui Apollo*, de la numele Branchos*, băiețandru iubit de zeu, care i-a

dat darul profeției.

BRAURONA Nume al unui oraș din Atica (Grecia), în care Ifigenia* a transferat din Taurida o statuie a zeiței Artemis*. Acolo se țineau, din cinci în cinci ani, serbările numite Brauronii, în cinstea zeiței. Tinere fete, în veșmînt de culoare galbenă, jucau „dansul ursoaicei”, evocând acest animal din care ar fi apărut Artemis însăși.

BRAGA Zeul cîntecelor, al muzicii și al poeziei la scandinavi.

BRAGEO Zeul elocinței în mitologia - scandinavă.

BRAHMA întruchiparea supremă, creatorul universului și una din cele trei divinități din Trimurti*, trinita-

80

BRIAREU Uriaș, fiu al zeiței Geea* și al zeului Ura-nus*, adică al Pămîntului și al Cerului, reprezentat cu o sută de brațe, toate înarmate cu lănci și scuturi, pentru a se apăra de Zeus* și cu cincizeci de capete, din gurile cărora se revărsau torente de flăcări și fum. Când titanii* s-au revoltat împotriva zeilor din Olimp* (1), Bria-reu i-a ajutat pe zei, aruncând asupra titanilor blocuri mari de piatră. Când, altă dată, i-a sprijinit pe titani în intenția lor de a cuceri Olimpul, Zeus l-a trăsnetit. Simboliza dezlănțuirea forțelor naturii.

6 — Dicționar de mitologie

81

BRIGIT Zeița poeziei și a înțelepciunii în mitologia cel-ților din Irlanda.

BROMIS Epitet al lui Bachus* datorat zgomotelor ieșite din comun din timpul procesiunilor dedicate lui.

BRIHASPATI în mitologia verdică, „zeul rugăciunii”, formulă după care s-a creat lumea.

BRIMO Epitet dat Proserpinei*, pentru groaza care a cucerit-o în clipa cînd a fost răpită de Pluto*, în timp ce culegea flori.

BRONTE Unul din cei trei ciclopi*, care-l ajutau pe Vulcan* să fabrice fulgerele și tunetele pentru Iupiter*. Era personificarea tunetului.

BRUMALII Serbări organizate la Roma, la sfîrșitul lunii noiembrie, în cinstea lui Bachus*.

BRISEIS înainte de a fi sclava iubită de Ahile*, a fost soția lui Mines*, rege al Ciliciei, ucis de Hermes*. În cearta dezlănțuită între Agamemnon* și Ahile, pentru Briseis, Ahile a trebuit să renunțe la ea, dar, fiindcă a amenințat că se va retrage din luptă, a recăpătat-o.

Homer, *Iliada*, I, 184 și urm...; frescă la Pompei, în Casa Poetului tragic; *Ahile și Briseis*, pictură pe vas, în Muzeul din Lecce (Italia).

3UBASTIS Zeiță egipteană, fiică a lui Osiris* și Isis*, corespunzînd zeiței Artemis* din mitologia greacă. Era venerată în orașul Bubastis, din preajma Nilului.

3UBONA Zeița protectoare a vitelor și a creșterii lor în mitologia romană.

m

BRISEU Preot al lui Iupiter* și tatăl slavei Briseis*, iubită de Ahile*. Brișeu a avut cel dintîi meritul de a scoate mierea din stupi, fără a trezi răzbunarea albinelor.

BRITOMARS Divinitate din insula Creta, reprezentată ca o fecioară de o rară candoare, fiică a lui Zeus*. Urmărită de Neptun*, s-a aruncat în mare de unde a salvat-o Diana*, ridicînd-o în Olimp* (1). După o altă versiune, fiind urmărită de Minotaur*, Zeus a salvat-o și apoi a trecut-o printre divinități.

BRIZO Zeița viselor în mitologia greacă. A avut la Delos* un oracol* care interpreta visele, dînd răspunsuri referitoare îndeosebi la navigație și pescuit.

82

3UCEFAL Calul lui Alexandru cel Mare, căruia i s-a acordat, la moarte, o atenție

specială; în memoria lui a fost întemeiat și un oraș: Bucefala.

3UCENTAUR Animal mitologic monstruos, cu' grumaz l corp de bou și cap de om.

BUDIIA în mitologia vedică, filozof, fondator al budhis-mului, ultima încarnare a zeului Vișnu*, considerat zeul' suprem al indienilor. A fost adorat mai întâi în Indus-tan.

BUONH Serbări organizate la Atena în cinstea lui Zeus*, în timpul cărora se sacrifica un bou.

83

BUITI Demon în mitologia persană, inspirat din Ahri-man*. L-a ispitit în nenumărate situații pe Zarathustra*.

C

BURI -> *BOR*

BUS IRIS Fiul lui Poseidon* și al nimfei* Libia*, monstru uriaș care îi ucidea pe toți străinii veniți pe meleagurile lui, în Egipt. Legenda îi atribuie și răpirea hespe-ridelor*. A fost ucis la rîndul lui de Heracles*.

BUTE (1) Unul din fiii vîntului Boreas*, care, în timpul unor serbări dedicate lui BachUs*, a răpit trei bacante*, dintre care a păstrat-o numai pe Coronida*. Acesta a răzbunat-o, făcîndu-1 să-si piardă mințile și să se arunce într-o fîntînă. (.2) Scutier al lui Anchise* și apoi protector si tovarăș de lupte al lui Ascaniu*, fiul lui Enea*. (3) Rege al Siciliei, iubit de Afrodita*, care i-a dat un fiu, pe Erix*.

BUTO Zeiță egipteană, personificare a nopții, a întunericului si a haosului.

BUTROTOS Oraș în Epir, în care Enea* s-a întîlnit cu Andromaca*, soția fidelă a eroului troian Hector*.

BYBLOS Oraș în Fenicia, vestit pentru cultul lui Adon*.

CAABA Templu în Mecca, în care se adunau, în fiecare an, arabii din întregul Orient.

CAAN Fiul lui Oceanus* si al zeiței Thetis* (1). Vrînd să o smulgă din mâinile lui Âpollo* pe propria sa soră, Me-lia*, și .nereușind, a dat foc unei păduri care aparținea zeului. Acesta 1-a ucis însă cu o săgeată.

CABEREA Una din fiicele lui Proteu*.

CABIRI Zei adorați în Fenicia si în alte insule din arhipelagul grec, identificați adesea cu Dioscurii* și cu co-ribanții* sau cu penații* romani."Cultul lor s-a răspîndit în toată Grecia, dar mai ales în Samotracia și Imbros, asociat aceluia al cureților*, preoți ai zeiței Cibeles*. La Roma, cultul lor a fost adus de Enea*, iar ritualul se desfășura în mistere sau cabirii: inițiații trebuia să fie cumpătați, căști și discreți.

CABIRIA Epitet al zeiței Demetra*. Avea o pădure sacră în Beoția, în care nici un profan nu putea intra. Soldații regelui persan Xerxes, care au vrut să pătrundă cu forța, și-au pierdut mințile și s-au aruncat în mare.

CACUS Uriaș, fiul lui Vulcan*; locuia într-o peșteră de pe Aven țin* (2). Cînd Hercule* a trecut prin regiunea

85

lui cu turmele luate de la Gerion*, Caeus a profitat de faptul că acesta doarme si i-a furat mai mulți boi pe care i-a dus în peșteră, tîrîndu-i de coadă, pentru a nu li se putea da de urmă. Dar cînd Hercule a trecut prin fața peșterii, cu restul de boi, cei dinainte au început să mugească. A intrat si 1-a ucis pe vinovat, deși acesta 1-a

împroșcat cu foc și fum, si astfel ,și-a redobîndit boii., Virgiliu, *Eneida*, VIII, 205, 231, 295;- Baccio Bandinelli, *Hercule. și Cacus*, pictură

CADMOS Fiul lui Agenor*, rege fenician si fratele Europei*. Cînd aceasta a fost răpită de Zeus*, Cadmos a pornit în căutarea .ei, dar în drum a fost împiedicat de Zeus,

prin diferite stratageme: printre altele, a trebuit să construiască un oraș, Teba* (2), și să ia de soție pe Har-monia*, fiica lui Ares* și a Afroditei*. Pînă la urmă, împreună cu aceasta, a fost transformat într-un șarpe. Cad-mos a'adus în Grecia alfabetul fenician și cultul divinităților . adorate în Egipt și în Fenicia. Tot lui i se atribuie invenția topirii metalelor și 'Cultivarea pămîntului. Ovidiu, *Metamorfoze*, III, I și urm.; J. B. Lully, *Cadmos și Har-monia*, operă lirică

CADUCEU Nuia oferită de Apollo* lui Hermes*; în ju-•rul ei erau înlănțuiți doi șerpi. Ea impunea lui Hermes misiunea de a aduce pacea între oameni și bunele relații comerciale. Caduceul era un simbol al păcii și al comerțului.

CAFAREU Promontoriu, în Eubeea, în vecinătatea căruia au naufragiat multe nave ale grecilor după războiul împotriva Troiei*. În timpul nopții, acestea erau induse în eroare de focuri aprinse anume de regele Nau-pliu* (2), care, prin distrugerea lor, voia să-1 răzbune pe propriul fiu, iPalamed*, ucis de greci.

CAGAA La boșimani din Africa, zeu și creatorul luminii, vrăjitor în stare de a se preface în orice animal; tot

86

el a separat omul de șarpe, cu care era contopit înainte, cum spune legenda.

CAHIMUNA Divinitate a calmucilor, identificată cu Budha*.

CAIETA Doica ilui Enea*, în amintirea căreia acesta a întemeiat orașul Gaeta, din Latium. Aici a fost și îpmor-mîntată.

CAILARO Veche divinitate a galilor și germanilor, care supraveghea turmele acestora.

CALAI și *ZETE* Fiii vîntului Boreas* și ai Oritei* (1). Au participat la expediția argonauților* și au izgonit din Tracia harpiile*, stabilite acolo.

CALATHUS Coșul de nuiele de pe capul Proserpinei*. El amintea romanilor coșul în care aceasta culegea flori atunci cînd a fost răpită de Pluto*.

CALCHAS Preot al lui Apollo* și prevestitor venerat peritru adevăritatea profețiilor lui, despre care se credea că vin. de la zei. În Aulis, a prezis că războiul împotriva Troiei* va dura zece ani; i-a prezis, de asemenea, lui Agamemnon*, comandantul grecilor, că vînturile mării îi vor fi favorabile, numai după ce va jertfi zeiței Artemis* pe propria-i fiică, Ifigenia*. Cînd Troia a fost cucerită prin viclenia Ilui Ullse*, Calchas, care de data aceasta a fost depășit în profeție de rivalul său, Mops*, s-a retras la Colofon, unde s-a stins de durerea înfrîngerii.

Homer, *IHada*, I, 69 și urm., II, 300; Virgiliu, *Eneida*, XI, 122 și urm.

87

CALCII Serbări celebrate la Atena pentru a evoca invenția meșteșugului aramei.

CALDEI Preoți babilonieni, profeți, astrologi- și astronomi. Ei socoteau aștrii ca personificare a unor divinități și, pe oameni ca trăind sub influența unei planete.

CĂLI Zeiță a timpului în mitologia vedică, îi erau jertfite victime omenești.

CALIBE Preoteasă a zeiței romane lunona*

CALICE Mama frumosului tînăr grec Endimon*.

CALIDONIA Pădure sau — după alții — localitate în Etolia (Grecia), în care Meleagru* a' ucis vestitul porc mistreț, într-adevăr, oînd Ene'u*, regele Calidoniei, a neglijat să ofere zeiței Artemis* o jertfă, aceasta a" trimis un porc mistreț să pustiase regiunea' și să-i extermină pe locuitori. Meleagru a chemat atunci' pe cei mai vestiți eroi greci, în ajutorul lui au venit Teseu*, Telamon*, Pe-leu* și Atlas*; cel care a ucis porcul mistreț însă a fost Meleagru, care a primit drept recompensă pielea lui. Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, 260 și urm.

CALIOPE Una din cele nouă muze*. Patrona poezia epică și elocința. Era reprezentată ca o tînără cu o cunună de lauri pe cap și o tăbliță pe care se pregătea să scrie. Orfeu* a fost fiul ei. Nicolas Poussin, *Caliope*, pictură

CALIPSO Nimfă*, fiica lui Oceanus* și a zeiței Thetis* (1).. Era regină a insulei

Ogigia* (1), unde 1-a găzduit pe Ulise*

88

la întoarcerea lui spre patrie. Cu toate insistențele ei, Ulise a părăsit-o curînd, deși Calipso i-a oferit nemurirea. Homer, *Odiseea*, VII, 224 și urm.

CALIROE (1) Soția lui Alcmeon* și fiica regelui Ahe-lou*. Cînd i-a fost ucis soțul de frații primei lui soții, a obținut de la zei ca cei doi fii ai săi, Acarnan și Amfo-ter, să treacă de la vîrsta copilăriei la aceea a bărbăției, și astfel să poată răzbuna uciderea tatălui lor. (2) Fiica lui Scamandru și soția lui Troos*, de la care a avut trei fii.: Ilo*, Ganimede* și Assarah*.

'CALȚSTO Nimfă*, din suita zeiței Artemis*. Cu Zeus* a avut un fiu, Arcaș*.. liera*, soția lui Zeus, i-a prefăcut, pe Calisto și pe fiul ei, în urși. Artemis, la rîndul ei, indignată pentru fapta nimfei, i-a săgetat pe amîndoi. Dar Zeus i-a transformat, pe mamă și fiu, în constelația Ursa Mare și Ursa Mică.

Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 409 și urm.; Rubens, *Calipso cea frumoasă*, pictură.

CALPE Una din cele două stînci care formau Coloanele lui Hercule*. ->• ABILA

CALUL TROIAN După ce grecii au încercat timp de zece ani să cucerească Troia*, Ulise* a născocit un cal de lemn uriaș, în interiorul căruia a ascuns luptători greci și l-a oferit în dar troienilor, în timpul nopții, grecii au ieșit din cal și au cucerit orașul cu ușurință. Troienii fuseseră avertizați atît de Cassandra*, cît și de preotul -Laocoon*, dar nu au putut crede că dintr-un simplu cal de lemn ar putea să le vină sfîrșitul.

Frescă din Pompei, păstrată în Muzeul din Napoli; statuia lui Leocoon și a fiilor lui, operă a sculptorilor Agesandru, Polidor și Atanodor, azi în Muzeul Vaticanului.

89

CALUMNIA Divinitatea alegorică romană, reprezentată cu chip de femeie mînioasă, cu o torță în mîină și însoțită de o altă alegorie, aceea a remușcării.

CAMA Divinitate vedică care încuraja iubirea și căsătoriile.

CAMILLA Fiică a unui comandant al volscilor, Metabo, de o rară frumusețe, ea însăși războinică. A susținut pe Turnus* în lupta împotriva lui Enea* și a fost ucisă, prin trădare, de Arunte*.

Virgiliu, *Eneida*, VII, 803; XI, 432, 498 și urm.

CAMILUS Epitet etrusc al lui Mercur*, cu semnificația de „curier al zeilor”.

CAMMENE Femei romane înzestrate cu darul profeției.. Au fost identificate mai tîrziu cu muzele*. După unele versiuni, la Roma erau adorate într-o pădure sacră, lîngă Poarta Capena.

CAMP E Monstru în mitologia greacă, care-i păzea pe ciclopi* în Infern.

CANACE Fiică a lui Eol* și a Enaretei*, iubită de Po-seidon*. Ițatăl său, cînd si-a dait seama că nutrește sentimente nesăbuite față de propriul ei frate.

Macareu* (1), drept pedeașă, a silit-o să se sinucidă. Macareu a fugit la Delfos*, unde a devenit preot al lui Apollo*.

CANEFOR E Fecioare ateniene care purtau pe cap, în timpul procesiunilor, cîte un coș bonținînd obiecte sacre, dedicate cultului zeiței Atena*.

90

CANG-Y Divinitate chineză, căreia i se atribuia judecata și upremă "-asiipr.a~ binelui și," a i răul ui;. • "•••' l • — •./: — ^ * >> j- - . ,3

CANOPO (1) Cîrmaci al lui Menelau*, mort din cauza mușcăturii unui șarpe,¹ în timp ce se întorcea de la Troia*, în Egipt.. Pe locul unde a murit, s-a înălțat orașul cu același nume. (2) Zeu care supraveghea cursul fluviului. Nil și binefacerile aduse de acesta Egiptului.

CANTEVEN Zeu care supraveghea iubirea în mitologia vedică, ucis de Ixora și apoi readus la viață de Param-casceri.

CAON Fiu al lui Priam* și al Hecubei*, frate al Vestitului prevestitor troian Elenos*.

CAONIA 'Regiune în Grecia în, care se afla! pădurea D6-dona*, cu stejari ale căror frunze erau purtătoare de profetii.

CAP'AN'EU Uriaș, fiu al lui Ipponeu. Când a luat parte la asediul Tebei*-. (2)" împreună cu ceilalți șase (-> Cei șapte împotriva Tebei), .Zeus* 1-a trăsnet, pentru a-i pedepsi îndrăzneala. Soția lui, ca sa moara o dată cu el, s-a ars de vie.

CĂPCĂUN Monstru fabulos în basmele românești, cu i două capete și două guri; apare și sub forma unei ciudățenii cu trup de om și cap de dinel, menționat și în romanul popular *Alexandria*.

CAPIS (1) Părinte al lui Anchise* si bunic al, lui. Enea*: (2) Tovarăș al lui Enea*, de la care a rămas numele orașului Capua.

Virgiliu, *Eneida*, JC, ' 145.'

91

CAPITOLIUM Munte din centrul Romei, cu două înălțimi: Capitoliul și Arx. Pe cea dintâi, se afla templul lui Iu-piter* (Capitolinul), dedicat de asemenea lunonei* și Minervei* cu care alcătuia Triada Capitolină; pe cea de a doua, se afla templul lunonei. Pe prima, azi se află Muzeul Capitolin, iar pe cealaltă, biserica Sf. Măria în Ara Coeli. În afara celor două temple, se mai găseau aiei temple mai mici, statui și clădiri civile. Capitoliul s-ar numi astfel de la capul zeului Iupiter, descoperit în timpul unor săpături la baza templului său.

CAPRICORN (I) Zeul Pan*, care de teama uriașului Ti-Ifon* s-a prefăcut în țap. Zeus* 1-a ridicat printre cele douăsprezece semne ale zodiacului. (2) Rac trimis de Hera*, răzbuțătoare, împotriva lui Heracles*, în timp ce acesta lupta împotriva hidrei din Lerna*.

CARANOS Unul din ultimii descendenți ai lui Heracles*. Se spune că ar fi întemeiat Macedonia.

CARDEA sau *CARNA* Zeiță romană a țîșinelor porților și ușilor, protectoare a casei și familiei.

CARIATIDA Epitet al zeiței Artemis*, provenit de la Cariii*, serbări care se celebrau în cinstea ei în Laconia.

CARIBDA Monstru marin, fiică a lui Poseidon* și a Geei* în mitologia greacă. De trei ori pe zi înghițea și apoi scuipa corăbiile aflate în trecere prin fața ei. De partea cealaltă a mării se afla Scilla*, monstru nu mai puțin fioros. Ulise*, ca și Enea*, a trecut cu mare greutate prin strâmtoarea formată de cei doi munți. Homer, *Odissea*, XII, 101, 235, 428

CARICLEA Fiică a lui Apollo* și soție a centaurului* Chiron*, pentru care a nutrit o afecțiune exemplară.

92

CARII Serbări în onoarea zeiței Artemis*, celebrate de femei în timpul culegerilor nucilor.

CARISTI I Sărbători familiale celebrate la Roma, în ziua de 22 februarie, în cinstea zeiței Concordia*.

CARITESH Serbări celebrate în Spania, în cinstea cari-tiilor*, cu întreceri muzicale și poetice.

CARITII Nume dat de greci celor trei grații*, fiice ale lui Zeus*. și ale Herei*: Eufrosina* (Bucuria), Aglaia* (Strălucitoarea) și Talia* (2) (Prosperitatea), toate trăind în preajma zeiței Afrodita*.

ARMENTA Zeiță romană. Templul ei era situat la Soma în vecinătatea Porții Carmentale. Serbările dedicate ei, Carmentalia, aveau loc între 11 și 15 ianuarie și la ele luau parte numai femeile.

:ARNA - * CARDEA

IARNEIOS Poet și muzician îndrăgit de zeul Apollo*, fiul lui Zeus* și al Europei*.
ARON Fiul lui Erebus* (1) și al Noapții*, barcagiu al Infernului, care primea sufletele morților de la Hermes* și cu barca lui le trecea pe celălalt mal al Stixului*, primind din partea lor o monedă (obol). Oron putea să-și îndealinească această sarcină numai dacă cel mort era incinerat sau înhumat după toate regulile tradiției altfel, ambra lui rățăcea veșnic pe țărmul Stixului. Cîteodată, "aron își permitea să treacă în lumea veșnică și cîte un sersonaj viu, care, pentru a fi primit de el, trebuia să

, 93

.aibă toiuși cu sine o ramura 'de 'aur' destinată zeiței' Persefona*.

Virgiliu *Eneida*, VI. 299; Dante, *Infernul*, III; frescă în mormîn-. tul Monstrului,, în Tarquinia (Italia);
Caron. și barca infernală, în *Judecata.de Apoi* a lui Michelangelo '

CARPOS (!) Una din ore*. Mai înseamnă momentul de coacere a fructelor. (2)
Fiul Zefirului* și al lui Ciori*. Era zeul tuturor fructelor în mitologia greacă.

CARTICEIA Divinitate vedică, fiica zeului Vișnu*. Avea șase fețe și un mare număr de brațe înarmate în tot felul. Călărea un păun,;

CASSANDRA Fiică a lui Priam* și a Hecubei*. Apollo* i-a dat darul profeției.

Deoarece ea i-a respins-afețiu-; 'nea-, 's zeul a hotărît ca nimeni să nu dea-i crezare profețiilor ei.: De aceea, -cînd Cassandra a prevestit cucerirea Troiei* prin introducerea calului de • lemn de către .greci, nu a fost crezută de nimeni, în timpul cuceririi cetății, a căutat adăpost în templul Atenei*, dar Ajax* a făcut-o prizoniera sa. A ajuns apoi sclava lui Agamemnon*, comandantul grecilor, și a fost dusă în' Grecia. Acolo i-a prezis lui Agamemnon că va fi ucis de Cliternnestra*, propria lui soție, și, nici de data asta nu a fost -crezută. Aceasta' însă, înainte, de a'4 ucide 'într-adevări pe Agamemnon, a uci'S-o pe Cassandra și pe cei doi fii pe care îi avea de la Agamemnon.

Homer, *Iliada*, XIII., 366; *Odiseea*, XI, 421 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, II, 246, 404; Gauthier de la Galprenede, Cassandra, ro-m'an; frescă în Casa lui Menandru, din Potnpei

CASSIFONA Fiica lui Ulise* și a vrăjitoarei Cjrce*.

;**CASSIOPEA** Soția lui Cefeu* (2), regele Etiopiei, și mamă a Andromedei*.

-M'îndră de .frumusețea neobișnuită, , a fiicei ei, Cassiopea a sfidat grația nereidelor*, iar acestea

94

au obținut de la Poseidon* ca Andromeda să fie legată de o stîncă și expusă cruzimii unui monstru marin de care avea să o elibereze Perseu*, care o va lua apoi de soție. Tot el 1-a convins pe Zeus* să o așeze pe Cassiopea în constelația Calea Laptelui.

CĂSTALIA Nimfă* greacă iubită de Apollo*; într-o zi, pentru a scăpa de urmărirea acestuia, s-a aruncat în apele rîului Delfi, la poalele Parnasului*, care păstrează de atunci numele ei. Apa acestui rîu sacru servea pentru purificare în templul de la Delfos* și îi inspira pe poeți.

CASTOR -> **DIOSCURI**

CATEQUIL Zeul trăsnetului în mitologia peruviană și precolumbiană. «

CATIL Fratele zeului Tiburt* în mitologia romană. A luat parte la întemeierea orașului Tiburt.

CATREU Fiul lui Minos*, regele Cretei. A avut trei fiice: una din ele, Aerope*, a devenit soția lui Atreu*, care a fost părintele lui Agamemnon* și al lui Menelau*, precum și un fiu, Altimene, de care Carteu a fost ucis din greșală, așa cum prevăzuse un oracol*.

AUCAZ Lanț de munți considerat în mitologia greacă și fi hotarul Pămîntului, cu vîrfuri care atingeau cerul.)in porunca lui Zeus*, spune legenda, Prometeu* a fost

Înlănțuit pe o stîncă din acești munți, pentru îndrăzneala de a fi luat din focul zeilor o scînteie pentru semenii ui, muritorii.

Bschil, *Prometeu înlănțuit*, tragedie; Goethe, *Prometeu*, poem; Skelley, *Prometeu descătușat*, dramă.

95

Vijelios dinspre nord-vest...Era înfățișat ca' un Vbătrîn .cu barbă, îmbrăcat în zdrențe, purtînd un vas din care vărsa apă pe pămînt.

CAUTSER Fluviu închipuit de mahomedani în Paradisul lui Mahomed; curgea printre stînei de aur masiv, perle și rubine, și avea .uri nisip parfumat ""cu esejițe aromate.

CE'BRION Fiul lui Priam* și al unei slave în mitologia greacă.'Era vizitiul 'lui Hector* și a fost ucis de Patro-Clu*.

Homer, *Iliada*, VIII, 318 și urm; XI, 521 și urm. XVI. 727 și urm

CECROP Primul rege al Atenei și cel care a construit Acropola*, fiul zeiței Gee*, jumătate, om și jumătate dragon. Venit, după legendă, din Egipt,, a , întemeiat Atena, numită și Cecropia.

CECULUS Erou roman, fiul lui. Vulcan*. A fost, după legendă, întemeietorul cetății Preneste (Palestrina de azi).

CEFALOS Fiul lui Hermes* îri, mitologia greacă, vînător pasionat: Soția sa, Procri*, 1-a însoțit la vînătoare, dar el a ucis-o din greșală. Eje disperare, .'s-a sinucis, iar Zeus*, înduioșat, 1-a transformat într-un astru.

Picturi de Pietro da Cosimo și Guido Reni

CEFEU, (1) Unul din argonauți*. ,(2) Fiul lui Belo* și soțul Căsiopoei*, de la care a avut-o pe Andromeda*. (3) Rege al Arcadiei*.'Iubit de Atena*, care 1-a făcut'invincibil, punîndu-i în pâr un fir din părul Medusei*.

CEFIS Zeul,rîului cu. același nume, în Focida și în Be,o-ția. Era tatăl lui Narcis*., In .acest rîu se scăldau nimfele*.

96

CELENA (1) Una din harpii* (după nume, „cea întunecată, înfricoșătoare”). (2) Una din pleiade*.

CELEU Rege din Eleusis*, A găzduit-o cu toată bună-, voința pe zeița Demetra* care, drept mulțumire, 1-a învățat agricultura. Lui i se datorează înălțarea unui templu la Eleusis.

CELME Femeie din Tesalia, preschimbată în diamant, fiindcă a susținut că Zeus* este muritor. »

CENTAURI Popor legendar din Tesalia, jumătate oameni, jumătate animale, trup de cal și bust de om. Comportarea lor la nunta lui Piritou*, regele lapiților*, este un episod memorabil în mitologia greacă; ei au pus atunci stăpînire pe tînăra soție și pe ceilalți invitați și au provocat astfel unele înfruntări pe viață și pe moarte. Au fost învinși însă de lapiți, ajutați de Teseu*, și izgoniți pentru totdeauna din Tesalia. (Lupta este cunoscută cu numele de centaurornahie.) Au mai fost învinși, altă dată, de Heracles*. Centaurii întruchipează forța umană și animală, unite într-o singură creatură. Prin. victoria reputată de lapiți' împotriva acestor monștri,, ciocnirea

ICEICE Fiul Luceafărului* și soțul Alcioner (1). A fost preschimbă, împreună cu aceasta, în pescăruș (alcion).

CEI ȘAPTE ÎMPOTRIVA TEBEI Expediție pornită de Polinice* împreună cu Adrast*, regele Argosului* (5), în-ootriva propriului frate, Eteocle*, regele Tebei* (2), pentru a-si recăpăta tronul lăsat lui. de Edip*. Expediția era formată din: Adrast, Tideu*, Amfiarau*, Capaneu*, Parte-nopeu*, Hippomedon* și Polinice. Au murit toți, în afară de Adrast. Expediția împotriva Tebei a fost reluată de fiii lor, epigonii*, și ,s-a terminat cu victoria acestora. Eschil, *Cei șapte împotriva Tebei*, tragedie

— Dictionar do mitologie

97

între eroismul mid, așa cum a fost închipuit de geniul grec pe frontonul

occidental a'l Theseionului din Atena, și sălbăticia instinctivă a lor, grecii exprimă și de data aceasta triumful inteligenței și al curajului uman asupra forței brute.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XII, 210 și urm; Georges de Guerin, *Centaurul*, poem; Gabriele D'Annunzio, *Centaurul*, poem; *Lupta centaurilor cu lapiții*, metopă de' Fidias, în Partenon, în templul lui Hefaistos din Atena și în templul lui Zeus din Olimpia (sculptor Alcamene); *Centaurul Borghese*, la Luvru; Cei doi centauri din Vila Adriana din Ti voii; *Lupta centaurilor cu lapiții*, basorelief de Michelangelo

CENTEOTL Zeiță a porumbului și protectoare a agriculturii în mitologia mexicană precolumbiană. I se jertfeau femeii vii. Acestea, înainte de jertfă, mimau scene din viața agricolă.

CEOS Unul din uriașii trăsniți de Zeus*. Era fiu'l lui Uranus* și al Geei*. S-a revoltat împotriva lui Zeus* împreună cu alți uriași.

CERAMO Fiul lui Dionysos* și al, Ariadnei* în mitologia

CERBER Cline cu trei capete, paznic al Infernului în mitologia greacă. Locul lui era acolo unde Caron* depunea sufletele celor morți, dincolo de Stix*. A fost adormit de Orfeu*, când a coborât în Infern, pentru a-și recăpăta soția, pe Euridiee*, Enea* l-a amestecat cu o plăcintă preparată din miere și făină fermecată, iar Heracles* l-a jmbălnzit și l-a adus pe pământ. Se pare că tot Heracles l-a redat Infernului. Cerber simboliza paza morților și a mormintelor împotriva fiarelor sălbatice, așa cum se prevedea și în mitologia egipteană.

Virgiliu, *Enaida*, VI, VII; Dante, *Infernul*, c. III

98

CERCIONE .Fiul lui Poseidon* sau, după altă versiune, al lui Hefaistos*. Locuia lângă Eleusis* și îi obliga pe toți străinii să se bată cu el. A fost învins de Teseu*. Puterea lui era atât de mare, încât smulgea copacii cei mai groși și-i frângea, legându-i laolaltă.

CERCOPI Popor legendar de spiriduși comici și diformi, care își permiteau totul. Zeus* i-a închis undeva lângă Efes, iar apoi i-a eliberat, încântat de năzdrăvăniile lor.

„Mai târziu, i-a schimbat în maimuțe și chiar în măgari.

CEREALII Serbări cîmpenești romane, în cinstea zeiței Ceres*. Participanții erau îmbrăcați în alb.

CERES Zeița agriculturii în mitologia romană, mai întâi venerată ca Tellure, zeiță a pământului, apoi identificată cu Demetra* greacă, în 393 î.Chr., după o recoltă dezastruoasă, i s-a ridicat un templu la Roma, construit după stilul grec; cultul ei era celebrat numai de femei, aduse

- din Grecia, împăratul Claudius, în 4.1—54,, a transplatat cultul Demetrei de la Eleusis* la Roma. Templul ei se afla lângă Circus Maximus, în cartierul plebeilor, care erau preferați de Ceres. I se organizau serbări numite Cerealii*, între 12 și 19 aprilie. Ere reprezentată ținînd într-o mînă o coaisă și în cealaltă un mănunchi de spice

*de grâu și maci. Paolo Veronese, *Cerea*, pictură

CETE .Fiica lui Pontos* și a zeiței Geei*. Împreună cu Foco*, personifica primejdiile și groaza mării.

CIARUN Divinitate etruscă, * personificată într-un monstru înaripat, înarmat cu un ciocan.

IHELIDONII Serbări în insula Rhodos, organizate pri-lăvarea, cu ocazia sosirii rîndunelilor.

99

CHELONEA Nimfă* în mitologia greacă, preschimbată în broască țestoaisă de zeița Hera*, pentru că numai ea a refuzat să participe la nunta zeiței cu

Zeus*.

CHO Divinitate chineză, reprezentînd longevitatea vieții, întrupare a filozofului antic Lao Tzi. Socotea drept sacră broasca țestoasă, animal cu viață neobișnuit de lungă.

CHEMIS Divinitate egipteană, venerată sub înfățișarea unui țap; simbol'al energiei masculine.

CHONSU Zeu lunar, cu cap de soim, în mitologia egipteană.

CHILOM Unul din cei mai vestiți atleți din Grecia antică. A fost socotit semizeu.

CHIONA Frumoasa fiică a lui Dedal" în mitologia greacă, iubită de mai mulți zei.

Mult prea trufașă pentru propriile calități, a luat în rîs castitatea zeiței Artemis* care, cu o săgeată, i-a despicat limba. A fost soția lui Apoiîfo* și apoi a lui Mercur*.

CHIOS Nimfă*, fiică a lui Oceanus*; a dat unei insule din arhipelagul grec. numele

CHIRON Centaur*, fiu al lui Cronos* și al nimfei* Fi-lira* în mitologia greacă. A fost un mare înțelept și expert în ale medicinei, har pe care îl avea de la Apollo*.

La rindul lui, a predat această artă lui Aselepios* și astronomia, lui Heracles*;

a fost educatorul Dioscurilor*, al lui Ahile*, Iason* și Teseu*. Heracles l-a rănit de moarte, involuntar, cu o săgeată otrăvită cu sîngele hidrei din Lerna*.

Centaurul a suferit mult, pînă cînd Zeus* înduișat, l-a ridicat pe firmament,

transformîndu-l în constelația Săgetător«ul. Giuseppe Măria Crespi, pictură

CHNUMU Zeu în mitologia egipteană, <cu cap de berbec; personificare a cascadei și a Nilului însuși.

100

CHRYSEIS Fiica lui Chryses, preot al lui Apollo*. Aga-memnon* a luat-o sclavă, ceea ce l-a hotărît pe Apollo să răspîndească o epidemie de ciumă în tabăra grecească din apropierea Troiei*, care nu a încetat decît în clipa cînd Agamemnon a eliberat-o pe Chryseis. El a cerut, în schimb, pe Briseis* sclava lui Ahile*, motiv pentru care în tabăra grecilor s-a creat un conflict ce le putea fi fatal acestora.

Homer, *Iliada*, I, 111, 143

CHURA.KAN Personificare a Soarelui de iarnă în mitologia preeolombiană, zeul dreptății. Trăia, nevăzut, printre oameni și le judeca faptele.

CIANE Nimfă* din Siracuza și însoțitoare a Proserpinei*, care, în momentul cînd aceasta a fost răpită de Pluto*, a încercat să se opună. Aceasta a preschimbato într-un izvor.

CI B ELE Divinitate frigiană, venerată ca zeița cea mai ț de seamă, Magna Mater, fiică a lui Uranus* și a zeiței Gee*, soție a lui Cronos* și mamă a lui Zeus*.

Personificare a Terrei. Din Asia Mică, cultul său a fost răspîndit în toată Elada și apoi identificat cu al Rheeli*, din mitologia romană. Celebrat în insula Creta de preoți nu-

101

miți ooribanți*, cultul ei era însoțit de jocuri frenetice, în Italia, cultul a fost introdus în perioada celui de al doilea război punic (250 î.Chr.). Împăratul Claudius a instituit mai tîrziu, în cinstea ei, serbări populare de primăvară, cu caracter general, în Roma și s-a construit un templu pe colina Palatin*.

CICLADE Nimfe* din Marea Egee, transformate în insule stîncose, deoarece nu au adus sacrificii zeului mării, Poseidon*.

CICLOPI Uriași cu un singur ochi, în mijlocul frunții, în mitologia greacă, care trăiau ca păstori și-l aj'utau pe Hefaistos* în atelierul lui de pe

muntele Etna* (2), pentru a făuri fulgerele și trăsnetele de care se folosea Zeus*. Se spune că părinții lor, Uranus* și Gea*, vă-zîndu-le urîțenia, i-au aruncat în Tartar*, de unde au fost scoși de Zeus, pentru a-l ajuta în lupta lui împotriva titanilor*. Unul din ciclopi a fost ucis de Ulise*, la întoarcerea lui spre patrie.

Homer, *Odiseea*; Euripide, *Ciclopul*, dramă satirică; Teocrit, Ti-motei din. Milet, *Ciclop*

CICNOS (1) Fiul lui Stenelos*, rege al. ligurilor; a plîns atît de mult la moartea prietenului său Feton*, trîsnit de Zeus*, încît zeii, înduioșați, l-au schimbat într-o lebădă. (2)

Fiul lui Ares*, ucis de Herades*. . Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 367 și urm.

CICONI Popor din Tracia, care l-a atacat pe Ulise* în timpul reîntoarcerii lui în patrie, omorîndu-i mai mulți tovarăși de drum.

CICKEU Fiu al lui Poseidon* și protector al Salaminei, pe care a salvat-o de un monstru marin.
102

CILICE Fiul lui Agenor", fratele lui Cadmos* și al lui Fenice*. Trimis de tatăl lui să-si caute sora, pe Europa*, răpită de Zeus*, a rămas într-o regiune care a luat nu-, mele lui.

i

CILLARO Centaur*, ucis în timpul nunții lui Piritou*.

CILLENE Munte în Peloponez, la hotarul dintre Ahaia* si Arcadia*, unde se spune că .Maia* (1) i-a dat, naștere lui Hermes*.

CILLENIO Epitet atribuit lui Hermes*, după numele muntelui Cillene*, unde s-a născut.

CIMODOCEA Una din corăbiile lui Enea*, preschimbată de zeița Cibeles*, într-o nimfă*.

: **CINARĂ** Femeie din Tesa'lia ale cărei fiice, lăudîndu-se 'că sînt mai frumoase decît Hera*, axi fost preschimbate de aceasta în treptele pe care cei credincioși se urcau pînă la templul ei.

CINIR sau **CINIRA** Rege al Ciprului și părinte al lui Adonis* (1). Cincizeci de fiice ale lui au fost transformate, de Zeus* în tot atîția pescăruși (alcioni).

CINIRA -> **CINIR**

CINOSURA Nimfă* de pe muntele l'da*, în insula Creta, despre care se spune că a fost una din doicile lui Zeus*; acesta, pentru a o răsplăti, a preschimbat-o într-o .stea.

10,3

CIPARIS Tînăr grec oare a ucis din greșală un cerb primit în dar de la Apollo*.

Vrînd să-și ia zilele de disperare, zeul l-a preschimbat într-un chiparos.

Frescă în Casa familiei Vettius din Pompei; Ovidiu, *Metamorfoze*, X, 86 și urm.

CIRCE Vrăjitoare din Oo'lhida*, fiica lui Helios* și a Per-seidei, după alții a Soarelui și a Lunii sau ,a Zilei si a Noptii*. Folosind o iarbă care i-a fost dată de Hermes*, l-a reținut pe Ulise* în insula ei, timp de un „an, împreună cu însoțitorii lui prefăcuți în porci.

Homer, *Odiseea*, X, 135 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, VII, .Botticelli, *Circe*, pictură; Dessi, pictură

CIRENE Nimfă* din Trăda iubită de Hermes*, de la care l-a avut pe Diomedea* (2). A mai avut un fiu, pe Aris-teu*, al cărui 'tată a fost Apollo*.-

CITERA Insulă din Marea Mediterană, pe țărmul căreia zeița Afrodita* și-a făcut apariția din spuma mării. Aici i s-,a înălțat un templu.

Homer, *Odiseea*, VII, 288; Virgiliu, *Eneida*, I, 257, Jean Antoine Watteau, *Îmbarcarea spre Citară*, pictură, la Luvru

C IȚE RE A Epitet al Afroditei*, de la numele insulei Ci-tera*, unde s-a născut,

Homer, *Odiseea*, VIII, 288; Virgiliu *Eneida*, I, 257

CITERON Munte din apropierea Tebei* (2), consacrat muzelor* și lui Dionysos*. Aici se

celebra cultul zeului și își au originea legende legate de Acteon*, Niobe* și Edip*.

CIZICO Rege al dolionilor, care i-au primit cu bunăvoință pe argonauți* în timpul expediției lor; după pleca-

104

rea lor de aici, argonauții au fost constrânși de o furtună să se întorcă din drum și să revină în ținutul acestui rege. Nemaifiind însă' recunoscuți, au fost tratați drept dușmani, în luptele dezlănțuite, Cizico și-a găsit moartea, iar soția lui, Clita*, de durere, neputându-i supraviețui, și-a luat zilele. 11

CÎMPIILE ELIZEE Regiune paradisiacă, în care ajungeau după moarte, spune legenda, eroii și oamenii virtuoși greci și romani. După, unii, a existat pe Lună, după alții, în insulele Fortunate (azi Canare) sau în Islanda. Homer și Hesiod le fixează în centrul Pământului. Cei mai mulți, în câmpiile Andaluziei de azi, dincolo de Coloanele lui Hercule*.

CLEOBE -*£ BITON* și *CLEOBE*

"*CLIMENE* (1) Nimfă*, fiica lui Oceanus* și a zeiței The-tis* (1), în mitologia greacă. A avut de la Helios* pe Fetos* și trei fiice: Lampesia, Fetusa și Lampedusa*. (2) Nepoata lui Minos*, regele Cretei, și mama lui Palamed* regele Eubeei.

CLIO Una din cele nouă muze* ale mitologiei grecești, fiică a lui Zeus* și a Mnemosinei*, zeița memoriei. Este muza istoriei, reprezentată ca o tânără femeie care poartă • într-o mână o trâmbiță, iar în cealaltă un sul de pergament.

-*CLITA* Fiica lui Merope* și soția lui Cizico* în mitologia greacă; Când acesta a murit, ea s-a strangulat, din disperare. Din lacrimile nimfelor* care au plîns-o, s-a format un izvor.

CLITEMNESTRA Fiica lui Tindar*, regele Spartei, sau —• după alții •— a lui Zeus* și a Ledei*. În timpul ab-

105

senței soțului ei, Agamemnon*, a acceptat iubirea lui Egist*, fiul lui Tieste*, care, în înțelegere cu ea, l-a ucis pe Agamemnon la întoarcerea lui în Grecia*, după războiul Troiei*. Oreste* i-a ucis apoi pe amîndoi, răzbu-nînd astfel moartea tatălui său.

Eschil, *Orestia*, trilogie tragică; Sofocle, *Electra*; Euripide, *Oreste*; Vittorio Alfieri, *Agamemnon*, *Oreste*, tragedii

CLITIA Nimfă* a mării în mitologia greacă. A fost iubită de Soare. Când el a părăsit-o, a vrut să se lase să moară de foame, dar Zeus*, cuprins de milă, a preschim-bat-o în floarea-soarelui.. Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 206 și urm.

CUTOS Fiul unui rege al Acaliei, participant la expediția argonauților*.

CLOACINA (1) Zeiță în mitologia romană, care supraveghea resturile menajere. (2) Epitet al zeiței Venus*, însemnînd „Purificatoarea".

{*LORI* Nimfă*, soția lui Zefir*, în mitologia greacă, apoi zeița florilor. (2) Fiica lui Amfion* și a Niobei*. Ea și fratele ei au fost singurii supraviețuitori ai masacrului comis de Apollo* și Artemis* în familia mamei Jor.

CLOTOS Una din cele trei moire* în mitologia greacă. Ba lua hotărîri asupra vieții oamenilor; era reprezentată ca o femeie avînd pe cap o coroană cu șapte stele.

CNEF Personificarea zeității supreme în mitologia egipteană, întruchipată într-un șarpe cu cap de soim, pur-tînd în gură oul, primordial, din care a apărut viața.

LOG

CNIDOS Oraș în Caria, în care Afrodita* avea unul din templele sale; pentru, acest templu, Praxiteles a sculptat* statuia zeiței.

CNOSSOS Reședința lui Minos în Creta. Faimosul labirint* construit de Dedal*, în care a fost închis Minotaurul*, se afla în apropiere.

COCAL Rege al Siciliei, 1-a găzduit pe Dedal* după fuga sa din Creta. După o altă versiune, același rege 1-a ucis pe Dedal, sufoemdu-l. Fiicele lui Cocal 1-au ucis pe Minos*, care-1 urmărea pe Dedal pretutindeni, pentru a-J împiedica să dezvăluie taina labirintului*.

Divinitate feminină la peruani, personificare a lacului Titicaca și soră a zeului acvatic Viracocha*.

COCIT Unul din râurile din Infern în mitologia greacă, • ale cărui ape erau formate din lacrimile celor condamnați. Pe malurile lui, rățăceau cei care nu avuseseră parte de înhumare sau incinerare. Celelalte râuri erau: Stix*, Aheron* (1), Flegeton* și Lete*.

COEFORA Femeie, la greci, care aducea ofrande pentru jertfe.

COLHIDA. Regiune aflată la răsărit de Marea Neagră (azi Georgia), în care, spune legenda, se păstra lina¹ de aur*, păzită de un monstru, și pentru cucerirea căreia Iason* a format expediția argonauților*.

COLO ANELE. LUI HERCULE -> ABILA CALPE

107

COMEO Epitet al lui Apollo*, datorat coamei bogate, blond-aurie, personificare a strălucirii soarelui.

CORE Nume dat Persefonei*, mai ales în timpul Misterelor din Eleusis*.

COMOS Zeul ospetelor și al tuturor manifestărilor indecente în mitologia greacă. Era reprezentat ca un tânăr cu aripi, purtând o torță aprinsă sau având într-o mână o cupă de aur, iar în cealaltă, un coș cu fructe.

COMPITALII Serbări romane, ținute în onoarea Iarilor*, la încrucișarea drumurilor.

CONCORDIA Zeița romană a bunei înțelegeri, a armoniei în familie și în societate, fiica lui Iupiter* și a lui Temis*, soră a Păcii*. Templul i-a fost ridicat în Forul roman, de Camillus, în 367 î.Chr. A fost sediul reuniunilor senatului roman.

CONSIVA sau *CONSIVIA* Protectoare a ogoarelor în mitologia romană, celebrată în timpul Saturnaliilor*. A fost mai apoi asimilată zeiței Rhea*.

CONSIVIA -> CONSIVA

CONSO Zeul prudenței și al prevederii în mitologia romană, provenit dintr-o divinitate italică arhaică, protectoare a agriculturii. Acestui zeu i se atribuie sfatul dat lui Romulus* de a răpi sabinetele*. La serbările date în cinstea lui, în august și decembrie, numite Consualii, aveau loc alergări de cai și de măgari, încununăți cu flori de câmp. Templul lui era pe colina Aventinului* (2).

COPREOS Fiul lui Pelope" și sclav al lui Euristeu* în mitologia greacă.

108

w-

CORACI Preoți ai zeului Mitra* în mitologia persană, personificare a soarelui și a focului.

COREB Fiu al regelui Frigiei, Migdon*. În timpul asediului Troiei* de către greci, a venit în ajutorul regelui Priam*, stimulat de iubirea pentru Cassandra*, fiica acestuia.

Virgiliu, *Eneida*, II, 341, 424

. *CORIBANȚI* Preoți ai zeiței Cibele*, care practicau,, în Creta, cultul acesteia, prin dansuri frenetice și violente, ce ajungeau pînă la mutilări, în același timp,

foloseau instrumente zgomotoase. Acestea au servit" la început pentru a acoperi țipetele micului Zeus*, ca să nu fie auzite de Cronos*, care l-ar fi devorat, ca pe ceilalți, fii avuți de la Rhea*.

CORICIA Peșteră în Focida, lângă Delfos*, consacrată zeului Pan* și nimfelor*.

'CORITOS Fiu al lui Paris* și al nimfei* Enona*. După alții, fiu al lui Zeus* și al Electrei*, întemeietor al orașului Cortona.

CORNUL ABUNDENȚEI

AMALTEA.

ABUNDENȚA, AHELOU,

CORONIDA Fiica lui Flegias*, prinț al lapiților*; după o altă versiune, fiica unui rege al Tesaliei, adorată de Apollo* și ucisă de acesta pentru necredință, nu înainte

109
însă de a-i fi dat un fiu, pe Esculap*. Corbii care au trădat-o pe Coronida lui Apollo și care la început aveau penele albe, din clipa aceea, drept pedeapsă, au devenit negre, așa cum sînt și astăzi.

Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 542, și urm.

CORTINA Pielea sarpe'lui Piton, cu care Pitia*, preoteasă a lui Apollo*, acoperea trepiedul pe care ședea în timpul rostirii hotărîrii oracolului*. Șarpele fusese ucis mai înainte de zeu, iar pielea lui a devenit sacră.

COTTITO sau *COTYS* Zeiță de origine tracă, al cărui cult, adus în Atena în sec. V, avea un caracter licențios.

COTYS -> COTTITO

CRANAOS Succesor al lui Cecrop* la tronul Ariceii, în epoca în care s-a dezlănțuit potopul lui Deucalion*.

CREON Rege al Tebei* (2), fiu al lui Meneceu* și frate al locastei*, mama și apoi soția lui Edip*. Aflînd de monstruosul incest, Edip a pornit, orb, în lume, însoțit de credincioasa sa fiică, Antigona*. În urma sa, Creon a pus stăpînire pe tronul Tebei, iar pe cei doi fii ai lui Edip, Eteocle* și Polinice*, i-a învrăjbit atîta, încît aceștia au ajuns să se ucidă unul pe altul. Antigona, care a vrut să-și îngroape frații, după legea pămîntu'lui, a fost condamnată la moarte. O dată cu ea și-a luat viața și fiul lui Creon, Emon*. Mai tîrziu, Creon a fost ucis pentru nelegiuirile lui față de Teseu*.

Sofocle, *Antigona*, *Edip rege*, *Edip la Cdonos*, tragedii; Jean Cocteau, *Edip rege*, muzica de Stravinski; Anouilh, *Antigona*

110

CREPUSCULUL ZEILOR Ziua cea din urmă în mitologia scandinavă, sfîrșitul lumii și, deci, al nelegiuirilor omenești. Atunci, zeii vor fi decimați de monștrii care vor aipărea din toate ungherele pămîntului spune legenda. După cîtăva vreme de la această catastrofă universală, va apărea o lume nouă, în care va domni înțelegerea și fericirea,

Richard Wagner, *Amurgul zeilor*, operă lirică

CREUSA (1) Fiica lui Creon*, regele Tebei* (2); cînd la-son* și Medeea* se aflau în Corint, Iason și-a părăsit soția pentru Creusa. Medeea însă s-a răzbunat, oferind Creu-sei un veșmînt care, de îndată ce l-a îmbrăcat, a făcut să fie arsă de vie. (2) Fiica lui Priam*, regele Troiei*, și soția lui Enea*, dispărută în timpul incendiului Troiei; după o altă versiune, aceasta i-a apărut lui Enea în chip de umbră și l-a sfătuit să-și continue drumul spre Italia, fiindcă așa hotărîseră zeii. (3) Fiică a lui Oceanus* și a Terrei, soția lui Perseu*.

CRISAORE Fiu al Medusei*, ieșit din trupul acesteia atunci cînd a ucis-o Perseu*. Frate al calului Pegas*.

CRISEIDE Fiica lui, Criseu* (1), făcută sclavă de Agamemnon*. În timpul războiului

împotriva Troiei*. Părintele ei a vrut să-și recapete 'fiica, dar Agamemnon 1-a refuzat. Apollo* a abătut atunci o epidemie de ciumă asupra taberei grecilor, după care Criseide¹ a fost restituită tatălui, iar Agamemnon și-a însușit -o pe Briseis*.

Homer, *Iliada*; I, III, 143

CRÎSEU (1) Preot al lui Apollo*, tatăl Criseidei*. (2) Prima soție a lui Dardanos*. **ICRISOTEMIS** Fiica lui Agamemnon* și a Olitemnestrei*, soră a lui Oreste*, a Electrei* și Ifigeniei*. Firea ei era

111

opusă aceleia a Electrei, de aceea i-a și luat apărarea mamei lor în timpul conflictelor familiale.

CRÎȘNA Divinitate vedică, identificată cu Apollo* al grecilor. De mic a 'trăit printre păstori, apoi a trecut prin diferite peripeții care 1-au ridicat, pentru eroismul și în-demânarea lui, printre zei. Faptele lui sînt povestite în epopeea sanscrită *Mahabharata*.

CRODO Divinitate la vechii saxoni, identificată cu Cibeles* și Saturn*

CRONII Serbări celebrate 'la Atena, în onoarea lui Cro-nos*.

CRONOS Cel mai tînăr dintre titani*, fiu al lui Uranus* și al Geei*. El și-a detronat tatăl cu ajutorul mamei și a luat-o de soție pe Rhea*. Pentru a nu fi cîndva detronat la rîndul lui de proprii copii, i-a ucis, devorîndu-i unul după altul, abia născuți. A fo'st salvat numai Zeus*, lui Cronos dîndu-i-se, bine ascunsă în scutece, o piatră. Cînd Zeus a devenit matur, 1-a făcut pe Cronos să vomite toți copiii devorați. Aceștia au fost titanii, care, vă-zîndu-se în libertate, s-au revoltat împotriva lui. În lupta dintre Zeus și titani a învins cel dintîi și titanii au sfîrșit în fundul Infernului.

CROTON Fiul lui Pari* și al nimfei* Eufemia. A fost metamorfozat de muze* — pe care Eufemia le-a hrănit cu laptele ei — în constelația Săgetătorul. .

CUBA Zeiță romană care veghea asupra somnului copiilor.

112

CUM A Oraș socotit a fi fost colonie greacă în Italia, în împrejurimi (în Campania de azi) se afla peștera sibilei* cumane, autoare a nouă cărți consultate de romani în momentele grele.

CUNINA Zeiță romană care veghea leagănele -copiilor.

CUPIDON -± AMOR

CUREȚI Nume dat de titani* preoților Cibeles*, care, cu sunetele instrumentelor lor gălăgioase, au acoperit țipetele lui Zeus* abia născut, pentru a nu fi devorat de Cronos*. După o altă legendă, în mitologia cretană ei au fost demoni*.

C'UVERA Zeul care-i proteja pe bogătași și bogățiile lor în mitologia vedică:

CUYCHA. Divinitate peruană care personifica soarele, focul și curcubeul. Focul era supravegheat de un colegiu de fecioare.

Dicționar de milocjic

D

nio Pollaiuolo, Giorgione, Andrea del Sarto, Andrea Appiani, Andrea Schiavone, Ugolini di Nerio, François Gerard etc.; pictură. G. L. Bernini, sculptură

DABAIDA Divinitate în America Meridională. Dezlănțuia furtuni, fulgere și tunete.

DACTILI Démoni* originari din muntele Ida* și stabiliți în insula Creta. Erau socotiți a fi primii meșteșugari ai metalelor.

DAFNIS. (1) Păstor din Sicflia, socotit fiu al lui Mercur*, îndrăgostit de nimfa* Chloe, povestea lor de iubire a inspirat mulți creatori. (2) Fiul lui Hermes" și al unei naiade*. I se atribuie invenții a poeziei bucolice. A rămas orb în clipa cînd

s-a dovedit infidel nimfei îndrăgite mai înainte.

Longos, *Dafnif: și Chloe*, poem; Maurice Ravel, *Dafnis și Chloe*, poem coregrafic

DAFNOMANȚIE Profeție practică în Grecia, prin mijlocirea frunzelor și a ramurilor de lauri sau de dafin.

DADEE Serbări celebrate la Atenș, în timpul cărora torțele se țineau aprinse timp de trei zile.

DAG Zeul luminii în mitologia nordică, fiu al Noptii* și al picăturilor de rouă.

DADUCOS Preotul suprem care, în timpul Misterelor de la Eleusis*, purta flacăra sacră, simbol al eternității cultului zeiței Cibelei*.

DAEVI Genii* rele sau zei războinici în mitologia persană. Făceau parte din suita lui Ahriman*, personificarea răului.

DAFNE. Nimfă* iubită de Apollo*. În timp ce, o dată, era urmărită de acesta, a implorat ajutorul altor zei și' în aceeași clipă, sub privirea înmărmurită a lui Apollo, s-a prefăcut în laur. Cu frunzele ei, mai târziu, erau încununete frunțile poezilor.

Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 452, Statui, Lucian, G. B. Marino, Ottavio Rinuccini, melodramă, muzică de Jakopo Peri, Gabriele D'An-nunzio, poem; frescă la Pompei în Casa familiei Vettius; Anto-

DAGDA Zeu binevoitor al celților din Islanda. Avea două fiice: pe Angus*, zeița iubirii, și pe Brigit*, zeița poeziei și a înțelepciunii.

DAGON Divinitate venerată de filistenii, în Siria. Era reprezentată cu o coadă de pește. După o versiune, proteja agricultura.

DAIBOTH Idol feminin în mitologia japoneză, înconjurat de nimburi de aur, adevărat furnicar de alte divinități mai puțin importante.

DAIKOKA Divinitate japoneză, protectoarea meșteșugarilor.

114

115

DAIMONI -> DEMONI

DAIRO Autoritatea religioasă supremă la japonezi. După unii, fiu al cerului.

DAJOWE Solemnitate religioasă japoneză, în care împăratul (mikado) oferă zeilor orezul nou cules.

DAM ĀST ~» PROCUST

DAMASTOR Unul din giganții* rebeli în fața autorității lui Zeus*. Neavînd altă armă, aruncă împotriva acestuia un alt gigant, pe Atlas* (1), pietrificat de zeița Atena*.

DAMIA (1) Zeiță a vegetației în mitologia greacă, corespunzătoare Persefonei*. (2) Preoteasă a Cibelei*.

DAMISOS Cel mai iute dintre giganți*. Chiron* l-a dezgropat și i-a luat gleznele, punîndu-le la picioarele lui Ahile*, discipolul său. În felul acesta, eroul de la Troia* a devenit cel mai iute alergător.

DANACEE Monedă pusă de greci în gura morților pentru a o avea în clipa cînd Caron* îi primea în barca lui, pentru a-i transporta pe apa Stixului*, în Infern.

DANAE Fiica lui Acrisiu*, regele Argeșului* (5), și a. Euri-dicei*. Pentru a evita împlinirea unei profeții, după care •• Danae trebuia să se supună lui Zeus*, Acrisiu a închis-o într-un turn. Zeus însă s-a transformat într-o ploaie de aur și a pătruns în turn nestînjenit, Danae împreună cu

116

copilul a fost aruncat de Acrisiu în mare și salvat prin grația zeilor. Fiul ei a fost Perseu*.

Fresce în Casa familiei Vettius și în Casa Reginei Margareta din Pompei; Tiziano, Correggio, Tintoretto, Rembrandt, Van Dyck, pictură

DANAIPe Cele cincizeci de fiice ale lui Danaos*, regele Libiei.

Antonio Salieri; *Danaidele*, tragedie lirică

DANAOS Fiul lui Belo* (1), rege al Libiei. De cele cincizeci de fiice ale sale s-au îndrăgostit cei cincizeci de fii ai lui Egipt, propriul său frate. Danaos fugi cu fetele sale în Argos (5), unde ajunse un rege iubit de populația acestei regiuni pentru prosperitatea obținută acolo. În același timp avu proasta inspirație să-si pună fetele să-siucidă soții. Dintre aceștia s-a salvat numai Linceu*, care nu l-a iertat.

DANUBIU Divinitate a fluviului cu același nume, la sciți.

3ARDANI Un alt nume al troienilor, de la Dardanos*, iul lui Zeus* și al Electrei*. Ținutul se numea Troada și era stăpânit într-un timp de Enea*.

DARDANOS Fiul lui Zeus* și al Electrei*, strămoș al troienilor, născut în Etruria (Italia); întemeietorul orașului Iardania, Troia* de mai târziu.

Virgiliu, *Eneida*, VIII, 134

al

.RETE (1) Renumit boxer în Troia*. (2) în *Iliada*, apare preot al lui Hefaistos*. (3)- Credincios tovarăș de lupte lui Hector*.

DARMA Zeu hindu cu înfățișarea unui bou, despre care se spune că ar fi apărut din sânul lui Brahma*.

117

DAUNUS Părintele lui Turnus*, rivalul lui Erîca. Virgiliu, *Eneida*, X, 616

DAZBOGU Zeul soarelui și personificarea acestuia în mitologia slavă, identificat cu Apollo* din mitologia

greacă.

• »

DEDAL Arhitect atenian, inventator și sculptor, „Invidios pe nepotul său, Tăios*, l-a ucis și s-a refugiat în Creta, la regele Minos*. Aici a construit labirintul*, în care Minos l-a închis pe Minotaur*. Bănuind apoi de a fi corftri-buit la fuga lui Teseu* care a venit săucidă monstrul — el fiind acela care a dat Ariadnei* firul care l-a scos pe Teseu din labirint — și-a făcut pentru el și pentru fiul lui, Icar*, aripi din ceară, care i-au ajutat să-și ia zborul din Creta. Icar însă s-a apropiat prea mult de soare, aripile s-au topit și s-a prăbușit în mare, în apropierea Sardiniei. Dedal a ajuns până în Sicilia, unde a fost primit de regele Cocal*. Acesta, temându-se de răzbunarea lui Minos, a preferat să-l omoare. Lui Dedal i se atribuie, printre altele, și construirea templului lui Apollo* din Cumae.

Frescă la Pompei, în Casa lui Menandru și în Casa familiei Vettius; Sofocle, Euripide și Aristofan, Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, 183 și urm.; Gabriele D'Annunzio, literatură; Brueghel, Brili, pictură; Antonio Canova, sculptură

DEET în mitologia egipteană, regiunea parcursă de soare în timpul nopții.

umbrelor,

DEIANIRA Fiica lui Eneu*. Având de ales între Ahelou* și Heracles*, l-a preferat de soț pe al doilea. S-a îndrăgostit de ea și centaurul* Nexus*, pe care Heracles l-a ucis însă. Pentru a se răzbuna, înainte de a muri, Nexus a lăsat Deianirei un talisman cu sângele lui otrăvit, amă-gind-o că ea, în momentele de infidelitate din partea soțului, l-ar putea readuce pe acesta pe drumul cel bun.

118

O dată, cu o astfel de ocazie, ea i-a dat lui Heracles acest talisman, iar eroul, folosindu-l, a murit în dureri îngrozitoare. De disperare, Deianira și-a luat zilele.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 98; Guido Reni și Gaetano Cando'Ifi, pictură

DEIDAMIA Fiica lui Licomede* (1). A avut de la Ahile* pe Neoptolem* care, mai târziu, îl va

ucide pe regele Troiei*, Priam*, în conflictul dintre greci și troieni.

DEIFOB Fiul lui Priam*, regele Troiei*, și al Hecubei*. După moartea lui Paris*, a luat-o în căsătorie pe Elena*, ar când Troia a căzut în mâna grecilor, a fost ucis de Menelau*, primul soț al Elenei.

DEIFOBE Numele sibilei* cumane (sau din Cuma*), care l-a călăuzit pe Enea* în Infern. *Jirgiliu, Eneida-*, VI, 36

DEILEON Tovarăș al lui Heracles* în expediția argonauților*.

IEION Fiul lui Eol* și soț al Aurorei*.

IEPILE Fiica lui Adrast* (1) și soția lui Tideu*.

~) *ELFICA* (1) Sibilă*, fiica ghicitorului Tiresias* și preoteasă a lui Apollo* la Del'fos*. (2) Delficul era numit și *\pollo**, datorită templului de aici închinat lui.

~) *ELFINEE* Serbări celebrate la Atena, în cinstea lui Apollo Delficul (-> Delfica (2)).
119

DELFOȘ Oraș în Focida (Grecia), unde se afla templul și oracolul* lui Apollo*.

Aici își rostea Pitia* profețiile. Pe fațada templului erau scrise cuvintele: „Cunoaște-te pe tine însuși”.

DELIA Unul din epitetele zeiței Artemis*, care s-ar fi născut în insula Delos*.

DELII Serbări instituite de Teseu* în cinstea lui Apollo*, născut în insula Delos*,

DELLO Fecioare, preotese ale soarelui, la incașii din Peru,

DELLOS Insulă în arhipelagul Ciclari* Apollo* și Artemis*.

unde s-au născut

DELUENTINO Zeu invocat de teja de dușmani.

omani pentru a-i pro-

DEMETRA Zeița agriculturii și a recoltelor în mitologia greacă; era, de asemenea, zeița vieții sociale armonioase și a fertilității. Fiica lui Cronos* și a Rheei*, i-a dat lui Zeus* pe Persefona*, care i-a fost răpită de Pluto* și dusă în Infern. De la Zeus, ea a obținut mai apoi ca Persefona să stea cu ea nouă luni și trei luni cu Pluto. Templul său cel mai important era la Eleusis*, unde se celebrau vestitele Mistere din Eleusis*. Demetra a fost identificată cu zeița Ceres* la romani. Este reprezentată — pe o frescă din Pompei — ca o femeie încununată cu spice de grâu, cu o torță în dreapta și un mănunchi de spice în stînga.

Demetra din Cnidos, la British Museum din Londra; frescă din Pompei

120

DEMODOI Cîntăreț orb la curtea lui Alcinou*, regele feaciilor*.

Homer, *Odiseea*, VIII, 44, 62 și urm.; 471 și urm.

DEMOFILA (gr. prietenă a poporului) Epitet al sibilei* cumane (sau din Cuma*).

DEMOFON Fiul lui Celeu*, regele cetății Eleusis*. A fost hrănit de Demetra* numai cu ambrozie* și pus în fiecare noapte să se purifice; mama lui Demofon, Meta-nira*, a rămas surprinsă de acest tratament și a împie-dicat-o pe zeiță să se mai ocupe de fiul ei. Dar în acest fel, el a pierdut nemurirea.

DEMONI sau *DAIMONI* Ființe intermediare între zei și oameni, unele bune altele rele. La romani, corespundeau geniilor*. Socrate însuși socotea că posedă un astfel de demon, un fel de glas al conștiinței. La romani, geniile erau în același timp spiritele morților sau umbrele acestora.

DEMOS Unul din caili lui Marte*.

DEMOPTOLEMOS Unul din principalii pretendenți la mâna Penelopei* (proci*), ucis de Ulise*.

|v *DENDROFORH* Serbări orgiastice în onoarea lui Diony-p sos* și a Cibelei*.

|

p *DEN TRITE* Epitet atribuit Elenei*, soția lui Menelau*,

! răpită de Paris*, autoarea războiului între greci și troieni.

După căderea Troiei*, revenită îri patrie, a fost ucisă din răzbunare de fiii uneia din văduve, regina Palissa, prin spânzurare de un copac (gr. *dendron*).

121

DERCETIS Mama Semiramidei, întemeietoarea legendară a Babilonului. Și-a părăsit fiica și s-a aruncat într-un lac, unde a fost prefăcută într-o .sirenă. Venerată ca zeiță a Siriei și Feniciei, a fost reprezentată cu'coadă de pește.

DESTIN Cel mai puternic dintre toți zeii, fiul Noptii* și al .haosului*. Era închipuit ca un bătrîn venerabil, sprijinit cu picioarele pe pământ, ținînd în mînă o urnă cu ursitele tuturor muritorilor și nemuritorilor.

DEUCALION Fiul lui Prometeu* și soțul Pirrei*. Aflînd că Zeus* vrea să dezlănțuie un potop și să distrugă omenirea, și-a făcut o corabie pe 'care a reușit să se salveze de la moarte. După noua zile și nouă nopți, el s-a oprit pe muntele Parnas*. Cînd apele s-au retras cu/totul, spune legenda, a consultat un oracol* care l-a sfătuit să se arunce în mare, el, soția lui și oasele mamei lor. Înțelegînd că e vorba de oasele Marnei Terra, ei au aruncat în urmă pietre. Din ele au ieșit tot atâția barba!! cît si femei, încît Pămîntul s-a populat fn continuare. Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 313 și urm.

DIANA Zeiță italică, personificînd lima. Corespundea zeiței Artemis* în mitologia greacă. Era protectoarea vînă-torii și a sclavilor și patroană a alianțelor dintre orașele latine. Un templu al ei se afla în Aricia, lîrîgă Roma, și un altul pe Aventin* (2). Este reprezentată ca o tînără îmbrăcată sumar, cu o tolbă cu săgeți pe umăr și însoțită de o căprioară.

Jorge de Montemayor, *Diana*, roman pastoral; Gaspar Gil Polo, *Diana îndrăgostită*, roman pastoral; Jean Goujon, *Diana*, sculptură la Luvru; Ubaldo Gandolfi, *Diana și Endimione*; Annibale Carracci, *Diana surprinsă de .Acteon*; Paolo Veronese, *Diana și clinele*, pictură /

DIAVOL -> *DRAC*

DICA sau *DICE* Personificare a justiției în mitologia greacă. Ea denunța tatălui ei, Zeus*, pe cel vinovați de .fapte necinstite.

DICE --> *DICA*

DEV Duhuri care trăiau printre ruine, sub formă de șerpi, în mitologia vedică.

DEVA Numele tuturor zeilor în mitologia vedică.

DEVERONA Divinitate latină, protectoare a curățeniei căminului, a nașterii copiilor, a recoltei și roadelor pă-mîntului.

DIA Zeiță romană, identificată cu Ceres*. Cultul ei era oficiat de preoții arvali*.

DIDONA sau *ELISA* Prințesă feniciană ajunsă în nordul Africii, după ce soțul ei, Sirieu*, a fost ucis de Pigma-lion* (2). Aici a întemeiat Cartagina. Mai tîrziu însă, și-a luat zilele, fiindcă voia să scape de amenințările regelui : Iarba*, care ar fi vrut s-o ia de soție; după o altă legendă, s-a sinucis fiindcă a fost părăsită de Enea*, pentru care' încercase o mare iubire.

yirgiliu, *Eneida*, IV; Etienne Jodelle, *Sacrificiul Didonei*; Christopher Marlowe, *Tragedia Didonei*; Al. Hardy *Sacrificiul Didonei*; Ș.Cristobal' de Virues, *Elisa-Dido*, tragedie; Pietro Metastasio, *Di-na părăsită*, melodramă; Henry Purceii, *Dido și Enea*, operă .lirică; Domenico Scarlatti, *Didona părăsită*; Hector Berlioz, *Di-dona și troienii în Cartagina*, muzică; Rubens, *Didona pe rug*; VGuercino, *Moartea Didonei*; Claude Lorrain, *Didona*; Joseph T.urner, *Didona construiește Cartagina*; Reynolds, *Moartea Didonei*, pictură

123

DIMA Rege al Traciei și părinte al Hecubei*, soția lui Priam*.

DINO Una din cele trei graie* în mitologia greacă, surori ale gorgonelor*. Ele aveau un singur oohi și un singur dinte, de care serveau alternativ.

DIOMEDE (1) Fiu al lui Tideu*. A luat parte la războiul Troiei*. Cu ajutorul Atenei*, i-a rănit chiar pe Ares* și Afrodită*, împreună cu 'Ulise* a transportat apoi statuia sacră a Atenei (Paladiu*) în Argos* (5). De aici a plecat mai departe, în Italia de sud, unde a întemeiat mai multe cetăți, printre care Brindisi și Benvento. După versiunea lui Dante, Diomede 1-a însoțit pe Ulise până la Coloanele lui Hercule* și împreună cu el și-a găsit moartea acolo. (2) Fiul lui Hermes* și rege al Traciei. Făcea ca străinii pripășiți prin țara lui să fie devorați de cai. Her-cule* 1-a pedepsit, pregătindu-i aceeași, moarte.

Homer, *Iliada*, V, 330 și urm.; 850 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, I, 97, 471, II, 164; X, 28; Dante, *Infernul*, c. XXVI

DIOMELE Serbări vesele la Atena, în cinstea lui Hera-cles*.

DIONA Fiică a lui Uranus* și a Geei* în mitologia greacă, una din soțiile lui Zeus*.

După o legendă, ca este mama Afroditei*.

DIONEA Alt nume al zeiței Afrodita*, provenit de -la numele mamei ei, Diona*.

DIONISII Serbări în cinstea lui Dînyosos* ținute la Atena, toamna. Aceleași serbări erau dedicate, la Roma, lui Ba-chus*. Acestea ar fi o 'primă formă a carnavalului din timpurile moderne.

124

DIONYSOS Fiu al lui Zeus* și al. Semelei*, zeul vinului și al euforiei în mitologia greacă, corespunzător lui Ba-chus* în cea romană. Era însoțit de satiri* și de sileni* (1), care se pretau în totul la faptele stăpînului lor. Proteja și agricultura și, ca atare, era venerat împreună cu Deme-tra*, în Misterele din Eleusis*. Cei ce nu-i primeau darurile — produse agricole — erau cuprinși de nebulie sau mureau. Era venerat în aceeași măsură cu Afrodita*, zeița iubirii. Ca și Apollo*, era invocat de poeți și de artiști. Era motiv de bucurie și de entuziasm nelimitat, de inspirație creatoare. Descoperitor al vinului, tot el a inventat și plugul; înveselea munca câmpului, viața artiștilor și ospetele. A fost inspirator al artei dramatice, al ditirambului, al dramei, al comediei și al dansului. Insufla arta profeției celor ce se dedicau trup și suflet. Era sărbătorit pretutindeni, în Grecia, dar mai ales în Atica și la Atena. La Delfos*, împreună cu Apollo, era venerat ca liberator, la romani era chiar numit Liber*. Menadele' sau bacantele* îi ofereau serbări, frenetice pe muntele Par-nas*, îmbrăcate în piei de animal, însoțite de strigăte și jocuri orgiastice. A fost reprezentat în multe chipuri, ca și Bachus.

Dionysos copil, în brațele lui Sileii, sculptură din sec. III î.Chr., azi la Luvru; Praxiteles, *Dionysos purtat în brațe de Hermex*, sculptură; *Patimile lui Dionysos*, frescă în Vil] a Misterelor, din Pompei; *Dionysos în chip de efeb*, basorelief la Herculanum; Mi-chelangelo, sculptură; Tizian, Rubens, Van Dyck, Jacob Jordaens, iNicolas Poussin etc., pictură

DIOSCURI Castor și Pollux, fiii lui Zeus* și ai Ledei*. Cel dintîi era îndemînatic în a îmblînzi caii și a-i su-

lpune voinței lui, celălalt era. un neîntrecut luptător cu pumnii. Au participat la expediția argonauților*, la vînă-toar'ea porcului mistreț din Calidonia* și au luptat împotriva fiilor lui Afareu*. Tot ei le-au răpit și pe fiicele lui . Leucip*. În lupta împotriva fiilor lui Afareu, Idas* și Lin-ceu* (2), Castor a fost ucis, iar Pollux, pentru a nu rămîne singur, a cerut lui Zeus să împartă nemurirea cu el. Acesta i-a ascultat rugămîntea și a hotărît să rămînă o zi în Olimp* și o alta în Infern. Exemplu ideal de iubire fra-

125

ternă, ca și de înțelegere la bine și la rău, dincolo de orice sentiment. Erau reprezentați ca doi tineri atleți, sprijiniți unul de altul. Au protejat pe marinari și si-au arătat bunăvoința față de toți muritorii. Jocurile olimpice erau organizate sub egida lor.

Statuile *Dioscurilor* din fața Palatului Quirinale din Roma; sculpturi din Templul din Locri, azi la Muzeul Național din Napoli

DIOSCURII Serbări celebrate în Grecia în onoarea Dioscurilor*, mai precis în Corciră și Sparta. Aceleași serbări se celebrau și la Roma, unde Dioseurii ar fi luat parte la niște bătălii.

DIRAE -> *ERINII*

DIRCE Soția lui Lico*. A persecutat-o pe Antiope* (2), fiica regelui Tebei*(2), Nicteu. Fiii acesteia, Amfion* și Zeto*, au răzbunat-o, legînd-o pe Dirce de coarnele unui taur înfuriat.

Frescă în Casa Vettius din Pompei; *Taurul Farnese*, sculptură la Muzeul Național din NajSoli
DISĂRI Divinitate arabă, avînd atributele lui Dionysos*, ca zeu al euforiei, și ale lui Apollo*, ca zeu al soarelui.

DISCORDIA Zeița romană a neînțelegerii, a vrajbei și a violențelor, îl însoțea întotdeauna pe Marte*. Era reprezentată ca o femeie cu capul plin de șerpi, avînd într-o mîină o spadă și în cealaltă o viperă. Fiii ei erau spaima și groaza.

DITE Un alt nume al lui Pluto* (2) și al Infernului însuși în mitologia romană.

DITTI Pescarul care i-a scos din apele mării, pe țărnul unei insule din Ciclade*, pe Danac* și pe fiul ei, Perseiv".

126

DOCHIA sau *BABA DOCHIA* Personaj legendar din mitologia poporului român. Gheorghe Asachi, făcînd o analogie cu numele de Dacia, a compus o baladă în care Dochia este fiica regelui Decebal; urmărită de împăratul Traian, este preschimbata de zeul Zamolxe* într-o stîncă. Dochia, după unele versiuni, și-ar avea originea în mitologia tracă și ar fi identificată cu zeița Niobe*. Îi poartă numele mai multe stînci antropomorfe din țară: în Rarău, pe Ceahlău, Bucegi etc. .

DODONA Pădure în Caonia* (Grecia), unde preoții și preotesele lui Zeus* interpretau voința zeului, după mișcarea frunzelor stejarului care îi era sacru.

DOORGA Soția zeului Siva* în mitologia vedică, cores-purizînd zeiței Atena* a grecilor.

DORIS Soția lui Nereu* și mamă a nereidelor*.

DORJE Trăsnete produse de preoții tibetani pentru a alunga demonii*.

DORO Strămoș al dorilor, socotit fiu al lui Apollo* al lui Poseidon*.

sau

DRAC Personaj malefic din folclorul și literatura cultă românească, de gen masculin, urît și rău prin excelență, cu eventuală derivație din limba latină (*draco*). Are aspect omenesc, uneori asemănător Faunului*.

DRĂGAICE în mitologia românească zîne* rele, nemiloase, care îi schimonosesc pe oameni. La 24 iunie se ține o sărbătoare populară consacrată coacerii grînelor, ', numită Drăgaicu.

127

DRIADE Nimfe* ale pădurilor în mitologia greacă, fiicele lui Nereu* și ale lui Doris*. Ele mureau o dată c% planta în care își duceau viața.

DRIOPE Nimfă* în mitologia greacă, iubită de Apollo*. Intr-o zi, viind să culeagă o floare pentru fiul ei, Anfise, a rupt un lotus în care prinsese viața nimfa Lothis, protejată de Dionysos*. A fost preschimbata, la rîndul ei, în lotus.

DRUIZI Preoți și profeți ai celților din Galia și Britania, experți în astronomie, medicină și jurisprudență. În cultul lor, jertfeau chiar și vieți omenești.

Răspîndirea acestui cult a fost interzisă la Roma de împăratul Claudiu. Planta sacră le era vîscul, pe care îl ofereau credincioșilor în prima zi a anului. Cei ce mureau, după concepția lor, ajungeau în insula vitejilor și a celor plini de virtuți, unde domnea o primăvară veșnică. -#• BARZI.

E

DSISOO Divinitate lungi.

japoneză protectoare a călătoriilor

DUSSI Duhuri rele la celți, care apăreau în timpul coșmarurilor.

EA (1) Nimfă* care a fost prefăcută într-o insulă pentru ca 1-a respins pe zeul fluvial Fasi. (2) Divinitate supremă în mitologia asiro-babiloniană.

EAC Fiu al lui Zeus* și al Egeinei*, tatăl lui Telamon* și al lui Peleu*, întemeietor al dinastiei eacizilor. Când țara lui a fost pustiită de o ciumă, Zeus*, ascultând rugămintea acestuia, a schimbat toate furnicile în oameni, care s-au numit apoi mirmidoni* și au participat la războiul împotriva Troiei*, alături de grecii conduși de Ahile*. După moarte, Eac a fost judecător în Infern împreună cu Minos* și cu Radamant*. O altă versiune spune că Eac a luat parte la construirea Troiei împreună cu Apollo* și cu Poseidon*.

EACEE Serbări religioase și publice la Egina (Grecia) în cinstea lui Eac*.

DWYN (1) în mitologia celților din Britania, zeița dragostei. (2) în mitologia vedică, personificarea cerului luminos.

EAGRU Soț al Caliopei* și tatăl lui Orfeu*, pe care 1-a inițiat în misterele lui Bachus* și în arta poeziei.

EBAL Rege al Spartei, tatăl lui Tindar*, bunic al Dioscurilor* și al Elenei*.

EBE Zeița tinereții veșnice în mitologia greacă, fiica lui Zeus* și a Herei*. A fost paharnica zeilor în Olimp* (1)

9 — Dicționar de mitologie

129

înaintea lui Ganimede*. Când Heracles* a fost adus printre zei, i-a fost dată ca soție.

Pictură de Allori-Bronzino

EBLIS Divinitate mitologică persană. Geniu al binelui, victorios împotriva îngerilor răzvrățiți.

ECAMEDE Sclava lui Nestor*, unul din înțelepții greci care au participat la asediul Troiei*.

Homer, *Iliada*, XI, 624

ECHIDNA Creatură jumătate femeie, jumătate șarpe în mitologia greacă. A dat naștere unor monștri ca Cerber*, Himera*, leul din Nemesis, Sfinxul*. A fost ucisă, de Argos* (2), cel cu o sută de ochi.

ECHION (1) Numele unuia din giganți*. (2) Fiul lui Her-mes*; a luat parte la expediția argonauților*, pentru obținerea lânii de aur*.

ECO Nimfă* din Beoția, căreia îi plăcea să vorbească ifără. încetare. A fost folosită pentru aceasta de Zeus* ca să o întrețină pe Hera*, în timpul aventurilor lui galante. Când Hera și-a dat seama, a pedepsit-o, făcând-o să nu mai poată rosti decât ultimele silabe ale întrebărilor care îi erau adresate, îl îndrăgise pe Narcis*, dar nu-i putea răspunde acestuia decât astfel. Narcis, neînțelegând-o, a respins-o. Disperată, a rătăcit prin munți și păduri, pînă cînd din ea nu a mai rămas decât... ecoul, în sfîrșit, după o altă legendă, fiind respinsă de Narcis, a fost îndrăgită de Pan*, dar nu a putut uita iubirea pentru Narcis și s-a stins de durere. Zeii au presehambat-o într-o stîncă.

Ovidiu, *Metamorfoze*, III, 349 și urm.

f

130

EDESIA -> *BIBESIA* și *EDESIA*

EDIP Fiul lui Laios* și al locastei*. Voind să evite împlinirea unui oracol* care i-a prevestit că va fi ucis de propriul lui fiu, Laios, după ce i-a zdrobit picioarele

(gr. *edip*, cu picioarele umflate), 1-a încredințat pe Edip unui păstor, pentru a-l duce pe muntele Citeron* și a-l ucide. Salvat însă de alt păstor, Forban (2), și condus la Polib*, regele Corintului, dorind să-și cunoască originea Edip s-a adresat oracolului de la Delfos*, care îi prezise că își va ucide tatăl și se va căsători cu propria lui mamă. În drum spre

Teba* (2), la înapoiere, în urma unei neînțelegeri cu un străin, 1-a ucis. Acesta nu era altul decât tatăl lui. În același timp, un Sfinx* pustia regiunea Tebei, al cărei rege era acum, după moartea lui Laios, Creon*, cumnatul său. Cel ce dezlega enigma Sfinxului devenea regele Tebei și lua în căsătorie pe locasta. Edip a intuit răspunsul la ghicitoarea Sfinxului și astfel a ocupat tronul Tebei și a luat de soție pe locasta, în realitate propria lui mamă. A avut doi fii: Eteocle* și Polinice*, și două fete: Antigona* și Ismena*. Mai târziu, când regiunea a fost devastată de o ciumă, un oracol a atribuit această calamitate faptului că asasinul lui Laios nu a fost încă pedepsit. Edip a aflat, cu această ocazie, că cel vinovat era el. De disperare și-a scos ochii, iar locasta s-a pînurat. Edip a părăsit Teba, însoțit de Antigona. Ajuns la Atena, a fost primit cu înțelegere de regele Teseu* și a

•murit la Colonos, în apropierea Atenei.

Cinotone, *Edipodia*, poem; Eschil, *Laios, Edip, Cei șapte contra Tebei*; Sofocle, *Edip rege, Edip la Colonos*; Euripide, *Fenicienele, Edip*; Seneca cel Tânăr, *Edip rege și Phoenissae*; Statius, *Tebaida*; r. A. Dell'Anguillara, *Edip*, tragedie; Pierre Corneille, *Edip*, tragedie; Voltaire, *Edip*; Hugo von Hofmannsthal, *Edip*, tragedie; •ndre Gide și Jean Cocteau, George Enescu, Henry Purcell, Auggero Leoncavallo, Ildebrando Pizzetti, Igor Stravinski, Modest •Musorski, Mendelssohn Bartholdi, muzică; Ingres, *Edip și Sfinxul*, pictură

.EDUCA Divinitate romană, care proteja educația copiilor.

131

EEA sau AIA (1) Insulă în care trăia vrăjitoarea Circe*. (2) Regiunea în care se afla berbecul cu lîna de aur* — după unii Colhida* (Georgia de azi).

EETE Regele Colhidei*. L-a găzduit pe Frixus*, care i-a dăruit berbecul cu lîna de aur*, rîvnită mai apoi de argonauți*.

EETION Rege al Ciliciei, tatăl Andromacăi*, ucis de Ahile* împreună cu cei șapte fii ai lui.

EFESII Serbări nocturne, cu caracter orgiastic, consacrate cultului zeiței Artemis*, la Atena.

EFIALTE Unul din titanii* în mitologia greacă, care a participat la revolta împotriva lui Zeus*. Împreună cu fratele lui, Oto*, a fost trăsniț de Apollo*, iar pentru isprăvile lor, au fost osîndiți să stea amîndoi în Infern, legați de o coloană, spate în spate, și constrînsi să audă neîncetat țipetele unei cucuvele.

EGE Oraș în Cilicia, unde era răspîndit cultul lui Asele-pios*.

EGEA Regină a amazoanelor*, înecată în marea care îi poartă a,zi numele: Marea Egee.

EGEMONA Epitet atribuit în Arcadia* zeiței Artemis* („conducătoarea”), după numele unui templu care îi era consacrat.

EGERIA Nimfă* romană de o rară frumusețe, adorată 'ca zeiță protectoare a nașterilor. A fost soția și sfătuitoarea regelui Nurna Pompiliu*. După moarte, a fost preschimbată într-un izvor, lîngă Aricia, în Latium*.

Virgiliu, *Eneida*, VII, 763; Pietro Metastasio, melodramă

EGESTA Personificare a sărăciei în mitologia greacă, ființă infernală.

Vergiliu, *Eneida*, VI, 276

EGEU Tatăl lui Teseu*. L-a ucis pe Androgeu*, fiul lui Minos*, regele Cretei, și de aceea a trebuit să trimită în Creta șapte tineri și șapte tinere, pentru a fi jertfiți Minotaurului*. Teseu, după ce a ucis monstrul și a vrut să revină în

Atica, în loc să ridice pânzele albe ale corăbiilor lui, așa cum fusese învoit cu tatăl său pentru a anunța de departe victoria, le-a ridicat, din greșeală, pe cele negre. Crezînd că Teseu a căzut pradă Minotaurului, acesta s-a aruncat în mare.

EGIALEA Soția lui Diomedea*, eroul grec afirmat în războiul împotriva Troiei*.

EGIALEU Fiu] lui Adrast* (1), singurul supraviețuitor din-trei cei șapte eroi care au pornit în expediția împotriva Tebei* (2). Egialeu s-a alăturat celor care au pornit o a doua expediție, numită a epigonilor*, pentru a-și răzbuna părinții. El însă nu a supraviețuit, iar Adrast, din disperare, și-a luat zilele.

EGIDA La început, platoșa lui Zeus*, apoi armura Atenei*. Era confecționată din pielea caprei Amaltea* (1), cu capul Gorgonei* în mijloc.

EGIGE Numele uneia din cele șapte fete ale Niobei* și ale lui Amfion*, ucisă împreună cu surorile ei de săgețile zeiței Artemis*.

EGINA Fiica lui Asopo*; adorată de Zeus*, care, pentru a o întâlni, s-a înconjurat de o aureolă de foc.

132

133

EGIST Fiu al lui Tieste*. L-a ucis pe fratele acestuia, Atreu*, și a pus stăpînire pe Micene*. A fost izgonit însă de Agamemnon*, celălalt nepot al lui Atreu, dar, mai apoi, același Agamemnon, când a plecat la războiul împotriva Troiei*, i-a lăsat în grijă tronul, în timpul absenței lui, Egist a uneltit cu soția acestuia, Clitemnestra*, iar la întoarcere, în înțelegere cu ea, l-a ucis. Agamemnon a fost apoi răzbunat de fiul său, Oreste*, care i-a ucis pe amândoi.

Euripide, *Edip, Tieste*; Sofocle, *Electra*; Eschil, *Agamemnon*; Se-neca, *Troadele*; Viittorio Alfieri, *Agamemnon*

EIRA Zeiță a medicinei la vechii danezi.

EIRENE Zeița păcii* în mitologia greacă, Pax la romani. Este reprezentată ca o femeie ținînd într-o mîna o ramură de măslin și în alta pe Pluto* copil, simbol al bogăției.

ELA sau **HEL** Personificarea morții în mitologia nordică. Era stăpîna Infernului (Nifelheim*), unde primea pe toți cei de rea credință.

ELECTRION Fiul lui Perseu* și al Andromedei*, rege al Micenei* și tatăl Alcmenei*.

ELENA Fiica lui Zeus* și a Ledei* în mitologia greacă, sora Dioscurilor* și a Clitemnestrei*. De o rară frumusețe, ea a fost mai întîi soția lui Menelau*, regele Spartei; în lipsa acestuia însă, a fost răpită de Paris*, sub protecția zeiței Afrodita*. Grecii au pornit atunci război împotriva Troiei* pentru a-l pedepsi pe Paris, fiul regelui acestei cetăți, și a o relua pe Elena. După cucerirea Troiei de către greci, Elena a revenit în Sparta, dar, după moartea lui Menelau, a fost izgonită de fiii acestuia și a murit la Rhodos, spînzurată de fiii unuia din eroii morți la Troia.

Homer, *Illada și Odiseea*; Virgiliu, *Eneida*, I, 650, VII, 364; Euripide, *Elena și Troienele*, tragedii; Christopher, Marlowe, *Istoria doctorului Faust*; Ugo von' Hofmannsthal, *Tragedia Elenei*, dramă; Roșmann, *Elena*; Otto Brues, *Oglinda Elenei*; Leconte de Lisle, Giovanni Pascoli, Gabriele D'Annunzio; Jean Giraudoux, *Războiul Troiei nu va avea loc*; Jacques Offenbach, *Frumoasa Elena*, operetă; Richard Strauss, *Helena*, operă, după textul lui Hofmannsthal; Domenico Veneziano, Gerolamo di Cremona, Cariani, Giulio Romano, Andrea Schiavone, Guido Reni, G. B. Tiepolo, Gustave Moreau, Van Marées, pictură; Antonio Canova, sculptură

ELAGABAL Divinitate solară în vechea Sirie, adorată sub forma unei pietre conice.

ELECTRA sau **LAODICE** (3) Fiica lui Agamemnon* și a Clitemnestrei* în mitologia greacă, sora lui Oreste* și a Ifigeniei*. L-a ajutat pe Oreste să-și răzbune părintele, ucigînd pe uzurpatorul și ucigașul Egist* și pe Clitemnestra. (2) Fiică a lui Oceanus* și a lui Thetis (1)*, mama harpiilor*.

Euripide, Sofocle, *Electra*, tragedie; Eschil, *Coejorele*, tragedie; Prosper Jolyot de Crebillon, *Electra*, tragedie; Ugo

von Hofmann-stahl, *Electra*, tragedie; Vittorio Alfieri, *Agamemnon* și *Oreste*, tragedii; Eugen O'Neill, *Din jale s-a intrupat Electra*, tragedie; Francois Joseph Gossec, Andre Gretry, Richard Strauss pe textul lui Hofmannstahl, muzică

ELENOS Unul din fiii lui Priam* și ai Hecubei*. Le-a prezis grecilor victoria asupra Troiei. După moartea lui, Neoptolem* a luat-o de soție pe Andromaca*, văduva lui Hector*, și¹ a întemeiat în Epir, unde s-a stabilit, o nouă ,Troie. Aici 1-a găzduit pe Enea* în drumul său spre Italia.

Homer, *Iliada*, VI, 75 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, III, 295, 334 și urm.

ELEU Divinitate abstractă în mitologia greacă, personificare a milei.

; **ELEUSIS** Localitate în Atica (Grecia), în care se organizau serbările în cinstea Demetrei* și a Persefonei*. Au

134

135

fost instituite de Orfeu*, ca replică a misterelor egiptene în cinstea Zeiței Isis*. La aceste solemnități nu luau parte decât cei inițiați. Drumul dintre Atena și Eleusis — pe o distanță de 22 de/km — era numit *via sacra* (drumul sfânt).

ELEUTERIA Zeița libertății în mitologia greacă, .corespunzând zeiței romane Libertas*. Eleuteria era, de asemenea, unul din numele lui Bachus*: „eliberatorul”, „salvatorul”.

ELISA Numele originar al Didonei*, întemeietoarea legendară și prima regină a Cartaginei.

ELLE Fiica lui Atamant* și a Nefelei*. A trebuit să fugă împreună cu fra'tele ei, Frixus*, de teama celei de a doua soții a tatălui lor, Ino*. Nefele i-a ajutat să ajungă în Colhida*, grație berbecului cu lîna de aur* — ofrandă primită din partea lui Hermes* —, care i-a dus pînă la destinație, în zbor. Elle însă a căzut în mare, care de atunci s-a numit Ellespont. Frixus a sacrificat berbecul lui Zeus* și i-a dăruit lîna de aur regelui Eete”.

ELLE N Fiul lui Deucalion* și al Pirrei*, strămoșul cel mai îndepărtat al elenilor.

ELPA Fiica ciclopului* Polifem*, răpită de Ulise*, după ce 1-a orbit de unicul ochi.

ELPEȚJOR Tovarăș al lui Enea*, transformat de vrăjitoarea Circe* în porc. Recăpătînd trup omenesc, a căzut de pe acoperișul palatului vrăjitoarei și -a murit.

Homer, *Odiseea*, X, 552 și urm.; Goethe, *Elpenor*, fragment dramatic

ELURO Divinitate egipteană cu trup de om și cap de pisică.

136

EMON Fiul lui Creon*, uzurpatorul tatălui lui Edip* la tronul Tebei* (2). Cînd Antigona* a fost condamnată la moarte de Creon pentru că a îndeplinit ritualul funerar pentru frații ei, Eteocle* și Polinice*, după legile strămoșilor, Emon, care o iubea peste măsură, s-a sinucis lîngă corpul ei.

EMPUSA Zeiță înfricoșătoare în mitologia greacă, care trimitea pe lume f antonie nocturne pentru a-i speria pe oameni. Ea însăși era o asemenea fantomă, ' folosită în acest fel de Hecate*.

ENARETE .Nimfă*, soția lui Eol*, mama lui Alcione*, Si-sif*, Canace*, și Salmoneu*.

ENCELADOS Cel mai puternic și mâi îndîrjit dintre gi-• ganți*. Trăsnit de Zeus*, s-a prăvălit pînă în fundul vul-İcanu'lui Etna* (2), de unde arunca foc și flăcări.

'Virgiliu, *Eneida*, III; 578

. **ENDEIDE** Fiica centaurului* Chiron* și soția lui Eac* de f, la care i-a avut pe Peleu* și Telamon*.

ENDIMION Păstor de o rară frumusețe în mitologia greacă. A fost surprins de Zeus* în apropierea Herei* și cpndamnat să doarmă timp de treizeci de ani. Zeița Se-lena*, îndrăgostită de el, venea să-1 vadă în fiecare noapte, iar mai apoi Zeus, înduplecat de rugămințile ei, i-a acordat o tinerețe veșnică și un.

somn adînc, timp în 'care Selena îl putea vizita ori de cîte ori dorea.

John Lyly, *Endimion*, dramă; Dia Calcecerada, poem; Al. Guidi, povestire romantică; John Keats, poem narativ; Reinhard Keise, Bernasconi, Niocolo Jommelli (după lin text de Pietro Melastasio), "" muzică; Citna da Conegliano, Benvenuto Tisi Garofalo, Giuliu Romano, Annibale Carracci, Tintoretto, Guercino, Van Dyck, Francesco Mola, Vellani, pictură; Antonio Canova, *Endimion dormind*, sculptură

137

ENE Fiul Afroditei* și al lui Anchise* și soțul Creusei* (2). După incendierea Troici*, împreună cu tatăl și cu fiul său, Iuliu*, a pornit, la porunca zeilor, spre Italia. După o oprire în Cartagina, cetatea Didonei*, a ajuns în La-tium*. Aici, după ce l-a învins pe Turnus*, regele rutu-lilor*,. a luat-o de soție pe Lavinia*, fiica lui Latinus* și a Amatei*. După moartea lui Enea, Iuliu a întemeiat orașul Alba Longa*, iar urmașii lui au format dinastia Iulia.

Virgiliu, *Eneida*; Roman d'Eneas, poem în dialect normand; Guido da Pisa, / *fătti di Enea*, poem; Ariosto, *Orlando Furioso*, ^ Tor-quato; Tasso, *Gerusalemme Liberata*; *Enea în fața mormîntului lui Polidor*, într-un codice al Eneidei din sec. VI, la Biblioteca Vaticanului; Perrier, *Enea luptă împotriva harpiilor*, la Luvru; Piero di Cortona, *Intîlnire cu Venus*, la Luvru; Federico Barrocci, *Incendiul Troiei*, la Galeria Borghese din Roma; Rafael, *Incendia .di Borgo*, în *Stanze del Valicano*; Pietro Berrettini da Cortona, *Enea, Sibila și Cărora*; relief pe altarul Gens Augusta din, Cartagina, reprezentînd pe Enea cu Anchise și Ascaniu, Muzeul del Bardo; G. L. Bernini, *Enea și Anchise*, la Galeria Boțghese din Roma, sculptură

ENEU sau **ENO** Rege al Calidoniei*, soț al Alteei* și părinte al lui Meleagru* și al Deianirei*. A introdus viticultura în Etolia (gr. *eno's*, vin). Mai tîrziu, în Peloponez, a fost ucis de nepoți, iar Diomedea* l-a înmormîntat în Argeș* (5). **ENIO** Zeița războiului în mitologia greacă.

ENIPEU Păstor din Tesalia care, pentru a se face iubit de nimfa* Tiro, a cerut să fie preschimbat într-un rîu. Nimfa, fermecată de apele lui limpezi, a intrat să se scalde, devenind astfel mamă a doi copii: Pelia* și Neleu.

Pelope*, al doilea soț al H'ippodamiei*, printr-o viclenie, a făcut ca roțile carului pe care alerga Enomaos, la o întrecere de care, să fie din ceară; ele s-au topit și astfel Enomaos a pierdut cursa și a murit. După aceea, Pelope a luat-o de soție pe Hippodamia..

ENONA Nimfă* din Frigia. A fost prima soție a lui Paris*, care a adus-o de pe muntele Ida*. Părăsită apoi, 'a murit de durere. După o altă versiune, Paris, rănit în timpul asediului Troiei*, a cerut să i se aducă soția care ar fi avut darul de a-i salva viața. Enona a refuzat, dar, , după ce a aflat de moartea lui Paris, s-a aruncat pe rugul de incinerare al acestuia.

EOL Regele vînturilor în mitologia romană, pe care •le stăpînea în peșterile Insulelor Eoliene, din apropierea Siciliei.

Homer, *Odiseea*, X, 2 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, I, 52.

-, -**EOS** Personificarea Aurorii* în mitologia greacă, fiica «lui Hiperion*, mama vînturilor. Disperată din cauza uciderii celor doi fii ai ei, Enatros și Memnon*, a plîns atîta, nncît lacrimile i-au fost schimbate în rouă. Guido Reni, *Aurora*, pictură

EPEOS Făuritorul calului troian introdus de greci în cetatea lui Priam* în urma trădării grecului Sinon*. Virgiliu, *Eneida*, II ,264

ENLIL La babilonieni, zeu al pămîntului și al atmosferei, identificat cu Bel* (1) al semiților.

ENO - * **ENEU**

ENOMAOS Fiul lui Ares* și tatăl Hippodamiei* (2). I s-a prezis că în ziua cînd fiica lui se va căsători, el'va muri.

EPIDAUROS Oraș în Argos* (5), .în Peloponez, în care se afla un renumit templu al lui Asclepios*. Aici, zeul era

[*'venerat sub forma unui șarpe. Templul era loc de pelerinaj și de vindecare a bolilor, în Epidaur există încă ruinele unui magnific teatru, ale unui stadion

și ale unui

'impunător local de școală.

138

139

EPIGONI Fiii--eroilor care au luptat împotriva Tebei* (2); au format o altă expediție de revanșă, pentru a-i răzbuna părinții uciși toți, în afară de Adrast*. Noua expediție a reușit, și-a pierdut viața doar fiul lui Adrast, Egialeu*.

EPIMETEUS Fiu al titanului* Iapetus* și al Asiei*, soțul Pandorei*. El este cel care a deschis cutia Pandorei, din care au ieșit toate relele. De la Pandora a avut-o pe Pirra*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 350 și urm.

EPIONA Soția lui Asclepios*. Numele ei înseamnă „cea care vindecă”. Fiicele ei au fost Igea*, zeița sănătății, și Egle, zeița eternei tinereți.

EPONA Zeiță protectoare a cailor la gali și la romani. Era venerată în țările aflate de-a lungul Dunării.

ERATO Muza* poeziei lirice și a mimei în mitologia greacă, reprezentată cu o liră în mână.

Le Sueur, *Eralo, Polimnia și Melpomene*, pictură la Luvru

EREBUS (1) Fiul haosului* și al întunericului, soțul Noptii*. Răzvrătindu-se împotriva lui Zeus*, a fost schimbat într-un râu și aruncat în. Infern. (2) Nume al Infernului.

EREUTEION Unul din templele de pe Acropole*, dedicat lui Poseidon*. A fost distrus de Xerxes, regele perșilor, și reconstruit pe timpul lui Pericle.

ERESKIGAL Regina morților în mitologia calderi-asi-riană. Trăia sub pământ, unde supraveghea sufletele celor morți.

140

ERESIDE Nimfe* care o serveau pe zeița Hera* în baie,

ERIDANUS (1) Fiul lui Oceanus* și al lui Thetis* (1). (2) Numele stelei în care Apollo* l-a schimbat pe fiul lui, Fe-ton*.

ERIFILE Fiica lui Adrast* (1) și soția lui Amfiarau*, regele Argosului* (5). Pentru a avea colierul Harmoniei*, a des-itănuit refugiul în care se ascunsese soțul ei ca să nu participe la războiul împotriva Tebei* (2). Pentru această trădare, fiul ei, Alcmeon*, a ucis-o.

ERIGONA (1) Fiica lui Egist* și a Clitemnestrei*. L-a adorat pe Oreste* și a avut de la el pe Pentil*. (2) Fiica lui Icar*. Când a aflat de moartea tatălui ei, s-a spânzurat de un copac. A fost preschimbată apoi în constelația Fecioara.

ERIMANTHOS Munte din Arcadia*, pe care Heracles* a înfruntat porcul mistreț.

ERINOS sau *FURII* Zeițele răzbunării, fiicele Aheronului* și ale Noptii" sau •— după o altă versiune — ale lui Pluto* și Pro'serpinei*. După Virgiliu, erau trei: Aletto, Tisifona și Megera. Capul lor era plin de șerpi încolăciți. Dezlănțuiau războaie, epidemii, ciumă, inundații, secetă și foamete. Li se jertfeau oi negre, berbeci și turturele. Li făceau pe cei nelegiuți și pe ucigași să-și piardă mințile. Supravegheau însă ordinea materială și morală a vieții oamenilor. La greci erau cunoscute cu numele de eumenide și erau numai binevoitoare. Au avut un templu în Atena, pe colina Areopagului, și au fostenerate pentru afinitatea lor cu lumea morților. Romanii le mai numeau și dîrae.

ERIS Fiica Noptii*, zeiță greacă a discordiei. Fiindcă nu a fost invitată la nunta lui Peleu* cu Thetis* (2), a aruncat

141

invitațiilor un mar de aur pe care era scris: „celei mai frumoase”. Paris* l-a oferit" Af rodii tei*, preferînd-o Atenei* și Herei*. Alegerea aceasta a provocat,

printre altele, războiul Troiei*. Romanii o numeau Discordia*.

ERISITTON Fiul unui rege din Tesalia. A fost constrâns să se autodevoreze, deoarece și-a permis să doboare pîțiva copaci din pădurea consacrată zeiței Demetra*.

ERITEA Insulă legendară, în care se aflau turmele lui Gerion*, pe care le-a luat cu sine Heracles*.

ERITREA Oraș din Ionia, locul de naștere al sibilei* cu același nume, care a prezis greoilor că vor cuceri și vor distruge Troia*.

Michelangelo, plafonul Capelei Sixtine din Muzeul Vaticanului

/

ERIX Fiul Afroditei* și al lui Bute* (3), rege al Sici-liei. Obliga pe călătorii străini să-și încerce puterile cu el. Pe cei învinși, îi omora. La rîndul; lui, a fost ucis de Heracles*, care i-a îngropat trupul sub templul zeiței Afrodita*. După o altă versiune, a fost făcut stană de piatră cu capul' Medusei*, folosit de Perseu*.

Virgiliu, *Eneida*, V, 392, 412 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze*, V, 195 și urm.

EROS Zeul iubirii în mitologia greacă, fiul Afroditei* și al lui Ares*, soț al nimfei* Psyche*. Zeii l-au oferit oamenilor în dar ca pe o forță care inspiră pe poeți și pe artiști, motiv de bucurie a vieții. Este reprezentat ca un copil sau ca un tînar ținînd un deget în gură, pentru a sugera discreția, cu aripi, înarmat cu un arc și tolbă, plină cu săgeți ce le lansa către zei și oameni, insufliîndu-le iubirea, sentimentele delicate, în alte reprezentări apare ca un copil care torturează un fluture, simbol al sufletului; uneori în rolul fluturelui apare o tînară cu

142

aripi de fluture. A căpătat între timp și un caracter funerar, figurînd ca un copil ținînd o flacăra cu vîrfurile în jos, însoțind mormintele și sarcofagele.

Platon, *Banchetul* și *Fedru*; Jerzy Zulanski, *Eros și Psyche*, dramă; Basinio Basini, *Hesperide*, poem epic, Robert Herrick, poem; Jacopo Peri, operă lirică; Praxiteles, statui. la Tespine și Parios; Scop, statuie la Megara; Lisipp, statuie; picturi pompeiene, mozaicuri; *Diana -cu mai mulți amorași*, basorelief pe un sarcofag roman, la Luvru. *Eros și Endimion*, pe un vas din Midia, la British Museum din Londra

IERSILIA Fiica regelui sabinelor, Tatius, și soția lui Romulus*. A fost divinizată o dată cu el.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XIV, 829 și urm.; Guercino, *Ersilia separă pe Romulu;*; și *Tatius*, pictură la Luvru

j; *ESCULAP* Zeul medianei în mitologia romană. Era venerat la Epidaur*, unde avea un templu renumit. Insemnările lui erau o nua și un șarpe.

ESHMUN Divinitate feniciană, personificată în Steaua Polară, în stare să vindece orice boală. A fost asimilată zeului grec Asclepios*.

ESIONA Fiica lui Laomedon*, regele Troiei*. Trebuia să fie jertfită monstrului trimis de zeul Poseidon* ca să bpustiască regiunea, dar a fost salvată de Heracles*. I Ovidiu, *Metamorfoze*, XI, 194 și urm.

ESTIA Zeița vetrei familiale în mitologia greacă, fiica lui Cronos* și a Geei*, protectoarea casei. I -se ofereau primele roade ale pămîntului, precum și vișei. La romani se numea Vesta*. Ea trebuia să păstreze, împreună cu preotesele ei, nestins focul sacru. Era simbolul statului.

Reprezentare pe Vasul François din Florența. Fidias și Scopas, sculptură.

143

ETEOCLE Fiul lui Edip* și al Iocastei*, fratele lui Polinice* și al Antigonei*. L-a izgonit pe Polinice de la tronul 'Tebei*' (2), lăsat de Edip, dar Polinice a chemat un grup de eroi pentru a lupta împotriva lui (-> Cei șapte împotriva Tebei). În timpul luptelor, cei doi frați au murit în aceeași înfruntare, iar când cadavrele au fost puse pe rug, flacăra s-a împărțit în două. G. B. Tiepolo, *Moartea lui Eteocle și Polinice*, pictură la Viena

ETNA (1) Nimfă*, fiica lui Uranus* și a Geei*; de la ea a rămas numele vulcanului Etna. (2) Vulcan în care, după legendă, zeul Vulcan* își avea atelierul. Acolo fabrica trăsnetele pentru Zeus*.

ETRA Mama lui Teseu*. Răpită de Dioscuri*, ea a devenit sclava Elenei*. După cucerirea Troiei* de către greci, a fost eliberată de nepotul ei, Demofon*.

EUFEM' Fiul lui Poseidon* și al Europei*, cîrmaciul argonauților*. A ajuns stăpînu' Libiei, așa cum i-a prezis Medeea*.

EUFROSINA Una din cele trei grații*. **EUMENIDE** -> **ERINH**

EUMEU Păzitorul porcilor lui Ulise*, în Itaca. L-a ajutat apoi pe erou să izgonească pe peștorii Penelopei (proci*). Homer, *Odiseea*, XV, 37-1 și urm.; XVIII, 507 și urm,

EUMOLP Considerat fiul lui Poseidon* și al Chionei*, de origine tracă. Cel care a introdus la Eleusis* misterele dedicate zeiței Demetra* și care l-a învățat pe Heracles*

144

muzica. A fost ucis de Erecteu în războiul împotriva ate-nienilor.

EUPIT Tatăl lui Antinou* (1). Cînd acesta a fost ucis de Ulise* pentru că era cel mai îndîrjit dintre pretendenții Penelopei* (proci*), Eupit a încercat să ridice poporul Itacăi împotriva eroului, dar' a fost ucis de Laerte*. Homer, *Odiseea*, XXIV, 469 și urm.

EUPLEA Epitet al zeiței Venus*, protectoare/ a navigatorilor. A avut un templu lângă Napoli.

EURIALE Una din cele trei gorgone*.

EURIALOS (1) Unul din membrii celei de a doua expediții împotriva Tebei* (2), aceea a epigonilor*. (2) Prieten exemplar al lui Nexus*, împreună .cu care a și murit luptînd împotriva rutulilor*.

.Virgiliu, *Eneida*, V, 294, 334; X, 179, 199, 326, 431

EURICLEA Doica lui Ulise*, care la reîntoarcerea acestuia de la Troia*, travestit în cerșetor, l-a recunoscut după o rană veche la picior. Honaer, *Odiseea*, I, 429 și urm.; XIX, 353 și urm.

EURIDICE Soția lui Orfeu*, ucisă de mușcătura unui șarpe. Orfeu, îndurerat, a coborît în Infern și, cu lira, i-a înduioșat pe Hades* și pe Persefona* să i-o redea, dar a obținut aceasta cu condiția ca, pînă ce vor ajunge pe pămînt, ea să meargă în urma lui, iar el să nu o privească nici o singură clipă. Orfeu, nerăbdător de a revedea chipul soției iubite, s-a întors și Euridice a dispărut pentru totdeauna.

Euridice, Orfeu și Mercur, sculptură în Muzeul Național din Napoli; Virgiliu, *Georgice*; Ovidiu, *Metamorfoze*; Ottavio Rinuccini, *Euridice*, povestire dramatică; Jacopo Peri, *Euridice*, operă lirică, Nicolas Poussin, pictură

10 — Dicționar de mitologie

145

EURILOH Tovarăș de peripeții al lui Ulise*. Împreună cu acesta, a evitat puterea vrăjii zeiței Circe*, care i-a transformat pe unii din însoțitorii eroului în porci.

Homer, *Odiseea*, X, 205 și urm.

EVADNE Soția titanului* Capaneu*, trăsnet de Zeus*, la Teba* (2). Neputîndu-i supraviețui acestuia, s-a aruncat pe același rug. Virgiliu, *Eneida*, VI, 447

EURIMAH Unul din pretendenții soția lui Ulise*.

Homer, *Odiseea*, XVIII, 349 și urm.

Penelopei* (proci*).

EVANDRU Fiul lui Hermes*; s-a stabilit în Latium* și l-a susținut pe Enea* împotriva lui Turnus*.

Virgiliu, *Eneida*, VIII, 52, 102, 514, 496

EURIMEDON (1) Regele titanilor* răzvrățiți împotriva lui Zeus*. (2) Vizitiul lui Agamemnon*.

EURINOME (1) Fiica lui Oceanus* sau a lui Zeus*, mama grațiilor*. (2) Sclava Penelopei*, - soția lui Ulise*. (3) Mama lui Adrast* (2).

EURITION Centaur* care a încercat să o răpească pe Hippodamia* (1) în timpul nunții ei cu Piritou*, regele lapiților*. Acesta a fost motivul unei îndrînjite lupte între centauri și lapiți. Au învins aceștia din urmă, iar Eurition a fost

ucis mai târziu de Heracles* sau, după alții, de Teseu*.

'EURO -> ARGESTE

EVANEMOS Epitet al lui Zeus* ca protector al corăbie-rilor și al înaintării lor pe mare. A avut un cult pe Aven-' țin* (2).

EV ANTE Fiu pe care Dionysos* 1-a avut de la Ariadna*.

EVOE! Strigăt de exaltare în timpul procesiunilor dedicate lui Dionysos* sau lui Bachus*.

EYRA În mitologia scandinavă, zeiță benefică, protectoare a sănătății oamenilor.

EZAGUHLIS În mitologia lituaniană, zeu al morții, căruia i se dedicau procesiuni funebre.

EUROPA Fiica regelui fenician Agenor* și a Telefasei*, sora lui Cadmos* în mitologia greacă, într-o zi, aflându-se pe țărmul mării împreună cu alte tinere, a fost răpită de Zeus* care a luat înfățișarea unui taur, alb, și a dus-o în insula Creta. Acolo a dat' naștere lui Minos* și lui Radamant*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 833 și urm.; Paolo Veronese, Sebastiano Ricci, *Petei- Lely etc.*, *Răpirea Europei*, picturi

EUTERPE Muza* poeziei lirice și a muzicii în mitologia greacă.

146

F

ȚĂȚ-FRUMOS Personaj din basmele românești, cel mai îndrăgit de popor pentru frumusețea, bărbăția, generozitatea și omenia lui, însușiri proprii poporului român însuși. Este prototipul tînărului frumos și bun, al cărui iestin este legat de cel al Ilenei Cosînzene*.

FALONE Nimfă* în mitologia greacă, fiica râului Liris; a fost eliberată din ghearele unui monstru înaripat de tînărul Elatos, dar, înainte de a o lua de soție, acesta a murit pe neașteptate. Faloe a rămas atît de nefericită, încît Zeus* s-a îndurat de ea și a preschimbato într-un izvor, ale cărui ape s-au contopit cu acelea ale tatălui ei.

ȚAUN Divinitate romană a cîmpurilor și a pădurilor, identificat cu zeu Pan* din mitologia greacă. Ambii erau închipuiți ca fiind jumătate oameni jumătate animale: Dicioare de țap, coadă și coarne mici. Se întrețineau cu țărani și cu nimfe*. După o legendă, Faun era nepotul lui Saturn* și părintele lui Latinus*.

; Virgiliu, *Eneida*, VII, 47; *Faun și bacanta*, basorelief la Hercula-bium: *Faun dansînd*, bronz în Casa Faunului din Pompei; *Faunul Barberini* din Munchen; Claude Debussy, *După-amiaza unui faun*, poem simfonic după un poem de Stephane Mallarme

FAMA în mitologia romană, personificare a glasului și a opiniei generale, iar după altă versiune, mesageră a lui Iupiter*.

Virgiliu, *Eneida*, IV, 173 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze*, XII, 39 și urm.

FAUNA -> FATUA

FAUNALII Serbări date de țărani și păstorii romani în cinstea lui Faun*.

FANTASOS Fiul Somnului și al Noptii*, frate al Morfeu*, protector al somnului și al viselor.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XI, 641 și urm.

lui

FATUA sau *FAUNA* Soția lui Fatum*. După moartea acestuia a rămas izolată, dar reușea să profetizeze multor muritori destinul.

FATUM Hotărîrea zeilor privitoare la viitorul oamenilor. Personificat, Fatum era superior chiar și lui Zeus*. Legenda mai spune — ca și experiența — că Fatum poate fi învins numai de oamenii cu voința fermă. Virgiliu, *Eneida*, VII, 81 și urm.

FAUSTULUS Păstor roman, care i-a găsit pe Romulus* și Remus* și i-a dat soției sale, Acea Larentia*, să-i cres-că. Nu întâmplător unii văd în acest păstor pe însuși •' Faun*.

FEACI Popor care a trăit în Feacia (Corfu de azi). Regele lor era Ajcinou*, care l-a găzduit pe Ulise* în drum spre patrie. Nausica*, cu care Ulise a avut o idilă trecătoare, era fiica acestui rege. Homer, *Odiseea*, V, 288 și urm., VI, 201 și urm., VIII, 556 și urm.

FEBE (1) Nume al Dianei* ca divinitate lunară, după cum Febos* este o divinitate solară. (2) Fiica Ledei* și

149

soră a Elenei*. (3) Fiica lui Uranus* și a Geei*. Ea ar fi deținut oracolul* din Delfos* înainte de Apollo*. (4) Fiica lui Leucip*. A fost motivul luptei între Dioscuri* și descendenții lui Afareu*, Idas* și Linceu* (2).

FEBOS Unul din numele zeului Apollo* strălucitor), simbol al soarelui.

(gr. *phoibos*,

FEDRA Fiica lui Minos* și a reginei Pasifae*. Denun-țându-1 pe Hippolit* lui Teseu*, soțul ei, că nu ar fi fost cuviincios față de ea, aceasta l-a ucis. Roasă de remuș-cări, Fedra si-a luat zilele.

Euridice, Seneca, *Fedra*, tragedii; Robert Garnier, *Fedra și Hippo-lit*, tragedie; Jean Racine, *Fedra*, tragedie; Algernon Charles Swinburne, *Fedra*, poem; Gabriele D'Annunzio, *Fedra*, tragedie; C. W. Gluck, Giovanni Paisiello, Jules Massenet, Ildebrando Pizzetti, Arthur Honneger etc., muzică

FEMIU Cântăreț la curtea lui Ulise*. A cântat pretendenților Penelopei* (proci*) în absența soțului ei. Când Ulise a revenit în patrie, el a fost scutit de pedeapsă, fiindcă s-a aflat că a fost constrâns să-i distreze pe pretendenți.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 211 și urm. XXIV, 439 și urm.

FEMONEA Prof etesă, fiică a lui Apollo*, care, după o versiune, a inventat hexametru și a rostit profețiile sale în acest metru poetic. Ar fi fost prima pitie*.

FENIX (1) Pasăre egipteană legendară cu înfățișare de păun sau de acvilă. ,La fiecare 500 sau 1461 de ani, murea ansă de vie în propriul cuib și apoi renăștea din cenușă. Cifrele erau legate de astrologie. (2) Prieten și educator al lui Ahile*. În timpul asediului Troiei* el a comandat pe mirmidoni*. Homer, *Iliada*. IX, 168, 223, 690 și urm.

FE'NRIR în mitologia nordică, lup uriaș. , »

FETON (gr. *phaiton*, strălucitorul). Fiul lui Helios* și al Climenei* (1). A obținut, prin viclenie, aprobarea tatălui său, să conducă, timp de o zi, carul soarelui. Nu a fost însă în stare să strunească cei patru cai și amenința să aprindă lumea. Căldura Soarelui i-a înnegrit totuși pe etiopieni, în sfârșit, acest fiu neascultător a fost trăs-nit de Zeus*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 1 și urm.; Michelangelo, Rafael, Tinto-retto, Brueghel, Rubens' etc., pictură

FETUSA -> **LAMPETUSA**

FILEMON împreună cu soția lui, Baucis*, oameni simpli și săraci, doi bătrâni, model de căsnicie și de iubire constantă, au găzduit o dată pe Zeus* și pe Hermes* când aceștia călătoreau prin lume. Fiind întrebați ce doresc ca răsplată, după ce Zeus și Hermes au făcut să dispară toate casele din jur, în afara colibeii lor care între timp devenise un templu, ei au răspuns că vor să rămână paz-¹ nici ai templului și să moară împreună. La sfârșitul vieții, au fost preschimbați într-un stejar și un tei. Ovidiu, *Metamorfoze*, VII, 611 și urm.

FILEU Fiul regelui Augias*. Când Heracles* a întreprins expediția de pedepsire a lui Augias, Fileu i-a dat tot concursul, după care a fost izgonit de rege. După

moartea acestuia însă, Fileu a obținut de la erou regatul tatălui său.

FILGIA Divinitate care, împreună cu alte două, Hamin-vgia și Spadisa, proteja, în mitologia nordică, nașterile.

FILIRA Nimfă*, fiica lui Oceanus*. A avut de la Cronos* pe centaurul* Chiron*, după care a fost preschimbată în tei.

150

15]

FILLIS Fiica regelui Traciei. Disperată că logodnicul ei, Demofon*, nu se hotărăște să o ia în Căsătorie, s-a spân-zurat, dar a fost preschimbată de zei într-un migdal.

FILIOCTET Fiul lui Pean* în mitologia greacă. Mușcat de un șarpe, a zăcut zece ani, pînă cînd Ulise* și Neoptolemos* l-au luat cu ei din insula Lemnos și l-au dus la Troia*. Acolo, după ce Asclepios* i-a vindecat rana, a luptat alături de greci împotriva troienilor. El a fost cel care l-a ucis cu o săgeată pe Paris*.

Eschil, Sofocle și Euripide; Homer, *iKada*, II, 718. 721 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, III, 402; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 315 și urm.; Jean F. La Harpe, *Filoctet*, tragedie

FILOMELA sau *FILOMENA* Fiica lui Pandion, regele Atenei. Cumnatul ei, Teseu*, i-a tăiat limba, pentru a nu putea destăinui nimănui purtarea lui necuviincioasă față de ea. Filomela însă a scris cele întîmplate, cosind totul pe un peplu pe care l-a dat surorii ei, Progne. Împreună, cele două surori au vrut să se răzbune, dar Teseu a prins de veste la timp, însă nu le-a putut face nici un rău, fiindcă zeii l-au prefăcut pe el într-o bufniță, pe Filomela într-o privighetoare și pe Progne într-o rîndu-nică. Ovidiu» *Metamorfoze*, VI, 424 și urm.

FILOMENA -> *FILOMELA*

FILONOE (1) Fiica lui Tindar* și a Ledei*, protejată de Artemis*, care a făcut-o nemuritoare. (2) Soția lui Belle-rofon*.

FINEU Soț făgăduit Andromedei*. Cînd aceasta a fost salvată din ghearele monstrului marin de către Perseu*, Fineu s-a opus ca ea să-i fie dată de soție lui Perseu. Eroul însă l-a pietrificat cu capul Medusei*. Ovidiu, *Metamorfoze*, V, 8 și urm.

152

FITAL Semizeu care i-a oferit găzduire Demetrei*, cînd aceasta ^a străbătut pămîntul în căutarea fiicei sale, Persefona*.

FLAMINI Preoți romani instituiți de regele Numa Pompiliu*, la început trei, apoi 15. Cei mai importanți erau primii, oare vegheau respectarea cultului zeilor Iupiter*, Marte* și Quirinus*. Numele „flamini” ar veni de la abrevierea cuvîntului *filamen*, adică de la firul de lînă cu care Numa își lega părul.

FLĂMINZILA, *FOMILĂ* sau *FOAMETEA PAMINTU-LUI* Erou cu puteri supranaturale din basmele românești, numit astfel pentru că, oricât mîncă, nu izbutea niciodată să-și potolească foamea; este de cele mai multe ori un personaj binevoitor, generos.

WJLEGETON în mitologia greacă, rîu de foc în Infern. I Virgiliu, *Eneida*, VI, 265, 551

FLEGIAS Fiul lui Ares* și al Criseidei* și tatăl Coronidei*, îndrăgită de Apollo*. Cînd aceasta a avut de la zeu un fiu, pe Esculap*, Flegias s-a răzbunat, incendiind templul zeului din Delfos*. A fost însă săgetat și azvîrlit în Infern, unde a trebuit să stea sub o stîncă, gata să se prăbușească de la o clipă la alta. Virgiliu, *Eneida*, VI, 618 și urm.

FLORA Zeița romană a florilor și a grădinilor. Zefirul* a făcut-o să dea naștere primăverii, cu toată tinerețea și mireasma florilor.

Statuie în Termele lui Caracalla din Roma. Botticelli, Tiziano, Nicolas Poussin, Jean Massys, pictură; Jean Baptiste Carpeaux etc., sculptură

FLORALII Serbări romane, dedicate zeiței Flora*. Se celebrau la sfîrșitul lunii

aprilie.

153

FOAMETEA PĂMÎNTULUI -> *FLAMÎNZILĂ*

FOCO Fiul lui Poseidon* în mitologia greacă. A părăsit Corintul pentru a merge în Focida, căreia i-a dat numele său.

FOLO Centaur*, fiul lui Ission*. L-a găzduit eu bunăvoință pe Heracles*, cum nu au făcut ceilalți centauri.

FOMILĂ -> *FLAMÎNZILĂ*

FRAVASHI La perși, genii* protectoare ale oamenilor împotriva demonilor*.

FREYA La nordici, zeița fecundității și a iubirii. Cobora pe câmpul de luptă din carul său, pentru a culege sufletele eroilor muribunzi, în mitologia germană, corespunde zeiței romane Venus*. Soția zeului Odin*.

FREYR La nordici, cel mai blând dintre toți zeii, frate al zeiței Freya*. Proteja pământul și tot ceea ce producea el.

FONG-HOANG Geniu* sculptat pe armele vechilor împărați chinezi.

FORBĂN (1) Erou din Tesalia, chemat de locuitorii insulei Rhodos să-i salveze de șerpilor care făceau acolo ravagii. (2) Păstor din Corint care l-a descoperit pe Edip*, abia născut, legat de un copac.

FORCULUS Zeu roman, protector al porților și al ușilor.

FORONEU Rege al Peloponezului, care a introdus în regiunea lui cultul Herei*. I-a învățat pe oameni să se servească de foc.

FORTUNA Zeiță din mitologia romană și veche divinitate italică. O reprezentare a acesteia în marmură se află în muzeul arheologic din Constanța. O femeie bogată în veșmîntată, ținînd în mână cornul abundenței*. Avea drept atribute: cîrma, sceptrul, roata și sfera, în alte efigii, apare cu aripi și cu ochii acoperiți. Ovidiu, *Tristia și Epistulae ex Ponte*

154

FRIGGA Ultima soție a lui Odin* în mitologia nordică. Era socotită mama neamului omenesc.

FRIXUS Fiul lui Atamant* și al Nefelei*. Salvat de mama cea bună din mâinile mamei vitrege, Ino*, a fost dus în pădurea sacră a lui Ares*. Plecînd în căutarea lînii de aur*, a ajuns în Colhida*, unde a luat-o în căsătorie pe Calciopi, fiica lui Eete*, regele acestui ținut.

FTA Divinitate egipteană, corespunzînd zeului grec He-faistos* sau zeului roman Vulcan*. După o legendă, este creatorul universului.

FUFLUNS Divinitate etruscă, corespunzătoare lui Ba-chus* de mai tîrziu.

'FURII - * *ERINIL*

FURINA (lat. fur, hoț, tîlhar) Zeița tutelară a furturilor și a hoților în mitologia romană, slujită de o suită de preoți, numiți furinali. Era sărbătorită la 25 iulie.

155

G

beau din el o anumită exaltare. La romani, acești preoți se numeau ooribanți*.

CAMELII Serbări celebrate la Atena în cinstea zeiței Hera* ca protectoare a căsătoriilor.

GALATEA Nimfă* „albă ca laptele" în mitologia greacă. A fost iubită de ciclopul* Polifem*, pe care însă l-a respins pentru păstorul Acis*. Polifem s-a răzbunat, schim-bîndu-l pe Acis într-o stîncă și pe Galatea într-un rîu. După o altă versiune, cel transformat într-un rîu a fost Acis.

Teocrit, *Idile*; Ovidiu, *Metamorfoze*; Cervantes, *Galatea*, roman pastoral; Rafael, *Triumful Galateei*; Annibale Carracci, Sandro Botticelli, Francesco Albani, G. B. Tiepolo etc., pictură

GALAXIA (gr. Calea Laptelui) Formată, după legendă, "din picăturile căzute din sînul lunonei* cînd îl alăpta pe pruncul Heracles*, picături răspîndite în cer.

Pe această cale, eroii puteau ajunge printre zei.

GALINȚIA Sclavă a Alcmenei* în mitologia greacă. Când Hera* a vrut să o împiedice pe Alcmena să dea naștere unui fiu avut cu Zeus*, Galinția a înșelat-o, spunându-i că Alcmena nu mai poate fi oprită. Hera s-a răzbunat și a preschimbat-o într-o nevăstuică. Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 306 și urm.

GALLO -> **ALETRION**

GANESA în mitologia vedică, fiul zeului Siva* și al lui Parvati; zeu al inteligenței, al destinului, al castității, al înțelepciunii, mesager al oamenilor pentru dorințele lor adresate zeilor. Este reprezentat cu un cap enorm de elefant și cu patru brațe.

GANGA-GRAMMA Divinitate vedică feminină ai cărei credincioși se lăsau călcați de roțile carului ei.

GANIMEDE Fiul lui Troos* în mitologia greacă, tânăr de o frumusețe fermecătoare. A fost luat de zei în Olimp* (1) și acolo a devenit paharnicul lor. O versiune spune că a fost răpit dintre muritorii de Zeus* însuși, metamorfozat. în vultur. i

Homer, *Iliada*, V, 266; Ovidiu, *Metamorfoze*, X, 155; *Ganirrede îmbrățișînd vulturul*, sculptură romană după un original grec; Correggio, *Răpirea lui Ganimede*; Rembrandt, *Răpirea lui Ganimede*, Dresda, pictură

GARGARI Popor legendar din Caucaz, format numai din bărbați. Aceștia întâlneau amazonele* în fiecare an, timp de două luni. Fetele care se nășteau, le rămîneau mamelor, iar băieții, taților.

GEB Divinitate egipteană, personificare masculină a pămîntului.

GALLI Preoți frigieni ai zeiței Cibelei*. Numele venea de la Gallus, numele râului din Frigia care oferea celor ce

GEBELEIZIS Zeu al geto-daeilor, identificat cu Zamol-xis*, Iupiter*, ApoMo* sau cu Bachws*.

156

157

GEEA Personificare a pămîntului în mitologia greacă; mamă a tuturor celor însuflețiți, cea mai veche divinitate; a apărut din haos* și a conceput cerul, mările și munții; a dat naștere întregii vieți și totul se întoarce, spune legenda, după moarte în sînul ei. A fost identificată cu De-metra* sau Cibelei*. Romanii o numeau Ceres*. Atributele ei erau: șarpele, -cornul abundenței*, florile și fructele.

GELANOR Fiul regelui Argeșului* (5), Stenelos*, în mitologia greacă. L-a primit la el pe Danaos* cu cele cincizeci de fiice ale lui, fără să bănuiască că acesta îi va lua tronul.

GELONE Fiu al lui Heracles* și al nimfei* Gelania, strămoș al gelonilor, popor din Scitia.

GENESII Serbări la Atena, în cinstea morților.

GENETA sau **MANA GENETA** Zeiță romană care supraveghea nașterile și tot ceea ce trebuia să. piară.-

GENETLIACI Denumire generică dată tuturor zeilor favorabili nașterilor: Iunona*, Diana*, Iupiter*.

GENII La romani, duhuri sau spirite bune și rele, personificare a protectorilor divini, buni saii răi. Apăreau ca niște copii goi, cu aripi. Fiecare muritor avea câte un geniu propriu. Grecii îi numeau daimoni*.

GENITRICE- Epitet al zeiței Venus*, ca mamă a tuturor ființelor umane.

GERION Moris-tru cu trei capete și cu șase aripi în mitologia greacă. Personifica

fulgerul. Poseda mari turme de

158

vite, pe care le hrănea cu carne de om. Heracles* 1-a ucis și a. luat turmele cu el.

GERMALO Veche localitate lângă Roma, unde, după tradiție, ar fi fost părăsiți

Romulus* și Re'mus*, pe țărmul Tibrului.

GIGANȚII Uriași, fiii zeiței Gee* în mitologia greacă. Au pus muntele Ossa

peste muntele Pelion* ca să ajungă la cer, pentru a-i doborî de acolo pe zei.

Heracles* i-a exterminat pe toți și i-a închis în vulcani. După o altă versiune, cel

ce i-a distrus a fost Zeus*. Giganții sînt personificări ale cataclismelor,

erupțiilor vulcanice, ale tuturor forțelor geologice în dezlănțuire. Ovidiu,

Metamorfoze, I, 151 și urm.

GILGAMESH Personaj din mitologia babiloniană, de care este asociată legenda

potopului universal, identică celei biblice.

GIMI sau *GIMIN* Genii, duhuri în mitologia mahomedană,

GIMIN -> *GIMI*

GINANGOPAR Numele pămîntului în perioada glacială, în mitologia nordică.

GINNOPEdia Serbare celebrată la Sparta în cinstea lui Apollo*. Copiii jucau goi în

jurul statuii zeului.

159

GLADSHEIM Unul' din palatele cerești ale lui Odin* în mitologia scandinavă.

GLAUCOPIDE Unul din epitelezei zeiței Atena*, care avea ochii verde-marin.

GLAUCOS (1) Pescar din Beoția, fiu al lui Poseidon* și al nimfei* Neide. (2) Fiul lui

Minos* și al lui Pasifae*. (3) Rege al Corintului, fiul lui Sisif* și al Meropei*, •

tatăl

¹ lui Bellerofon*.

• Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 898 și urm.

GNA Divinitate celtică, mesageră a zeiței Frigga*.

GNOMI Ființe fantastice, de statură mică, ce ar locui în adîncurile pămîntului și

ar păzi comorile în mitologia nordică.

GOETO-SIRO Steaua Norocoasă la sciți, un alt nume al soarelui.

GONIADE Nimfe* care locuiau între Beoția și Atica și care protejau puritatea

apelor.

GORGOFONE Fiica Andromedei* și a lui Perseu*, sora lui Alceu* în mitologia

greacă.

GORGONE Trei monștri feminini în mitologia greacă, care aveau capul plin

de șerpi: Medusa*, Euriale* și

160

Steno*. Medusa mai ales avea darul de a pietrifica cu privirea ei. Perseu* a reușit să-i taie

capul și să împietrească cu el dușmani. Din sîngele ei a țîsnit Pegas*, calul

înaripat.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 722 și urm.; Benvenuto Cellini, *Perseu*, statuie în bronz; Rubens, *Medusa*, ^pictură la Pinacoteca din Viena

GORGONIA Epitet al zeiței Pallas* (1), deoarece avea pe scut imprimat chipul

Medusei*.

GRAIE Surori ale gorgonelor* în mitologia greacă. Aveau toate ian singur ochi și un

singur dinte, pe care le foloseau pe rînd. Numai ele cunoșteau drumul care

ducea la gorgone. Personificau bătrînețea. Ele au fost cele care i-au arătat lui

Perseu* drumul spre gorgone, după ce el le-a făgăduit că le va restitui ochiul

și dintele.

GRAȚII Fiicele lui Zeus* și ale nimfei* Eurinome (1) sau ale lui Dionysos* și

Afroditei* în mitologia romană. Erau trei: Aglaia* (Strălucirea), Eufrosina*

(Bucuria) și Talia* (Prosperitatea), însoțeau pretutindeni muzele*, pe Apollo*, pe

Dionysos și pe Afrodita. Sînt reprezentate în grup.

Ugo Foscolo, *Poemul grațiilor*; Sandro Botticelli, *Primăvara*; Ra-fael, Francois Boucher, Rubens, pictură; Germain, Pilon Antonio Canova, Bertel Thorvaldsen, *Cele trei grații*, sculptură
GRIDUR Zeul tăcerii în mitologia nordică.

GRIFONI Animale legendare, cu cap și aripi de vultur și trup de leu, animale sacre, consacrate zeului Apollo*.

GULA în mitologia asiriană, zeiță, soția lui Ninib. Era socotită personificarea căldurii (binefăcătoare și ucigătoare).

GULE Ființe misterioase, vampiri, îri mitologia slavă.

— Dicționar de mitologie

161

H

(Infernul) și Eros* (Iubirea), care au dat întregii creații formă și structură.

HAP Boul divin în mitologia egipteană.

HADAD Zeul trăsnetului și al furtunii la sirieni.

HADES Fiul lui Cronos* și al zeiței Rhea*, frate al lui Zeus* și Poseidon*. Era stăpînul Infernului în mitologia greacă, împreună cu soția lui, Persefona*. Sub acest nume se înțelege și împărăția subterană a morților, Avernul*. Pentru a putea intra aici, morții trebuia să plătească un obol barcagiului Caron*. Numai umbra celui ce era îngropat sau incinerat putea intra în împărăția lui Hades. În plus, el era stăpînul tuturor bogățiilor subsolului, îi erau sacri narcisa și chiparosul.

.Homer, *Iliada* și *Odiseea*; Virgiliu, *Eneida*; Lucian din Samosata, *Dialogurile morților*; Apuleius, *Metamorfozele*; Aristofan, *Broaștele*; Platon, *Fedon*

HANUMAN În mitologia vedică, erou-maimuță care l-a ajutat pe Rama* să-l învingă pe Ravana*. Divinitate binefăcătoare.

HAOMA La perși, substanță avînd calitatea de a prelungi viața oamenilor, de a proteja câmpurile și animalele.

HAOS în concepția vechilor greci despre lume, spațiu nesfîrșit, întunecat, care ar fi existat înaintea tuturor lucrurilor și difici care s-a născut totul. O altă versiune vede haosul nu ca un spațiu gol, ci ca o grămadă uriașă, de materie. Din haos au apărut Gea* (Pămîntul) Tartarul*

162

HARMONIA Fiica lui Ares* și a zeiței Afrodita* în mitologia greacă. A fost soția lui Cadmos*, regele Tebei* (2), de la care a avut mai multe fiice, printre care pe Auto-noe*, Ino*, Seinele* și Agave* (1). La nuntă a primit, printre alte daruri, un colier aducător de nenorociri. Nu după mult timp, într-adevăr, a fost izgonită din Teba împreună cu soțul ei, și a ajuns în Iliria. Aici, amândoi au fost transformați în șerpi și duși de Zeus* în Cîmpiile Elisee*. A fost una din zeițele iubirii, dar mai ales a bunei înțelegeri între oameni, a ordinii morale și sociale.

HARPII Monștri în mitologia greacă, cu chip de femeie și trup de pasăre răpitoare, cu aripi mari și gheare ascuțite, fiice ale lui Poseidon* și ale Oeei*. Au fost exterminate de Heracles*.

Virgiliu, *Eneida*, VI; Dante, *Infernul*, c. XIII

HATĀR Preotul care săvîrșea jertfa, cîntînd imnuri sacre, în mitologia vedică.

HATH-IUNIS Insula vitejilor și a înțelepților, în credința vechilor gali, un fel de Cîmpii Elizee* din mitologia romană.

HATHOR Zeița iubirii, sora lui Fta*, în mitologia egipteană. Era reprezentată în chip de vacă. Cerul însuși de altfel era închipuit ca o vacă uriașă, cu picioarele înfipite în cele patru colțuri ale pămîntului.

163

HECATE Divinitate a umbrelor nopții în mitologia greacă, identificată cu Luna*, cu Artemis*, cu Proserpina* sau cu Diana*. Proteja vrăjitoria, magia și orice intenții răuvoitoare, distrugătoare. Apărea oamenilor sub formă de

spectru. Avea trei capete — unul de om, altul de cal și altul de câine, în alte reprezentări, apărea ca o femeie cu capul înconjurat de șerpi, cu ochii de jeric; îi era sacru eșinele și i se jertfeau miei negri, miere și chiar oameni.

HECATESII Serbări organizate la Atena în cinstea zeiței Hecate*.

HECATOMBĂ (gr. *hekatombe*, jertfire a o sută de boi) Sacrificiu de, mare solemnitate și cu multe victime.

HECHEMON Unul din fiii lui Priam* și al Hecubei* ucis de Diomedea* în timpul războiului împotriva Troiei*.

HECTOR Primul fiu al lui Priam* și al Hecubei*, soț al Andromacăi* și tatăl lui Astianax*. A fost cel mai viteaz apărător al Troiei*, dar fiindcă 1-a ucis pe Patroclu*, cel mai bun prieten al lui Ahile*, acesta 1-a ucis, la rândul lui, într-o luptă crâncenă, după care 1-a tîrît în urma carului lui, de trei ori, în jurul zidurilor Troiei, pînă cînd Priam a reușit să înduplece pe eroul grec să-i restituie trupul pentru a-1 incinera, după 'legea strămoșilor.

Homer, *Iliada*, VI, 370 și urm., XXIV, 23 și urm.; 725 și urm., 762 și urm.; frescă în Pompei, în Casa del Larario; Vasul Fran-gois (570 î.Chr.), de la Florența, îl reprezintă în fața porților Troiei la Troia; disperată, nu și-a putut stăpîni urletele de durere. A fost preschimbată într-o cățea.

Homer, *Iliada*, VI, 251 și urm.; XXII, 430 și urm.; XXIV, 193 și urm.; Euripide, *Hecuba*, tragedie; Euripide, *Troienele*; Seneca, *Troiadele*; Ludovico Dolce, *Hecuba*, tragedie; Perez de Oliva, *Hecuba tristă*, tragedie; G. Malipiero, *Hecuba*, muzică; Louis Boulanger, Bramer, Lancelot Blondeel, Drolling, pictură; frescă la Pompei înfățișînd pe Hecuba privind cortegiul care îi aduce cadavrul fiului ei, Hector, ucis de Ahile în fața zidurilor Troiei

HEFAISTOS Zeul grec al focului și al metalelor, fiu al lui Zeus* și al Herei* în mitologia greacă. A fost soțul Afro-ditei*, pe care Zeus* i-a oferit-o pentru a-și ispăși față de el vina că-1 lăsase șchiop' cu mult înainte, în timpul unei neînțelegeri cu Hera. Atelierele lui erau în inima vulcanilor și mai ales sub Etna* (2) și sub muntele Mosy-chos, în insula Lemnos, unde își aveau sediul cabirii*, ucenicii lui. A făurit arme pentru cei mai mari dintre eroii legendari greci: sceptra pentru Zeus, tridentul pentru Poseidon*, scutul pentru Heracles*, platoșa pentru Ahile*. Îi era dedicat un cult special la Atena, unde prelucrarea metalelor era foarte prețuită.

Homer, *Iliada*, XVIII, 394 și urm.; Tintoretto și Velasquez, pictură

HEIMDALE Zeul luminii la nordici; veghează continuu asupra muritorilor și zeilor.»

HECUBA Soția lui Priam*, regele Troiei*, mama lui Hector*, a lui Paris*, a Cassandreii* și a Creusei* (2). După căderea Troiei, a fost sclava lui Ulise*. După o altă versiune, dusă în Tracia, 1-a orbit pe regele Polinestor* care i-a ucis fiul din lăcomie pentru bogățiile aduse cu el de

HEL -> *ELA*

HELHEIM împărăția zeiței Hei* în mitologia nordică, Infernul, înconjurat de rîul Gioll, pe care nimeni nu-1 putea traversa.

164

165

HELICON Munte în Beoția 'consacrat muzelor*, situat în apropierea Parnasului*. Este, totodată, una din reședințele lui Apollo*.

HELIOS Zeul soarelui în mitologia greacă. Conducea în fiecare zi, de-a lungul bolții cerești, un car de foc construit de Hefaiștos*, tras de patru cai năvăși. Cultul lui oriental a fost răspîndit repede în Grecia, dar a fost ve-

nerat mai mult în insula Rhodos. În Italia, a fost introdus de sabini, iar romanii l-au identificat cu Apollo*, care avea aceleași atribute. Iui Helios îi erau sacre cocoșul și acvila.

HERA Fiica lui Cronos* și a Rheeli*, soția lui Zeus*, regina zeilor, protectoare a căsătoriei și a maternității. A fost, la rândul ei, o soție credincioasă și, mai ales, foarte atentă la comportările soțului ei în afara căsătoriei. Neînțelegerile dintre ei au fost simțite de muritori prin fenomene atmosferice dezlănțuite. Era personificarea feminină a cerului, ca și a pământului, protectoare a ogoarelor. Cultul ei a fost venerat mai ales în Argos* (5), Sparta, Corint și Samos. Era reprezentată ca prototipul unei frumuseți feminine robuste, îi erau sacri păunul și cucul (în această formă i s-a prezentat prima oară Zeus), corbul și șoimul.

La Micene, în Grecia, Policlet i-a executat o statuie celebră în aur și fildeș (415 î.Chr.); *lunona Barberini*, statuie antică, la Roma; sanctuarul din templul de la Paestum; Jacob Jordanes, Ru-teens, Nicolas Poussin, Tintoretto etc., pictură

HERACLES Unul din eroii cei mai populari din mitologia greacă, pentru forța și iscusința lui. Fiul lui Zeus* și al Alemenei*. Simbolul omului în luptă cu forțele răufăcătoare ale naturii. Pentru a o cuceri pe Alcmena, Zeus a luat înfățișarea soțului acesteia, Amfitrion*, plecat într-o expediție pe un timp îndelungat. Nașterea lui Heracles a trezit răzburarea Herei*, soția lui Zeus, care l-a făcut pe micul Heracles, abia născut, să se lupte cu doi șerpi. Amfitrion l-a făcut apoi păstor, până la vârsta maturității. Creon*, regele Tebei* (2), i-a dat în căsătorie pe propria fiică, Megara. În continuare, pentru regele Euristeu a trebuit, pentru a se supune oracolului din Delfos*, să îndeplinească douăsprezece munci: 1 Uciderea leului care-i înspăimînta pe locuitorii din Nemea*, fiindcă nici o săgeată nu-l putea ucide. Heracles l-a strangulat și din blana lui și-a făcut un veșmânt care l-a făcut invulnerabil. 2 Uciderea hidrei din Lerna*. 3 Prinderea porcului mistreț de pe muntele Erimant, din Arcadia*, care distrugea ogoarele. 4 Prinderea căprioarei din Cerinea, care avea coarne de aur și copite de bronz. 5 Omorîrea păsărilor monstruoase de pe lacul Stinfal, care se hrăneau cu carne de om. 6 Curățirea staulului lui Augias*, regele Etei-dei, care cuprindeau o turmă de 3000 de capete, uitate acolo de 30 de ani. Heracles le-a curățat într-o singură zi, prin devierea cursului nurilor Peneu și Alfeu*. 7 Prinderea taurului din Creta, care devastă țara lui Minos*. 8 Îmblinzirea iepurilor lui Diomedea*, care se hrăneau cu carne de om. După ce i-a ucis pe paznici, Heracles le-a făcut pe acestea să-l ucidă pe Diomedea. 9 Răpirea centurii reginei amazoanelor*, Hippolita*. În această centură sta toată puterea reginei. 10 Răpirea boilor lui Gerion*. 11 Răpirea merelor de aur din grădina hesperidelor*. 12 Îmblinzirea Cerberului* din Infern. A fost venerat pentru acestea și pentru alte acte de bravură, în toată Grecia. A devenit simbolul valorii morale, un binefăcător al omenirii.

Homer, *Iliada*; Hesiod, *Teogonia*; Stesicor, *Ode*; Pindar și Sofocle, *Trachinie*; Heraclid și *Heracles*; Euripide; Aristofan, *Pășărele* și *Braștele*; Plautus, *Amphitruo*; Ovidiu, *Metamorfoze*; Seneca, *Hercule furios*; Enrique de Villena, *Muncile lui Hercule*; Jean de Rotrou, *Hercule murind*; Vittorio Alfieri, *Alcesta*; Georg Friedrich Haendel, Antonio Vivaldi; Nicola Antonio Porpora. *Nunta lui Hercule cu Ebe*; Saverio Mercadante, *Apoteoză lui Hercule*; Saint Saens, *Tineretea lui Hercule*, H. P. Busser, *Hercule în grădinile hesperidelor*, muzică; *Hercule și Hippolita*, în me-topa templului lui Zeus din Olimpia; *Hercule*, statuie în Muzeul Național din Napoli; *Hercule ucide șerpii*, în casa Familiei Vettis din Pompei; *Hercule Farnese*, în

aceiași muzeu din Napoli; *Hercule Righetti*, în Muzeul Pio Clementino din Vatican; Guido Reni, *Hercule ucide Hidra din Lerna*; Piero della Francesca, *Hercule cu bîta*; Rubens, *Hercule în stare de ebrietate*; Le Brun, *Hercule luptînd cu centaurii*, pictură

166

167

v **HERCVLE** Zeul care în mitologia romană corespunde lui V Heracles* din mitologia greacă, cu aceleași atribute. Cel

mai vechi cult al lui a fost venerat pe Ara Maxima, în Forul Boariu din Roma. În cuprinsul Italiei a avut, de asemenea, numeroase temple.

Virgiliu, *Eneida*, VIII, 102, 172, 271; Titus Livius, *Ab urbe condita*, 23, 3

HERMAFRODIT Fiul lui Hermes* și al Afroditei* în mitologia greacă. Nimfa* Salmacida l-a iubit într-atît, încît i-a implorat pe zei să le contopească trupurile și să facă din ele unul singur.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 288 și urm.; Arturo Beccadelli, *Hermafrodit*, epigrame; Girolamo Paratiosco, *Hermafroditul*, comedie; frescă în Pompei; *Hermafrodit*, în Galeria Borghese; *Policlet din Atena*, sculptură

H.ERMES Fiul lui Zeus* și al Maiei* (1), născut în Arcadia*. A fost mesagerul zeilor mitologiei grecești, zeul comerțului și al tuturor acțiunilor îndrăznețe, chiar protectorul hoților; inventator al lucrurilor folositoare și plăcute: lira, flautul, măsurile și greutatea, sportul. A fost reprezentat mai întîi ca om puternic și cu barbă, apoi ca un tînăr imberb.

Praxiteles, *Hermes cu Dionysos*; *Hermes*, bronz la Napoli; *Hermes Capitolinul*, sculptură la Roma; Rubens, *Hermes și Argos*, pictură la Dresda; Claude Lorrain, *Hermes fură boii lui Apollo*, Roma, pictură

HERMIONA Fiica lui Menelau* și a Elenei* în mitologia greacă. Făgăduită mai întîi de soție lui Or este*, fiul lui Agamemnoii*, a fost dată însă lui Neoptolem*, fiul lui Ahile*.

HERMODH Fiul lui Odin* și mesager al zeilor în mitologia nordică.

HERO Tînără preteasă a zeiței Afrodita* din Șest, pe malurile Ellespontului (Bosforul de azi). De ea s-a îndrăgostit Leandru din Abido* (1), situat de partea cealaltă a strîmtorii. Pentru a o vedea, Leandru, condus de o lampă ținută de departe de Hero, a trecut înot, mujlte nopți, brațul de mare care-i despărțea. O dată însă, din cauza unei furtuni, Leandru nu a mai putut vedea-luniina și s-a îne'cat. Hero, de disperare, s-a aruncat și ea în m'are, unde și-a găsit moartea.

Museos (sec. IV î.Chr.), *Hero și Leandru*, poem; Clerrjient Marot; Pierre Denne Baron, Thomas Hood și Franz Grillpar?er, poeme; Claudio Monteverdi, melodramă pe text de G. B. Marino; Alfredo Catalani, poem simfonic; frescă la Pompei în Casa familiei

Vettius

HERTHA Divinitate saxonă, avînd afinități cu zeița Ci-bele* sau cu Ceres*.

HESPERIA (1) Nume comun dat de greci Italiei și Spaniei, care se aflau la vest (gr. *hesperos*, seară). (2) Una din hesperide*.

HESPERIDE Nimfe* în mitologia greacă, fiicele lui Atlas* (1), în număr de trei: Egle, Aretusa și Hesperia* (2), Ele păstrau, în grădina lor darul de nuntă al Geei* oferit Herei*, vestitele mere de aur, păzite de un balaur.

HESPEROS Ful lui Zeus*. Fiindcă i-a plăcut să privească scara stelele a fost luat în cer și transformat înțf-o stea. 'Este Luceafărul care apare seara cel dintîi și dimineața dispăre cel din urmă.

IHESUS La celți, una din cele mai importante divinități, părinte al tuturor zeilor. Zeu al războiului, al cîmpurilor și vegetației.

169

168

HIDRA DIN LERNA Balaurul cu șapte capete care devasta regiunea Lerna* din Argos* (5) și care a fost ucis de Heracles*. În sîngele lui otrăvitor eroul și-a muiat vîr-ful săgeților.

Virgiliu, *Eneida*, VI, 576; Antonio Pollaiuolo, pictură

HILDUR Valkirie* în mitologia nordică.

HIMENEU Zeul căsătoriei în mitologia greco-romană, fiul lui Dionysos* și al Afroditei*.

HIMERA! Animal monstruos, fiică a lui Tifon* și Echid-nei*. Avea trei capete: unul de leu, unul de capră și altul de șarpe. Sau, după altă legendă, avea cap de leu, corp de capră și coadă de șarpe. Din fiecare din cele trei capete vărsa foc, și flăcări. După ce a devastat ținutul Licie (Asia Mică) de mai multe ori, Bellerofon*, pe calul înaripat Pegas*, care i-a fost dat de Atena*, a răpus-o. Simbolizează vulcanul din regiunea Licie, pustiită de mai multe ori.

Homer, *Iliada*, VI, 179; *Himera din Arezzo*, bronz etrusc (sec. V î.Chr.), expus în Muzeul de Arheologie din Florența

HIPERBOREENI Popor legendar care locuia, după o versiune, în regiunea cea 'rmai îndepărtată din nord. Acolo soarele era veșnic, ca și pacea, iar durerea nu era cunoscută. Zeul lor preferat era Apollo*. După o altă versiune, acest popor ar fi locuit în ținuturile Traciei.

HIPERION Unul din cei 12 titani*, fiii lui Uranus* și ai Geei*; jivinitate solară, părinte al lui Helios*, Eos*, și al

SeiejreiT, i

HIPERTINESTRA Fiica lui Danaos*, singura din cele 50 de fiice ale acestuia care nu și-a ucis soțul,¹ pe Linceu* (1), așa cum fusese constrânsă de tatăl ei. A fost salvată de furia acestuia, de locuitorii Argosului* (5).

170

HIPPQCAMPI Caii marini ai carului lui Poseidon* în mitologia greacă, ca și cei conduși de Triton* și nereide*.

HIPPOCOQN Fratele lui Tindar*, pe care l-a izgonit din Sparta și a pus stăpînire pe tronul lui: Heracles*] l-a ucis, fa și pe fiii lui, și i-a redat tronul lui Tindar.

HIPPOCRENE Izvor de pe muntele Helicon*, apărut sub îndreptura de copită a calului înaripat Pegas*. Avea darul de a oferi motive de inspirație celor ce beau din el. Era i', protejat de Apollo* și de muze*.

HIPPODAMIA (1) Soția lui Piritou*, regele lapiților*, pe care centaurii* au vrut să o răpească chiar în ziua nunții, înfruntarea îndârjită care a avut loc între centauri și la-piți s-a sfârșit, după una dintre versiuni, cu învingerea și uciderea centaurilor. (2) Mama lui Atreu*, Tiest* și Aleatori.

Michelangelo, *Lupta centaurilor cu lapiții*, basoreliev; Rubens, *Răpirea Hippodamiei*, pictură

HIPPOLIT Fiul lui Teseu* și al Hippolitei*. A respins-u pe mama lui vitregă, Fetiră*, care l-a pîrît tatălui său, pretextînd că Hippolit a avut față de ea purtări necuviincioase. La rugămintea lui Teseu, zeii l-au pedepsit. Un monstru marin a speriat caii- acestuia care l-a răsturnat și l-au omorît. A fost readus la viață de Asclepios* și lă-!,, 'sat liber într-o pădure de lângă Roma; Fedra, cuprinsă de remuscări, s-a sinucis.

HIPPOLITA Fiica lui Ares*, regina amazoanelor*. De la Apollo* a primit în dar o centură care i-a fost luată de Heracles* cînd le-a cucerit pe amazone. Cu aceeași oca- ide, Heracles a ob'ligat-o pe Hippolita să-l ia de soț pe Teseu*.

171

HIPPOMEDON Unul din cei șapte participanți la expediția împotriva Tebei* (2). sau *MELAMION* Fiul lui Megaros*; într-o întrecere, a învins-o pe fiica regelui Arcadie*, Atlanta*, pe care a luat-o apoi de soție. Profanînd însă templul zeiței Cipele*, au fost prefăcuți de acesta într-o pereche de urși.

HIPPOTIION Fiul lui Poseidon* și al Alopei*. Părăsit de mic, a fos't hrănit de o iapă, pînă cînd a fost găsit de niște păstori. Mai târziu, respingînd iubirea Afroditei*, zeița l-a preschimbat într-un izvor.

• *HUGIN* și *MUNIN* Cei doi corbi din mitologia nordică, simbolizînd

„cunoașterea” și „memoria”, care, j după ce zboară în timpul zilei deasupra lumii, se întorc seara și povestesc zeului Odin* tot ce se întâmplă pe pământ.

HUITZILOPOCHTLI Unul din zeii războinici jidorat de azteci ca protector al imperiului lor. A fost identificat cu soarele însuși. Statuia lui era de o strălucire prbitoare.

HYP'NOS Zeul somnului în mitologia greacă, iul Noptii*, frate geamăn al lui Tanatos*. L-a adormit jpe Zeus* când Hera* a vrut să-l ucidă pe Heracle*.

Când s-a trezit, Zeus l-a aruncat în mare, dar a fost salvat de mama lui.

HOLDA sau *HOLLE* Zeiță binevoitoare, protectoare a casei la germani.

BOLI Zeu al morții și al desfrînării la popoarele nordice. El provoca bolile și catastrofele.

HORUS Fiul lui Osiris* în mitologia egipteană. Isis* l-a hrănit pe ascuns, în Delta Nilului. După moartea lui Osiris, Horus a ieșit la lumină și a devenit noul zeu solar, binevoitor și drept.

HUACARIMACHI în Peru precolumbian, preoți-ma'gi. După nume: „cei ce fac să vorbească zeii”.

HUACAS La peruvieni, spirite și genii*, reprezentate de idoli și fetișuri aflate în toate casele.

J. 72

JA Nimfă*, fiică a Etrei*. A avut șapte surori, iade*, care au murit | de durere când ea a fost devorată de un leu.

IACCO Unul din numele lui Dionysos*, provenit, poate, de la strigătul de euforie *iakos!* sau de la imnul de bucurie cântat în cinstea lui.

IACINT Tînăr frumos, îndrăgît de Apollo*. La o întrecere, Apollo l-a ucis din greșeală cu discul. Din sîngele lui, zeul a făcut zambila.

O. B. Tiepolo, *Moartea lui Iacint*, pictură la Lugano

IADE Nimfe* ale pădurilor, apelor și mlaștinilor, în total șapte, surori ale nimfei Ia*, care a murit devorată de un leu. Celelalte s-au stins de durere, după moartea surorii lor. Zeus* le-a prefăcut pe toate în stele.

IAGNIDE Tatăl satirului* Marsyas*; amîndoi, tată și fiu, au inventat flautul. Fiindcă au avut însă curajul de a se lua la întrecere cu Apollo*, Marsyas a fost legat de un copac și jupuit de viu.

IAIE Nimfă din cortegiul Dianei* în mitologia romană.

LAMBE Fiica lui Pan* și a nimfei* Eco*. Ea a încurajat-o, prin firea ei veselă pe Demetra* atunci când acesteia i-a fost răpită fiica, Persefona*, de Pluto*. Drept răsplată, a fost aleasă preoteasă a zeiței.

IANUS Veche divinitate romanică protectoare a ușilor și ferestrelor. A fost socotit chiar zeu al zeilor. Porțile templului său, în Forul roman, erau deschise în timp de război și închise în timp de pace. Era implorat în orice ocazie, și mai ales în viața familială. De la el a rămas numele Gianicolo din Roma, ca și numele primei luni a anului, ianuarie, el fiind zeul tuturor începuturilor. Era reprezentat cu două fețe: una fiind simbol al lunii, cealaltă, simbol al soarelui, în cinstea lui se celebrau ago-naliile*.

ÎAPET Titan*, tatăl lui Atlas*, Prometeu* și Epimeteu* în mitologia greacă. A fost aruncat de Zeus* în Infern, când a vrut să i se împotrivescă lui. și celorlalți zei din Olimp*.

ÎAPIGE Fiul lui Dedal*. A fost, după versiunea lui Virgi-liu, medicul lui Enea*.

Virgiliu, *Eneida*, XII, 391, 402; frescă pompeiană în Casa lui Siri-cus, reprezentînd pe Enea rănit

JARBA Rege legendar al Mauritaniei. A iubit-o pe Di-dona*, regina Cartaginei, dar ea l-a respins

din cauza cruzimii lui.

IASO Una din fiicele lui Asclepios* și ale Epionei* în mitologia greacă, personificare a bolilor și tămăduitoare a acestora, ca și tatăl său.

IAMA Zeul morții și judecător în Infern în mitologia vedică.

IASON Fiul lui Espn, rege în lolco, detronat de propriul lui frate, Pelia*. A fost' instruit de centaurul* Chirpn*.

174

175

La maturitate, i-a pretins lui Pelia drepturile lui, clar acesta i le-ar fi cedat numai cu condiția de a-i aduce din Colhida* berbecul cu lîna de aur*, în fruntea argonauți-, Ior* Iason a ajuns, într-adevăr, în posesia lîinii de aur și, ajutat de Medeea*, s-a reîntors în patrie. Dar nu a rămas aici, ci și-a continuat drumul în Corint, unde a părăsit-o pe Medeea și a luat-o de soție pe Creusa* (1). Dar Medeea s-a răzbunat și a ucis-o pe Creusa și pe fiii ei într-un chip înfiorător.

Frescă în Casa Amorașilor de aur, din Pompei; *Iason, erou argonaut*, sculptură antică; Francesco Caletti-Bruni, melodramă

IBIS Pasăre legendară socotită sacră de egipteni, fiindcă salva acest popor de reptile după retragerea'apelor Nilului. Zeița Isis* era reprezentată cu capul acestei păsări.

ICAR Fiul lui Dedal*. Amîndoi au fost închiși de regele' Minos* în labirintul* construit pentru Minotaur*. Cînd au vrut să scape de persecuția acestuia și-au făcut aripi din pene și ceară, pentru a ajunge cît mai departe, peste mare. Icar, în zbor, s-a apropiat prea mult de soare, neascultînd de sfatul tatălui său, aripile s-au topit și el s-a prăbușit în mare. Este simbolul răzvrătirii omului care, cu prețul vieții, îndrăznește să sfideze forțele necunoscute ale naturii și ale universului.

Ovidiu, *Metamorfoze*. VIII, 183 și urm.; Jean-Jacques Rousseau, Giacomo Leopardi, Gabriele D'Annunzio; frescă pompeiană în Casa lui Menandru; *Dedal care pregătește aripile*, basorelieu, în Villa Albani din Roma; Brueghel, *Căderea lui Icar*; Carlo Sara-ceni, Andrea Sacchi, Piero di Cosimo, pictură; Antonio Canova, sculptură

IDAS Fiul lui Afareu* în mitologia greacă. A răpit o tî-nără, pe Marpesisa, care îi plăcea lui Apollo*. -Pusă de Zeus* să aleagă între ei doi, ea l-a preferat pe Idas. Acesta a fost în cele din urmă ucis de Zeus fiindcă, într-o luptă cu Dioscurii*, a luat viața lui Castor*. După o altă versiune, la sfîrșitul expediției argonauților* a fost ucis într-o luptă cu Dioscurii.

IDEA (1) Nimfă*, mamă a lui Teucru* (1), primul rege al Troiei*. (2) Unul din numele zeiței Cibelei*, clupă muntele pe care îi era ridicat un templu.

ĂDMON Prevestitor care a participat la expediția argonauților*, dar care a murit înainte de a ajunge la țintă, ișa cum prevăzuse el însuși, în Bi-tinia.

IDOMENEU E,ege al Cretei, fiul lui Deucalion* nepot al lui Mînos*. A participat eroinic la războiul împotriva Troiei*. La întoarcere spre patrie, surprins de furtună, a făgăduit zeilor că le va jertfi prima ființă întîlnită dacă va scăpa cu viață.

Aceasta a fost propriul lui fiu, care îl aștepta nerăbdător. Idomeneu nu l-a cruțat. Pentru această cumplită faptă, tot zeii au dezlănțuit în Creta o molimă îngrozitoare, din cauza căreia, locuitorii, stiindu-î vinovat pe Idomeneu, l-au ucis. Virgiliu, *Kneida*, III, 400 și urm.

IDUN sau *IDUhfA* Personificarea poeziei în mitologia nordică. Hrînindu-se cu fructele oferite de ea, zeii rănîneau veșnic tineri.

IDA Munte din țîproprietatea Troiei*. Judecata lui Paris* a avut loc pe acest munte. Paris a acordat mărul de aur Afroditei*, socotind-o mai frumoasă decît Hera* și Atena*. Tot aici se ridica un templu al zeiței Cibelei* și a fost locul nașterii lui Zeus*. Homer, *Iliada*. VII, 47 și urm

176

IDUNA H- IDUN

IELE sau *ȘOIMANE* Personaje feminine fantastice în basmele populare românești îmbrăcate în alb, deseori amintite în legătură cu Alexandru Macedon, împărat intrat în

12 — Dicționar de mitologie

177

î legendele poporului român; în genere provoacă nenorociri, spre deosebire de Zîne*. Locuiesc, după credința populară, în văzduh, prin păduri, la marginea apelor și prin văi și ademenesc oamenii prin frumusețea lor.

IEROFILA Una dintre sibile*, preoteasă a lui Apollo* în mitologia greacă. A prezis Hecubei* nenorocirea provocată de răpirea Elenei* de către Paris*, fiul ei, și deci distrugerea Troiei*, ca și întemeierea Romei.

IFICLU Argonaut* din Tesalla, care a participat la vîna-rea porcului mistreț din Calidonia*; acolo a fost ucis de Meleagru*.

IFIGENIA Fiica lui Agamemnon* și a Clitemnestrei* în mitologia greacă. Dorind să se îndrepte din portul Aulida spre Troia*, Agamemnon a fost oprit pe mare de o furtună dezlănțuită de zeița Artemis*, care ar fi distrus întreaga flotă greacă, dacă Agamemnon nu i-ar fi făgăduit că-i jertfește pe propria lui fiică, Ifigenia*. În clipa să-vîrsirii sacrificiului, zeița a înlocuit-o pe Ifigenia cu o căprioară și a luat-o cu sine 'pe tînăra fată, ducînd-o în Taurida, făcînd-o preoteasă a cultului ei, din acea regiune. Mai tîrziu, cînd fratele ei, Oreste*, însoțit de bunul lui prieten, Pilade*, au venit să vadă templul, Ifigenia i-a însoțit în Grecia.

Homer, *Iliada*, IX, 145; Euripide, *Ifigenia în Aulida și Ifigenia în Taurida*, tragedii; Jean de Rotrou, Jean Racine, J. de la Cruz, Ippolito Pindemonte, Goethe, Jean Moreas, G. Hauptmann, poezii dramatice; Domenico Scarlatti, G. Orlandini, Leonardo Vinci, Nicola Porpora, Antonio Caldara, Luigi Cherubini, C. W. Gluck, Niccolò Piccinni, muzică; frescă în Casa Poetului tragic din Pompei, în Casa Chitaristului, în Casa lui Marcus Olconius și în 'Casa lui Pinarius Cerealis; Jean Blanchard, pictură la Luvru, Ricci, Pittoni, Bencovici, Anselm' Feuerbach, pictură la Muzeul din Darristadt, Hans Rottenhammer, Filippo Agricola, pictură; frescele lui G. D. Tiepolo în Vila Valmarana din Vicenza

înfățișarea Iftimiei, pentru a o consola de plecarea lui Te-lemac* în căutarea tatălui lui, Ulise*.

IFUR Numele Infernului la vechii gali.

IGEA Una din fiicele lui Asclepios*, protectoare a sănătății. Romanii au adorat-o cu numele de Salus* și de Valetudo.

Rubens, pictură

ÎL A. Tînăr de o rară frumusețe, care l-a însoțit pe Hera-cles* în expediția argonauților*. Oprindu-se însă pe o insulă pentru a-și potoli setea, a fost răpit de naiade*. Heracles i-a părăsit pe argonauți și a rămas pe insulă să-l caute.

Frescă în Casa Efebului clin Pomoei

IL AI R A sau *I LEI R A* Fiica lui Leucip*. Împreună cu sora ei, Febe* (4), a fost răpită de Dioscuri*, ea devenind soția lui Castor*.

ILARII Serbări organizate la Roma în cinstea zeiței Ci-bele*, ca și în cinstea unor fericite evenimente familiale.

ILEANA COSÎNZEANA Cea mai frumoasă și pură reprezentare feminină din mitologia românească, identică zeiței Venus*, tipul frumuseții idealizate, crăiasă a tuturor zînelor*. În unele basme, apare și ca femeie războinică, ocrotitoare a celor slabi. Destinul ei este legat de acela al lui Făt-Frumos*.

IFTIMA (1) Nimfă* iubită de Mercur*, mama satirilor*. (2) Sora Ptoelopei*. Zeița Atena*- i-a apărut acesteia sub

178

ILEIRA - * *ILAIRA*

179

ILEOS (1) Centaur*, care a participat la lupta împotriva lapișilor* și a fost ucis de Heracles*. (2) Erou care a luat parte la vînarep porcului 'mistreț din Calidonia* și a murit în timpul vînătorii.

ILION -> *TROIA*

ILIONA sau *ILIONE* Fiica cea mai mare a lui Priam* și a Hecubei*. A fost soția lui Polinestor*, crudul rege al Traciei. Cînd un frate al Ilionei a venit la Polinestor cu co'morile Troiei* pentru a le pune la adăpost de greci, acesta l-a ucis și a pus stăpînire pe ele.

ILIONE -H» *ILIONA*

iLiuNEU Unul din cei șapte fii ai lui Amfion* și ai Nio-bei*, ucis, ca și ceilalți, de săgețile lui Apollo*.

ILITIA (1) Fiica lui Iupiter* și a Iunonei*, protectoare a moașelor și a nou-născuților. (2) Epitet al Diane*, ca protectoare" a maternității.

ILLAPA Zeu al fulgerelor și al furtunilor la vechii pe-ruvieni.

ILO Fiul lui Troos*. A fost întemeietorul cetății Troia*, care se numea la început Ilion. Zeus i-a dăruit atunci statuia de lemn a zeiței Atena*, Paladiul*, care trebuia să ocrotească cetatea. Ulise* și Diomedea*, în timpul asediului Troiei, aflînd că soarta cetății depinde de aceasta, au furat-o. După care, Troia a fost cucerită ușor.

IMEROS Personificare a iubirii la greci, zeu care îl însoțea continuu pe Eros*.

180

IMMET Munte din Atica (Grecia), vestit pentru calitatea mierei și pentru cultul lui Zeus.

INACOS (1) Fiul lui Oceanus* și al zeiței Thetis* (1). A întemeiat orașul Argos* (5) și dinastia argolizilor. (2) Fiul lui Foroneu*.

INDRA Divinitate vedică supremă, stăpînul vînturilor și al tuturor cataclismelor naturale, dar și al timpului frumos, al belșugului și al luminii.

INO Fiica lui Cadmos*, soția lui Atamant*; l-a sfătuit pe soț să-si jertfească pe cei doi copii avuți cu Nefeie*, Frixos* și Elle*. Cuprinsă însă de renușcări, s-a aruncat în mare, dar Poseidon* a adoptat-o și a făcut-o una din zeițele mării. După o versiune, Ino și-a pierdut mințile, pentru că a fost pedepsită de Hera* care a vrut să se răzbune pe Zeus* din cauza aventurii lui cu Semele*, care a devenit mamă lui Dionysos*, crescut, în copilărie, de Ino.. O altă versiune, afirmă că ea însăși și-ar fi ucis copiii.

IO Fiica lui Inacos* (1), primul rege al Argeșului* (5), adorată de Zeus*. Pentru a o ascunde de soția sa, Hera*, Zeus a preșehimbat-o într-o juncană. Hera, aflînd, l-a rugat să i-o ofere în dar, însă o dată dobîndită, l-a pus pe Argos (2), monstrul cu o sută de ochi, să o păzească. Hermes*, prietenul mai tînăr al lui Zeus, l-a ucis pe Argos, însă Hera a făcut ca Io să fie înțepată de un tăun și să alerge prin lume; ea s-a oprit în Egipt, unde Zeus i-a redat înfățișarea dinainte. Io a avut de la el un fiu, pe Epaf.

Eschil, Sofocle și Euripide, în opere. A fost reprezentată ca o vacă sau ca o copilă cu coarne pe cap. Frescă în Casa Liviei de pe Palatin, în Roma; Correggio, Io și Iupiter, pictură

181

IOCASTA Soția lui Laios* și mania lui Edip* în mitologia greacă. Printr-o întâmplare nefericită, a devenit soția propriului ei fiu fără a ști acest lucru, îngrozită de fapta comisă, s-a spînzurat, iar fiul ei și-a scos ochii.

IOLAO Fiul lui Ificlu*, tovarăș al lui Heracles* în lupta acestuia împotriva hidrei din Lerna*. Mai tîrziu, a construit rugul care urma să-l incinereze pe Heracles.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 394 și urm.

IOLCO -> *IOLEO*

IOLEO sau *IOLCO* Oraș din Tesalia (Grecia), de unde "Iason*" a pornit expediția argonauților*, pentru a obține lîna de aur*.

ION Fiul lui Apollo* și al Creusei; unul dintre regii Atenei și strămoșul ionilor.

IORMUNGANDUR Șarpe care înconjoară pămîntul în mitologia nordică, dușman al zeului Thor*.

IRENE Zeița păcii (gr. *eirene*, pace), una din ore*, fiice ale lui Zeus* și Temis*. Era reprezentată ca o femeie tînă, cu un caduceu*, cu cornul abundenței* și cu o statuie a lui Pluto* copil (gr. *pluto*, bogăție).

ISIS Divinitate a fecundității în mitologia egipteană, soția lui Osiris* și mama lui Horus*; împreună cu ei, forma trinitatea sacră supremă. Era mamă a tuturor și a naturii, în toate formele ei. Grecii au identificat-o cu Hera*, cu Demetra*, cu Afrodita*, cu Selena* și cu Io*. La Roma, cultul ei a fost răspîndit mai ales în timpul Imperiului, sub formă de mistere (Misterele isiace).

ISMENA Fiica lui Edip* și a locastei*, soră a Antigonei* în mitologia greacă. A fost și ea condamnată la moarte de Creon*, o dată cu sora ei, pentru că i-a înmormîntat, după legile strămoșești, pe frații lor, Poli-nice* și Eteocle*.

ISSION Rege al lapiților*; invitat de Zeus* la masa zeilor, a încercat să o cucerească chiar pe Hera*, soția

; • lui Zeus. Drept pedeapsă, a fost aruncat în Infern și le-

• I gat de o roată înroșită în foc. Ovidiu, *Metamorfoze*, IV

ITTACA Insulă pe coasta orientală a Greciei, patria lui Ulise.

Homer, *Odiseea*, I, 186; III, 96 și urm.,; 103 și urm., 351

ITALUS Fiul Penelopei* și al lui Telegon*, venit din Arcadia* din Sicilia, unde i-a stăpînit pe enotri sau pe sicilienii. Aceștia au luat de la el numele de itali.

IRIS Personificare a curcubeului, ca punte între cer și pămînt în mitologia greacă. Mesageră a zeilor, închipuită ca o tînă cu aripi de aur sau avînd în mînă o nuia ori un vas. .

..• \. i <>

182

IUGATINUS Divinitate abstractă în mitologia romană, care făcea ca jugul căsătoriei să fie ușor. O statuie veghea tot timpul acest crez.

IULIU -+ *ASCANIU*

183

IUNONA Divinitate romană, similară Herei* la greci, protectoare a maternității și a căsătoriei. Proteja, de altfel, pe fiecare femeie în parte. A fost soția lui Iulius* și, deci, regină a tuturor zeilor romani. A fost venerată pe Capitoliu* (Iunona Capitolina), avînd un templu pe colina Arx. La 1 martie, primea jertfe de miei și alte animale. Ei i s-a dedicat luna iunie, în lupta din-1 tre greci și troieni, i-a susținut pe greci, fiindcă Paris*, fiul regelui Troici*, la un concurs de frumusețe, la care s-au prezentat Atena*, Afrodita* și Iunona. a preferat-o pe Afrodita. Frescă pompeiană în Muzeul din Napoli; Paolo Veronese, pictură

IUNONES Zîne sau îngeri păzitori în mitologia romană, care se identificau sau chiar confundau cu orice femeie, pentru a o proteja toată viața.

IUPITER Zeul suprem al romanilor, fiu al lui Saturn* și al Rheeli*, frate al lui Neptun* și Pluto*. Soția lui a fost Iunona*. îi corespunde Zeus* în mitologia greacă. Proteja legile și statul roman și își demonstra puterea prin miracole și acte de bravură supreme. Templul lui cel mai important a fost construit pe Capitoliu*, unde era venerat împreună cu Iunona și Minerva*. Mesager i-a fost vulturul, iar atribut, fulgerul.

IUVENALIA Serbare instituită de Nero la Roma, în cinstea zeiței tinereții, Ebe*.

IUVENTAS Zeița tinereții în mitologia romană.

IZANAGI și IZANAMI Pereche de divinități japoneze creatoare ale insulelor japoneze, ale zeilor, ale" mărilor, ale fenomenelor atmosferice ale Soarelui și Lunei.

IZANAMI -> IZANAGI

IUTURNA (1) Sora lui Turnus*, regele rutulilor*,. care a fost iubită de lupi'ter* si apoi preschimbată într-un izvor. L-a susținut pe fratele ei în timpul înfruntărilor acestuia cu Enea*. Templul său se afla în Câmpul lui Marte din Roma. (2) Rîu în care obișnuia să se scalde lunona* pentru a se .purifica.

Virgiliu, *Eneida*. XII, 141, 229, 469

IUTURNALII Serbări ținute la 11 ianuarie, la Roma, în cinstea lut urnei*.

184

I

L

LABDACOS Strămoș al lui Edip*, tatăl lui Laios* și rege al Tebei* (2).

LABIRINT Construcție în aer liber, 'cu multe coridoare, concepute astfel încît cel ce intră să nu mai poată ieși. Arhitectul a fost Dedal*, constrîns de regele Minos* al Cretei, care și-a sechestrat aici fiul, pe Minotaur*. Dedal s-ar fi inspirat din planul unui alt labirint, existent mai înainte în Egipt. Un alt labirint se .află în Lemnos.

LADON (1) Zeu fluvial din Arcadia*, tatăl nimfelor* Dafne*, Siringa* și Talpusa. (2) Balaur care păzea merele¹ de aur din grădina hesperidelor*.

LAERTE Tatăl lui Ulise*. L-a așteptat pe fiul său pînă cînd acesta s-a întors de la Troia*, după care, împreună, au pedepsit pe pretendenții Penelopei* (proci*).

LAIOS Fiul lui Labdacos*, rege al Tebei* (2). Oracolul* i-a prezis dî fiul lui îl va ucide și o va lua de soție pe propria mamă. Oracolul s-a adevărit: Edip* l-a ucis pe Laios și, tot fără să știe, a luat-o de soție pe locas'ta*.

LAKSHMI în mitologia vedică, divinitate feminină, corespunzătoare Afroditei*, zeiță a frumuseții, a abundenței, a prosperității și a destinului favorabil.

LABITI Divinitate a sciților, personificare a focului.

LACEDEMON Unul din fiii lui Zeus*, avut de la Tai-gete*. El ar fi introdus în Grecia cultul grațiilor*.

LACEDEMONIA Regiune în Grecia, cu capitala Sparta, numită astfel de la Lacedemon*, fiul lui Zeus* si al nimfei* Taigete*.

LACHESIS Una din moire* în mitologia greacă. Ea ținea fusul pe care înfășură firul vieții fiecărui om în parte.

LACINIO Tîlhar ucis de Heracle*, cînd a trecut prin Italia cu boii lui Gerion*.

186

LAMIA Tînără iubită de Zeus*, căruia i-a dat mai mulți fii. Dar Hera*, soția acestuia, i-a ucis pe toți. Lamia a înnebunit și, în nebunia ei, devora orice copil, în cele din urmă a fost prefăcută în cățea.

LAMPADEFORH Serbări compuse din procesiuni cu torțele aprinse și- alergări de cai. Se țineau în cinstea lui Hefaistos* și durau opt zile.

LAMPETIA -> hAMPETUSA

LAMPETUSA, LAMPETIA si *FETUSA* Fiicele lui He-lios* în mitologia greacă.

LAOCOON Preot troian care l-a sfătuit pe Priam*, regele Troiei*, să nu admită introducerea în cetate a calu-

187

lui de lemn al grecilor, simțind în acesta un pericol. Zeița Atena*, care îi proteja pe greci, a trimis însă j împotriva preotului doi șerpi mari ca să-1 ucidă împreună

cu cei doi copii ai lui.

Sofocle, *Laocoon*, tragedie; Virgiliu, *Eneida*; Jacopo Sodalotto, *De Laocoontis statua quae in Vaticano spectatur*; poem; G. E. Lessing, *Laocoon*, eseu; Agesandru, Polidor și Atendor, *Laocoon*, sculptură, în Muzeul Vaticanului

asemenea Laomedon nu i-a arătat nici o generozitate. Heracles l-a ucis însă și pe el, și pe fiii lui.

Homer, *IKada*, V, 640, 649; XX, 236 și urm.; JXI, 442; Ovidiu, *Metamorfoze*, XI, 194 și urm.

LAOTOE Fiica lui Altețe*; a avut de la Priam*, regele Troiei*, un fiu, pe Licaon* (2). Homer, *Iliada*, XXI, 85

LAODAMANT (1) Fiul lui Eteocle*, regele,, Tebei* (2). I-a înfruntat pe epigoni*, care i-au atacat cetatea, dar a murit ucis de Alcmeon*. (2) Fiul lui Alcinou* și fratele Nâusicăi*.

•**LAODAMIA** (1) Fiica lui Bellerofon*, iubită de Zeus*, de la care a avut un fiu, pe Sarpedon* (2). A fost ucisă de Artemis*, din cauza orgoliului ei nesăbuit. (2) Fiica lui Aca'st*, care, când soțul ei, Protesilaos*, erou grec, a fost ucis de Hector*, a murit și ea.

LAODICE (1) Nimfă*, mama Niobei*. (2) Fiica lui Priam*, regele Troiei*. A murit de durere când un fiu i-a fost mușcat de șarpe; după alții, a murit în timp ce fugea din Troia. (3) Fiica lui Agamemnon*, pe care alții o numeau Electra*.

LAODOC Mul lui Antenor*, unul din înțelepții Troiei.

LAOMEDON Fiul lui Ilo*; a construit Troia* cu ajutorul lui Apollo* și Poseidon*, pe care a refuzat apoi să-i răsplătească. Poseidon a trimis atunci un monstru marin ca să distrugă cetatea, dar Laomedon s-a oferit să-și jertfească fiica, pe Esiona*, expunând-o monstrului. În ultima clipă, însă, a fost salvată de Heracles*, căruia de

188

Popor războinic din Tesalia,' atacat de centauri* cu ocazia nunții regelui lor, Piritou*, cu Hippodamia* (1), pe care centaurii au vrut să i-o răpească. Au fost învinși și puși pe fugă.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XII, 210 și urm.; Homer, *Odiseea*, XXI, 297; frescă din Pompei în Muzeul din Napoli: *Piritou primind pe centauri*; reproducerea luptelor pe Vasul Frangois, azi la Florența; Michelangelo, *Lupta centaurilor cu lapilii (Centauromachia)*, "basorelief

LARARIUM Spațiu rezervat în casele romanilor altarelor consacrate larilor*.

LARI Genii* sau duhuri protectoare ale casei și familiei, ca și ale câmpurilor. Aveau altare în toate casele romanilor. Se* identificau chiar cu sufletele celor defunți. Li se jertfea un porc în timpul ceremoniilor publice. Aveau un templu în mijlocul Câmpului lui Marte.

Sanctuar, în Casa familiei Vettius din Pompei.

LARISSA Oraș în Tesalia, unde Zeus* era onorat în mod special, deoarece se presupune că aici s-ar fi născut.

LARUNDA Presupusă mamă a larilor*, divinitate protectoare în toate casele romanilor.

189

LATINUS Fiul lui Faun* și al nimfei* Marica*; a fost soțul Amatei* de la care a avut o fiică, pe Lavinia*.

Virgiliu, *Eneida*, VII, 45, 52, 69, 96

LATIUM Regiune din Italia, în care, după legendă, s-a stabilit Enea* și troienii lui, după părăsirea Troiei*.

Virgiliu, *Eneida*

LATONA Soția lui Zeus*, înaintea Herei*, de la care el a avut pe Apollo* și pe Diana*.

LAVERNA Zeiță romană protectoare a hoților și tâlhărilor. I-a fost consacrată o pădure pe Via Salaria.

LAVINIA Fiica lui Latinus* și a Amatei*. A devenit soția lui Enea*, deși îi fusese hărăzită lui Turnus*, regele rutulilor*. Acesta l-a înfruntat pe Enea dar a fost învins de el. Lavinia a avut de la Enea un.-fiu, pe Silviu*. Virgiliu, *Eneida*, VI, 763; XII, 194, 937
LEDA Fiica lui Testios* și soția lui Tindar*^ regele Spartei. Pentru a fi aproape de Zeus*, s-a prefăcut într-o lebădă. Leda i-a născut pe Castor* și Pollux*, gemenii cunoscuți și cu numele de Dioscuri*. Elena* și Clitemnes-tra* au fost de asemenea fiicele ei.

Timoteu, grup sculptat în sec. IV î.Chr.; Bartolomeu Ammannati, sculptură, la Florența; frescă în Casa familiei Vettius și Casa Reginei Margareta în Pompei; Leonardo da Vinci, Michelangelo, Sodoma, Corregio, Jacopo Pontormo, Paolo Veronese, Falconet, Vieira, pictură

LEMNIADE Femei din insula Lemnos care, disprețuind-o pe Afrodită*, au fost pedepsite de aceasta să emane un

190

miros pestilențial. Soții lor le-au abandonat, iar ele s-au răzbunat, ucigându-i.

LERNA Mlaștină în Argos* (5), în care trăia hidra*, șarpe, monstruos, ucis de Hereule*, în aceeași mlaștină, cele patruzeci și nouă de Danaide* au aruncat capetele soților lor uciși în noaptea- nunții după sfatul tatălui lor, Da-

LĒTE Rîu în Infern în mitologia greacă. Cei ce beau din el uitau tot trecutul.

Virgiliu, *Eneida*, VI, 714

LETO -+ **LATONA**

LEUCIP Tatăl Ilairei* și al Febei* (4), cunoscute în mitologia greacă sub numele comun de Leucipide. Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, 306

LEUCIPE Nimfă* în mitologia greacă, aflată în preajma Persefonei* când aceasta a fost răpită de Pluto*.

LIBER Zeu italic arhaic, protector al fertilității naturii, al viței de vie, al culesului viilor, al, vinului. A fost identificat mai târziu cu Bachus*, ca zeu care eliberează pe oameni de orice griji. Serbările în cinstea lui, Liberalii, se organizau în Italia la 17 martie.

LIBERA Zeiță italică arhaică, corespunzătoare Proser-pinei*, soră a lui Liber*. Era identificată și cu Ariadna*, soția, pe scurtă durată, a lui Dionysos*.

LIBERTAS Personificare. a libertății în mitologia romană, mai întâi personale, apoi a statului, identificată cu

191

Eleuteria* grecilor. Avea la Roma, două temple: unul în Forul roman, altul pe Aventin* (2). Era reprezentată ca o femeie hotărâtă, avînd în mîină un sceptru și în cealaltă o beretă frigiană. În alte reproduceri, ține în mîini un plug frînt.

LIBIA Fiica lui Epaf, regele Egiptului. A fost iubită de Poseidon* și a dat naștere lui Agenor*, regele fenicienilor, și lui Belo*.

LIBITINIA Zeița romană a funeraliilor. Avea puterea de a lua viața oamenilor oricînd, la alegere: ad *libitum*.

LICA Sclav care i-a adus lui Hercule*, din partea Deia-nirei*, mantia îmbibată în sîngele otrăvit al lui Nexos*. Cînd Hercule a început să simtă arsurile provocate de otravă, l-a ucis pe Lica fără milă, aruncîndu-l în mare, unde s-a 'prefăcut în stîncă.

Ovidiu, *Metaforfoze*, IX, 211 și urm.

«i

LICAON (1) Rege al • Arcadiei*, care a avut ambiția de a-l pune la încercare pe Zeus*, dîndu-i pe propriul fiu să-l devoreze. Zeus si-a dat seama la timp și a pedepsit pe 'Lieaon, prefăcîndu-l într-un lup. (2) Fiul lui Priam*, ajuns, în timpul războiului Troiei*, prizonierul lui Ahile*, care l-a vîndut ca sclav. După o altă versiune, a fost ucis de Ahile însuși, cînd a încercat să fugă. Ovidiu,

Metamorfoze, 163 și urm.; Homer, *Iliada*, XXI, 35 și urm.

LICEE Serbări date în Grecia în cinstea lui Zeus*, care a fost hrănit pe muntele Liceu, în Arcadia*.

LICEU (1) (gr. *licos*, lup). Unul din numele lui Zeus*, care a apărut o dată în Argos* (5) sub înfățișarea unui lup. (2) Nume dat lui Pan*.

192

LICO Rege al Tebei* (2), căsătorit la început cu An-tiope* (2), apoi cu Dirce*.

Aceasta din urmă, aflînd că Lico păstrează la curtea sa pe prima soție, a maltratată-o pînă a ucis-o. La rîndul ei, a fost supusă la chinuri de fiii Antiopei, Amfion* și Zete*, care au torturat-o, legînd-o de coarnele unui taur înfuriat. Ei 1-aii ucis și pe Lico.

LICOMEDE (1) Rege al dolopilor, la curtea căruia a fost găzduit un timp Ahile*. De la el, fiica acestuia, Deida-mia*, i-a avut pe- Neoptolem*. (2) Rege al Scirului (însulă în Grecia) la curtea căruia Thetis* (2) 1-a ascuns pe Ahile*, în vesminte de femeie, pentru a-l cruța de războiul împotriva Troiei*. A fost însă descoperit de Ulise* și luat la război.

Fiicele lui Licomede, regele Scirului, pictură de Romeo Batoni în Muzeul Uffizi, din Florența

LICON Fiul lui Hlppocoon*, ucis de Hercule*.

LICORIS Nimfă* a mării, iubită de Apollo*. Era fiica lui Nereu* și a lui Doris*.

LICURG Rege al Tracici, care a vrut să împiedice introducerea cultului lui Dionysos* în ținutul lui; a fost orbit și apoi ucis de zeul însuși Ovidiu,

Metamorfoze, IV, 22

LiNA DE AUR Lîna berbecului care i-a adus pe Fri-xus* și pe Elle* în Colhida*.

Frixus a oferit acest animal, drept jertfă, lui Zeus* și a atîrnat lîna berbecului de un copac în pădurea în care era venerat Ares*. r> ARGONAUȚI

LINCEU (1) Soțul Hipermentestrei*, salvat de aceasta atunci cînd surorile ei (Danaide*) și-au ucis soții, în

13 – **Dicționar de mitologia**

193

noaptea căsătoriei, la porunca tatălui lor, Danaos* pentru a nu ceda fratelui lui, Egipt, care voia să-și căsătorească fiii cu fetele propriului lui frate. (2)

Argonaut* care posedă o privire pătrunzătoare, încît putea să vadă prin ziduri. A luptat împreună cu fratele lui, Idas*, împotriva Dioscurilor*.

LIN COS Regele sciților, a vrut să ucidă pe Triptolemeu de la care a învățat meșteșugul agriculturii, pentru a-și atribui lui această cinste. Demetra* 1-a preschimbă în-tr-un linx. Ovidiu, *Metamorfoze*, V, 650 și urm.

LINOS Dascăl al lui Heracles* în arta muzicii. A fost ucis de propriul lui discipol cu propria-i liră, fiindcă si-a exprimat, pur și simplu, o părere critică. După alții, a fost ucis de Apollo*, care nu i-a putut îngădui superioritatea în arta lirei.

LIOCRIT Unul : din pretendenții Penelopei* (proci*) ucis, la întoarcerea lui Ulise* în patrie, de Telemac*.

LIRA Instrument muzical foarte răspîndit în antichitate, presupus a fi fost inventat de Hermes*, Orfeu*, Apollo* sau Amfion*.

LIRIOPE Mama lui Narcis*, nimfă* preschimbă în-tr-o apă. Privindu-se în ea, Narcis și-a îndrăgit propriul lui chip.

LISIA Una din cele mai vestite sirene*.

LOKJB-Zeul tuturor nenorocirilor, la nordici, corespunzător demonului* sau diavolului din alte mitologii. So-

194

ția lui era Angerboda*, tot atît de crudă, iar fiii: lupul Fehrir*, șarpele Midgard*

și zeița morții, Ela*. Când Loke era furios, provoca tunete și cutremure.
LOTUS Nimfă* care, deoarece l-a respins pe Mercur*, a fost preschimbată de acesta într-o floare cu același nume. Ea a fost socotită sacră de egipteni.
LUA Zeiță romană, căreia i se ofereau armele dușmanilor,,pe, un r.ug aprins.....

LUCEAFĂRUL Personaj fantastic, legat de steaua cu' același nume, întâlnit și în basmele și poemele culte românești, mai ales cele cu caracter romantic.

M. Eminescu, *Luceajiri*, poem; Tilus Livius, *Ai arie condilft*, XL, 2 2

LUNA Divinitate comună majorității popoarelor din antichitate: Isis* la egipteni, Astarte* la greci, Diana* la romani.

LUNGILA Personaj din basmele românești, care posedă însușirea de "a se putea lungi în voie, atît cît să ajungă chiar și pînă la capătul lumii, îi corespunde, în oarecare măsură, un alt personaj din mitologia românească, Lății u.

LUPERCALII Serbări organizate în antichitate, la Roma, la 15 februarie, în cinstea zeului Faun*, Pan* sau Lu-percus* (lat. *lupercus*, care respinge lupul), apărător al turmelor de oi. Serbările erau și o ocazie de purificare și de osanale aduse fertilității și prosperității.

LUPERCUS Veclie divinitate italică protectoare a turmelor, identificată cu Faun*.

195

•M

Hermes*. Apoi zeul a prashimbat-o într-o stea. (2) 'Divinitate italică arhaică, ocrotitoare a fructelor. Gabriele D'Annunzio, *Maia*, poem

MAIESTA (1) Zeiță italică, identificată cu Maia* (1). (2) A fost soția lui Hefaistos*, înaintea Afroditei*.

MĂ Divinitate a vechii Li di i, corespunzătoare zeiței Rea Silvia* a romanilor sau o Magna M'ater. Bachus* ,a fost educat de o discipolă a ei.¹

MAAT Zeița adevărului și a justiției în mitologia egipteană.

MANA GENETA --> *GENETA*

MANI Sufiletele morților sau umbrele lor, la romani, socotite divinități. Ele continuau să exercite o influență asupra celor rămași în viață. Erau, în general, considerate spirite sau duhuri bune, binevoitoare, în cinstea lor erau organizate serbări numite Parentalii sau Feralii.

MAC AON Fiul lui Asclepios*, educat de centaurul* Chi-ron*. A fost, ca și tatăl, lui, un medic desăvîrșit. La războiul împotriva Troiei*, a comandat, împreună cu fratele său, un grup de tesalieni. Ilomer, *Iliadci*, II, 732; IV, 193 și urm.; XI, 506 și urm.

MĂCAR Unul din fiii soarelui și ai nimfei* Rodi, care, după ce. a luat parte la omorîrea unuia din propriii lui frați, s-a refugiat în insula Lesbos.

MANTOS (1) Fiica lui Tiresias*, profetul din Teba* (2). Când cetatea a fost cucerită de egipteni, ea a fost dusă la Delfos*, pentru a servi oracolul* lui Apollo*. Acolo a dat naștere lui Mops*. (2) Zeu etrusc, faimos profet, întemeietor al orașului Mantova.

Virgiliu, *Kneida*, X, 199

MANTURNA Divinitate romană protectoare a soțiilor și a familiilor.

MACAREU (1) Fiul lui Eol*, care s-a îndrăgostit de sora sa, Canace*, trecînd peste legile îngăduite. (2) Unul din. tovarășii de călătorie ai lui Ulise*. Ovicîiu, *Metamorfoze.*, XIV, 159 .

MAGI Preoți persani cu puteri politice, capabili, unii, de profeții și vindecări de boli.

MAÎA (1) Pleiadă* în mitologia greacă, fiica lui Atlas* (1) și a Pleionei*. A fost iubită de Zeus*, căruia i-a dat pe

196

MARDUK Divinitate babiloniană, legată de facerea lumii, după victoria reputată asupra monstrului Tiamat*.

MAR/CA Nimfă* italică, soția zeului Faun* • și mama regelui Latinus*.

Virgiliu., *Kneida*, VII, 47; Titus Livius, *Ab urbe condita*. XXVIII 37, 2

MARȘ GRADIVUS Zeu ocrotitor al ogoarelor la geți.

197

MARSYAS Satir* sau păstor din Frigia'(Asia Mică) care după o versiune, a făurit flautul și l-a înfruntat pe

Apollo* în

cîntatul din acest instrument. După o altă

legendă, el și-a însușit flautul, în clipa cînd zeița Atena* — ori de cîte ori cînta din flaut —, văzîndu-si chipul deformat, l-a părăsit mîniată; în întrecerea cu Apollo, el a fost învins de zeu. Pentru a-i pedepsi cutezanța, totuși, Apollo l-a jupuit de viu. A devenit apoi simbol al Forului roman și, în consecință, al libertății.

Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, 38 și urm.; Dante, *Paradisul*, c: I, 19—21. C) lastră de la Mantinela: *Apollo și Marsyas*; o statueta din bronz la British Museum, copia unei opere a lui Miron (sec. VI î.Chr.); G. B. Langetti, pictură în Pinacoteca din Dresda

Creusa* (1) și a părăsit-o. Medeea s-a răzbunat însă, oferind Creusei un Veșmînt otrăvit care a ucis-o și i-a ucis și pe propriii fii avuți cu Iason. A fugit apoi la Atena, pe un car tras de balauri unde l-a luat de soț pe Egeu*, pe al cărui fiu a încercat, de asemenea, să-l otrăvească.

Pindar, *Pitica*, IV; Kuripide, *Medeea*, tragedie; Seneca, *Medeea*; Valerius Flaccus, *Argonautele*; Ovidiu, *Metamorfoze*, VII, 1 și urm.; Corneille, *Medea*; *Medea*. pe o amforă din Italia meridională, din sec. IV î.Chr.; *Medea meditează uciderea copiilor ei*, frescă pompeiană; sarcofag roman cu tragedia Medeei; Eugene Delacroix, *Ansolm Feuerbach* 'etc.', pictură; Luigi Cherubini, *Gustave Charpentier*, *Filippo Pacini*, *Darius Milhaud*, muzică;" Corrado Alvaro, *Lunga noapte a Medeei*, dramă; Pier Paolo Pasolini, *Medea*, film

MARTE La început, zeu al vegetației, la romani, venerat pe colina Capitoliului*, apoi apărător al pămîntului patriei și la nevoie, războinic. I se ofereau, în această calitate, serbări militare pe Câmpul lui Marte din Roma, Era socotit tatăl, fraților Romulus* și Remus* și, deci, strămoșul poporului roman.

MĂRUȚI în mitologia vedică, divinitate a vînturilor și a uraganelor, care, împreună cu Indra*, a dus continuu lupta împotriva monstrului primordial Vritra*.

MATER MATUTA -> *MATUTA*

MEDUSA -> *GORGONE*

MEGAPENTE Fiul lui Menelau*. După moartea tatălui lui, a ocupat tronul Spartei și a izgonit-o pe Elena*, mama lui vitregă. Homer, *Odiseea*, XV, 100 și urm.

MEGAROS Tatăl lui Hippomene*. Și-a jertfit viața pentru victoria Tebei* (2).

MELAMION -* *HIPPOMENE*

MATUTA sau *MATER MATUTA* La început Aurora* însăși în mitologia romană, protectoare a nașterilor, a mărilor și porturilor. Serbările, numite Matralii, aveau loc la Roma, la 11 iunie.

MELAMPOS Profet grec, care a primit darul prevestirii de la niște șerpi. De atunci el a înțeles graiul tuturor animalelor;

MEDEEA Fiica lui Bete*, regele Colhiclei*. Dotată cu putere magică l-a ajutat pe Iason* să pună stăpînire pe înina de aur*, împreună cu acesta a părăsit apoi Colhida, pentru a se stabili în Corint, aici Iason a îndrăgit-o pe

MELANTIUS (1) Fiul lui Doliu, păstor al lui Ulise*. (2) Păstor de capre care l-a

înfruntat pe Ulise*. Acesta s-a răzbunat pe el, ucigându-l.

198

199

MELEAGRU Erou care a participat la vânătoarea porcului mistreț din Calidonia*; el este cel care a, ucis animalul și, drept răsplată, a primit capul și pielea acestuia. A oferit trofee Atalantei* (1), care a rănit mistrețul de moarte, înaintea lui. Meleagru a murit, așa cum au prevestit moirele*, ucis de propria lui mamă, Al-tea*.

Homer, *Iliada*, IX; Scopas, sculptură din sec. IV î.Chr., în Muzeul Vaticanului; *Meleagru*, frescă pompeiană; Rubens, Jacob Jordaens, Nicolas Poussin, pictură

MELEKKART sau **MELKART** Zeul cetății Tyr, personificare a geniului fenician, inspirator al alfabetului, al virtuților nautice și comerciale.

MELIA Fiica lui Oceanus* și mama nimfelor* oceanice.

MELIBEA (1) Fiica lui Oceanus* și mama lui Licaon* (2) Una din fiicele Niobci* cruțată de Artemis*.

MELICERT Fiul lui Ino* și al lui Atamant*. S-a aruncat în mare o dată cu mama lui, cuprinși de nebulie, și acolo amândoi au fost primiți ca oaspeți de Poseidon*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, >22

MELISSA Nimfă*, fiică a regelui Cretei, Melisseu* (1). L-a hrănit pe Zeus* cu lapte de capră și a învățat poporul cretan cum să obțină mierea de albine (gr. *melissa*, albină).

MELPOMENE Muza* tragediei, a muzicii și a cântului în mitologia greacă. Fiica lui Zeus* și a Mnemosinei*. Este reprezentată cu o mască tragică într-o mână și încălțată cu coturni.

MEMNON Fiul lui Titon* și al lui Eos*. A luptat la Troia* și a fost ucis de Ahile*. De pe rugul pe care a fost incinerat, s-au ridicat în zbor numeroase păsări care s-au luat la harță între ele. Zeus* l-a trecut printre zei, făcându-l nemuritor, în Egipt, lângă Teba* (3) există și acum Coloanele lui Memnon, de fapt ale faraonului Amenhotep III, din secolul XV î.Chr., construite pentru mausoleul acestuia, în antichitate, una din coloanele rămase în picioare, scotea dimineața un sunet asemănător celui de vioară, care a fost interpretat drept salutul lui Memnon adresat mamei sale, care nu contenea să-l plîngă. Ovidiu, *Metamorfoze*, IU, 576 și urm.

MENADE în mitologia romană, femei din cortegiul lui Dionysos* care, în timpul desfășurării cultului acestui zeu, se pretau la manifestări euforice sălbatice.

Menadă adormită, sculptură romană, în Muzeul Național din Atena

MENECEU Tatăl al lui Creon*, regele Tebei* (2), ucis în timpul luptelor dintre Eteocle* și Polinice*, fiii lui Eclip*. După alții, Menecou și-a sacrificat viața pentru a salva Teba din mâinile celor șapte (Cei șapte împotriva Tebei*), așa cum i-a fost prezis de Tiresias*.

•**MELISSEU** (1) Tatăl Melissei*, nimfa* care l-a hrănit pe Zeus* copil. (2) Unul din epitetele lui Zeus*, care s-a hrănit, în tinerețe, cu miere de albine.

MELKART -> **MELEKKART**

200

MENELAU Fiul lui Atreu* și fratele lui Agurnemnon* în mitologia greacă. El este cel care a pornit războiul împotriva Troiei*, fiindcă soția lui, Elena*, a fost răpită de Paris*, fiul regelui Troiei. În timpul luptelor, a fost protejat de Atena*. După învingerea troienilor, s-a întors cu Elena în patrie, la Sparta.

201

MENEȘTE Nimfă* în mitologia greacă, înzestrată cu o memorie prodigioasă.

MENESTEU Regele Atenei, care a participat la cucerirea Troiei* și a fost ucis în lupte.

MENETIU (1) Titan* în mitologia greacă, care a luat parte la revolta împotriva lui Zeus* și a fost trăsnet de acesta. (2) Tatăl lui Patroclu*.

MENIPPE Fiica lui Orion* în mitologia greacă, împreună cu sora ei, Metioche, s-a jertfit pentru a salva Beoția de ravagiile unei epidemii de ciumă. Au fost prefăcute - amândouă în stele.

MENS Divinitate abstractă în mitologia romană, adorată ca zeița a sufletului, a intelectului și a prudenței.

MENTA Nimfă* adorată de Hades*. Persefona* din invidie, a preschimbato în planta cu același nume.

MENTOR Fiul lui Alcim din Itaca* și prietenul lui Ulise*. Acesta, când a plecat la Troia*, l-a lăsat să-i supravegheze casa și să-i educe fiul, pe Telemac*. Atena* însăși i s-a prezentat de câteva ori lui Telemac sub înfățișarea bunului Mentor, liomer, Odi. v. 11, l. 225 și urm., 267 și urm.

MEONIJ (1) Un alt nume al muzelor*, de la numele lui Hornor, născut în Meonia, din Lidia antică. (2) Nume al lui Dionysos*, sub care era venerat în Meonia.

MEUA Fiica lui Proteu*, însoțitoare și prietenă a zeiței Artemis*. Când Zeus* i-a arătat prea multă atenție, zeița, din invidie, a ucis-o.

MERCUR Zeu roman al comerțului (lat. *mercur*, marfă), identificat, mai târziu, cu Hermes* al grecilor. A avut un templu la Roma, în Circus Maximus, începând din anul 495 î. Chr. Serbările în cinstea lui aveau loc la 15 mai.

Frescă la Pompei, în Via dei P. Abbondanza; *Mercur* în repaos, bronz grec, în Muzeul Național din Napoli; *Mercur*, basoreliev din insula Thasos, sec. V î. Chr., azi în Luvru; Creți Donato, *Mercur oferă mărul lui Paris*?; Perugino, *Mercur*; Joshua Reynolds, *Mercur*, pictură

MEROPE (1) Rege al ținutului Cos. Hefa* l-a preschimbato într-o stea, fiindcă nu putea trăi fără soția lui. (2) Rege al unui ținut din preajma Mării Negre, pe al cărui fii i-a ucis Diomedea* în timpul războiului împotriva Troiei*. (3) Fiica lui Atlas* (1) și soția lui Sisif* (2). Fiind preschimbato în stea, strălucea mai puțin, fiindcă a fost căsătorită cu un muritor. (4) Soția lui Polib* (1), părinții adoptivi ai lui Edip*, (5) Soția lui Cresfont; după ce acesta a fost ucis de Polifem* a devenit soția ciclopului*. Fiul ei, Cambir, mai târziu, l-a ucis, la rândul lui, pe uzurpator, cu ajutorul mamei.

Andrea Maffei, Voltaire, Vittorio Alfieri, G. B. Pirella, He d'Annunzio, IV. Europe, tragedii

MESSAPOS (1) Fiul lui Neptun*. (2) Erou care a luptat alături de Turnus* împotriva lui Enea*.

MESTRA Fiica unui prinț al Tesaliei care, persecutat de o foamă nepotolită și-a vândut propria fiică. Totuși ea s-a mai întors la părintele ei, fiindcă Poseidon* îi îngăduia acestuia să o revindă de fiecare dată.

MEȘTERUL MANOLE Personaj din legendele și baladele românești, presupus arhitect al Mânăstirii Argeș și sacrificat, împreună cu soția lui, pentru veșnicia mânăstirii și a frumuseții ei. Soția lui a fost zidită între zidurile mânăstirii, iar el, după terminarea fâlniceii construcții,

202

203

a fost constrâns de Radu vodă, spune legenda, să sară de pe acoperiș, cu ajutorul unor aripi de lemn. În locul unde a căzut, a țiguit din pământ un izvor. *Legenda mânăstirii Argeș* sau *Legenda Meșterului Manole* este una din cele mai sugestive din folclorul românesc și balcanic. Un mit străin de orice religie, care, prin sacrificarea ființei iubite, demonstrează participarea creatorului acestei opere de artă, patetic, total, la creația lui; opera trăiește astfel prin propria noastră viață, trăire și sensibilitate, acesta este simbolul legendei.

j Lucian Blaga, *Meșterul Manole*, dramă

METALOS Fiul lui Sisif* (1) și nepot al lui Eol*. A întemeiat orașul Meșapont, care

1-a declarat zeu după moarte.

METANIRA Soția lui Celeu*. A găzduit-o pe Demetra* 'cînd aceasta își căuta fiica, pe Persefona*, răpită de Pluto*. Ei i-a dat pe propriul său fiu, Demofon*.

METIS (gr. *metis*, inteligență, • cumpătare) Fiica lui Ocea-nus* și a zeiței Thetis* (1). L-a determinat pe Cronos* să-i libereze pe copiii înghițiți de el. A fost luată de soție de Zeus* înaintea lunonei*, dar fiindcă un oracol* i-a prezis acesteia că fiul lor îl va detronea, Zeus a înghițit-o de vie. Mai târziu, el a simțit dureri în cap și l-a chemat pe Hades* să i-l crape. Din capul lui a ieșit atunci zeița înțelepciunii, Atena*, înarmată cu coif și cu lance.

MICENE Oraș în ținutul Argos (5). A fost întemeiat, după legendă, de Perseu* și numit astfel după numele minerului spadei (gr. *mikee*) care i-a căzut lui Perseu din mîna pe cînd căuta un loc pentru ridicarea orașului. A devenit apoi reședința atrizilor*.

MIDAS Rege al Frigiei care l-a găzduit pe Silen* (1), tovarăș de petreceri al lui Dionysos*, rătăcit pe meleagurile

lui. Drept răsplată, zeul i-a cerut să-și spună dorința. Midas i-a cerut ca tot ce atinge să devină aur, dar văzînd că și hrana se transforma în aur, disperat, a cerut zeului să-și retragă răsplata. A trebuit însă să se scalde în rîul Patoos, ale cărui ape de atunci au rămas strălucitoare; în ele erau firele de aur de pe Midas însuși. Midas a asistat la o întrecere de virtute muzicală între Apollo* și Pan* și l-a protejat pe 'acesta din iirmă. Zeul l-a pedepsit atunci, făcînd ca urechile lui să fie ca acelea ale unui măgar. Dar el și le-a ascuns într-o beretă frigiană și l-a rugat pe bărbierul lui, singurul care îi știa taina, să nu o destăinuie nimănui. Acesta a făcut totuși o gaură în pămînt, fiindcă simțea nevoia să o spună cuiva, și a strigat-o acolo secretul. Pe pămîntul acela au crescut niște trestii, care, în bătaia vîntului, spuneau tuturor această taină.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XI, 90, 146 și urm.

MIDGARD Fiul lui Loke*, personificat într-un șarpe, în același timp reprezenta lumea oamenilor, în mitologia nordică; celelalte două lumi erau: Asgard*, lumea zeilor, și Helheim*, a morților.

MIGDON Regele l'rigienilor care a luptat împreună cu 'Priam* împotriva amazoanelor*.

MILDA Zeiță a frumuseții, la lituanieni, mamă a zeiței Kaunis, personificare a iubirii.

MILET Erou legendar, fondator al orașului cu același taume din Caria (Grecia). După o legendă, este fiul lui Apollo* și al Dianei* și soțul nimfei* Ciane.

MILITTA Zeiță asiriană, pe care fenicienii o adorau ca pe Dea Mater, mamă a universului, cu numele de As-tarte*; grecii au preluat-o cu numele de Afrodita*.

204

205

MILTA Zeiță asiriană, corespunzătoare zeiței Artemis* la •greci și Dianei* la romani, avînd aceleași' atribute.

MINEIDE Cele trei fiice ale lui Mineu, regele ținutului Orchomeno's (din Arcadia*): Leucipe, Leuconoe și A'ici-toe* (1). Ele nu au acordat cuvenita importanță cultului lui Dionysos* 'și acestea le-a făcut să-și piardă mințile și să rățăcească în toată lumea, pînă cînd Hera* le-a preschimbato în liliaci. După o altă versiune, Dionysos a făcut pe Leucipe să-și ucidă fiul. Tot el le-a preschimbato în păsări pe toate trei: într-un liliac, într-o cucuvea și într-o bufniță.

MINERVA Zeița romană a artelor și a meseriilor, a științelor și a tuturor meșteșugurilor, a tragerii cu acul, protectoare a medicilor. Asimilată, un timp,

cu Atena* a grecilor, a devenit apoi independentă și astfel i s-a acordat importanță majoră. A avut la Roma un templu pe Aventin* (2) și un altul în Forul lui Nerva. Împreună cu Juno* și Jupiter* a constituit triada capitolină. Sărbătorită la 19 martie, ca și Atena, a fost reprezentată purtând pe cap un coif și în mână un scut cu chipul Medeei* în mijloc sau o lance.

Minerva, sculptură antică la Luvru; Gerard David, *Lupta dintre Marti' și Minervei*, pictură la Luvru

MINES Rege al Ciliciei și soț al frumoasei Briseis*, care a devenit sclava lui Ahile*.

MINIT Unul din cei șapte fii ai Niobei* ucis, împreună cu frații lui, de Apolo*.

MINOS Rege legendar al Cretei, fiul lui Zeus* și al Europei*, care, prin echitatea lui în legislație, a devenit judecător în Infern. A avut de soție pe Pasifae* și, cu ea, pe Androgeu* și Ariadna*. Mîniind pe Poseidon*

206

fiindcă nu i-a jertfit un taur alb, care i-a fost oferit chiar de zeu, acesta s-a răzbunat, făcînd-o pe Pasifae să dea naștere unui monstru, Minotaurul*.

Minos, indignat, a închis acest monstru cu trup de om și cap de taur în labirintul* pe care i l-a construit arhitectul Dedal*. Cînd Androgeu a fost ucis de atenieni, Minos i-a atacat și i-a învins, obligîndu-i apoi să dea la fiecare nouă ani, Minotaurului, șapte tinere și șapte tineri. Teseu*, ajutat de Ariadna, a ucis apoi monstrul și i-a scăpat pe atenieni de tribut. Dedal a reușit, la rîndul lui, să fugă din labirintul, în care era închis cu fiul lui, Icar*, construindu-și aripi din ceară, și să ajungă singur în Sicilia, la regele acestei regiuni, Cocal*. Minos, care nu voia să-l piardă, l-a urmărit pînă aici, dar și-a găsit moartea, fiind ucis chiar de rege însuși, în Infern a devenit judecătorul tuturor damnaților. Creta a cunoscut prin Minos o adevărată civilizație, extinsă între 1600 și 1400 î.Chr., civilizație numită minoică, după numele lui. Virgiliu,

Knecida, VI, 4-32; Danie, *Internul*, c. III

MINOTAUR Monstru cu trup de om și grumaz și cap de taur, fiul al reginei Pasifae*, soția lui Minos*, îndrăgostită de un taur, trimis de Poseidon* în Creta.

MINS înțelepți în mitologia celtică, împreună cu zeii, cu care se întîlneau la stejarul sacru Idrasil, împărțeau oamenilor dreptatea.

MI NU Zeu protector al fertilității în mitologia egipteană. Și-a exercitat puterea în zona Nilului.

MINUNI ALE LUMII Capodopere ale arhitecturii și sculpturii antichității, în număr de șapte: (1) Piramida lui Keops. (2) Grădinile suspendate ale Semiramidei, din Babilon. (3) Statuia lui Zeus* din Olimpia* (în Peloponez), opera lui Fidias. (4) Farul din Alexandria, în Egipt. (5)

207

Colosul din Rhodos. (6) Templul zeiței Artemis* din Efes. (7) Mormîntul lui Mausol (rege al Cariei — Anatolia occidentală) —, dedicat acestuia de soția sa, Artemisia*, în Halicarnas.

MIRMIDONI Popor din Tesalia, asupra căruia domnea Ahile*. După ce o ciură cruntă a pustiit insula, Zeus*, la rugămintea lui Eac*, a preschimbat furnicile în ființe umane.

MIRRA Fiică a lui Cinir*, rege al țării Ciprului. Și-a iubit tatăl peste măsură, încît a avut, fără ca el însuși să știe, un copil, pe Adonis* (1), căreia i-a dat naștere într-un desert unde s-a ascuns de ochii tuturor. A fost preschimbată apoi de zei într-un mirt.

Ovidiu, *Metamorfoze*, X, 298 și urm.; Vittorio Alfieri, *Mirra*, tragedie

MIRTI Vizitiul lui Enomaos*, fiu al lui Hermes*. Și-a trădat stăpînul, corupt de Pelope* care i-a făgăduit jumătate din regatul lui Enomaos. Pelope nu și-a respectat însă înțelegerea și, pentru a scăpa de Mirtil, care i-a amintit de datorie, l-a aruncat în mare. A fost transformat, după moarte, de Hermes,

Într-o constelație,- Constelația Vizitiului.

luni în Infern: moarte și înviere, legate de cele șase luni ale anului, propice vieții și fertilității, și celelalte șase luni lipsite de binefacerile naturii. La aceste mistere asistau inițial numai cei inițiați, apoi și alții, și chiar străinii, din Italia. Templul din Eleusis a fost distrus de Alaric, regele vizigoților, în 395 î.Chr.

MITRA Zeu al luminii și faptelor bune în mitologia vedică, identificat cu soarele. A fost adorat și de romani, care i-au ridicat numeroase temple. Era reprezentat ca un tânăr care poartă o tunică scurtă, o mantie fluturândă și o beretă frigiană. De obicei, în cele mai multe imagini, ucide un taur.

Sculptură în Muzeul Vaticanului

MNPjMOSINA Zeița memoriei, în mitologia greacă, fiica lui Uranus*. Cele nouă muze* au fost fiicele ei, pe care le avea de la Zeus*.

MNESTEU Tovarăș de călătorie al lui Enea*, după plecarea lui de la Troia*.

Virgiliu, *Kne.ida*, IV, 288, IX, 171, 781

MOCOȘI în mitologia slavilor, zeița protectoare a femeilor în muncile lor de toate zilele; asista la tunsul oilor și la cultivarea inului.

MISEN Trîmbițaș în flota lui Enea*. Deoarece s-a arătat trufaș față de Triton*, acesta l-a aruncat în mare, în golful Napoli, loc ce îi poartă numele și astăzi, Capul-Miseno.

MISTERELE DIN ELEUSIS Ceremonii rituale celebrate la Eleusis*, în cinstea zeiței Demetra* și a fiicei ei, Persefona*. Se invocau suferințele și energia mamei, pentru recăpătarea fiicei ei, răpită de Hades*, ca și drama fiicei, constrînse să trăiască șase luni pe pământ și șase

208

MOIRE Zeițele destinului în mitologia greacă. Erau trei: Lachesis*, Clotos* și Atropos*. Cea dintâi torcea firul vieții, a doua ținea în mână o nuia pe care o mișca pe suprafața unui mapamond, iar a treia avea fus și foarfece. Romanii le numeau parce*. Erau închipuite bătrîne și murdare.

MOLOCK Divinitate orientală, închipuită sub forma unei ființe pe jumătate om, jumătate vițel. În brațele

14 — Dicționar de mitologie

209

lui de bronz, cartaginezii jertfeau copiii, după ce mai în'tîi înroșeau statuia acestuia. Numele lui era, de asemenea, folosit de evrei pentru a desemna pe zeul fenician Melekkart*.

MOLOS Fiul lui Neoptolem* și al Andromacăi*.

MOMOS Personificarea ironiei, a luării în rîs și a sarcasmului în mitologia greco-romană. Acest zeu curios a fost izgonit un timp din Olimp* (1), pentru că era mult, prea irreverent față de ceilalți zei.

MOPS Fiul lui Mantos*. A fost profetul argonauților* și a participat la vînătoarea porcului mistreț din Calidonia*. A murit muscat de un șarpe, împreună cu Amfiloh* a întemeiat oracolul* lui Apollo*, din Colofon • (Asia Mică).

Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, 31G

MORFEU Fiu al Somnului și al Noptii*, zeul viselor în mitologia greacă; în vis lua formă omenească. Avea aripi de fluture și în mînă frunze de mac, cu care atinge pleoapele muritorilor, în alte imagini, apărea sub forma unui bătrîn cu aripi, cu o coroană de mac pe cap și cornul abundenței* în mînă. Ovidiu, *Metamorfoze*, XI, 635 și urm.

MUMA PĂDURII Personaj feminin în mitologia românească, răutăcioasă, înfricoșătoare, arătare respingătoare, întruchipată într-o bătrînă schimonosită, care se putea ușor preface în orice, în basme, prin înfățișarea ei hidoasă, îi sperie pe copii, care-i cunosc bine intențiile răufăcătoare. Semnifică forțele

negative ale naturii.

MUMBO-IUMBO Idol în mitologia populațiilor din Guineea, care proteja castitatea femeilor.

210

MUNIN --> *HUGIN*

MURCIA Zeiță romană arhaică, patroană a trîndăviei. Avea un templu la Roma între colina Aventinului* (2) și aceea a Palatinului.

Titus Livius, *Ab urbe condita*, I, 33, 5

MURGILĂ Personaj din poveștile populare românești, care personifică amurgul serii. Are felurite înfățișări: bou care "duce luna: ființă silvestră cu aspect înfricoșător; om uriaș, cît o clăie de fîn. 'Deseori apare în tovărășia fraților lui: Miezișă și Zorilă.

MUSAGET Epitet al lui Apollo*, ca însoțitor permanent sau conducător al muzelor*.

MUZE Fiice ale lui Zeus* și ale Mnemosinei*. După alții, fiice ale lui Zeus* și ale Geei*. Erau nouă: Clio* (muza istoriei), Euterpe* (muza muzicii și a poeziei), Talia* (1) (muza comediei), Melpomene* (muza tragediei), Terpsi-chore (muza dansului), Erato* (muza poeziei erotice), Polimnia* (muza poeziei lirice și a elocinței), Urania* (1) (muza astronomiei), Caliope* (muza poeziei epice și a elocinței). • Se născuseră în Tracia, în Pieria, de aici și numele de Pieride.

Locul lor de preferință era muntele Helicon*, din Beoția, și Parnasul*.

⁹ Basoreliefurile din Mantinea, în stilul lui Pruxiteles (sec. IV î.Chr.); basorelieful lui Archelau din Peieria (124 î.Chr.); Anton Raphael Mengs, *Muzele*, eu. *Apollo*; Rafael, *Parnasul*; Giulio Romano, *Apollo cu muzele*, pictură

I

N

zilele. Zeii l-au pedepsit, atunci, să se îndrăgostească de propria imagine, reflectată în oglinda unei ape. Chinuit de o astfel de iubire, s-a stins de la sine, iar în apa în care a căzut, a apărut o floare: narcisa.

Ovidiu, *Metamorfoze*, III, 339 și urm.; frescă în Pompei: Casa Poetului tragic, Casa Reginei Margareta, Casa lui Tiburtinus, Casa lui Rufus; Nicolas Poussin, Fr'ancois Lemoyne, Francesco Franciabigio etc., pictură; G. Minne, sculptură

NAIADE Nimfe* ale râurilor și izvoarelor, unde își aveau și sălașul (gr. *naiades*, cele ce înoată). Li se atribuia darul profeției și acelea al generozității. De obicei îl însoțeau pe Pan*, pe Dapnysos* și pe Artemis* etc.

Naiade-, sculptură antică, la Luvru

N AIDE (I) Mama centaurului* Chiron* sau după alții, a zeului marin Glaucos* (1). (2) Nimfă* care l-a iubit pe păstorul Dafnis* (1), fiul lui Hermes*. A fost păcălită de el și i-a luat vederea.

NAMTAR Divinitate infernală în mitologia babiloniană, care aduna toate bolile și apoi le împrăștia pe pământ.

NANEA Divinitate persană, asimilată zeiței Diana* din mitologia romană.

NANNAR Zeu lunar-în mitologia babiloniană, adorat în orașul Ur, sub numele de Sin*.

NAPEE Nimfe* ale luminișurilor din păduri, ale livezilor, văilor, iubitoare de singurătate, în mitologia greacă.

NARCIS Fiul zeului Cefis* și al nimfei* Liriope*. A fost adorat de nimfa Eco*, pe care a respins-o, iar ea și-a luat

212

N A R E D A Divinitate vedică, asimilată de greci cu Mercur*; ca și acesta, a fost mesagera zeilor.

NAUPLIU (1) Fiul lui Poseidon* și al Amimonei*, întemeietor al orașului și portului Naupliu, din golful Argoșului (5). (2) Rege al Eubeei. După ce fiul lui, Palamed*, a fost ucis de greci în războiul Troiei*, el s-a răzbunat, aprinzând focuri pe stîncile din insula pe lângă care au trecut corăbiile grecilor la întoarcerea lor spre casă, făcîndu-le astfel să se rătăcească și să naufragieze. Tot el a trimis mamei lui Ulise*, Anticlea*, vestea că fiul ei a pierit în luptă.

NAUSICA Fiica lui Alcinou*, regele feacilor*, și a reginei Arete*. Între ea și Ulise* s-a înfiripat o idilă. Ea l-a condus pe Ulise la palatul tatălui său, cînd acesta a naufragiat pe țărmurile Feaciei.

Homer, *Odiseea*, VI, 17 și urm.; VII, 2 și urm.; 290 și urm.; VIII, 457 și urm.; Aleman (soc. VII î.C'hr.), Sofocle, Goethe, poeme; pictură în pinacoteca Acropolei; Massimo D'Azeglio, pictură

NAUSINOU Fiul lui Ulise* și al nimfei* Calipso* sau al lui Ulise și al Circei*.

NAUSITOU Fiul lui Poseidon* și al Peribeei*; regele feacilor*, stabilit în insula Scheria.

Homer, *Odiseea*, VII, 56 și urm.

fost

213

NAXOS Insulă unde Teseu* a părăsit-o pe Ariadna*; tot aici, mai tîrziu, a descoperit-o Bachus*, care a luat-o în cortegiul lui, și apoi de soție.

Richard Stauss, *Ariadna la Naxos*, operă lirică

NEBO Zeul elocinței și al scrisului la asiro-caldeenii. A mai fost venerat ca zeul sau patronul preoților, odinioară posesori ai științelor exacte: fizica și astrologia etc. Pe tăblițele lui, avea scrisă soarta tuturor oamenilor.

NEFELE Nimfă* în mitologia greacă, mama lui Frixus* și a Ellei*, pe care i-a apărat cu îndîrjire împotriva mamei lor vitrege, Ino*. După unii, a fost zeița norilor.

NEITH Divinitate egipteană, protectoare a războiului și a oricărui fel de lupte.

Grecii au asimilat-o cu Atena*. Ovidiu, *Metamorfoze*, II, 689

NEMEEA Vale din Argos* (5), în care Argos (2) „a păzit-o pe Io* și în care Hercule* a ucis leul. Tot aici se celebrau Jocurile nemeene în cinstea lui Zeus*, din trei în trei ani.

NEMEȘI S Zeița, dreptății și mitologia greacă.

pedepsirii dușmanilor în

NENIA Zeiță care veghea pe cei morți în mitologia romană. De aici, numele poeziilor sau al cîntecelor rostite la înmormântări sau chiar numele bocitoarelor.

trodus de greci în cetate. L-a ucis pe Priam*, regele Troiei, și a aruncat pe Astianax*, fiul Andromacăi*, de pe ziduri. A fost ucis mai tîrziu de Oreste*, iar după alții, și-a găsit moartea, fiindcă a prădat templul lui Apollo* din Delfos*.

Sofocle, Euripide; Virgiliu, *Neida*, II, 489, III, 328 și urm.; *Neoptolem ucis de Oreste*, frescă pompeiană

NEPTUN Zeul roman al mării și al apelor (corespunzător zeului Poseidon* în mitologia greacă). La Roma, avea un templu lângă Circul Flaminius în Cîmpul lui Marte. Serbările închinat lui, Neptunali, erau celebrate la 21 iulie. La greci a fost mult mai popular. Era reprezentat ca și Poseidon, ca un bărbat viguros, ținînd în mînă un trident. Paolo Veronese, P. Tibaldi etc., *Neptun*, pictură

NEREIDE Cele 50 de nimfe* ale mării, fiice ale lui Ne-reu*, și ale lui Doris*. Îi protejau pe marinari și le făceau călătoria plăcută, îl însoțeau pe Poseidon* și pe Amfitrite*. Imaginea lor este frecventă în arta antică, în fresce și în sarcofagele romane, mozaicuri, monumente funerare, fîntîni etc.

Jean Jouvenet, *Cea mai frumoasă dintre nereide, Thetis*, pictură

NEREU Zeu al mării și tatăl nereidelor* în mitologia greacă; își avea regatul în Marea Egee și îi ajuta pe marinari în toate acțiunile lor. Tot el i-a indicat lui He-r'acles* drumul spre grădinile hesperidelor*.

NEOPTOLEM sau **PIRRUS**, Fiul lui Ahile* și al Deida-miei*. A avut un cuvânt în războiul împotriva Troiei*, fiind unul din eroii greci ascunși în calul de lemn. in-214

NESTOR Fiul lui Neleu și al lui Ciori* (2), rege al regiunii Pilos (Peloponez). Aciuat parte la vânătoarea porcului mistreț în Calidonia* și la expediția argonauților*, iar la

215

sîrșitul vieții, cu înțelepciunea sa, la războiul Troiei*, de partea grecilor.

omer, *Iliada*, II, 370 și urm., IV, 293 și urm., *Odiseea*, III, 157 și Urm., 343 și urm.

NEXUS Centaurul* care i-a dat Deianirei* un talisman cu intenția de a-l ucide pe Heracles*. Acesta, când a luat-o de soție pe Deianira, a avut surpriza de a o vedea iubită și de Nexus, motiv pentru care l-a ucis. Înainte de a muri însă, Nexus a vrut să se răzbune cu talismanul otrăvit dat Deianirei și și-a atins scopul.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IX, 98 și urm.; frescă în Muzeul Național din Napoli; Louis Sylvestre, *JVe.ru.v o răpește pe Deianira*, pictură; Giambologna, sculptură

NICOMAH Fiul lui Macaon*, tămăduitor al multor boli. A fost venerat ca un zeu.

NIFELHEIM Lumea de dincolo, a celor morți, în mitologia nordică. Aici ajungeau sufletele celor ce mureau de moarte naturală; în Walhalla*, în schimb, ajungeau sufletele eroilor căzuți în lupte.

NIKE (gr. victorie) Personificarea victoriei. După He-siod, era sora lui Zelos (Ambiția), Kratos (Forța) și Bia (Violența). La Atena a fost identificată cu zeița Atena* însăși, reprezentată fără aripi (gr. *apteros*). Atît romanii cît și grecii și-au închipuit-o ca pe o tînară purtînd aripi larg deschise.

Nike din Samotrace, la Luvru; *Victoria*, la Muzeul din Brescia, operă romană din secolul I

NIMFE Fiice ale lui Zeus*, care populau apele, pădurile și cîmpiile. Reprezentau forțele elementare ale naturii, personificări feminine ale acestor elemente, prezente în imaginația oamenilor, cu care ei populau natura pentru

216

a o. umaniza. Au dat, după legendă, rîșterea unor eroi ca Ahile*, Heracles* etc., existența lor fiind totdeauna lăgată de aceea a marilor zei.

NIOBE Fiica lui Tantal* (1) și soția lui Amfion*, regele Tebei* (2). A arătat o trufie necugetată față de zeița Hera*, mîri'drindu-se cu cei șapte fii și cele șapte fiice ale ei, Hera avea numai doi: pe Apollo* și pe Artemis*; Hera a pedepsit această aroganță, punîndu-i pe Apollo și pe Artemis să-i ucidă pe toți copiii, într-o singură zi. De durere, Niobe a devenit stană de piatră. Stîncă, se spune, ar exista și astăzi, pe muntele Sipil, lîngă Mag-nesia, în Asia Mică, și reprezintă o femeie așezată pe un tron.

Homer, *Iliada*, XXIV, 611 și urm.; Eschil; Sofocle"; Ovidiu, *Me-tamorfoze*, VI; imagine pe un vas al argonauților, de la Luvre (435 î.C'hr.); sculptură antică, sec. IV î.Chr. la Uffizi, din Florența.

NOAPTEA Personificare în , mitologia greacă, considerată soția lui Erebus* "(1). Virgiliu, *Eneida*, V, 721

NODON Divinitate celtică, avînd aceleași atribute, cu zeul grec Marte*..

NORET sau **NORVET** Personificare a cerului la egipteni, inferioară divinității Hathor*.

NORVET -> **NORET**

NUMA. POMPILIU Al doilea rege al Romei. După legendă, a fost sfătuit în toate reformele lui de nimfa* Egeria*.

217

NUMICIUS Rîu în care a dispărut în mod misterios Enea*.

NUMITOR Regele orașului Alba Longa*, tatăl vestalei Rhea Silvia*. A fost ajutat să-și reia domnia de cei doi nepoți, Remus* și Romulus*. Titus Livius, *Ab urbe condita*, 1, 3; Virgiliu, *Eneida*, VI, 768

NUSKU Divinitate a focului în mitologia asiro-caldeeană. Personifică focul ca mesager al oamenilor către zei, mai ales când focul este folosit pentru jertfe.

O

OCEANIDE Nimfe* ale mărilor, fiicele lui Oceanus* și ale lui Thetis* (1).

OCEANUS Fiul lui Uranus* și al Geii*. Personificare a oceanului sau a marelui râu care înconjoară lumea și din care, în fiecare zi, apar Soarele, Luna* și stelele. Soția lui era Thetis* (1), fiicele lor erau oceanidele*.

OCHILĂ Erou din basmele românești, având capacitatea de a vedea pînă în fundul mării sau în înaltul cerului,

OCIROE Fiica centaurului* Chiron* și a nimfei* Hari-clea. S-a socotit suficient de inspirată pentru a fi prevestitoare, iar Apollo*, pentru cutezanță, a proschim-bat-o într-o iapă. Ovidiu, *Metamorfoze*, II, (în urmă).

OCNO Fiul Tiburului și al zeiței Manto; întemeietor al orașului Mantova. L-a ajutat pe Enea* împotriva riilii-Jilor*.

Virgiliu, *Eneida*, X, 198

ODIN, WOTAN sau *WODON* Zeul cel mai important din mitologia scandinavă, creatorul lumii, personificare a soarelui și a timpului. Zeu al războiului, al magiei și al in-

219

spirației poetice. El primește în Walhalla* pe toți eroii morți în lupte. Este reprezentat pe un cal cu opt picioare, cu o lance în mînă și cu doi corbi pe umeri.

Sculptură de -A. E. Freund

ODISEEA Poem grec, în 24 de cînturi, operă a lui Ho-mer, care expune peripețiile lui Ulise* (Odiseu) după terminarea războiului troian și întoarcerea lui în patrie, Itaca*.

ODITE (I) Centaur* ucis în timpul luptelor dintre centauri și lapiți* de către Mops*. (2) Unul din fiii lui He-ratles* și ai Deianirei*.

OEGHIR Zeul oceanului în mitologia nordică.

OETA Munte în Tesalia, pe care a murit Hercule*, ucis de Deianira*, fără voia ei. Trupul lui a fost incinerat pe acest munte.

OFELTIOS Unul din comandanții greci în războiul împotriva Troici*; a fost ucis de Hector*.

OFIODAMA Numele zeului mării în mitologia japoneză, venerat împreună cu Daikoka*.

minarea războiului împotriva Troiei*. (2) Una din fiicele Niobei*.

OICLEU Tatăl lui Amfiaraif; a luat parte la expediția lui Heracles* împotriva lui Laomedon*, regele Troiei*.

OILEU Regele Locridei. A luat parte la expediția argonauților*. A fost tatăl lui Aiax* și Medon.

OLEN Poet și preot al lui Apollo*, autor al imnurilor dedicate acestui zeu în timpul serbărilor de la Delfos*.

OLIMP (1) Munte din Tesalia (2918 m), pe care, după (mitologia locală, se afla lăcașul lui Zeus*. Este aproape imposibil de escaladat, iar vârful lui se pierde în nori. Tot aici trăiau și ceilalți zei. (2) Cîntăreț din flaut, inventator al acestui instrument. A fost instruit de Pan* sau le Marsyas*.

OLIMPIA Oraș în Peloponez, în văile râurilor Alfeu* și Cladeu, în care aveau loc la fiecare patru ani, în solstițiu de vară, Jocurile olimpice. Regiunea era plină de temple, printre care templul lui Zeus*, și o statuie uriașă a acestuia, operă a lui Fidias, una din minunile lumii*.

OMAN -> AMAN

OGIGE Fiul lui Poseidon*, rege legendar al Beoției, înainte de potopul din vremea lui Deucalion*. A fost mai marele titanilor", în timp ce aceștia s-au războit cu olimpienii.

OG/G/1 (1) Insula nimfei* Calipso*. Aici a fost reținut Ulise* mai multă vreme, în drum spre patrie, după ter-

O-MEI Zeul focului în mitologia chineză, reprezentat ca un tânăr seducător, foarte frumos.

OMORCA La caldeeni, femeie-divinitate care a stăpînit monștrii haosului*. Zeul Bel* a împărțit-o în două: una a format cerul și cealaltă, pămîntul.

220

221

ONDERAH Întinericul infernal în mitologia vedică. Aici zeul Siva*, întocmai ca Zeus* din mitologia greacă, arunca duhurile inferioare.

ONEAL Era numit astfel templul lui Apollo* din Del-fos* (gr. buricul pămîntului). În acest templu se afla o piatră în formă de ou, venerată ca centru al pămîntului.

ONEALE Regină a Lidiei, căreia Heracles* i-a fost sclav timp de trei ani, pentru că l-a ucis pe Uit, arcaș neîntrecut, prieten al lui Apollo"" într-un acces de furie. Regina l-a silit să poarte vesminte de femeie. Heracles a avut de la regină un fiu, pe Agesilati* (2).

ONOCENTAURI Monștri jumătate oameni, jumătate măgari în mitologia greacă. Klianus Claudius, *Istoria animalelor*

ONUAVA Divinitate galică cu atribute asemănătoare aceluia al zeiței Venus*.

.OPE, OPOS sau OPI (1) Divinitate sabină protectoare a nou-născuților, identificată apoi de romani cu zeița Ce-rca*. Templul ei se afla în Forul roman, lângă acela al lui Saturn*, a cărui soție era. Un alt sanctuar se afla pe Capitoliu*. (2) Nimfă din suita Dianei*.

Virgiliu, *K acida*, XI, 532; Titus Livius, *Ab urbe condita*, XXXIX, 22, 4

OP/ ->. OPE

OPOS ~> OPE 222

ORACOLE Sanctuare, temple sau altare, în care o divinitate își făcea cunoscută hotărîrea, celui care întreba. fie direct, fie prin intermediari: preoți, profeți. Printre cele mai importante: oracolul din Dodona*, al lui Zeus*, cel din Delfos*, al lui Apollo* și cel din Epidaur*, al lui Asclepios*. Sub numele de oracol, se înțelegea atât locul în care se făcea legătura cu divinitatea invocată, cât și hotărîrea acesteia.

ORBONA Zeiță romană, invocată de familiile care nu aveau copii.

ORCO Zeu roman arhaic care personifica moartea; era înfățișat ca un geniu* sau demon* cu aripile negre - și înarmat cu o coasă. Mai târziu, a fost identificat cu Infernul lui Pluto*: regiune subterană, lăcaș al celor care părăseau viața lumescă.

ORE Nimfe*, fiice ale lui Zeus* și ale zeiței Temis*, zeițe ale ordinii, ale naturii, anotimpurilor și ploilor. Au fost identificate cu grațiile* și împodobite cu flori și fructe. Homer, *Jliadei*, V, 749 și urm.; vasul l'Yaneois din Muzeul Arheologic din Florența; picturi de Hotticelli, Guido Reni etc.

ORESTE Fiul lui Agamemnon* și al Glitemnestrei*. Când tatăl lui a fost ucis de Clitemnestra, propria-i soție, și de iubitul acesteia, Egist*, Oreste, copil încă, a fost dus de sora lui mai mare, Electra*, în Focida, la unchiul lui, Strofiu*. Aici l-a cunoscut pe Pilade*, care i-a devenit prieten nedespărțit. A fost soțul Hermionei*, pe care mai apoi i-a răpit-o Pirrus*. Oreste, pentru a se răzbuna pe acesta, l-a denunțat poporului din Delfos* că a prădat templul lui Apollo*. Oreste a murit ucis de șarpele pe care îl ținea la sân după ce și-a ucis mama, pe Clitemnestra.

Kschil, *Orestida* (*Agamemnon*, *Coeforcle* și *Eumenidele*); Sofocle; *Electra*; Euripide, *Electra*, *Oreste*, *Ifigenia în Taurida*; Vol-

223

taire, *Oreste*; Vittorio Alfieri, *Oreste*; Goethe, *Ifigenia*; Hugo von Hoffmannsthal, *Klectra*; Jean-Paul Sartre, *Muștele*, C. W. Gluck, *Ifigenia în Taurida*; Richard Strauss, *Klectra*, muzică; fresce în Casa lui Olconiu Rufus, Casa Centaurului, Casa lui Pinariu Ceriale etc., din Pompei

ORFEU Fiul muzei* Caliope* și al lui Eagru*, regele Tra-ciei, cântăreț din liră,

primită în dar de la Apollo*. Cînt-tecul lui fermeca oamenii; 'îmblînzea animalele și natura dezlănțuită. Cînd Euridice*, soția lui, a fost muscată de un șarpe, el a coborît în Infern și a înduioșat cu cînt-tecul lui pe însăși Persefona*, care i-a redat-o pe Euridice, cu condiția să nu se întoarcă s-o privească, pînă' ajunge pe pămînt. Nerăbdarea i-a fost însă mai puternică, în clipa cînd și-a întors privirea spre ea, Euridice a dispărut pentru totdeauna. Zadarnică a fost după aceea orice încercare de a o redobîndi din împărăția morții. Revenit singur pe pămînt, a fost sfîșiat de menade*, . pe muntele Rhodope, furioase că Orfeu nu le acorda nici o atenție. Capul și lira aruncate în mare, spune legenda, ar fi ajuns pînă în insula Lesbos, devenită de atunci leagănul poeziei. Mitul lui Orfeu simbolizează poezia desăvîrșită care transformă natura în cultură; poezia devine astfel un mijloc civilizator, .euforic, vital.

Ovidiu, *Metamorfoze.*, XI; Virgiliu, *Georgicele*; Angelo Poliziano, *Povestea lui Orfeu*; Lope de Vega, *Soțul cel mai sever*; Calderon de la Barca, *Divinul Orfeu*, Vincenzo Monti, *Muxcarada*; Giuseppe Parini, *Durerea lui Orfeu*; Gabriele D'Annunzio, Claudio Monte-• verdi, C. W., Gluck, Joseph Haydn, Franz Liszt, Jacques Offen-bach, E. Krenk, muzică; Giovanni Bellini, Dossi Dosso, Tinto-reto, Rubens, Brueghel, Jean Corot, Eugene Delacroix, pictură; Jean Cocleau și Marcel Cans, film

ORFISM Cult dedicat poetului Orfeu*; propovăduia puritatea, castitatea și renașterea în. toate sensurile. Reîncarnarea era, de asemenea, una din credințele doctrinei. Imnurile orfice, înțelese, se pare, numai de către inițiați, conțineau întregă această concepție,- manifestată în timpul ritualului legat de misterele ce purtau numele poetului.

224

ORION Uriaș din Beoția, care a fost continuu pe urmele pleiadelor* pînă cînd Zeus* l-a preschimbat într-o constelație. A iubit-o'pe Aurora*, fapt pentru care Diana*, din ură, l-a ucis prin mușcătura unui scorpion. Zeus* l-a preschimbat și pe el într-o constelație* Scorpion.

ORITIA (1) Fiica lui Erehteu, rege al Atenei, și al Dio-g'enici. A fost, răpită de Borcas* și i-a dat acestuia doi fii, pe Calai* și pe Zete*. (2) Nereidă* care conducea vîntu-rile în toate .direcțiile.

Ovidiu, *Metamorfoza*, VI, 683

ORMUZD sau **AH.URA MAZDA** Divinitate supremă în .mitologia persană, simbolizînd binele în toate formele lui, stăpmul înțelept, suprema puritate, justiția însăși. Cîndva, el va învinge pentru totdeauna pe zeul răului, Angra-Mainyu*.

'O ROS Zeu egiptean, fiu al lui Osiris* și Iris*, care simboliza soarele. Lecuia toate bolile.

OUTREEA. Regină a amazoanelor"-', care a avut de la Arc's* două fiice: Pentesilea* și HippoliUr.

OSIRIS Zeu egiptean al vegetației și al Nilului, fiu al zeului pămîntului, Geb*, și al zeiței cerului, Nut. Soția lui a fost Isis*. Era reprezentat ca o mumie, avînd în mîna un bici sau un toiag. A fost un simbol luminos al [l'omenirii, erou civilizator,, protector al ordinii și al justiției.

OTO Fiul lui Alou și frate al lui Efiulte*, titani* care s-au răzvrătit împotriva lui Zeus*. După alții, a fost unul din binevoitorii omenirii.

15 — Dicționar de mitologie

225

I

P

PACEA divinitate¹ în mitologia greacă, fiică a lui Zeus* și a zeiței. Temis*. Dar a fost mult mai venerată la Roma, unde avea un templu pe Via Sacra. Reprezentată ca o femeie frumoasă și tânără, ținea într-o mână statueta zeului Pluto*, al bogăției, sau trandafiri, spice și ramuri de măslin.

PACHACAMAS Divinitate supremă în mitologia pe-ruană; însuflețitorul lumii, creator al unei noi umanități, după nimicirea tuturor monștrilor.

PADMA Lotusul, în limba indiană, floarea sacră, simbolul soarelui.

Jf-/iFO.S¹ (1) Fiul lui Pigmalion* (J) și al statuii însuflețite de el, prin grația zeiței.

Afrodita*. (2) Oraș din Cipru, vestii pentru un templu al Afroditei*.

PAGASEA Alt nume al corăbiei argonauților*, de la nurnele golfului Pagaseos, din Tesalia, de unde au pornit expediția spre Colhida*. - ^ ARGOS (3)

PALADIU Statuie în lemn a zeiței Atena*. A căzut din cer, în timp ce se construia orașul Troia*, spune o legendă, pe vremea regelui Ilo*, și s-a așezat singură în templu, pe altar. Un oracol*, le-a prezis troienilor că atâta timp cât statuia va rămâne între zidurile Troiei, vor fi cruțați de orice nenorocire. Ulise* și Diomede*, aflînd de acest lucru, au furat statuia și au luat-o cu ei. Fiind lipsită de Paladiu, Troia a fost cucerită cu ușurință. Unele versiuni spun că Diomede*, aflînd de acest lucru, au furat statuia și au luat-o cu ei. Fiind lipsită de Paladiu, Troia a fost cucerită cu ușurință. Unele versiuni spun că Diomede ar fi luat-o cu el, altele că Enea* a salvat-o din mâinile grecilor și, cînd a ajuns în Italia, a dat-o în grija vestalelor* din Roma.

PALAMED Fiul lui Naupliu* (2) și al Climenei* (2), considerat inventatorul alfabetului, «al numerelor, al măsurilor și greutateilor, al monedelor, șahului și zarurilor. Descoperind și denunțînd falsă nebunie a lui Ulise*, care la început nu a vrut să participe la războiul împotriva Troiei*, acesta s-a răzbunat și i-a înscenat o trădare, în timpul războiului. Palamed, deși nevinovat, a fost condamnat la moarte, înainte de a muri, a rostit cuvintele: „Adevăr, tu ai murit înaintea mea”.

| Virgiliu, *Kneida*, II, 82; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 56 și urm.; și Vondel, *Palamed sau nevinovăția ucisă*, dramă

PALATIN Una din cele șapte coline pe care este așezată Roma, teatru al principalelor scene ale legendei despre Romulus* și întemeierea Romei. Aici și-au avut reședința împărații August, Tiberiu, Caligula, Nero, Septimiu Sever.

PALE Zeiță italică, patroana păstorilor și a turmelor. De la ea a venit și numele Palatinului*, colină în Roma, locuită la început de păstori, care au format nucleul populației Orașului Etern.

PALEMON Numele lui Melicert*, din clipa cînd a fost primit de zeii mării.

226

227

... 7, „ ^uw și ai nimfei* Talia*»

În urnei e lor înseamnă „născuți de două ori”, fiindcă Talia, de teama lunonei*, soția lui Iupiter, după ce i-a născut, i-a ascuns sub pămînt, de unde, pentru a doua oară, au apărut la lumina, în locul acela, au apărut două izvoare termale. Palicii aveau un sanctuar la Palica, în vecinătatea vulcanului Etna* (2). Aici era verificată și autenticitatea jurămintelor. Palicii erau protectorii sclavi-Jor persecutați de stăpînii lor.

PAULII sau *PARILII* Serbări pastorale romane; se țineau în ziua de 21 aprilie, data întemeierii Romei, și își luau numele de la numele zeiței Pale*, protectoare a păstorilor, a turmelor și a fertilității. Cu această ocazie se aprindeau focuri de paie, înconjurate de turme, și peste care păstorii săreau de mai multe ori. La

Roma, cu acest prilej, vestalele* îi jertfeau un vițel lui Marte*,
PALINURUS Cîrmaciul lui Enea* în drumul acesfuaia către Italia. Cuprins de somn, a căzut, cu cîrma, în- mare și după trei zile, cînd, sfîrșit de puteri, a ajuns pe țărmul Lucaniei, a fost ucis de Hicani, Există și astăzi promontoriul Palinuro.

Virgiliu, *Kneida*, III; V, 858, VI, 381

•*PALLANT (l)* Fiul lui Evandru*, tovarăș de arme al lui Enea*, împotriva rutulilor*; a fost ucis de regele lor, Turnus*. (2) întemeietorul unui oraș de pe Palatin*, din care s-a format orașul Roma. (3), Regele Trezenei, detronat și ucis de Teseu* împreună cu toți copiii lui; cu excepția fiicei Aricia, soția lui Hippolit*. Virgiliu, *Kneida*, VIII, 54

PALLAS (1) Numele zeiței Atena*, însemnînd, în mitologia greacă, „aceea care aruncă sulița”. (2) Fiul lui Pan-2,28

dion și fratele lui Egeu*. (3) Fiul lui Licaon* (1) și bunicul lui Evandru*. Unul din giganți*.

••• Virgiliu, *Kneida*, VIII; 121, 466, 537, X, 487

PAN Fiul lui Zeus* și al Penelopei* ,sau, după alții, al lui Hermes* și al nimfei* Calisto* în mitologia greacă, zeu al grădinilor și al ogoarelor, prezență nelipsită printre păstori și țărani, făptură jumătate om, jumătate țap. Apariția lui provoca spaimă și nedumerire, panică. Speria nimfele și se complăcea să le vadă fugind de el. Siringa*, de exemplu, înfricoșată, o dată cu apariția lui, s-a aruncat într-un râu, și Ladon* (1), implorat de ea, a pres'chimbato într-o trestie. Pan, auzind un sunet, al trestiei, în bătaia vîntului, a fost sigur că asculta plînsul nimfei. A tăiat atunci trestia în mai multe bucăți, le-a pus una lingă alta și a format astfel naiul, cu care a cîntat de atunci toată disperarea nimfei și a lui. Același izeu a avut de la nimfia Eco* un fiu. Era nelipsit din cortegiul lui Dionysos*. La romani se numea Faun* și Silvanus*. Cultul lui era venerat în Arcadia*, pe muntele Lico. După o versiune, Pan simbolizează forța vitală care însuflețește totul în natură.

Oyidiu, *Metamorfoze*, XI, 153, XIV, 515; *Pan*, statuie în Muzeul din Napoli; *Pan*, bronz din Arcadia, sec. V î.Chr.; Luca Signo-relli, *7.t>ul Pan*; Nicolas Poussin, *l'an urmărind Siringa*, pictură

PAN ACEEA Fiica lui Eseulap*, deținătoare a tuturor cunoștințelor tatălui ei pentru vindecarea tuturor bolilor,

PANATENEE Serbări fastuoase organizate la trei ani după Olimpiade (-> Olimpia) în cinstea zeiței Atena*; în timpul procesiunilor era purtată în triumf statuia zeiței, atribuită lui Fidias, și apoi păstrată în Partenon*, sanctuarul de pe Acropolă*. Zeiței îi era oferit un peplu de proporții uriașe, lucrat de femeile Atenei cu această ocazie.

229

P AND AR Fiul lui Licaon* (2), arcaș vestit în războiul Troiei*. Aliat al troienilor, a rănit cu săgeata pe Menelau*, unu'l din comandanții greci de seamă, și a întrerupt astfel armistițiul între cele două tabere dușmane.

Homer, *Iliada*, II, 827; IV, 88; Virgiliu, *Km'lda*, V, 496

PANDAREU Fiul lui Merope* în mitologia greacă. A fost prietenul lui Tantat* și a furat pentru acesta un cîine de aur (sau de bronz) dintr-un templu al lui Zeus*, din Creta. Fugind în Sicilia, a murit pe neașteptate împreună cu soția și tfei fete.

PANDORA Prima femeie în mitologia greacă. A fost creată de Hefaistos*, la porunca lui Zeus*, care a vrut să-î pedepsească, prin apariția ei, pe oameni, pentru focul pe care Prometeu* l-a furat din Olimp* (1). Ea trebuia să fie atît de frumoasă, inert să-i scoată din minți pe imiriitorj. și să provoace cele mai mari nenorociri. A. fost înzestrată, pentru aceasta, cu toate darurile pentru a cuceri pe oricine (gr. *pandora*, toate darurile). Tot atunci, a primit de la zei un vas plin cu

toate relele, pe care trebuia să-1 țină închis. Curioasă, 1-a deschis și din el s-au răspândit pe pământ tot felul de catastrofe, epidemii și nenorociri. Cinci a vrut să-1 închidă, nu mai rămăsese în el decât speranța.

Rubens, *Vax > îl Pandorei*, pictură

PANOPEU Fiul focului, prieten al lui Amfitrion* și părinte al lui Epeos*.

Homer, *Iliada*, XXIII, 665

PARCE Zeițe ale nașterii și destinului în mitologia romană. Corespund moirelor* din mitologia greacă.

Goya, *Giuseppe Maria Crespi*, Rubens clc., pictură

230

PARÎLII -> **PAULII**

'PARIS Fiul lui Priam* și al Hecubei*. Aflând de la un oracol* că fiul lor va aduce o mare primejdie Troiei*, părinții 1-au lăsat în părăsire pe muntele Ida*. Când, mai târziu, la nunta lui Peleu* cu Thetis* (2) cineva a trebuit să ofere măgul de aur celei mai frumoase dintre Hera*, Afrodita* și Atena*, Paris, invitat la ospăț, a oferit măgul Afroditei. Celelalte zeițe, indignate au hotărât să se răzbune pe Troia. Când el a răpit-o într-adevăr pe Elena*, soția lui Menelau*, regele Spartei, a provocat războiul dintre greci și troieni, care s-a sfârșit cu distrugerea Troiei. Paris a reușit să-lucidă pe Ahile*, lovindu-1 în singurul loc vulnerabil, în călcâi, și la rândul lui a fost ucis de Filoctet*.

Homer, *Iliada*, III, 10 și urm., 424 și urm., XXII, 359,, Virgiliu, *Neida*, I, 27 și urm., IV, 215;

Judecata lui Paris, Răpirea Elenei și Moartea lui Aht Ic, în Casa lui Qlconiu Rufus din Pompei; Rubens etc., pictură '••'c-

PARJANJA Zeul furtunilor și al ploilor în mitologia vedică. Căi acestuia au cucerit pământul, răspândind mari cantități de apă pe tot întinsul lui.

P ARM AS Munte în Focida (Grecia), înalt de 2 459 m. Era sacru lui Apollo*, Dionysos* și muzelor*. Pe înălțimile lui, spune legenda, s-a oprit corabia lui Deucalion*, după potop.

Rafael, *Parnasul*, pictură

PART AON Regele Calidoniei*, fiul lui Agenor* și tatăl lui Eneu*.

PARTENIA Epitet al zeiței Atena*, fecioara, protectoarea tinerelor fete din Atena.

231

PARTENIPEU Fiul lui-Meleagru* și al Atalantei* (1). A fost unul din cei șapte care a participat la expediția împotriva Tebei* (2). Fiul lui, Promac, avut de la nimfa* Cli-mene* (2), i-a răzbunat moartea în a doua expediție, inițiată de epigoni*.

PARTENON Templul aflat pe Acropola* din Atena, dedicat zeiței Atena*, numită din acest motiv, Atena Par-tenios, de către Pericle. Aici se afla o statuie a zeiței, în aur și fildeș, executată de Fidias. Templul avea 92 de metope, 160 de metri de decorății și două trabeatii acoperite cu sculpturi, executate de cei mai mari artiști ai epocii lui Pericle, printre alții arhitectul Ictin și sculptorul Fidias.

PARTENOPE Sirenă care a încercat să-1 atragă în mrejele ei pe Ulise* sau, după alții, pe Heracles*. Respinsă, s-a aruncat în mare, iar lingă locul unde a dispărut, s-a construit orașul Napoli.

PASIFAE Fiica lui Helios* și a Perseidei, soția lui Minos*, regele Cretei, și mamă a lui Deucalion*, a Ariad-nei*, a lui Androgeu* și a Fedrei*. Deoarece Minos nu a respectat un jurământ făcut de Poseidon*, acesta s-a răzbunat, inspirând în Pasifae o dragoste nelegiuită pentru un taur dezlănțuit, ce devasta țara lui Minos. S-a născut astfel Minotaurul*, ființă jumătate om, jumătate taur, care a fost ucis de Teseu*, cu ajutorul Ariadnei.

Fresce la Pompei, în Casa Vânătorii și-a Familiei Vetlius; *Pasifae și taurul*, frescă în Muzeul Vaticanului

PATECI Idoli pe care corăbierii fenicieni îi puneau la prora navelor lor. La egipteni,

erau divinități minore, personificate sub forma unor pitici.

PATROCLU Prieten nedespărțit al lui Ahile* în timpul 232

războiului Troiei*. A fost ucis de Hector*, unul din comandanții Troiei, ceea ce l-a făcut pe Ahile să se raz- ' bune și să ucidă în cele din urmă pe Hector într-o luptă memorabilă.

Homer, *Iliada*, I, 307 și urm., XI, 765 și urm.; fresce la Pompei în Casa Amorașilor de aur; *Grupul lui Pasquino*, la Roma, sec. III î.Chr.

PĂCALĂ Erou din snoavele românești, cunoscut și sub numele de Pepelea, isteț prin excelență, dibaci în orice împrejurare, chiar dacă -aparent este neghiob și fără minte; în basme este șugubăț, spiritual și binevoitor.

PASĂRILĂ-HĂIS-LUNGILĂ sau **PĂSĂRILĂ-LĂȚI-LUN-GILĂ** Personaj fantastic din basmele românești, îndemni natec, avînd facultatea de a vedea orice, de la distanțe inimaginabile, și de a ținti cu mare precizie („prinde păsările din zbor și le mănîncă”).

PĂSARILĂ-LĂȚI-LVNGILĂ -> **PASĂRILĂ-HĂIS-LUNGILĂ**

PEAN Unul din argonauți*, priclon al lui Heracles* și părinte al lui Filoctet*. El este- cel care a aprins focul pe care a vrut să moară Heraclcv::, nemaiputînd suporta durerile pricinuite de veșmîntul otrăvit al lui Ncxus*.'

PEGAS Cal înaripat în mitologia greacă, născut din sân-gele Medusei*, cînd aceasta a fost decapitată de Pc-'cu*. Și-a luat apoi zborul spre Olimp* (1), fiindcă Zeus* ora părintele lui. Bl i-a adus lui Zeus, în continuare, trăsnetele și fulgerele. A fost apoi calul lui Perseu, care, cu ajutorul lui, a eliberat-o pe Andromeda*, și al lui Bellerofon*, care a ucis Hi-rnera*. Cînd Bel'Icrofon a vrut să ajungă călare pe Pegas în Olimp, calul l-a făcut să se prăbușească pe pămînt. Zeus l-a trecut pe Pegas printre constelații.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV. 786; V. 256 și urm.; scenă pe o melopă a templului din Selinun'. (sec. VI. < î.Chr., cu Medusa decapitată de Perseu); Rubens, *Pcrxau eliberează p<*; *Andromeda*; G. B. Tiepolo, Perseu, pictură

233

PELASGO (1) Primul rege al celui mai vechi popor din Grecia, pelasgii. (2) Fiul lui Tropas, regele Argeșului* (5).

PELETRONIU Rege al lapiților* care, după o versiune, a inventat frîul și șaua pentru cai.

PELEU Fiul lui Eac*, tatăl lui Ahile*, avut de la nereida* Thetis* (2). A luat parte la expediția argonauților* și la vînătoarea porcului mistreț din Ca'lidonia*. La nunta lui cu Thetis, Discordia* a oferit mărul pentru a fi dat, celei mai frumoase dintre Hera*, Afrodită* și Atena*. A fost detronat de Crete*. După moarte, și-a urmat soția în apele mării, iar duipă o altă versiune, a ajuns în Infern, pentru a sta alături de Ahile și de Eac.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XI, 217 și urm.; *Călătoria lui Peleu cu Thetis*, pe Vasul Francois, din 555 î.C'hr., azi la Florența; *Peleu .ș?' Thetis*, pe o amforă cu figuri roșii, din sec. IV î.Chr., la British Museum din Londra

PELIA Fiul lui Poseidorr și al lui Tir*, rege al Tesaliei. A promis regatul său lui Iason* dacă îi va aduce lîna de aur* din Colhida*. A primit-io, dar nu și-a ținut făgă-duiala, și a fost ucis de Medeea*, soția 'lui Iason.

Ovidiu, *Metamorfoze*, VII, 297 și urm.; Euripide, *Pleiadele*, tragedie

PELION Munte în Tesalia (1548 m). Titanii*, în intenția lor de a ajunge pînă la cer, pentru a-l detrona pe Zeus*, au pus Pelion.nl peiste Qsea și peste Olimp* (1). Pe acest munte, locuia Chiron* și alți centauri*. Lancea pe care Chiron i-a oferit-o lui Ahile* era făurită dintr-un frasin de pe acel munte.

PELOPE Fiul lui Tantal*, soț al Hippodarniei* (2), părinte al lui Atreu*, Tieste* și Alcatou. Pentru a ajunge la grația zeilor, Tantal le-a oferit acestora, la un ospăț, trupul

234

propriului, său fiu, Pelope, tăiat în bucăți. Zeii, dându-si seama, l-au respins, cu excepția Demetrei* care, fiind distrată, i-a devorat copilului un umăr. Când zeii l-au readus la viață pe Pelope, i s-a completat trupul cu un umăr de fildeș. A domnit apoi asupra Eladei, luând cu forța în căsătorie pe Hippodamia (2). El a înființat, după o versiune, Jocurile olimpice (→ Olimpia). -*Pelope*, pe o amforă din Arezzo, din 415 î.Chr.

PENAȚI Zei protectori ai casei în mitologia romană. Au fost aduși de Enca* de la Troia* și depuși în templul Vestei* din Forul roman.

PENELOPE Fiica lui Icar* și a naiadei* Peribea* (2). Fiind soția lui Ulise*, l-a așteptat pe acesta, în Itaca*, pe tot timpul cât a durat războiul troian, zece ani, și apoi alți zece, pînă la reîntoarcerea lui în patrie, în toată această perioadă, a fost înconjurat de numeroși pretendenți (proci*), care așteptau, fiecare în parte, să fie ales de ea. I-a amăgit însă, spunându-le că va fi dispusă să facă acest lucru cînd va termina de țesut o pînză pentru socrul ei, Laerte*. Din fericire, stratagema a durat pînă la sosirea lui Ulise, care i-a ucis pe toți. A fost simbolul soției credincioase.

Homer, *Odiseea*, I, 70, X, 106 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, III, *tilnirea între Ulise și Penelope*, frescă la Pompei; Domenico Ci-marosa, Niccio Puccini, Gabriel Faure, muzică

PENTESILEA Fiica lui Ares*, regina amazoanelor*. A venit în ajutorul troienilor după moartea lui Hector* și a fost ucisă de Ahile*. Cucerit apoi de frumusețea ei, i-a pregătit funeralii demne de o regină.

O cupă grecească din secolul V î.Chr., azi în Muzeul din jyr.un.chen

PENTEU Fiul lui Echion* (2) și al lui Agave* (1), rege al Tebei* (2). S-a împotrivit cultului lui Dionysos* și a fost

• 235

sfinșiat de propria lui mamă și de alte bacante*, în timp

ce acestea erau sub influența zeului.

|. * ...

Ovidiu, *Metamorfoze*, V, 511 și urm.; frescă la Pompei, în Casele familiei Vettius

PENTIL Fiul lui Oreste* și al Erigonei* (1). A întemeiat dinastia pentilizilor din Lesbos.

PEON Medic al zeilor în mitologia greacă. Cu ajutorul unei plante proprii i-a vindecat pe Pluto* și pe Marte*.

PEREPLUT în mitologia slavilor, zeul întimplării, sorții¹ care îi amăgește pe oameni în toate felurile.

al

PERGAM Vechi oraș în Asia Mică, fondat, după tradiție, de Pergam, nepotul lui Ahile*. S-a dezvoltat mult în epoca elenistică și a difuzat cultura romană în Orient, contribuind astfel la contopirea civilizației grecești cu cea romană. Devenit un stat puternic, datorită bogățiilor solului și subsolului, a stabilit schimburi economice cu numeroase state vecine, sfîrșind prin a deveni provincie romană. Curtea regilor Pergamului a fost vestită prin fastul ei și comparabilă cu aceea a Medicilor, din Florența. Biblioteca de aici a rivalizat cu Biblioteca din Alexandria, folosind pergamentul în locul papyrusului egiptean, în anul 47 î.Chr., Antoniu, pentru a compensa pe Cleopatra pentru pierderea bibliotecii alexandrine, i-a dăruit peste 200 000 de volume din Biblioteca Pergamului. Vîrfurile colinei pe care era așezat orașul erau dominate de o acropolă cu un uriaș altar dedicat lui Zeus* și Atenei*. Artele figurative demonstrează o civilizație superioară, în care spiritualitatea și înțelepciunea constituiau o adevărată culme a geniului uman.

PERIBEA (1) Soția lui Polib* (1), care l-a adoptat pe Edip*, cînd acesta a fost părăsit de părinții lui. (2) Na-

236

iadă*, soția lui Icar* și mama Penelopei*. (3) Fiica lui Alcatou și mama lui Ajax*.

PERICLIMEN Fiul lui Nereu* în mitologia greacă. Avea •puterea să ia orice înfățișare. A participat la expediția ..argonauților* și .a fost ucis de Heracles* care l-a luat •drept vultur.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XII, 556 și urm.

PERIFETE Gigant*, fiu al lui Hefaistos*. Îi, ucidea pe toți călătorii veniți în Epidaur* și a fost, la rîndul lui, ucis de Teseu*.

PERILAU Fiul lui Icar*, sculptor din Agrigent, care a executat pentru tiranul Falaris statuia în bronz a unui taur în care acesta arunca oamenii vii, făcînd ca în bronzul înroșit să moară cel dintîi chiar autorul statuii.

PERKUN Zeul tunetului și al trăsnetului în mitologia | slavă. Judeca și condamnă tîlharii ca și pe cei vinovați de fapte rele.

PERSEFONA Fiica lui Zeus* și a Demetrei*. Într-o zi, în lipsa mamei ei, Persefona a fost răpită de Hades* și dusă în Infern. Demetra, scoasă din minți, a -căutat-o pe tot cuprinsul pămîntului, pînă a aflat de la Zeus că "se găsește în puterea lui Hades. Tot prin Zeus a obținut ca fiica ei să stea trei luni cu Hades și nouă luni cu ea (după alții, cîte șase luni cu fiecare). Mitul simbolizează moartea naturii timp.de trei luni (sau șase) și renașterea ei. timp de alte nouă luni (primăvara, vara și toamna). La romani, era venerată sub numele de Proserpina*.

Ovidiu, *Metamorfoza*, V. 341 și urm.; *Persefona răpită de. Pluto*, sculptură în piatră, în Muzeul Național, din Tarunlo; G. L, Ber-nini, *Răpirea l'ro.wrjune.i*, sculptură

237

PERSEU Fiul lui Zeus* și al Danaei*. Cînd Acrisiu*, tatăl Danaei, a aflat că fiica lui a avut un fiu, i-a părăsit pe amîndoi în voia apelor mării. Purtați de valuri în insula Serifo, au fost găzduiți de regele Polidect*, care a •vrut să o ia de soție pe Danae și să-l suprima pe Per-s.e.u. Pentru aceasta, i-a poruncit lui Perseu Să-i aducă •capul Medusei*,, una din gorgorie*. Eroul a ajuns la ea cu ajutorul lui Hermes* și al Atenei*, care i-a u dat sandale cu aripi, un coif care îl făcea nevăzut și un scut cu oglindă. Surprinzîndu-le pe gorgone dormind (altfel ar fi fost pietrificat de privirea lor), i-a tăiat capul Medusei și s-a ascuns de celelalte, grație coifului, în drum spre Polidect, a eliberat-o pe Andromeda* și a luat-o de soție. Întors acasă,. l-a ucis pe Polidect cu capul Medusei, după care a luat-o cu sine pe mama sa, în Argos* (5). Acolo a întemeiat orașul Micene* și a fost venerat ca erou și semizeu.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 605 și urm., V. I și urm.; Pompei, Casa .familiei Vettius, Casa preotului Amandus, fresce; Benve-nuto Cel'lini, *Perseu*, sculptură, Piero di Cosimo, *Nunta, lui Per-seu*, Tiepolo, *Perseu și Pegas*, Tintoretto, *Perseu și Andromeda*, Rubens, *Perseu eliberează pe Andromeda*, pictură

• *PERUN* Zeul fulgerului și al trăsnetului și zeul suprem în mitologia slavă. Avea înfățișare umană și era adorat și ca protector al războiului și al semănăturilor. Copacul consacrat era stejarul.

P7CO Zeu al pămîntului în mitologia romană, fiul lui Saturn* și tatăl lui Faun*. Deoarece a respins-o pe Circe*, aceasta l-a prefăcut într-o ciocănitore.

189; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIV,

Virgiliu, *I'tieida*, VII, 320 și urm.

.171,

PIGMALION (1) Rege al Ciprului și sculptor. S-a arătat ostil tuturor femeilor și a hotărît să rămînă celibatar. Dar Afrodită* l-a făcut să se îndrăgostească de o statuie din fildeș, executată - chiar de el, prototip al frumuseții

238

feminine, Galatea. Af rodită a dat atunci viață statuii și Pigmalion a luat-o de

soție. Cu ea, a avut un fiu, pe Pafos*. (2) Rege al Tyrului, fratele Didonei*. L-a ucis pe soțul acesteia, Siheu*.

Virgiliu, *Kneida*, I, 347; Ovidiu, *Metamorfoze*, X, 243 și urm.; J.-Jăcques Roussoau, George Bernard Shaw, literatură; Fragois Boucher, Aniello Falcone, pictură

PILADE Fiul lui S.trofiu*. Prieten credincios și nedespărțit al lui Oreste*. A luat-o de soție pe sora acestuia, Electra*.

Frescă la Pompei în Casa lui Olconiu Rufus și în Casa lui Si-ricus

PIRAM Tînăr din Babilon, îndrăgostit de Tisbe, pe care 'nu o putea lua de soție, fiindcă părinții ei se opuneau.' Hotărînd împreună, într-o zi, să se întîlnească într-un loc neștiut de nimeni, Tisbe a ajuns cea dinții. Nu după mult însă, i-a apărut înaintea un leu de care, sperindu-se, a fugit, lăsînd să-i cadă un vâl. Leul, cu botul sîngerînd, a lăsat urme de .sînge și pe vâl. Cînd Piram a descoperit vâlul pătat de sînge, a crezut că Tisbe nu mai. este în viață și s-a .sinucis. Tisbe, revenind la locul întîlnirii, l-a găsit pe Piram rnort și s-a sinucis la rîndul ei.

Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 55 și urm.; Giulio Romano, pictură

PIRENE Izvor al .muzelor* pe Acropola* din Corint. Bel-lerofon* a îmblînzit aici calul înaripat, Pegas*.

PIRENEU Rege al Traciei. A profitat de prezența muzelor* în palatul său și a vrut să le rețină mai mult, cu forța. Dar ele, avînd aripi, au zburat. Pireneu, pentru a le urmări, s-a urcat în vârful unui turn și a încercat să zboare si el. Dar s-a prăbușit din înaltul turnului.

PIRITOU Regele lapișilor*, fiul lui Zeus* și al Diei* în mitologia romană. A devenit prieten credincios al lui

239

Teseu* și acesta l-a ajutat cînd Piritou a fost atacat de centauri*, care voiau să-i răpească soția, pe Hiippoda-mia* (1). La rîndul lui, l-a ajutat pe Teseu, cînd acesta a vrut să o răpească pe Elena*. Tot împreună au coborît în Infern, pentru a o scăpa pe Persefona*. Dar Hades* i-a răstignit pe,,amîndoi, pe o stîncă. Teseu a fost-eliberat de Heraeles*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, 302 și urm.; *Piritou ucide centaurul Euritots*, ii-escă la Muzeul Național din Napoli

PIRRA Fiica lui Epimeteu* si soția lui Deucalion*. Mama lui Ellen*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 350 și urm. *PIRRUS* -> *NEOPTOLEM*

PISISTRATOS Fiul mai mic al lui Nestor*. L-a însoțit pe Telemac*, fiul lui. Ulise*, 'în călătoria lui de la Pilo, la Sparta.

Homer, *Odiseea*, III, 36 și urm., 400 și urm.

PITI Nimfă* în mitologia greacă, de care au fost îndrăgostiți Boreas* și Pan*. Unul din ei a prefăcut-o într-un pin.

PITIA Preoteasă în templul lui Apollo* din Delfos*. Așezată pe un trepied acoperit cu pielea șarpelui Pito, ucis de Apollo, ea se lăsa' în. prada unei stări de exaltare pu-ternică, rostind unele formule considerate a fi dictate de zeu si socotite drept profetii.

Imaginea Piliei pe o cupă, operă a pictorului Coclros (sec. V î.Ohr.), iv/i la Berlin

PLEIADE Cele șapte fiice ale lui Atlas* (1) și ale Pleio-nei*: Alcione* (2), Sterope, Merope* (3), Maia* (1), Elecira,

240

Celena* (2) și Taigete*. Zeus* le-a preschimbato în stele și le-a ridicat printre constelații, pentru a le salva de insistențele lui Orion*.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XII, 293

PLEIONE Fiica lui Oceanus* și a zeiței Thetis* (1) in mitologia greacă. A avut de la Atlas* pe cele șapte pleiade*.

PLEISTOROS Zeul trac al războiului.

PLUTO (1) Zeul bogățiilor în mitologia greacă, fiul lui Ia-son* și al zeiței Demetra*.

Era orb și își împrăștia comorile la întâmplare. Era reprezentat ca un copil, ținând în mână cornul abundenței*. (2) în mitologia romană, fiu al lui Saturn* și al Rheor, frate al lui Iupiter* și Neptun*. A fost zeul Infernului, corespunzător lui Hades*.

*PLEIONE** Fiica lui Oceanus* și a zeiței Thetis* (1) în mitologia greacă. A avut de la Atlas* pe cele șapte pleiade*. Homer, *Iliada*, II, 732, XI, 833'

PODALISO -> *PODALIRIU*

PODARGE Harpie*; iubită de Zefir*, a dat naștere cailor Xantos* și Balio*, pe care a pus stăpânire Ahile*. Homer, *Iliada*, XVI, 150

POLIB (1) Rege al Corintului. L-a primit la curtea sa și l-a adoptat pe Edip*, după ce a fost părăsit de Laios*. (2) Rege al Tebei* (3), care l-a găzduit mai mult timp pe Menelau*, după terminarea războiului troian. (3) Bunicul lui Adrast* (1). . . .

16 — Dicționa
de mitologie
241

POLIBOT Uriaș* care s-a răzvrătit împotriva lui Zeus*. A fost pedepsit de Poseidon*, care l-a preschimbât în-tr-o stîncă.

POLID AMANT (1) Prieten și sfătuitor al lui Hector*. A fost unul din eroii troieni. Era înțelept și posedea și darul prevestirilor. (2) Atlet din Tesalia, dotat cu o putere neobișnuită.

POL/DECT Rege al insulei Serifo, din Ciclade*. După ce a găzduit-o pe Danae* și pe fiul ei, Perseu*, voind să o ia de soție pe Danae, l-a supus la încercări grele pe Perseu, pentru a scăpa de el pentru totdeauna. Acesta însă, după ce a ucis M-edusa*, l-a împietrit cu capul ei.

POLIDOR (1) Fiul lui Cadmos* și al Harmoniei*, părinte al lui Labdaos*. (2) Cel mai tânăr fiu al lui Priam* și al Hecubei*. Când acesta a socotit că Trăia* va cădea în mâinile grecilor, și-a trimis fiul la Polinestor*, regele Traciei, dar acesta l-a ucis pe Polidor pentru a-i lua uriașa comoară pe care Priam o încredințase fiului. (3) Fiul lui Hippomedon*, unul din epigoni*. Virgiliu, *Ene-ida*, III, 45; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 530 și urm.

POLIFEM Ciclop*, fiul lui Poseidon* și al Toosei* i-a atras pe tovarășii lui Ulise* într-o peșteră și a devorat sase din ei. Ulise, printr-o stratagemă, l-a orbit și, împreună cu cei rămași în viață, și-l-a reluat drumul pe mare. Ciclopul a cerut însă ajutor lui Poseidon și astfel, Ulise a fost urmărit de mai multe furtuni. Avea o putere remarcabilă, și o statură gigantică, îndrăgostit de Gala-teea* aceasta l-a respins, preferându-l pe Acis*. Homer, *Odiseea*, I, 70, X, 106 și urm.; Virgiliu, *Eneida*, III, 618 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 765; fresce la Pompei în Casa preotului Amandus; la Roma în Casa Liviei; Pellegrin, Tibakli, Annibale Carracci, pictură

242

POMMNA Muză* a poeziei lirice și a elocinței, închipuită ca o matroană cu capul încununat de perle, dusă pe gânduri.

POLINESTOR Rege al Traciei, căruia Priam* i l-a încredințat pe fiul său, Polidor* și o parte din comorile Troiei*. Polinestor l-a ucis, pe Polidor și și-a însușit comorile, dar a fost răzbunat de Hecuba*.

POLINICE Fiul lui Edip* și al Iocastei, frate al lui Eteocle*. După plecarea lui Edip din Teba* (2), cei doi frați s-au înțeles să domnească pe rând. Dar, după un an, Eteocle a pus stăpânire singur pe tronul tatălui lui! Polinice s-a refugiat la regele Adrast* (1), pe a cărui fiică, Argia*, a luat-o de soție. A format apoi expediția celor șapte împotriva Tebei*, pentru a-și pedepsi fratele, în timpul luptelor, înfruntându-se, s-au ucis unul pe altul. Creon*, unchiul lor, ajuns stăpân al Tebei, l-a interzis înmormântarea trupurilor lor după datină și a condamnat-o la moarte pe Antigona*, sora lor, pentru că i-a nesocotit porunca. Cu ea a murit și tânărul care o iubea, Emon*, și care era

chiar fiul lui Creon.

POLIPEMON -+ *PROCUST*

POLIPOETE Fiul lui Piritou* și al Hippodamiei* (1); a fost comandantul tesalienilor în războiul Troiei*. Homer, *IHada*, II, 740

POLIS Prevestitor vestit și medic din Grecia. A fost identificat chiar cu Asclepios*. L-a readus la viață, printre alții, pe Glaucos* (2), care murise sufocat într-un butoi cu miere.

243

POLIT Fiul lui Priam* și al Hecubei*. A fost uois de Pir-rus*, în ajunul căderii Troiei*. (2) Tovarăș al lui Ulise. Homer, *Iliada*, II, 791 și urm., XIII, 533 și urm.; Homer, *Odiseea*, X, 224

POLIXENIA Fiica lui Priam* și a Hecubei*. A fost iubită de Ahile*, cu care urma să se căsătorească, dacă Paris* nu i-ar fi ucis pe fratele ei. Fiul lui Ahile, Neoptolem*, a jertfit-o pe Polixenia pe mormântul tatălui .lui. După o altă versiune, Polixenia nu a putut supraviețui morții lui Ahile și și-a luat singură zilele, chiar în tabăra grecilor.

Euripide, *Troienele* și

Ovidiu, *Metamorfoze*, XIII, 848 și urm.; *Hecuba*; Seneca, *Troadele*

POLLUX -> *DIOSCURI*

POMONA Zeița fructelor și a grădinilor în mitologia romană. După ce i-a respins pe toți admiratorii săi, s-a hotărât să-1 accepte pe Vertumnus*, care i s-a prezentat mai întâi sub înfățișarea unei bătrîne, apoi, după ce a cucerit-o, sub aceea a unui tânăr care i-a plăcut și cu care a acceptat să se căsătorească. A avut un templu pe via Ostiense din Roma.

Ovidiu, *Metamorfoze*, XIV, 623; Rubens, *Pomona și Ceres*, pictură

PONTOS Personificare a elementului marin în mitologia greacă. Navigatorii greci dădeau acest nume și Mării Negre, zicându-i Pontul E ixin. Ovidiu, *Trixia și Epixtulae e.x Ponto*

POREVITH Divinitate slavă adorată în zona Mării Baltice, protectoare a războaielor. Era reprezentată cu șase capete și purtând felurite arme.

244

PORTUNUS Divinitate romană arhaică, protectoare a cheiurilor și porturilor, ca și a depozitelor de cereale, transportate pe Tibru și- pe mare. Serbările dedicate lui se numeau Porturialii și se organizau la 17 august. Avea un templu la Ostia (portul Romei) și pe Tibru, în Forul Boariu.

POSEIDON Zeul mării în mitologia greacă, corespun-zîndu-j zeului roman Noptun*. Tatăl '1111 era Cronos* și mama, Rhea*. Împreună cu soția lui, Amfitrita*, locuia într-im palat pe fundul mării și, de acolo, stăpînea mările și oceanele cu tridentul. Provoca cutremurele,; furtunile de pe mare, ca și erupțiile vulcanilor. Ocrotea marinarii destoinici, pescarii și pe cei ce doreau să cunoască marea, cu bune intenții. A construit Troia*, împreună cu Apollo*. În cinstea lui se organizau Jocurile istmice, în istmul Corintului, îi erau socotiți sacri delfinul și pinul (fiindcă din lemn de pin erau construite corăbiile); era reprezentat, ca un bărbait athletic cu barbă, coroană și trident în mîină.

Homer, *Iliada*, VII, 452 și urm.; mozaicuri, vase, fresce la Pompei

POTAMEIDE Nimfe* ale mărilor.

PRIAM Ultimul rege al Troiei*, fiul lui Laomedon*. A avut ca soție, mai întâi pe Arisbea*, apoi pe Hecutja*. Printre fiii lui erau: Hector*, Paris*, Elenos*, Deifob*, Polit*, iar printre fiice: Cassandra*, Creusa*, Polixenia*. Când fiul cel mai drag, Hector, a fost ucis de Ahile*, s-a_ dus el însuși la tabăra greacă, pentru a-1 îndupleca pe erou să-i elibereze trupul, dorind să-1 înmormînteze după datina strămoșilor. A fost ucis în timpul incendiului Troiei, de Pirrus*.

Homer, *Iliada*, XXIV, 143; Virgiliu, *Eneida*, II, 501 și urm.; un relief în Casa del Larario, din Pompei;

Priam și Eleni, pictură veche pe o farfurie, în Muzeul Național din Tarquinia.

245

PRIAP Fiul lui Dionisos* și al Afroditei*, zeul fertilității, al dmpurilor și al pădurilor în mitologia greacă. A fost adorat în mod egal în Grecia și în Italia, ca zeu rustic, l se ofereau ofrande de grîu, niere și struguri.

PROCA Regele orașului Alba Longa*, tatăl lui Amuliu*

și al lui Numitor*.

Virgiliu, *Kneida*, VI, 767; Titus Livius, *Ab urbe condita*, I, 3, 9

PROCI Pretendenții Penelopei* în timpul absenței lui Ulise* din. Itaca*. La întoarcere, acesta i-a ucis pe toți.

PROCRI Fiica lui Erehteion, rege al Atenei, soția lui Cefalos*. Urmându-si. soțul la o vânătoare, s-a ascuns în pădure, iar Cefalos, luând-o drept un animal sălbatic, a ucis-o cu o săgeată. Când si-a văzut victima, s-a sinucis la rîndul lui. Piero di Cosimo, *Moartea lui Procri*, pictură

PROCUST, DAMAST sau **POLIPEMON** Tilhar grec. Trăia în vecinătatea localității Eleusis*. Pe călătorii care treceau pe meleagurile lui îi tortura întinzîndu-i pe un pat de dimensiuni contrare lungimii lor; pe cei scurți îi punea pe un pat lung și îi lungea pînă ajungeau la lungimea patului; pe cei înalți îi tăia, pentru a fi scurți cît pa'tuj. ales înadins. A fost ucis de Teseu*, după ce l-a chinuit și pe el cu o asemenea tortură.

Ovidiu, *Metamorfoze*, VII, 438

PROMETEU Fiul lui Iapet* și al unei Asiei* în mitologia greacă, fratele lui Atlas* (1) și al lui Epimeteu*; după nume, „cel prevăzător”. Când Zeus* a vrut să distrugă omenirea prin apă, Prometeu l-a sfătuit pe fiul lui, Deu-calion*, să construiască, o corabie și să înfrunte astfel potopul. După o altă versiune, Prometeu a creat primul* om din humă și, împreună cu Atena*, a răpit din cer

246

I focul și l-a oferit" oamenilor și o dată cu el, și bunăstarea. Dar pentru a-i pedepsi pe oamenii cărora Prometeu le-a făcut acest bine, Zeus* a trimis-o pe pămînt pe Pandona*, care a răspîndit din cutia ei toate nenorocirile, iar pe Prometeu l-a înlănțuit cu muntele Caucaz timp de 30 de ani. În fiecare zi un vultur îl devora ficatul, care se refăcea în timpul nopții. După 30 de ani, Zeus* l-a trimis pe Heracles* să omoare vulturul și l-a eliberat pe Prometeu, pe care l-a luat în Olimp* (I,). Prometeu reprezintă astfel forța inteligenței care l-a eliberat pe om de ignoranță și sclavie, ca și impunerea geniului și a semnificației lui sociale, focul fiind folosit de toți fără excepție. Suferințele îndurate de Prometeu, deci de geniu] activ, dinamic, temerar, sînt inseparabile de măreția acestuia, care luptă împotriva opresiunii și prejude-i cășilor de orice fel.

Hesicul; Kschil, *Prometeu înlănțuit*; Platon, *Protagoran*; Goethe, *Promethe-ux*; P. B. Shelley, *Prometeu descătușat*; V. Kftimiu, *Prometeu*, dramă; .sculpturn-relief pe frontonul Parteonului din Atena, protagonist pe sarcofage, teracote, basoreliefuri; Nicolas Adam, sculptură la Luvru; Tiziun, pictură

PROSPERPINA *-+ **PERSEFONA**

PROTESILAOS Fiul lui Ificlu* din Tesalia. A fost primul grec ucis de troieni în războiul împotriva Troiei*, așa cum prevăzuse un oracol* celui care va coborî primul de pe corabie pe pămînt. Soția lui, Laodamia* (2), l-a iubit atît de mult, încît „ncputîndu-i supraviețui s-a sinucis. Ovidiu, *Metamorfoze*, XII, 68

PROTEU Divinitate marină de origine greacă, fiul lui Poseidon* sau al lui Oceanus* și Thetis* (1). A avut darul de a lua orice înfățișare. Bun prevestitor, nu spunea cele știute, decît dacă era forțat. Menelau* a reușit să afle de la el că va ajunge cu bine în patrie. Homer, *Ocjzscn*, IV, 384'și urm., 450 și urm,

247

PROTOGENIA Fiica lui Deucalion* și a Pirrei*.

O

PSYCHE Personificare a sufletului uman la greci. Frumusețea ei a 'trezit invidia Afroditei*, care l-a trimis pe Eros* cu misiunea de a o face să se îndrăgostească de un om urît. S-a îndrăgostit însă chiar el de ea și, conform înțelegerii dintre ei, nu se întîlneau decît noaptea, el interzicîndu-i să-i vadă chipul, condiție a fericirii lor. Dar curiozitatea tinerei Psyche a fost mai presus de orice voință și astfel, într-o noapte, încâlcind legămîn-. tul, a aprins un opaiț, la a cărui lumină a zărit prea-frumosul chip al tînărului. În .acea clipă

Eros a si dispărut; Psyche 1-a căutat în lung si în lat pmă când zeii, înduplecați, i-â'u îngăduit să-'l revadă și să fie primită printre nemuritori, lângă cel iubit. Mitul Amor (Eros) si Psyche este un simbol al vieții intime, al înțelegerii si neînțelegerii între doi tineri, două ființe, care trebuia să se supună unor legi stabilite în comun si peste care nu se poate trece. A fost cunoscut si în vechea Indie prin povestea lui Urvaci și Pururava, ca și lumea celtică.

Platon, *Simposion și Fedru*; Coccaccio, *Ge.ne.aloyia zeilor de .seamă*; M, M! Boiardo, Angelo Firenzuola, G. B. Marino, Ippo-lito Pindemonte, Giovanni Pr'uti, Giovanni Piscoli; Jean de la Fontaine, roman; Moliere în colaborare ou Philippe Quinault si Pierre Corneille, o tragedie balet pentru muzica lui Lully; o tragedie atribuită lui Thomas Corneille, pe muzică de Lully; Alessandro Scarlatti, Benedetto Marcello, Cesar Frank, muzică; *Psyche ținând în brațe pe Amor*, Muzeul Național din Napoli; fresca lui Rafael în Palatul Farne.sina din Romn; Giulio Romano în Palatul Ceaiului clin Mantova; Corrt'ggio, Francesco Salviati Creuze, Antonio Canova, sculptură

QUANTE CONGO Veche divinitate chineză, care, pentru prima dată, a adunat pe oameni în orașe.

QUAN-WON Zeul protector al apelor și peștilor în mitologia japoneză. Avea un templu uriaș, Miuco.

QUENEVADI, Zeu indian, cu capul de elefant, cu patru brațe lungi si un pîtec enorm!

QUETZACOATL Una din cele mai de seamă divinități din mitologia mexicană. A învățat pe indigeni meșteșugul cioplirii pietrelor și al prelucrării metalelor.

QUIRINALII Serbări celebrate la Roma, la 17, februarie, în cinstea lui Romulus*.

QUIRINUS Divinitate italică arhaică (laț. *quiris*, sulită). Identificată cu Romulus* si cu Marte*. A dispărut de'pe pămînt în timpul unei mari furtuni. Virgiliu, *Eneidn*, I. 292

R

erou binefăcător, care sâvîrșeste acte de bravură pentru a-și elibera soția, Sita*, din mâinile dușmanului său, Ravana*.

RA sau **RE** Personificarea soarelui în mitologia egipteană, venerat la Eliopolis (Cetatea Soarelui). Era socotit ca fiind cel mai puternic dintre toți zeii. Avea două bărci, în care ~~~putea parcurge tot cuprinsul bolții cerești, una pentru zi, alta pentru noapte. Era reprezentat ca un om cu capul de șoim, cu un disc solar deasupra capului, sau cu picioarele într-o corabie sau pe o barcă pe care putea trece de la o extremă la alta a orizontului.

*

RACHIO Regele Cretei, soțul prevestitoarei Mantos* (1) de la care 1-a avut pe ț/tops*, care a devenit si el un faimos prevestitor.

RADAMANT Fiul lui Zeus* si al Europei*; rege al cetății Cnosos. Izgonit din Creta de fratele lui, Minos*, s-a stabilit în Beoția și a luat-o de soție pe Alcmena*. A fost un rege drept și a pus în aplicare legea talionului: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, ca si legea încrederii în jurământul acuzatului, dacă nu există martori. Diipă moarte, a fost judecător în Infern. Virgiliu, *Eneida*, VI, 566; *Ovidiu*, *Metamorfoze*, IX, 436

RADI Soția zeului iubirii în mitologia vedică, închipuită ca o zeiță care, în genunchi, trăgea cu arcul.

RAMA A șaptea încarnare a lui Visfiu* în mitologia vedică, protagonistul epopeei *Ramayana*. închipuit ca un

250

RAMMAN „Cel care trăsnește”, zeu al fenomenelor cerești în mitologia babiloniană. Cu fulgerele si trăsnetele acest zeu războinic nimicea dușmanii

babilonienilor.

RAMPSANITOS în mitologia greacă, rege al Egiptului, fiu al lui Proteu*; se spune că ar fi coborât viu în Infern și ar fi jucat zaruri cu zeița Demetra*, câștigând partida.

RAVANA Zeu din mitologia vedică sau rege legendar cu zece capete și douăzeci de brațe, îndrăgostit de Sita*, soția lui Rama*, a dus o luptă năprasnică pentru a ține de partea sa pe Sita, dar a fost ucis de Rama, ajutat de urși și de maimuțe.

RAVNEGUD Un alt nume al zeului Odin* în mitologia nordică „zeul corbilor” și era înfățișat ținând pe umeri doi corbi.

RE

RA •

REA SILVIA Fiica lui Numitor*, regele orașului Alba Longa*. Unchiul ei, Amuliu*, a constrâns-o să rămână fecioară și să devină vestală*, pentru ca fiii ei să nu pună stăpânire pe tron. Dar Marte* a făcut-o să dea naștere lui RomuluK* și Remus*. Furios, Amuliu a aruncat-o în Tibru, unde a devenit soția zeului cu același nume. Copiii ei lăsați pradă apelor Tibrului au fost găsiți de păstorul Faustulus* și de soția acestuia, Acea Larentia* și crescuți de ei.

Titus Livius, *Ab urbe condita*, I, 3

251

REMBKA Divinitate vedică cu atribute asemănătoare zeiței Venus*, apărută din apele mării.

REMULUS Rutul*, căsătorit cu o soră a lui Turnus*, regele rutulilor. A fost ucis de Ascaniu*, fiul lui Enea*.

REMUS -> *ROMULUS*

RESO Rege al Traciei, care i-a ajutat pe troieni în războiul împotriva grecilor. Diomedea* (1) și Ulisc* l-au ucis și i-au furat caii pe care de asemenea i-au pmorât. După un oracol*, scoaterea acestor cai din luptă a adus nimicirea Troiei*.

RHEA Fiica lui Uranus* și a Geei*. A fost soția 'lui Cro-nos* și, mamă lui Zeus*, Hades*, Poseidon* și a altor zeități. Era Mama cea Mare, Regina Mater, și venerată ca atare, în Creta a fost identificată cu Cibeles*; cultul ei s-a răspândit și la Roma.

RINDA în mitologia scandinavă, una din soțiile lui Odin*.

RIZEU Centaur*, fiul lui Ission* și al Nefelei*. A fost ucis de Teseu*, la nunta lui Piritou*, unde centaurii i-3|U atacat pe lapiți*.

RODE Fiica lui Poseidon* și a Amfitritei* în mitologia greacă. A fost soția lui Illelios*, căruia i-a dat un fiu, pe Feton*, și trei fiice: Lampetia, Lampetus* și Fetusa.

RODJENICE sau *SUDJENICE* Divinități în mitologia slavă, asemenea parcelor* romane.

252

RODOPE Nimfă* în mitologia greacă. A avut îndrăzneala să se creadă frumoasă ca Hera*, soția lui Zeus*. A fost pedepsită și preschimbată într-un munte, cu același nume, din Tracia.

ROMA Personificare a orașului Roma, venerată ca zeiță/ Era reprezentată ca o femeie purtând pe cap un coif cu aripi sau, așezată pe un tron, cu o lance, în mână și cu un scut alături. Chipul ei se află pe numeroase monede vechi și pe basoreliefuri.

ROMULUS și *REMUS* Fii lui Mart.e* și ai vestalei Rea Silvia*. Aruncați în apele Tibrului de Amuliu*, gemenii au fost găsiți și salvați de un sclav care i-a lăsat pe malul apei, unde au fost alăptați de o lupoaică. Mai târziu, au fost descoperiți de păstorul Faustulus* și de soția lui, Acea Larentiu*, și crescuți de

aceștia. Când au ajuns la o vîrstă matură, 1-au ucis pe'. Amuliu. și au redat tronul lui Numitor*, bunicul lor, adevăratul stăpîn al orașului Alba Longa*. Împreună, au căutat apoi un loc pentru construirea unui nou oraș. Lăsîndu-se în voia prezicerilor, au privit într-o zi un stol de vulturi care le-a trecut pe deasupra capetelor. Remus a yăzut numai 6, iar Romulus 12. Așadar, el trebuia să aleagă locul potrivit. Nemulțumit de această convenție ce îl punea în inferioritate, Remus a propus o altă întrecere, aceea a brazdelor, pe care de asemenea nu a respectat-o. Mîniat, Romulus 1-a ucis, după care a construit orașul Roma, în 21 aprilie 753 î.Chr. Pentru popularea noului oraș, romanii au răpit sabinile*, dintr-o localitate apropiată, spune legenda. Romulus a domnit 37 de ani, iar după moarte a fost venerat ca zeu cu numele de Quirinus*. Templul lui era înălțat pe colina Quirinal. După o versiune, a fost luat în cer de Marte, iar după alta, a fost îngropat sub Forul roman.

Virgiliu, *Krwida*, I, 275; VI, 778, 7H1; VIII, 3>12 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIV, 772 și urm.; Titus' Livius, *Ab urbe condita*, I, 4 și urm.; Imaginea lupoaicei apare pe monede din anul 300 î.Chr.; <*Lupoaica din Cupitoliu*, operă etruscă din secolul V

253

î.Chr.; fresce în Casa lui Polibiu din Pompei; fînftna fraților Pisani, din Perugia, Rubens și Pietro Berretti da Cortona etc., pictură

S

RUDA Divinitate în mitologia arabă, personificare a planetei Venus.

RUDRA Zeul munților și al grădinilor în mitologia vedică, arcaș neîntrecut, medic și protector împotriva tuturor nenorocirilor.

SÁBAZIOS Zeu din mitologia getică, identificat cu Dio-nysos*, din mitologia greacă.

RUMINA Zeiță romană, protectoare a femeilor care alăptează.

RUNCINA Zeiță romană, invocată de țărani romani în timpul secerișului.

RUSALCE Nimfe* sau zîne ale apelor, femei frumoase, pe cit de seducătoare, pe atît de primejdioase, în mitologia slavă.

RUTULI Popor din Lâtium*-; comandat de Turnus* a luptat împotriva lui Enea*, pentru a-l izgoni din Italia. Rutulii au fost învinși de Enea.

*SABINE**, Femeile pe care oamenii lui Romulus* le-au răpit dintr-o localitate vecină, pentru a și le face soții și astfel să populeze noul oraș, Roma. Titus Livius, *Ab urbe condita*, I, 9, 6, și urm.

SAKUN Divinitate feniciană, cu aceleași atribute ca ale zeului grec Hermes*.

SALACIA Zeiță romană a mării, soția lui Neptun*.

SALAMBO Divinitate babiloniană, asimilată zeiței As-tarte* a fenicienilor, Afroditei* a grecilor sau zeiței Venus* a romanilor. Numele ei însemna „tulburătoarea”.

SĂLII Colegiu de preoți romani. Erau împărțiți în grupul de pe colina Palatin*, dedicați cultului lui Marte*, și grupul de pe colina Quirinal, dedicați cultului lui Quirinus*.

SALMONEU Fiul lui Eol* și al nimfei* Enarete* frate al lui Sisif*. Din orgoliu, s-a crezut asemenea lui Zeus*, căutînd chiar să imite trăsnetele și fulgerele lui. A pre-

255

tîns să și se aducă pîn'ă, și jertfe. Dar Zeus i-a pedepsit cutezanța și 1-a trăsnit. Virgiliu, *Eneida*, VI, 585 și urm.

SALUS Zeiță romană a sănătății, corespunzătoare zeiței Igea* a grecilor. Templul i-a fost consacrat în 302 î.Chr., pe Quirinal, la Roma.

SAMIA (1) Epitet al zeiței Iunona*, care s-ar fi născut în insula Samos. (2)

Sibilă*, numită astfel de la o carte de profeții apărută în insula Samos. Pictură de Guercino

SĂM.OTRACIA Insulă din arhipelagul grec, renumită pentru cultul cabiriilor*.

SANDES în mitologia hitiților din Siria, zeul suprem; avea o înfățișare înfricoșătoare și ca armă, trăsnetul.

SANDON Erou solar, venerat de locuitorii Licieii, ca întemeietor al neamului lor.

SARPEDON (1) Fiul lui Zeus* și al Europei*. A devenit rege al licienilor, după ce a fost izgorjit din Creta de fratele lui, Minos*. (2) Fiul lui Zeus* și al Laodamiei* (1). A murit, luptând pentru apărarea Troiei*; a fost ucis de Patroclu*.

Homer, *Iliada*, V, 471 și urm., XVI, 666 și urm.; vas atic din sec. V î.Chr., azi la Luvru

SATARUPA Mama primului om și primei femei în mitologia vedică.

SATIRI Divinități ale pădurilor și câmpiilor în mitologia greacă, jumătate oameni, jumătate animale, cu pi-

256

cioare de țap, coarne și coadă. Erau nelipsiți din țor-tegiul, lui Dionysos*.

Nimfele* erau adesea prada lor.

Praxiteles, *Satirul*, în Muzeul Capitoline al Romei; *Satirul Bar-berini*, la Miinchen, sculptură; Ca.va *Faunului*, frescă din Pompei, în Muzeul Național din Napoli

SATOR Divinitate abstractă în mitologia romană, protectoare a grâncilor. *Sat or hominum et deorum* era supranumit lupitcr*, ca părinte al oamenilor și al zeilor.

SATURN Personificare a prosperității în mitologia romană; venerat ca binefăcător al omenirii, a fost asimilat lui Cronos* al grecilor, cu atribute similare. A fost părintele lui Zeus*, Ceres*, Iunona* etc. l-a învățat pe oameni cultura pământului și a viței de viei. La Roma a avut un templu în preajma Capitoliului*.

Virgiliu, *Encida*, VII, 319, Rubens, pictură

SATURN ALE Serbări romane ce debutau în ziua de 17 decembrie, în timpul cărora sclavii puteau fi egali cu stăpînii lor. Erau dedicate zeului Saturn* și socotite evocatoare a unei vârste de aur.

SATURNIA (1) Numele Italiei, după unii scriitori din antichitate, pentru faptul că Saturn*, detronat de Iupiter*, s-a refugiat în Italia, la Ianus*. (2) Epitet dat Iunonei*, care era fiica lui Saturn*.

SAUR Tîlhar care devasta un ținut din Elida (Grecia). A fost ucis de Heracle*.

SAVITAR Divinitate vedică, care inspira bună dispoziție și dorință de viață. Era identificată cu soarele.

J 7™ Dicționar de itil

257

SCHIRO Răufăcător din Megara (Grecia), care-i silea pe străini să-i spele picioarele, după care îi arunca în mare. Teseu* i-a pregătit aceeași moarte.

SCILHA (1) Fiica lui Forcus în mitologia greacă, preschimbata de Circe* într-un monstru, deoarece Scilla îl iubea pe Glaucos* pe care îl iubea și ea. Scilla s-a îngrozit atât de mult de noua ei înfățișare, încît s-a aruncat în mare și în locul acela a apărut un munte tot atît de înfricoșător, în fața lui era un altul asemănător, al Caribdei*. Navigatorii care se aventurau să treacă printre Scilla și Caribda reușeau cu greu să scape cu viață. Cînd Ulisc* a trecut pe acolo, i-au pierit toți tovarășii de drum. După altă versiune, și-a găsit moartea el însuși în aceste ape. (2) Fiica lui Nixus, regele Me-garei, care și-a trădat tatăl din dragoste pentru Minos*. Acesta a respins-o însă și a vrut chiar să o ucidă; ea și-a luat singură zilele, aruncîndu-se în mare. Zeii « au prefăcut-o într-o pasăre.

Virgiliu, *Eneida*, III, 424 și urm.; Danie, *Infernul*, c. XXVI; frescă în Casa lui Castor și Pollux din Pompei; Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII și urm.

SEIA Zeiță romană, care proteja semințele neîncolțite.

SELEN (1) Satir* iubit de nimfa* Argira*, îl însoțea în permanență pe Dionysos*. A fost preschimbata de Afrodita* într-un rîu, cînd nimfa, murind, a fost prefăcută într-un izvor. Mai tîrziu li s-au unit apele și deci și viața. Dar Selen a uitat-o pe Argira și la fel ce bea din apele lui uită orice sentiment. (2) Una din pleiade*.

SELENA Personificare a lunii în mitologia greacă. Era fiica lui Hiperion* și sora lui

Hclios* și a lui Eos*; identificată cu Artemis*, Perscfona* și Hecate*. A fost venerată mai mult' de romani. Perugino, *Iubirea Selenei pentru Endimion*, pictură SELLI Preoți ai oracolului* lui Zeus* din Dodona*. Tre-|buia să aibă picioarele „nеспălate" și să doarmă pe pă-mîntul gol.

J SEMELE Fiica lui Cadmos* și a Hiarmoniei*. De la fcZeus*, Semele a avut un fiu, pe Dionysos*. Hera* invi-îdioasă, a îndemnat-o pe Semele să-i ceară lui Zeus să i se arate în toată strălucirea. Acesta într-adevăr i-a apărut înconjurat de tunete și fulgere, iar Semele a murit mistuită de focul divin.

SERAPIDE Divinitate egipteană din epoca greco-roma-nă, în care erau contopiți zeii Osiris* și Apis*. Socotit l și ca o fuziune între Zeus* și Hades*, Serapide era venerat și în Roma și Grecia, unde i se atribuiu virtuțile salutare ale lui Asclepios*.

SEREST Tovarăș al lui Enea*, care îl înlocuia în unele fapte de arme.

!Virgiliu, *Eneida*, I, 611 și urm.; IX, 171 și urm.

\\SET Divinitate egipteană, simbolizînd pustiul acoperit de nisip al Egiptului de Jos.

SETEA PĂMÎNTULUI -V SETILĂ

SETILĂ, SETOSUL sau SETEA PĂMIN.TULUI Erou cu ̄ puteri neobișnuite, din basmele românești, vestit pentru

capacitatea de a bea cantități nesfîrsite de apă, rămî-|nînd totuși mereu însetat. Era cunoscut și în folclorul

tracilor.

258

259

SETOSUL -4 SETILA

SFA.RMA-PIATRĂ Erou din basmele românești, înzestrat cu puteri excepționale; sare în ajutorul voinicilor și al lui Făt-Frumos* în luptele lor cu întruchipările răului.

SFINXUL Monstru legendar în mitologia greacă, cu corp de leu și cap de femeie. A fost trimis de Ilera* să răzbune moartea lui Cusip și să-i pedepsească pe supușii tebani ai lui Laios*. Îi ucidea pe toți cei ce nti știau să răspundă la următoarea întrebare: „Care este ființa care dimineața merge în patru picioare, la prînz în două și seara în trei". Cel ce o rezolva, putea deveni regele Tebei* (2). Edip* singur a știut să dea răspunsul cel bun: omul este cel care merge în copilărie în patru picioare, la maturitate în două și la bătrînețe în trei, sprijinit în toiag. Sfinxul s-a aruncat apoi do pe s.tîncă, iar Edip a ajuns regele Tebei. Cupă din sec. V î.Chr., din Muzeul Vaticanului

SHAMASII în mitologia babiloniană, judecător al oamenilor, întocmai ca Osiris*, la egipteni. Era fiu al lunii* și personificare a soarelui, reprezentat ca un disc strălucitor, uneori înaripat, alteori în formă umană pe carul soarelui.

SIBARIS (1) Monstru oare trăia într-o peșteră pe muntele Parnas*. Un oracol* a hotărît să-i fie jertfit Alcio-neu*, dar în locul lui a intrat în peșteră Euriblat și l-a ucis pe monstru. (2) Numele unui tovarăș de lupte al lui Enea*, 'ucis de Turniis*. (3) Oraș din Magna Grecia (Calabria de azi), extins în antichitate pe o mare porțiune de 'pămînt, avea 300 000 de locuitori. Bogăția și prosperitatea lui au făcut ca moravurile locuitorilor să decadă într-atît, încît să ducă la distrugerea orașului.

260

SIBILE Proteste ale zeului Apollo*, inspirate de zeul însuși în profețiile lor. Mai intîi a fost o singură sibilă, apoi zece sau douăsprezece. Este cunoscută mai ales sibilă din Eritrea, care a făcut numeroase prevestiri asupra Troiei* și sibilă

cumană din Italia (*Deifobe), care a prevestit viitorul glorios al lui Enea*. Altele mai erau: sibilă delfică, persană, libică, helespontică, tiburtină. "

Virgiliu, *Eneida*, VI, 10, 77, 83, 258; Michelangelo, plafonul Capelei Sixtine, frescă în Muzeul Vaticanului; picturi de Andrea del Castagno Guercino

SICA Nimfă* iubită de **Bachus***, care a preschimbato-o într-un smochin, cu ale cărui frunze îi plăcea să se împodobească.

SIGEU Promontoriu din Marea Egee, pe care se ridica rhormîntul lîu Ahile*.

SIHEU Regele Tyrului, soțul Didonei*, viitoarea regină a Cartaginei. A fost ucis de **Pigmalion*** (2), care a vrut să pună stăpînire pe bogățiile lui uriașe.

Virgiliu, *Eneida*, I. 343 și urm.

SILEN (1) Divinitate masculină în mitologia greacă, fiul lui **Hermes*** sau al lui **Pan***. Făcea parte din suita lui **Dionysos***, împreună cu satirii*. După o versiune, s-ar fi ocupat de educația lui **Dionysos**. Era iubit de păstori, care îl și batjocoreau însă, fiindcă umbla continuu în stare de beție, călare pe un măgar, în operele de artă apărea ca un bătrîn voluminos, cu un pîntec exagerat, abia ținîndu-se pe un măgar caraghios. (2) Rege al Au-lidei, fiul lui **Poseidon***. îi silea pe călătorii, străini să-i lucreze via, apoi îi omora. A" vrut să-1 oblige să facă același lucru și pe **Heracles***, dar acesta l-a ucis.

Sarcofag din Muzeul Național din Napoli; *Silen beat*, bronz, la Napoli; *Silen ținut în brațe de Dionysos*, statuie la Luvru; *Silen vesel*, statuie din epoca imperială, la Muzeul Capitol in; *Silen care fugărește o menadă*, pe o cupă antică din sec. IV î.,Chr.,

261

la Luvru; *Silen muzicant*, frescă pompeiană, în Vila Misterelor din Pompei; J. de Ribera Spagnoletto, Rubens, Nicolas Pbussin etc., pictură; Mărio Giuseppe Crespi, *Silen*, pictură, la Berlin; Van Dyck, *Silen beat*, Bruxelles, Spagnoletto, *Silen*, Napoli, pictură

SILFIDE Genii* feminine ale aerului în mitologia arabă. Geniile masculine se numeau silfi. Erau închipuiți cu aripi și obișnuiau să-i viziteze pe cei ce dorm.

SILVAN Zeul pădurilor în mitologia romană, protector al turmelor. Era identificat cu **Faun***, reprezentat ca un bătrîn cu o cunună de spice pe cap. I se oferea lapte și miere și primele roade ale naturii.

SILVIU Fiul lui Enea* și al Laviniei*. A fost urmașul lui **Ascaniu***, primul fiu al lui Enea, la tronul cetății

Alba Longa*.

»

Virgiliu, *Eneida*, VI, 763

SIM Zeu domestic, patron al familiei, divinitate a vetrei în mitologia slavă.

SIN Zeul lunii* în mitologia babiloniană; zeul soarelui, **Shamash***, era fiul lui.

Proteja vegetația și înmulțirea oamenilor și animalelor.

SINIS Tîlhar diri Corint în mitologia greacă, fiul lui **Poseidon***. li lega pe străini între doi copaci, pe care n apleca unul spre celălalt și apoi îi lăsa să se îndrepte, făcînd astfel ca victimele să fie despicate de vii. A fost ucis de **Teseu***, care i-a aplicat aceeași tortură.

SINON Spion grec. A abuzat de încrederea troienilor și i-a sfătuit să lase în cetate calul de lemn, darul șiret al grecilor.

Virgiliu, *Eneida*, II, 17 și urm.

SÎNZIENE ~> **DRĂGAICE**

SIRENE Fiice, ale nimfei* **Forci** și ale lui **Ahelou*** sau, după o altă versiune, ale lui **Oceanus*** și ale **Amfitriei***. . Erau înzestrate cu trup și oap de femeie, iar picioarele sfîrșeau în coadă de pește; altele erau nimfe care trăiau libere în matură. După Ovidiu (*Metamorfoze*, V, 551 și urm.), erau nimfe care trebuia să o răpească pe **Proser-pina***, dar care nu au putut-o smulge din brațele lui **Pluto*** și au fost preschimbate de **Demetra*** în păsări cu cap de femeie. După Homer, erau femei care îi ispitiseră cu cîntecul lor îmbietor pe corăbierii lui

Ulise* în apele mării, ca apoi să-iucidă. Ulise s-a legat de catargul corăbiei, ca să poată rezista chemărilor lor. Argonauții* au fost salvați de Orfeu* care le-a cucerit, la rîndul lui, cu cîntecul lirei. După unele versiuni, sirenele au trăit în cîteva din insulele Golfului frapoli, între Sorrento și Capri.

. Homer, *Odiseea*, XII, 39 și urm., 158—200; Dante, *Purgatoriul*, c. XIX. În arta arhaică, au fost prezentate cu trup de pasăre cu coadă și aripi mari și cu bustul feminin,¹ brațele goale, chipul cu trăsături ideale, cîntînd dintr-un instrument, de obicei citara; apăreau astfel pe vase, mozaicuri, sarcofage, în literatura europeană s-a ajuns la semnificația de femeie frumoasă, atrăgătoare.

SIRINGA sau **SYRINK** Nimfă* din Arcadia*, fiica zeului rîului Ladon* (.1). A fost urmărită de zeul Pan*, îndrăgostit de ea, și a găsit salvare în apele rîului care a preschimbato într-o trestie. Pian a tăiat trestia și a făcut din bucățile ei, puse una lîngă alta, un instrument muzical, asemănător naiului.

Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 698; Dante, *Purgatoriul* c. XXII; frescă' la Pompei în Vila Misterelor; relief într-o statuie de centaur, în Muzeul Capitolului, din Roma

SI.SIF (1) Fiul lui Eol* și al nimfei* Enarete*, rege al Corintului. Era în stare de nelegiuirile cele mai feroce, în-cît era un pericol pentru oricine îl cunoștea.

Ajuns în

262

S63

Infern, a fost pedepsit să ridice un bloc de piatră pînă în vîrful unei coline; o dată ajuns acolo, blocul se prăvălea și cazna trebuia reluată. A fost interpretat și -ca divinitate a mării în luptă veșnică împotriva stîncilor sau ca ipostază a nesfârșitului efort al voinței umane către mai bine. (2) Fiul lui Perseu* și al Andromedei*, rege al Micenei. (3) Fiul lui Androgeu* și frate al lui Alceu*.

Homer, *Iliada*, VI, 152; *Odiseea*, XI, 593—600; Eschil, *Sisif fugărit*, dramă satirică; Euripide, *Sisif*; Ovidiu, *Metamorfoze*; Hol rațiu, Lucrețiu; *Polignot din Delfos*, pictură

SITA Zeiță din mitologia vedică ocrotitoare a agriculturii și a tuturor roadelor pămîntului.

SIVA Zeu vedic, care împreună cu Brahma* și Vișnu* alcătuia trinitatea divină. Era socotit ca zeu reproducător, așa cum Brahma era creator, iar Vișnu, conservator.

SKANDA Zeu războinic în mitologia vedică, închipuit cu șase capete și călărind un păun.

STENO Una din cele trei gorgone*. Era singura muritoare dintre ele.

STENTOR Erou grec din războiul împotriva Troiei*, a cărui voce era foarte puternică. A murit într-o întrecere cu Hermes*.

STILX Rîu din Infern, în fața căruia zeei greoi făceau jurăminte pe care, dacă nu le respectau, deveneau, muritori. •Virgiliu, *Eneida*, VI, 154, 439; Ovidiu,

Metamorfoze, XII, 322

STRIBOG Zeu al vîntului și al vremii urîte la slavi.

STRIGOI Personificări ale duhurilor rele, răufăcătoare, în basmele românești, în superstiții, personifică sufletele morților care își părăsesc noaptea mormintele pentru a se întoarce între vii și a le provoca neajunsuri.

SLEIPNER Calul de luptă al zeului Odin* din mitologia germană, cu picioarele pline de sînge.

SOKAR Zeul morților în mitologia egipteană.

STRÎMBĂ-LEMNE Erou din basmele românești, înzestrat cu puteri supraomenești, putînd ajunge la dimensiuni neobișnuite: e dibaci în îndoitul lemnului, pentru a fi util unuia sau altuia din eroii basmelor.

SPIRIDUȘ Drăcusor poznaș, slugă a unui drac*, în poveștile românești; putea lua înfățișarea oricărei vietăți.

STATU-PALMA-BARBA-COT Pitic, ființă fabuloasă, răutăcioasă din basmele

românești, personaj diabolic. Uneori se întâmplă să aibă și o atitudine binevoitoare și salvatoare.

SŢUMELLOS Fiul lui Capaneu* și al Evadnei*, unul din epigoni* în expediția împotriva Tebei* (2).

Virgiliu, *Kiieida*, II, 261.

264

STROFIU Rege din Focida, tatăl lui Pilade*, și cumnat al lui Agamemnon*.

SUDJENITE -V *RODJEMITE*

SUOVETAURILIA Sacrificiu, la romani, în timpul căruia erau jertfiți un porc, o oaie și un taur, cu scopul purificării celor ce luau parte la acest ritual.

265

SURYA Zeu solar binefăcător în mitologia vedică. Era întruchipat ca un om cu patru capete, conducând un car tras de șapte cai.

T

SUSANOVO Personificare a ploii, împreună cu Amate-rasu*, reprezintă divinitățile supreme ale mitologiei japoneze.

SVANTOVID Personificare a soarelui la popoarele slave din nord, zeu al războiului.

SVAROG Cerul, în mitologia slavă-, în care domnește zeul atotputernic Perun*.

După o altă versiune, ar fi însuși zeul Perun, întrupat în fulgere și trăsnete sau în

foc.

TAFIOS Fiul lui Poseidon* și al Ippotoei în mitologia greacă, întemeietorul orașului Tafos, pe insula -cu același nume.

TAGETE Fiul lui Genius și nepot al lui Zeus*. După o legendă, a ieșit din pământ în preajma Tarquinei și i-a învățat pe etrusci arta prevestirii, după care a dispărut.

^

SVAROȘIC Zeu al soarelui și al focului în mitologia slavă, identificat cu Hefaistos* din mitologia greacă. Este fiul lui Svarog*.

SVETOID Zeu al războiului în mitologia slavă. *SYRINX* -> *SIRINGA*

TAIGETE Una din pleiade* în mitologia greacă, fiica lui Atlas* (1), frecventă în preajma Artemisei*, care a prefă-cut-o într-o căprioară, pentru a putea fi ascunsă "de Zeus*.

TALAO Regele Argeșului* (5), tatăl lui Adrast* (1).

TALASS Zeu protector al tinerilor căsătoriți la romani, corespunzător lui Himeneu* de la greci. Când mireasa intra într-o casă nouă, îl invoca pe Talass.

TALASȘA Personificare a mării la greci. După Hesiod, fiica aerului și a luminii. Corăbierii îi ofereau jertfe înainte de a pleca în călătoriile lor.

TALIA (1) Muza comediei, a satirei și a poeziei comice în mitologia greacă. (2) Una din cele trei grații*; era reprezentată cu o mască comică în mână și un pantof cu

267

tocul scurt, spre deosebire de coturn, cu tocul înalt, puf-tat de actorii tragici. (3) -> Tealia.¹⁻

TALOS (1) Nepot și discipol al lui Dedal*; i se atribuia invenția strungului și a fierăstrăului. Dedal l-a ucis din invidie. (2) Uriaș din bronz oferit de Hefaistos* lui Mi-nos*, ca să-i supravegheze Creta. Când întâlnea străini, se înroșea și-i îmbrățișa, omorându-i astfel în îmbrățișarea lui de foc. A fost scos din minți de Medeea*, când argonauții* s-au oprit în Creta, printr-o vrăjitorie. Monstrul s-a aruncat într-o prăpastie.

TALTIBIU Sol al regelui Agamemnon* în timpul asediului Troiei*. I s-a ridicat un templu în Sparta.

Homer, *Iliada*, I, 320 și urm., IV, 192 și urm.

TANTAL (1) Fiul lui Zejus*. rege al Prigieî sau al Liclieî, părinte al lui Pelope* și al Niobei*. A intrat în dizgrația

.zeilor, pentru mai multe motive, care figurează în versiuni variate: și-a însușit o parte din ambrozia* sau din

•'.•nectarul zeilor și ar fi distribuit din ele semenilor lui; 1-a răpit dintre zei pe paharnicul lor, pe frumosul Ga-

'nimedede*; a destăinuit lunonei* aventurile lui Zeus*. Fapta cea mai cumplită a fost aceea de a oferi zeilor, la un ospăț, trupul propriului copil, Pelope. Aceștia și-au dat

:seama la timp de monstruoșitatea faptei și după ce au readus la viață pe copil, 1-au condamnat pe Tantal la o sete și o foame veșnică, cufundat într-o apă limpede, de care nu se putea atinge, și pus sub un copac cu fructe gustoase, la care nu putea ajunge. Pedepșa divină a atins-o și pe Niobe, ai cărei 14 fii și fiice au fost săgetați de Apollo* și Artemis*. (2) Fiul lui Tieste*, ucis de Atreu*.

Ovidiu, *Metamorfozf.*, VI, 240; B. Peruzzi, *Tantal*, pictură, în Palatul Furnestina, din Roma

TAMIR Cîntăreț grec din Tracia, care s-a socotit superior muzelor* în această artă. Mîniate, acestea i-au scos ochii și i-au luat glasul.

TAMMUZ Zeul vegetației la babilonieni, fiu al zeiței Apsu, adică al apei, cu care dă viață naturii.

TANAGRA Fiica lui EoP; a dat numele său orașului Tanagra, din Beoția.

• **T AON** numele unuia din uriașii (titani*) care s-au răzvrătit împotriva lui Zeus*..

TARANIS Zeul tunetului și al fulgerului la celți, *Iupiter tonans*; i se sacrificau chiar și oameni.

TARAS Fiul lui Poseidon*. A venit din Peloponez în Italia de sud și aici a întemeiat orașul Taranto.

TANATOS Personificarea morții în mitologia greacă. Zeu crud, frate al somnului (Hypnos*). Este reprezentat că un geniu* înaripat și tăcut, cu o torță stinsă sau răsturnată.

TARCON Erou etrusc, care 1-a ajutat pe Enea* împotriva lui Turnus*, regele rutuliilor*. A întemeiat orașul Tarchonium, mai tîrziu Tarquinia. Virgiliu, *Eneida*, X, 153, 290, XI, 727, 746

TANIT Zeiță a iubirii, a voluptății și a primăverii la cartaginezi, preluată de la fenicienii, care o numeau As-tarte*. Era reprezentată cu un porumbel într-o mîna și pe cap cu o semilună.

268

TARPEIA Fiica lui Spurius Tarpeius, apărătorul cetății capitoline, care, pentru a intra în grațiile unui războinic cel t sau sabin, a arătat acestuia drumul care ducea la

269

Capitoliu*. Trădarea a fost descoperită, și Tarpeia aruncată din vârful unei stînci căreia i-a dat apoi numele său. O altă legendă spune că ea, fiind cucerită de strălucirea brățărilor purtate de sabini pe brațul stîng, le-ar fi deschis calea spre Capitoliu, dar a fost pedepsită chiar de aceștia, fiind sufocată de greutatea cantității brățărilor și a scuturilor. dăruite în schimbul trădării. O altă versiune, mai binevoitoare', presupune că, de fapt, Tarpeia și-a ară-• tât admirația pentru strălucirea metalelor de pe brațul stîng al invadatorilor, deci a scuturilor lor, intenționînd ca inamicul, o dată intrat în Capitoliu, să fie prins cu ușurință.

TARTAR Cea mai adîncă și mai înfiorătoare zonă a Infernului, aflată sub mare. Aici, Zcus* i-a închis pe titanii* care s-au răzvrătit împotriva lui. Tot aici, își ispășeau pedeapsa' ciclopilor*, danaidele*, Sisif* (1), Tantal* (1) și alții. Tartarul

este păzit de Cerber*.

TASCALAJULEA sau *TESCÁTILIPUTRA* Veche divinitate mexicană care împărțea pedepsele celor vinovați; i se jertfeau copii.

TATUSIO Divinitate adorată în Paraguay. Supraveghea puntea pe care sufletele celor morți ajungeau în lumea de dincolo.

TAUMANT Zeu marin, în mitologia greacă, fiul lui Pon-tos* și al Geei*, adică al pământului și al mării.

TEA Fiica lui Uranus* și al Geei*. A dat naștere lui Helios*, Selenei* și lui Eos*.

TE AU A sau *TALIA* (3) Fiica lui Vulcan*, nimfă* din Sicilia. A fost iubită de Zeus* și a dat naștere zeilor palici*.

270

TE AN A Fiica lui Cisseu și soție a lui Antenor*. A fost preoteasa Minervei* la Troia*.

TEBA (1) Fiica lui Iupiter* și a Ioamiei. (2) Oraș în Beoția construit de Cadmos* și de Amfion* în sunetele lirei. A fost teatrul mai multor evenimente: tragedia dinastiei lui Edip*, războiul Celor șapte împotriva Tebei*, pornit de Polinice* împotriva fratelui său, Eteocle*, și războiul epigonilor*. (3) Capitală a Tebaidei din Egipt. Oraș cu o sută de porți, sediul mai multor culturi religioase. (4) Oraș în Cilicia, veche regiune din Asia Mică.

TELAMON Fiul lui Eac*, regele Egeei. Rege al Sala-minei, a luat parte la expediția argonauților*, la vână-toarea mistrețului din Calidonia* și la lupta lui Heracles* împotriva lui Laomedon*, regele Troiei*, pe a cărei fiică, Esiona* a luat-o de soție.

Homer, *Iliada*, VIII, 283 și urm.; Eschil, Sofocle, Livius Andronicus, Ennius

TEIJEFASSA Soția lui Agenor* și mama lui Cadmos* și a Europei*.

TELEFOS Fiul lui Heracles* și al principesei Auge, din Arcadia*; a fost aruncat, împreună cu mama sa, în apele mării; ajunși pe țărmul insulei Misia, regele Teutra a luat-o pe Auge de soție și, la moarte, i-a lăsat tronul lui Telefos. În timpul războiului Troiei*, Telefos a fost rănit de Ahile* și vindecat apoi cu rugina de pe aceeași spadă care l-a rănit.

Eschil, Sofocle, Eufipide, literatură

TELEGON Fiul lui Ulise* și al vrăjitoarei Circe*. Dorind să-și cunoască părintele, s-a dus în Itacă*, patria lui Ulise, își acolo, într-o luptă, l-a ucis, așa cum fusese prezis ele un oracol*¹. A luat-o apoi de soție pe Penelopa*, de la

271

oare a avut un fiu, pe Italus*. Și-a sfârșit zilele în Italia, unde a întemeiat orașele Tusculanum și Preneste.

TELEMAC Fiul lui Ulise* și al Penelopei*. În absența lui Ulise din Itaca*, i-a fost sprijin mamei sale. L-a căutat pe tatăl său, ajutat de Atena*, care a luat înfățișarea lui Mentor*; l-a regăsit, la reîntoarcerea lui în Itaca, și împreună au izgonit pe pretendenții Penelopei (proci*). După unele versiuni, Telemac s-a căsătorit apoi cu Circe* sau cu fiica acesteia, sau cu Nausica*. I se atribuie virtuți morale deosebite, în primul rând filiale.

Antistene, *Atena sau despre Telemac*; Homer, *Odiseea*, I, 113 și urm., IV, 660 și urm., 768 și urm.;

Fenelon, *Aventurile lui Telemac*; Pinturicchio, *întoarcerea lui Ulise*, Londra, pictură

TELESFOR Zeu grec al medicinei, fiul lui Asclepios* și frate al Igeei*.

TEMIS Zeița greacă a justiției. Fiica lui Uranus* și a Geei*, prima soție a lui Zeus*. Din căsătoria lor s-au născut orele* și moirele*. A avut un templu la Delfos*. La romani era cunoscută cu numele de Justiția. Legenda reprezintă stînd pe treptele tronului lui Zeus* și inspi-rîndu-1 în hotărîrile lui drepte, în

mîna avea cornul abundenței* și o balanță. Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 321
TEMIST Fiica lui Tposeu, a treia soție a lui Atamant*. Cînd Atamant a vrut să se căsătorească cu Ino*, Temist a plănuțit să-i ucidă acesteia fiii. Dar Ino, prinzînd de veste, a schimbat, în timpul nopții, copiii ei cu ai Temistei, în-cît ea și-a ucis propriii copii.

TENEDO Insula din fața Troiei*, de unde, după povestirea lui Enea* făcută Didonei*, au fost trimiși de Minerva* cei doi șerpi care l-au ucis pe Laocoon* și pe fiii lui.

272

TERSILOH Fiul lui Antenor*; a fost ucis în timpul asediului Troiei*.

' *TESCATILPURTA* -i ?*AS&ALAJULEA*

TESEU Fiul lui Egeu* și al Etrei*. La 16 ani, în drum spre Atena, a ucis mai mulți monștri uriași, printre care pe Perifete*, Sinis*, Cercione*, Procust*, Schiro*-. La Atena, unde Egeu era prizonierul vrăjitoarei Medeea* a înlăturat pe cei 50 de fii ai lui Pallante (3), care năzuiau la tronul lui Egeu și apoi, ajutat de Ariadna*, a ucis Minotaurul*, scutind orașul Atena de jertfa celor șapte fete și șapte băieți, la fiecare nouă ani; revenind la Atena pe mare, a uitat să ridice pînzele albe ale corăbiei, pentru a-i vesti tatălui său victoria, și le-a ridicat pe cele negre. Tatăl lui, crezîndu-l mort de durere s-a aruncat în mare, iar marea de atunci s-a numit Egee. Însoțit apoi de prietenul lui, Piri'tou*, Teseu a participat la vînătoarea mistrețului din Calidoniâ*, la expediția împotriva amazoanelor*, împotriva centaurilor*, la cucerirea lînii de aur*. A avut un fiu de la Hippodlita*, regina amazoanelor. De la o altă soție, Fedra*, sora Ariadnei*, l-a avut pe Acamant* (1). A vrut s-o răpească pe Persefona* din Infern, dar a fost surprins de Hades* și salvat din mîinile lui de Hera-cles*. A găsit apoi adăpost la Licomede* (1), dar acesta l-a ucis prin trădare, în perioada clasică, este eroul tipic atenian căruia i se atribuie unificarea Aticeii. Personalitatea lui Teseu, ar fi, după legendă, de origină solară. Grecii i-au ridicat în Atena un templu, Theseionul, unde a fost venerat ca un zeu.

Homer, *Iliada*, I, 265; Plutarh; Boccaccio, *Teseide*; basorelieful în templul lui Apollo, sec. V î.Chr.; amfora lui Eutimide din același secol; fresce în Casa Poetului tragic, în aceea a Vînătorii și în a Centaurului, la Atena pe frontonul Theseionului și pe frontonul oriental al Templului lui Zeus din Olimpia; Nicolas Pousin, pictură

TESTIOS Rege al Tesaliei, tatăl Ledei*, soția lui Tindar*.

18 — Dicționar de mitologie

273

TESTOR Preot și prevestitor, tatăl • Leucipei* și al prevestitorului Calchas*.

TEUCRU. (1) Fiul zeului fluvial Scamandru și al nimfei* Idea* (I,-); primul rege al Troiei*. Succesorul lui a fost Dardanos*, căruia i-a dat de soție pe propria-i fiică, Arisbea*, (2) Fiul lui Telamon* și al Esionei*, drept recompensă pentru ajutorul dat în războiul împotriva lui Laomedon*. A fost cel mai vestit arcaș al grecilor. Homer, *Iliada*, VIII, 266 și urm., 300 și urm.

TEUR sau *TEUTATE* Ființa supremă la celți și la germani. Cultul provenea de la egipteni, la care se numea Thot*. Era asemuit cu Mercur*, ca zeu al iscusinței.

TEUTATE -> *TEUR*

TEUTH - .> *THOT*

TEZOATLIPOCA Personificarea soarelui din timpul iernii, zeu al tuturor binefacerilor, creatorul lumii, dar și distrugătorul ei, în mitologia mexicană.

THETIS (1) Fiica lui Uranus* și a Geei* în mitologia greacă, sora titanilor* și soția lui Oceanus*. (2) Cea mai frumoasă dintre nereide*. Zeus* ar fi luat-o în căsătorie, dar auzind că fiul ei va depăși în eroism și virtute pe propriul lui.

părinte, i 1-a dat de soț pe Peleu*. Fiul lor a fost Ahile* care și-a depășit, într-adevăr tatăl. La nunta lui Peleu cu Thetis, au participat toate divinitățile, în afară de Discordia* care, nefiind invitată, a trimis oaspeților un măr, mărul Discordiei, care trebuia oferit în dar celei mai frumoase dintre cele trei zeițe, prezente: Afrodită*, Hera* și Atena*; Paris* a oferit mărul Afroditei și și-a atras astfel mânia celorlalte, care s-au răzbunat atât pe el, cât și pe troienii lui.

Homer, *Iliada*: Dante, *Purgatoriul*, c. IV; Piero di Cosimo, *Nunta, lui Peleu cu Thetis*, pictură, la Luvru

THOR Primul fiu al lui Odin* și al Freyei*, arbitru al războiului, zeu al vînturilor* și al furtunilor la scandinavi.

THOT sau **TEUTH** Zeu egiptean, 'protector al culturii și științei..Identificat de greci cu Hermes*.

T/A Fiica lui Castalia, preot al lui Dionysos*. Orgiile în cinstea lui Dionysos au fost create de ea. Virgiliu, *Eneida*, IV, 302

TIAMAT Zeu al haosului* primordial în mitologia babiloniană. A fost învins și ținut în frâu de Marduk*, care a restabilit ordinea în univers.

TIBRU Zeul râului cu același nume. A fost binevoitor lui Enea* cînd acesta a venit de la Troia* în Latium*. În cinstea lui erau organizate Tibernaliile, 'la 17 august. Virgiliu, *Eneida*, VIII, 36, 86

TIBURT Primul fiu al lui Amfiarau*. A întemeiat în Italia orașul Tibur (azi Tivoli), unde avea un altar în templul lui Hercu'le*.

TIDEU Fiul lui Eneu* și tatăl lui Diomedea* (1). A luat-o în căsătorie pe Deipile*; a participat cu socrul lui, Adrast* (1), la expediția celor șapte împotriva Tebei*, unde s-a dovedit pe cât de viteaz, pe atât *de crud*, fapt ce a

274

275

determinat-o pe zeița Atena* protectoarea sa, să-i ia nemurirea, transformîndu-1 într-un muritor' *de rînd*.

TIESTE Tatăl lui Tantal* (2) și fratele lui Atreu* în mitologia greacă.

TIFON Monstru uriaș, fiul lui Tartar* și al 'Geei* în mitologia greacă. În locul degetelor, avea o sută de capete de balaur, iar din coapse îi ieșeau șerpi, împreună cu Echidna* a zămislit alți monștrii, printre care Cerberul* și Himera*. A fost singurul uriaș care a pus stăpînire pe Zeus* în lupta uriașilor împotriva acestuia. După ce Zeus a fost eliberat de Heraclcs*, 1-a trîsnit pe Tifon și 1-a prăbușit în fundul vulcanului Etna* (2). >

TIHE Fiica lui Oceanus* și al zeiței Thetis* (1), zeița destinului ei a bunei stări, identificată de romani cu Fortuna*. Era reprezentată ca o femeie fără veșminte, cu cornul abundenței* într-o mîină, cu un picior în aer și cu celălalt pe o roată în mere sau ținîndu-1 în brațe pe Pluto*.

TINDAR Regele Spartei, soțul Ledei* și, după o versiune mai puțin difuzată, tatăl Dioscurilor*, al Clitemnestrei* 'și al Elenei*. Fiindcă fiii lui au fost luați în cer și făcuți zei, a lăsat tronul lui Menelau*, ginerele său, soțul Elenei.

TIR Fiica lui Salmoneu*. De la Poseidon* 1-a avut pe Pelia*.

Homer, *Odiseea*, II, 120, IX, 235

TIRESIAS Prevestitor vestit din Teba* (2). Intervenind într-o neînțelegere dintre Zeus* și soția lui, Hera*, aceasta 1-a orbit, iar Zeus i-a dat harul prevestirilor. El a fost

276

cel care i-a revelat lui Edip* adevărul asupra nelegiuirii comise. A păstrat și după moarte darul profeției și, aflat în' Infern, i-a dat sfaturi prețioase lui Ulise*. Homer, *Odiseea*, X, 492 și urm., XI, 32 și urm., XII, 267 și urm.

TIRREN Fiul lui Atis*. A venit în Italia cu o colonie de lidieni, în teritoriul situat între Arno și Tibru: Regiunea s-a numit Tirrenia, iar mai apoi Etruria (azi Toscana).

TIRS Nuia înlănțuită de ramuri și frunze de iederă și de viță de vie, purtată în permanentă de Bachus* și de bacante* mitologia romană.

TITANI Cei 12 fii ai lui Uranus* și ai. Geei*, șase băieți (Oceanus*, Ceos*, Crio, Hiperion*, Iapet* și Cronos*) și șase fete (Rhea*, Thetis* (1), Temis*, Mnemosina*, Febe* (3), și Tea*), în lupta lor împotriva zeilor, au fost învinși de Zeus* și aruncați în Tartar*. Lupta lor, cunoscută sub numele de titanomahie, simbolizează furia forțelor instinctive, brutale, împotriva ordinii și a justiției. Gigantii* sau uriașii erau fiii lor. Rubens, *Căderea titanilor*, pictură, la Bruxelles

TITIU Uriaș atâțat, de Hera* împotriva zeiței Latona*. A fost ucis de săgețile lui Apol'lo* și Artemis* și aruncat în Infern, unde doi vulturi îi mâncau ficatul care se refăcea mereu.

Homer, *Odiseea*, VII, 324, XI, 576; Virgiliu, *Eneida*, VI, 595; Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 457

TITON Fiul lui Laomedon* și frate al lui Priam*. Soția lui, Eos*, a obținut pentru el, de la zei, darul nemuririi, dar a neglijat să-1 ceară și pe acela al tinereții veșnice. Astfei, Titon a înbătrînit și soția 1-a preschimbat într-un greier. De la el, Eos 1-a avut pe Memnon*, care a fost

277

ucis de Ahile*, în timp ce apăra eroic pe troieni. Lacrimile mamei s-au transformat în picături de rouă.

TLALOCH -> **TBALOOS**

TROFOMIU (1) Divinitate infernală în mitologia grăacă, care-și ducea existența în Beoția, într-o peșteră unde dicta un oracol* celor ce se cufundau în somn. (2) Fratele lui Agamede*, împreună cu care a construit templul lui Apollo* din Delfos*.

TLALOOS sau **TLALOCH** Zeul ploilor și al fertilității în mitologia popoarelor mexicane, în timp de secetă, i se jertfeau copii.

TLAZOLTEOTL Zeiță a iubirii senzuale în mitologia popoarelor mexicane.

TLEPTOLEM Fiul lui Heracles*, devenit rege la Rhodos, după ce și-a ucis unchiul, Liciniu. În timpul războiului împotriva Troiei*, a fost ucis de Sarpedon* (2).

Homer, *Iliada*, V, 659

TOOSA Fiica lui Foco și a lui Cete*. De la Poseidon*, 1-a avut pe ciclopul* Polifem*.

TRACE Fiica lui Ares*. A dat numele său Traciei.

TRIMURTI Trinitatea vedică divină: Brahma*, Siva* și Visnu*.

TROIA sau **ILION** Cetate antică în nord-vestul Asiei Mici, lângă Pontul Euxin. A fost adusă la lumină de H. Schliemann și W. Dorpfeld în 1868, pe înălțimea His-sarlık. Nouă sînt straturile care dovedesc existența, a tot atîtea cetăți construite în diverse epoci. Prima ar începe în 3000 î.Chr. Troia cîntată de Homer formează stratul al șaptelea, din epoca miceniană (sec. XIV—XII î.Chr.). Distrugerea ei a avut loc, după părerea arheologilor, în sec. XII.

TROILUS Fiul lui Priam*, regele Troiei*. A fost ucis de Ahile*, cînd a ieșit în afara zidurilor, pentru a-și adăpa caii. Virgiliu, *Eneida*, I, 474

TROOS Fiul lui Eritoniu, unul din strămoșii troienilor, Homer, *Iliada*, V, 205; XX, 230 și urm.

TUCHULCH Demon* în mitologia etruscă, care însoțea sufletele celor sosiți în Infern.

TURMS Zeu în mitologia etruscă, mai tîrziu asimilat lui Mercur*.

TRITON Zeul mării în mitologia greacă, fiul lui Poseidon* și al Amfiŕritei*,

jumătate om, jumătate pește. Trăia în apele mărilor și potolea apele agitate, cu trîmbițe formate din scoici. Făcea parte din suita lui Poseidon*.

Ovicliu, *Metamorfoze*, I, 333; G. L. Bernini, *Triton*, sculptură la Roma; Fr. Boucher, *Triton*, picturii 278

TURNUS Regele rutulilor*, înaintea lui Enea*. Virgiliu, *Kneida*, VII, 56, 641, IX, 728, 815, XII, 926

TURUS Numele zeului Mercur* în mitologia etruscă.

TUSCUS Fiul lui Tirren* și nepotul lui Hercule* A domnit în Tirrenia.

TUTILINA Divinitate romană care veghea păstrarea în stare a cerealelor și a celorlalte produse ale pa-

U

Marte*.

Zeu din mitologia nordică, avînd atributele lui

UJUM-SIN Semizeu în mitologia chineză, care avea atributele lui Hercule*,
ULISE Fiul lui Laerte* și al Anticleei*, soțul Penelopei* și , tatăl lui Telemac*. De la Circe*, a mai avut un fiu, pe Telegon*. A fost regele insulei Itaca*. Cînd Agamemnon* și Menelau* au hotărît să pornească războiul împotriva Troiei*, Ulise, simulînd nebunia, a refuzat să participe; a fost văzut, într-adevăr, semănînd sare printre brazde și arînd cu un plug la care înjugase un bou și un măgar. Palamed*, simțînd înșelăciunea, i-a pus înaintea plugului pe propriul fiu, Telemac. Ulise l-a văzut la timp, a lăsat deoparte nebunia și s-a demascat. La rîndul lui, o dată ajuns sub zidurile Troiei, a descoperit înșelăciunea lui Ahile*, care se ascunsese printre femeile din Sci.r. în cei zece ani cît a durat asediul Troiei, ambii eroi și-au arătat calitățile cu totul excepționale. Ideea calului de lemn, introdus cu un grup de oșteni greci în Troia, în timpul nopții, a fost a lui Ulise. După război, în drum spre Itaca, a trecut prin numeroase peripeții, povestite de Homer în *Odiseea**. Cînd a ajuns în Itaca, i-a ucis pe toți pretendenții (proci*) soției lui. La rîndul lui a fost ucis apoi de fiul avut cu Circe, Telegon, așa cum prevăzuse un oracol*.

Homer, *Iliada*, *Odiseea*; Virgiliu, *Eneida*; Horațiu, *Kpistola I*, I, "17—22; Cicero, *De officiis*, III, 26; Dante, *Infernul*, c. XXVI; Giovanni Pascoli, *Ultimul drurfî*; Gabriele D'Annunzio, *Ulise*; James Joyce, *Ulise*; pictură pe un vas grec; Pellegrino Tibaldi, *Uli-se și Circe* etc., pictură

231

URĂNI A (1) Muza* astronomiei în mitologia greacă, reprezentată cu un glob în mîna stîngă și un compas în dreapta, privind cerul. Iubită de Dionysos*, a avut un fiu de la acesta. (2) Una din fiicele lui Oceanus* și The-tis* (1). (3) Epitet al Afroditei*, opus aceluia de Pandemia, care o caracteriza ca zeiță a iubirii materiale, vulgare.

Le Sueur, pictură, la Luvru

URANUS Divinitatea cea mai veche din mitologia greacă, soțul Geei*. A fost părintele titanilor* și al ciclopilor*. Aflînd că va fi detronat de propriii fii, i-a aruncat în Infern pe ciclopi, dar a fost deposedat de tron de titani și de Cronos*. Înainte de a muri, i-a prezis lui Cronos aceeași soartă.

URASH Zeul plantațiilor, al irigațiilor și al roadelor pămîntului la babilonieni.

•

UREUS Șarpele care îl însoțea pe zeul soarelui, pe Isis* și pe faraoni, figurînd ca simbol atotputernic deasupra capetelor acestora în mitologia Egiptului.

URSITOARE Ființe legendare din basmele românești, identice parțiale din mitologia romană; sînt în număr de trei sau șapte, tinere și frumoase sau

urîte si bă-trîne. Ele hotărăsc destinul.,copiilor încă de la naștere.
USHAS Aurora*, în mitologia'vedică. Soarele, care era foarte îndrăgostit de ea, o urma îndeaproape.

V

VAIREVERT în mitologia vedică, >al treilea fiu al lui Siva*, care va provoca un cataclism,' atunci când va crede necesar.

•*VALCONDRA* Paradisul zeului Visnu* în mitologia vedică.

VALKIRH Zeițe fermecătoare în mitologia germană, care îl ajutau pe războinici, iar pe cei ce mureau eroic, îi duceau în Walhalla*.

^Richard Wagner, *Walkiria*, operă lirică, diu tetralogia *Inelul 'Niebolungilor*

VAM Rîul învolburat al viciilor în mitologia scandinavă.

VARA Divinitate nordică; veghea jurămintele îndrăgostiților și alle soților si pedepsea cu severitate pe cei ce nu ': le respectau.

VATA sau *VAYN* Zeul vîntu'lui în mitologia vedică; își ' anunța' sosirea venind într-un car zgomotos.

USHIL Zeul soarelui în mitologia etruscă.

282

VAYN -> *VATA*

VELES sau *VOLOS* Zeu al animalelor domestice în mitologia slavă. Voios, în mod special, zeu al recoltei. După

283

alții, diabol*, invocat pentru jurămintele,, stăpîn al regatului morților.

VENILIA (1) Mama lui Turnus*, regele rutulilor*. (2) Nimfă romană, soția lui Ianus*. Virgiliu, *Eneida*, X, 76; Ovidiu, *Metamorfoze*, XIV, 334

VESTALE Preoțesc ale cultului Vestei*, protectoare ale focului sacru din templul zeiței. Erau la început patru, Vapoii șase tinere fete din familii patriciene, alese chiar de marele preot. Timp de 30 de ani, se rugau pentru bunăstarea poporului și a statului. Se bucurau de o stimă specială, pînă într-atît, încît cînd întîlneau un condamnat la moarte, acesta era grațiat. Locuiau în Atrium Vestae din vecinătatea templului Vestei din Forul roman.

VENUS Zeița, italică a vegetației, a primăverii, a frumuseții, a aurorei si a justiției, protectoare a grădinilor și a viței de vie etc. Sub influența grecilor, a devenit zeița iubirii si a fost identificată cu Afrodita*. La Roma avea două temple.

Virgiliu, *Eneida*, în întregime, dar mai ales, I, V, VIII, X; *Venus și Marc*, pictură pompeiană; *Venus din Milo*, statuie din sec. VI î.Chr., la Luvru; *Venus din Cnidos*, sac. II, la Luvru; Sandro Botticelli, A.

Bronzino, G. B. Giorgione, Fr. B. Guercino, pictură; Antonio Canova, sculptură

VERTHRAGNA Zeu din mitologia persană, cu atribute asemănătoare lui Hercule* adorai mai ales în Armonia.

VERTUMNUS Zeu tutelar al grădinilor și al fructelor în mitologia romană, reprezentat ca un tînăr frumos, cu cunună de spice pe cap. Atributul lui era cornul abundenței*.

Faris Bordone, pictură la Luvru

VESTA Divinitate romană, fiica lui Saturn* și a Rheeli*, protectoare a vetrei, apoi a statului roman. Au oerut-o de soție Neptun* si Apollo*, dar ea i-a respins.

Puritatea i-a fost personificată printr-un foc veșnic, supravegheat de preotesele- cultului ei, vestalele*, la Roma. Avea un templu pe colina Palatinului*; aici, vestalele păzeau și Paladiul* si penaiții* aduși de Enea* de la Troia*; templul din Forul roman a fost construit în sec. III î.Chr., de ssția lui Septirniu Sever,

JVICTORIA Personificare romană a victoriei, identificată cu zeița Nike* a grecilor.

Avea un templu pe Palatin*, în Roma. Era mult mai venerată de romani.
VILA Divinitate a pădurilor, a apelor și izvoarelor la '••slavi.

VILE .Sirene*, în număr de treizeci, zeițe ale apelor în mitologia slavilor.

VIRACOCHA Zeul apelor, creator al soarelui și oamenilor la peruvienii precolumbicni.

VIS Zeița care l-a ajutat pe Iupiter* în lupta împotriva titanilor*. Era fiica Stigiei și a lui Pallant* (1).

VJȘNU Divinitate vedică; simboliza soarele și apărarea credincioșilor sub nouă înfățișări; cea de a noua încarnare se numește Budha*. A zecea încă nu a apărut; ea se va desăvârși la sfârșitul lumii, când va deveni om, sub forma unui copil. O dată cu această nouă încarnare, va începe o eră a nevinovăției.

VÎRCOLAC Animal fantastic în mitologia românească, un fel de om-lup,- care prin mușcăturile lui provoacă întunecimile de pe Lună și ele pe Soare,
285

VOIOS -> *VELES*

VRITRA Șarpe uriaș în mitologia vedică, ucis de zeul furtunii, Indra*, cu trăsnetul. E un simbol al norilor și al ploilor.

W

VULCAN Zeu roman al focului și al metalelor, fiul lui Iupiter* și al Iunonei*, soț al zeiței Venus*. La greci era Hefaistos*. Trăia în fundul vulcanului Etna* (2), unde își avea și atelierul în care a făurit armele de luptă pentru Enea*.

Virgiliu, *Eneida*, VIII, 372, 416, 424, 439; Vincenzo del Rossi, *Vulcan*, bronz, din Florența; *Vulcan și Thetis*, frescă la Pompei; basoreliev antic în Muzeul Conservatorilor, din Roma

WALHALLA Paradisul în mitologia germană, regatul lui Odin*, unde ajungeau toți eroii căzuți în lupte.

WODON -> *ODIN*

„ *WOTAN* -> *ODIN*

X

XANTOS Unul din caii lui Ahile*, prin care Iunona* l-a vestit pe erou că îi este aproape sfârșitul. —> *BALIO*

XIQUANI Genii* binefăcătoare, protectoare ale sufletelor copiilor în mitologia japoneză.

XUTO Fiul lui Ellon* și al nimfei* Orseis. În Atica, a luat-o de soție pe Creusa, fiica regelui Erehteu, de la care a avut doi fii, pe Aheu*, strămoș al aheilor, și pe Ion*, strămoș al ionilor. Acesta din urmă ar fi fost fiul lui Apollo*.

Y

YATI Zeul soarelui și strămoșul incașilor în mitologia peruviană.

YSUM Zeu care conducea sufletele în Infern în mitologia japoneză, asemenea lui Mercur*.

19 — Dicționar de mitologie

Z

ușor înfățișarea unui bărbat, a unei femei, a unui șarpe

de foc sau a unei stele.

Ion Eliade-Rădulescu, *Sburătorul*, poem

ZALMOXE -> *ZAMOLXE*

ZEFIR Personificare a vântului de est în mitologia greacă. Pentru romani, era mesagerul primăverii; aceștia îl mai plumeau „binefăcătorul” (Favonius*).

A. Coypel, *Zc.jir și Flora*, la Luvru: Poussin, *Regatul Florei*, la X.uvru, pictură

ZAMOLXE sau *ZALMOXE* Zeu geto-dac, personaj legendar, care ar fi trăit, după mărturia istoricului Herodot și a lui Strabon, pe vremea expediției lui Darius al perșilor, în 513 î.Chr., pe meleagurile Daciei. Este întemeietorul religiei geto-dacilor. Cultul lui este identic aceluia al misterelor dionisiace sau orfice. A fost identificat mai târziu cu Gebcleizis*. Lucian Blaga, *Zamolxe*, dramă

ZARATHUSTRA sau *ZOROASTRU* în vechea limbă persană, „cel căruia cămilele îi sînt bătrîne”. Predicator care a reformat vechea religie iraniană. După o Versiune, • si-a inițiat activitatea profetică cu 258 de ani înainte de Alexandru cel Mare și s-ar fi născut în Atropatene (Azerbaidjanul de azi). A creat zoroastrismul, care i-a și propovăduit învățătura prin imnurile *Avuta* și *Gațha*, și anume doctrina binelui sub orice formă, singura care salvează sufletul omului. Zeul suprem, după Zarathustra, este Ormuzd*.

ZBURĂTOR în basmele românești, tînăr înalt și subțire; poate apărea și în formă de șarpe cu aripi sau ca o flacăra. Personifică, de obicei, ființa iubită oare nu poate fi niciodată ajunsă. Acționează numai noaptea și poate lua *ZETE* -*• *CALAI*

ZETO Fratele geamăn al lui Amfion* în mitologia greacă, împreună au răzbunat-o pe mama lor, Antiope* (2), asuprită de Dirce*.

ZEUS Zeul suprem în mitologia greacă, părinte al tuturor zeilor..și al oamenilor, stăpîn al universului. Numele lui însemna „cel plin de raze”, „strălucitorul” și personifica cerul, firmamentul luminos. Proteja întreaga natură, viața socială și bunăstarea oamenilor, în deseale lui capricii, venea pe pămînt, unde își alegea dintre muritoare pe cele mai frumoase, ceea ce trezea nemulțumirea soției lui, Ilera*, care nu de puține ori se răzbuna pe acestea. Era venerat mai ales în Dodona*, apoi la Olimpia* și în Creta. Sediul lui era în Olimp* (1), în Te-,sa;lia, deși îndrăgea muntele Ida*, din Frigia, și muntele Liceu din Arcadia*. La romani era cunoscut sub numele de Iupiter*. Era reprezentat ca un om viguros, cu barbă. Statuia sculptată de Fidias pentru templul din Olimp îl reprezintă așezat; aceasta este una din cele șapte Minuni ale lumii*.

Gaetano Gandolfi, *Iupitc.r și Seinele*; Ingres, *Iupiter și Thetis*, pictură.

290

291

ZEUSIPPE Nimfă* iubită de Poseidon*, mama lui Ereh teu și a Filomelei*.

ZIBOG. Zeul protector al vieții în mitologia slavă.

ZISELBOG Personificare a lunii* în mitologia slavă.

ZÎNĂ Personaj fantastic feminin, bun sau rău --- zîne bune, zîne rele —• primele frumoase, celelalte, de obicei, urîte, din mitologia și basmele românești.

ZMEU Ființă legendară în basmele românești, asemenea balaurului*; apare și ca ființă a văzduhului, cu atribute fantastice; varsă foc pe giiră, umblă cu o falcă în cer și . una în pămînt, iar pe cap are o piatră nestemată care luminează ca soarele. De obicei, adoră fetele frumoase, pe care le și răpește, ceea ce îl face de temut. Este învins mai totdeauna de Făt-Frumos*.

Redactor: DINU TEODOR CONSTANTINESCU Tehnoredactor: MĂRIA BOCANEALA

Tiparul executat la:
Imprimeria „ARDEALUL” Cluj
B-dul 22 Decembrie nr. 146
C-da. nr. 37
ROMÂNIA
B;
AAAAA AAAAAA

MINUNI ALE LUMII: Capodopere ale arhitecturii și sculpturii antichității: Piramida lui Keops, Grădinile suspendate ale Semiramiei din Babilon; Statuia lui Zeus din Olimpia (în Peloponez), opera lui Fidias; Farul din Alexandria, în Egipt; Colosul din Rhodos; Templul zeiței Artemis din Efes; Mormintul lui Mausol (rege al Cariei — Anatolia occidentală), dedicat acestuia de soția sa, Artemisia, în Halicarnas.

HHMHHHHMIH

Lei 308 2TL

ISBN 973 - 9008 - 28 - 3

Total 310

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBK

•
_fLgLEBIBW*W-W***W